

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 3 [44]/2012

Revistă științifică trimestrială, cu prestigiu recunoscut
de CNATDCU, indexată în baze de date internaționale (BDI):
CEEOL, EBSCO, ProQuest, IndexCopernicus

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof.univ.dr. Teodor Frunzeti, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România,
președintele consiliului editorial

Prof.univ.dr. Ion Roceanu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România

Conf.univ.dr. Gheorghe Calopăreanu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
România

C.S. II dr. Petre Duțu, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România

Acad.prof.univ.dr. Alexandru Bogdan, Centrul de Biodiversitate, Academia Română,
România

Prof.univ.dr. Visarion Neagoe, Universitatea Alma Mater, România

Prof.dr. John L. Clarke, Centrul European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall”,
Germania

Prof.univ.dr. ing. Adrian Gheorghe, Universitatea Old Dominion, SUA

Dr. Frank Libor, Institutul de Studii Strategice, Universitatea de Apărare, Cehia

Dr. Dario Matika, Institutul de Cercetare și Dezvoltare a Sistemelor de Apărare, Croația

Prof.univ.dr. Ilias Iliopoulos, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Grecia

Conf.univ.dr.ing. Pavel Necas, Academia Forțelor Armate, Slovacia

Dr. Dana Perkins, 7th Civil Support Command - USAREUR, Germania

Prof.univ.dr. Stanislaw Zajas, Universitatea Națională de Apărare, Polonia

Referenți științifici:

C.S. III dr. Cristian Băhnăreanu

Conf.univ.dr. Dorel Bușe

Conf.univ.dr. Gheorghe Deaconu

C.S. dr. Mihai-Ștefan Dinu

C.S. I dr. Nicolae Dolghin

C.S. I dr. Constantin Moștoflei

lect.Cosmin Olariu

C.S. II dr. Alexandra Sarcinschi

Conf.univ.dr. Ioan Constantin Stan

Dr. Richard Stojar

Prof.univ.dr. Costică Țenu

Prof.univ.dr. Mihai Velea

Dr. Andryi Volosin

Colegiul de redacție:

Redactor șef: C.S. II dr. Petre Duțu

Redactor șef adjunct: Daniela Răpan

Secretar de redacție: A.C.S. Cristina Bogzeanu

Redactor: dr. George Răduică

Redactori asociați: dr. Mirela Atanasiu, dr. Irina Tătaru

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5

Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro;

Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparțin strict autorilor și nu reprezintă poziția CSSAS/UNAp.

ISSN 1582-810X (ediție online)

CUPRINS

Cuvântul editorului.....5

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Abordarea cuprinzătoare în gestionarea crizelor

Dr. Teodor FRUNZETI.....6

Comentariul articol cu articol al textului acordului între România și Statele Unite ale Americii privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România. (Partea I: preambul și articolele I-IV)

Dr. Bogdan AURESCU.....18

Relația dintre NATO și UE din perspectiva implicațiilor conceptelor „smart defence” și „pooling and sharing”

Cristina BOGZEANU.....34

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII: TENDINȚE ȘI PERSPECTIVE

Exercițiu de proiecție futuristă a reconfigurării ierarhiei de proximitate globală

Cristin ALĂZĂROAIE.....42

Geopolitica „aurului albastru” – sursă de conflict în lumea arabă

Dr. Dorel BUȘE, Cristina AVRAM.....49

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Ce nu s-a spus la summitul NATO de la Chicago

Dr. Iulian ALISTAR.....57

Considerații privind conceptul de suveranitate în actualul context european

Dr. Mihai-Ștefan DINU.....63

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Aspecte privind securitatea Japoniei la începutul secolului al XXI-lea

Dr. Filofteia REPEZ.....69

Forțele militare neregulate – adversarul de astăzi al forțelor armate

Dr. Ryszard BARTNIK.....77

Managementul activității de informații pentru securitatea națională

Dr. Cristian-Eduard ȘTEFAN.....88

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

Impactul situațiilor de criză asupra securității naționale

Dr. Cristian BĂHNĂREANU.....94

Noua strategie globală a Statelor Unite ale Americii: un pas înapoi moștenit?

Ana-Maria GHIMIȘ, Monalisa GIUGLEA, Cristiana MARIA, Alina MOGOȘ.....102

Tsunami și intelligence - nevoia de reziliență inteligentă

Ionel NIȚU, Costinel ANUȚA.....115

PUNCTE DE VEDERE

România la cinci ani după aderarea la Uniunea Europeană. Așteptări și realități

Dr. Petre DUȚU.....127

NOTE DE LECTURĂ

Complexul de securitate „Zona extinsă a Mării Negre”.....136

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS, iulie-septembrie 2012

Irina TĂTARU.....139

Instrucțiuni pentru autori.....141

CUVÂNTUL EDITORULUI

Impact strategic, editat de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, este o *revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul științe militare, informații și ordine publică*, conform Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU).

Publicația apare de unsprezece ani în limba română și de șapte ani în limba engleză și abordează o arie tematică complexă – actualitatea politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, problematica păcii și a războiului viitorului, societatea informațională, elemente și aspecte privind comunitatea de informații. Cititorii găsesc în paginile publicației analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere în care se studiază impactul dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

În ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional – obiectiv strategic al publicației – revista este indexată într-o serie de baze de date internaționale prestigioase: CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Germania), ProQuest (SUA), EBSCO (S.U.A.) și Index Copernicus International (Polonia), dintre care două începând cu acest an. Aprecierea internațională a calității revistei este confirmată și de prezentarea ei pe site-urile unor prestigioase instituții și publicații de peste hotare, precum Biblioteca multimedia NATO și revista specializată *Obrana a strategije* (Defence & Strategy) a Universității de Apărare din Cehia.

Impact strategic se tipărește trimestrial, în martie, iunie, septembrie și decembrie, în două ediții distincte: una în limba română și alta în limba engleză. Revista este difuzată gratuit în principalele instituții din sfera securității și apărării, în mediul științific și în cel academic din țară și din străinătate – în Europa, Asia, America. De asemenea, revista poate fi achiziționată de persoanele interesate. Pentru mai multe detalii despre revistă și despre celelalte publicații ale centrului nostru de cercetare, precum și despre manifestările științifice organizate, vă invităm să vizitați site-ul CSSAS, <http://cssas.unap.ro/index.htm>.

C. S. II dr. Petre DUȚU,
Redactor-șef *Impact strategic*,
Director al Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate

ABORDAREA CUPRINZĂTOARE ÎN GESTIONAREA CRIZELOR

*Dr. Teodor FRUNZETI**

Complexitatea și dinamismul actualului context internațional, marcat de fenomene precum globalizarea, schimbările climatice, creșterea rapidă a populației lumii, migrația internațională amplă, urbanizarea excesivă, criza financiar-economică mondială, au condus la modificarea concepțiilor privind gestionarea crizelor și conflictelor de pe mapamond. Astfel, abordarea cuprinzătoare (comprehensive approach) în soluționarea crizelor cunoaște o largă răspândire și aplicare pe scena mondială, fiind folosită de state precum SUA, Franța, Anglia, de exemplu, și de organizații ca ONU, NATO, UE și Uniunea Africană.

Cuvinte-cheie: abordare cuprinzătoare; criză; conflict; cooperare; actor internațional; SUA; UE; ONU.

1. Definirea conceptului „abordare cuprinzătoare”

Actualul context internațional, marcat de globalizare și de efectele recente crize economico-financiare, a dus la consolidarea viziunii decidenților politico-militari legată de gestionarea eficientă a resurselor alocate pentru îndeplinirea

misiunilor de gestionare a crizelor și conflictelor internaționale. Problemele economice persistente ale statelor și resursele financiare tot mai puține au impus identificarea de noi modalități de a obține rezultate mai bune cu resurse mai puține. „Do more with less” a devenit un obiectiv prioritar atât la nivel național, cât și la nivelul NATO, și se referă la raportul cât mai eficient între resurse și rezultate. În acest sens, au fost lansate concepte oarecum complementare, precum: abordarea cuprinzătoare (comprehensive approach) în cadrul NATO și UE, apărarea inteligentă (smart defence) în cadrul NATO sau punerea în comun și partajarea (pooling and sharing) în cadrul UE.

În principal, *abordarea cuprinzătoare, abordarea globală*, în limba engleză *comprehensive approach, multidimensional approach sau integrated approach*¹, iar în limba franceză *approche globale* sunt termeni folosiți de la începutul anilor 2000 de diferite state (SUA, Franța, Anglia, de exemplu) și organizații internaționale (UE, NATO, ONU, Uniunea Africană etc.) pentru a defini maniera de soluționare a crizelor. În esență, aceste expresii se regroupează în jurul ideii unei mai bune armonizări și coordonări a actorilor internaționali și locali, civili și militari, în timpul crizelor. Practic, este vorba

** General-locotenent profesor universitar dr. Teodor FRUNZETI, doctor în științe militare și în științe politice, este rectorul și comandantul Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București, România. E-mail: tfrunzeti@unap.ro*

de combinarea și concertarea eforturilor civililor și militarilor pentru a gestiona mai bine o situație ce include actorii internaționali și locali.

Existența unei diversități de termeni² ce definesc conceptul de abordare cuprinzătoare face dificilă înțelegerea situației, întrucât fiecare actor dă altă accepție în funcție de contextul și istoria sa. În plus, unii actori ai gestionării crizelor pun în practică această abordare cuprinzătoare fără să o denumească. „Nu există un concept unic, coerent și acceptat pentru orice abordare cuprinzătoare. În plus, unele strategii sau modele semnifică *de facto* abordarea cuprinzătoare fără a purta acest nume. Aceasta face foarte dificilă punerea în practică a comparațiilor și creează confuzii la nivelul terminologiei. De altfel, dacă cei mai mulți actori recunosc astăzi nevoia unei mai bune coordonări și cooperări, abordările lor diverg amplu în termeni de priorități, mijloace și stări finale urmărite în timp de crize”³.

Nu există un concept universal al abordării cuprinzătoare⁴. Sursa citată face o analiză completă a originilor acestui grup lexical. Astfel, sunt menționate: originile teoretice, originile istorice, originile legate de doctrina militară (EBAO, manevra globală) și originile la nivelul concepțiilor politice și tehnologice ale acestui concept.

Prin urmare, în literatura de specialitate, conceptul de *abordare cuprinzătoare* nu are o definiție foarte clară și unanim acceptată de comunitatea internațională. În înțelesul său cel mai simplist, abor-

darea cuprinzătoare (AC) înseamnă combinarea instrumentelor civile și militare și impunerea cooperării între departamentele guvernamentale, nu numai pentru operații, ci și în sens mai larg, pentru a face față provocărilor de securitate ale secolului al XXI-lea, în special terorismului, genocidului și proliferării armelor și materialelor periculoase⁵. Prin urmare, cooperarea între toți actorii implicați reprezintă singura soluție la noile probleme și provocări ale crizelor și conflictelor moderne.

După unii autori, AC constă în generarea și utilizarea serviciilor de securitate, guvernare și dezvoltare, expertiză, structurilor și resurselor indiferent de timp și de distanță, în parteneriat cu națiunile-gazdă, regiunile-gazdă, guvernele aliate și parteneri și instituțiile parteneri, guvernamentale și non-guvernamentale⁶.

Desigur, ea implică toată gama de măsuri, de la cele politico-diplomatice, economico-financiare, militare și polițienești, până la cele juridice și umanitare.

AC poate avea loc între diferite grupuri de actori la diferite niveluri și în diferite etape, iar natura acesteia va diferi în funcție de actorii implicați. Nivelul poate fi: guvernamental (colaborare și cooperare între diferitele agenții guvernamentale), intra-agenții (colaborare și cooperare între departamentele din cadrul unei agenții) sau inter-agenții (colaborare și cooperare între diferiții actori implicați în zona de criză)⁷. Prin urmare, AC prezintă trei dimensiuni principale:

Cooperare Nivel	între actori internaționali (dimensiunea 1)	între actori naționali (dimensiunea a 2-a)	între actori locali	Orientarea pe obiective (dimensiunea a 3-a)
Nivelul politic	ONU	Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul de Interne	Autorități locale	Domnia legii, guvernare
Nivelul economic	ONU, organizații internaționale, organizații neguvernamentale, guverne naționale	Ministerul pentru Cooperare și Dezvoltare Economică		Dezvoltare și reconstrucție
Nivelul de securitate	NATO (ISAF), Operațiunea Enduring Freedom	Ministerul Apărării, Ministerul de Interne	Afghan National Army, Afghan National Police	Mediu stabil și sigur, care nu permite dezvoltarea rețelelor teroriste

*Figura nr. 1: Dimensiunile și nivelurile cooperării*⁸

Prima dimensiune, a actorilor internaționali, se referă la cooperarea între organizațiile internaționale, guverne și țara-gazdă, ca de exemplu: cooperarea la nivel politic, economic și de securitate între forțele NATO și UE, organizațiile internaționale, organizațiile neguvernamentale și țara gazdă. Cea de-a *doua dimensiune* a actorilor naționali vizează interacțiunea între ministerele responsabile, precum Ministerul Apărării, Ministerul de Interne, Ministerul pentru Cooperare și Dezvoltare Economică etc., dar și cooperarea internă ce are loc în cadrul organizațiilor internaționale. Cea de-a *treia dimensiune* are ca obiectiv dezvoltarea coerentă, creșterea stabilă și consistentă a diferitelor standarde în interiorul ariei de responsabilitate a misiunii respective, mai ales în ceea ce privește reconstrucția și dezvoltarea, securitatea, guvernarea și domnia legii. În toate cele trei dimensiuni, rolul cel mai important le revine actorilor locali⁹.

După cum se poate observa în Figura nr. 1, abordarea se face atât pe orizontală, cât și pe verticală. Abordarea orizontală include părțile civile și militare și, unde este posibil, aliații, organizațiile internaționale și populația locală. Abordarea verticală ține cont de diferitele etape ale situației respective, de la faza inițială de confruntări armate la reconstrucție. AC pare a fi soluția cea mai cuprinzătoare la toate problemele ridicate de gestionarea crizelor și conflictelor moderne, ce presupune conjugarea eforturilor tuturor actorilor militari și civili.

În esență, AC reprezintă o nouă viziune politico-militară care a schimbat complet modul de gestionare a crizelor și de soluționare a conflictelor. Conceptul este strâns legat de „abordarea bazată pe efecte a operațiilor” (Effect Based Approach to Operations), în sensul în care confruntarea de tip clasic „forță – forță” este înlocuită cu o confruntare de tip modern „efecte – forță”, caracteristică războaielor viitorului. Așadar, AC a devenit, în ultimii ani, un concept de bază în gestionarea situațiilor de criză și conflict de pe mapamond.

2. Abordarea cuprinzătoare în viziunea SUA

La începutul anilor 2000, Statele Unite au fost prima țară care și-a arătat interesul și a dezvoltat conceptul de AC, în special în ceea ce privește coordonarea inter-agenții. În viziune americană, scopul AC înseamnă în principal lupta împotriva terorismului și a altor amenințări emergente la

adresa securității naționale. Totuși, acest tip de abordare a devenit rapid un principiu de bază și alte domenii, precum: protecția refugiaților, combaterea traficului de persoane, droguri, armament etc.

Referitor la operațiile de stabilitate, necesitatea unei noi abordări mai riguroase a acestora a apărut în toamna anului 2003, pe fondul problemelor evidente ale intervenției americane în țările cu un grad mare de risc sau aflate în conflict. Astfel, pe baza experienței din Irak și Afganistan și a lecțiilor învățate, s-a impus necesitatea de a îmbunătăți coordonarea dintre organizațiile civile și structurile militare. Principalul obiectiv era de a obține un impact mai puternic în ceea ce privește gestionarea situațiilor complexe de criză, prin aplicarea unor procese formalizate de coordonare între următoarele departamente americane: Departamentul de Stat, Agenția pentru Dezvoltare Internațională și Departamentele Agriculturii, Comerțului, Sănătății și Serviciilor Umane, Securității Spațiului de Interes (Homeland Security) și Justiției¹⁰. Cu toate acestea, administrația de la Washington pare mult mai orientată pe obiective (a 3-a dimensiune din tabelul de mai sus), deoarece Departamentul de Stat este responsabil de coordonarea acțiunilor umanitare, în timp ce Departamentul de Apărare răspunde de sarcinile militare.

În 2004, Departamentul american de Stat a decis înființarea Biroului Coordonatorului pentru Reconstrucție și Stabilizare¹¹, care să dezvolte o capacitate civilă pentru operațiile de stabilitate, să organizeze toate eforturile civile din Guvernul american și să le coordoneze cu cele militare în cadrul unor astfel de operații complexe. Crearea Corpurilor de Reacție Civilă (CRC) a fost autorizată în 2008, prin „Reconstruction and Stabilization Civilian Management Act”¹². Ele au misiunea de a conduce, coordona și instituționaliza capacitatea civilă a Guvernului american de a preveni sau de a se pregăti pentru situații post-conflict, precum și de a ajuta la stabilizarea și reconstrucția societăților aflate în perioada post-conflict, astfel încât să poată atinge obiectivele de pace, democrație și economie de piață.

CRC sunt compuse din persoane capabile să se ocupe de toate funcțiile de bază ale guvernării: polițiști, juriști, judecători, economiști, specialiști în administrație publică, ingineri etc. Ei trebuie să fie buni cunoscători a zonei și a limbii respective pentru a putea adapta abilitățile lor funcționale la nevoile țării sau regiunii aflate în criză. CRC au o

componentă activă de 150-200 de persoane care pot fi desfășurate în 2-3 zile pentru a răspunde la crize externe. O altă componentă a CRC, formată din 1.000-2.000 de persoane în așteptare, poate fi desfășurată în 1-2 luni de la luarea deciziei¹³. În 2010, CRC au fost desfășurate în circa 28 de locații, inclusiv nouă din Africa, șapte din Asia Centrală și de Sud și trei din Orientul Mijlociu¹⁴. Un bun exemplu al dezvoltării de către SUA a propriei capacități civile expediționară este trimiterea a 40 de experți în Afganistan pentru a ajuta la realizarea unei planificări civil-militare mai riguroase în toate Echipele americane de reconstrucție regională (Provincial Reconstruction Teams – PRTs) din Comandamentele regionale de Est și de Sud și de la Ambasada din Kabul.

Biroului Coordonatorului pentru Reconstrucție și Stabilizare a stabilit un set de principii fundamentale – capacitatea și proprietatea națiunii-gază, supremația politică, legitimitatea, unitatea de efort, securitatea, transformarea conflictului, angajarea regională –, care să îmbunătățească cooperarea între agențiile americane, dar și cu partenerii interni și externi. Pe baza acestor principii, misiunile de stabilizare și reconstrucție ar trebui să atingă cinci obiective majore¹⁵:

- *mediu sigur* – a da oamenilor posibilitatea de a trăi fără teamă de violență sistematică sau la scară mare;
- *domnia legii* – a da oamenilor posibilitatea de a avea încredere și acces egal la un sistem de justiție care le protejează drepturile și le asigură siguranța și securitatea;
- *guvernare stabilă* – a da oamenilor posibilitatea de a împărți, a avea acces sau a candida la putere prin procese politice non-violente și de a se bucura de beneficiile și serviciile asigurate de stat;
- *economie sustenabilă* – a da oamenilor posibilitatea de a avea oportunități de obținere a mijloacelor de trai într-un sistem economic reglementat de lege;
- *bunăstare socială* – a da oamenilor posibilitatea de a nu depinde de satisfacerea nevoilor de bază și de a coexista pașnic în comunități cu oportunități de ridicare a standardului de viață.

Desigur, SUA reprezintă pilonul principal și în procesul de dezvoltare și implementare a abordării cuprinzătoare în cadrul NATO cu scopul de a răspunde mai eficient la crizele și conflictele internaționale.

3. Abordarea cuprinzătoare în viziunea NATO

După cum susținea secretarul general al NATO, Anders Fogh Rasmussen, în octombrie 2010, „abordarea cuprinzătoare nu numai că are sens, dar este și o necesitate”¹⁶. În esență, NATO este o alianță militară și se manifestă ca atare și de aceea ea poate participa la dezvoltarea unei abordări cuprinzătoare într-un context mai larg. De aceea, NATO este preocupată de dezvoltarea propriilor instrumente de gestionare a crizelor, în special a capacității sale de a conlucra cu țările partenere, organizațiile internaționale, organizațiile neguvernamentale și autoritățile locale.

Pentru a răspunde provocărilor din Afganistan și din alte teatre de operații, aliații NATO au subliniat pentru prima oară necesitatea unei AC civil-militare privind securitatea la *Summitul de la Riga* din noiembrie 2006. Astfel, la punctul 10 al Declarației finale se specifică: „Experiența în Afganistan și Kosovo demonstrează că provocările actuale necesită o abordare cuprinzătoare a comunității internaționale care implică un spectru larg de instrumente civile și militare...”¹⁷. Această decizie a fost reafirmată și la *Summitul NATO de la București* din aprilie 2008: „Așa cum ne demonstrează experiențele din Afganistan și Balcani, comunitatea internațională are nevoie să conlucreze mai strâns și să aibă o abordare cuprinzătoare pentru a răspunde cu succes provocărilor de azi și de mâine la adresa securității. O implementare eficientă a abordării cuprinzătoare necesită cooperarea și contribuția tuturor actorilor importanți, inclusiv a organizațiilor neguvernamentale și organismelor locale relevante. În acest sens, este important ca toți actorii internaționali majori să acționeze într-un mod coordonat, aplicând un larg spectru de instrumente civile și militare printr-un efort concertat, care țină cont de mandatele și atuurile fiecăruia...”¹⁸.

În plus, a fost aprobat un *Plan de acțiune* care cuprinde un set de propuneri pragmatice de dezvoltare și implementare a contribuției NATO la AC, care se referă în principal la planificarea și conducerea operațiilor, instruirea și educația sau amplificarea cooperării cu actori externi, inclusiv alte organizații internaționale și neguvernamentale. Planul arată că Alianța – cartiere generale, structură de comandă, state membre – dorește să aducă împreună toate resursele militare și civile aflate la dispoziția sa pentru a face față problemelor cu care se confruntă. Prin urmare, aceste propuneri

au scopul de a îmbunătăți aplicarea coerentă a instrumentelor NATO de gestionare a crizelor și de a întări cooperarea practică la toate nivelurile.

La *Summitul de la Lisabona* din noiembrie 2010, aliații NATO au decis să-și întărească contribuția la efortul comunității internaționale de a aborda cât mai cuprinzător domeniul gestionării crizelor, precum și să îmbunătățească capacitatea Alianței de a furniza efecte de stabilizare și reconstrucție. AC a fost clar statuată în noul Concept strategic al NATO, care la punctul 21 specifică: „Lecțiile învățate din operațiile NATO, în special în Afganistan și Balcanii de Vest, arată clar faptul că o abordare cuprinzătoare politică, civilă și militară este necesară pentru gestionarea eficace a crizelor. Alianța se va angaja activ împreună cu alți actori internaționali înainte, pe timpul și după crize pentru a încuraja colaborarea în analiza, planificarea și conducerea activităților pe teren, pentru a maximiza coerența și eficacitatea efortului general internațional”¹⁹. Prin urmare, NATO va trebui să concluzioneze cu alți actori, atât în interiorul, cât și în afara spațiului euroatlantic, pentru a contribui la implementarea unei AC care să combine în mod eficient instrumente politice, civile și militare de gestionare a crizelor.

Având în vedere că mijloacele militare, deși esențiale, nu mai sunt suficiente pentru a răspunde la provocările complexe la adresa securității euroatlantice și internaționale, aliații NATO au decis constituirea unei capacități civile adecvată, dar destul de modestă, cu scopul de a interacționa mai eficient cu alți actori și de a realiza planificarea în situațiile specifice de gestionare a crizei. De asemenea, Alianța este preocupată de dezvoltarea unor parteneriate mai strânse cu actori civili care au experiență și competențe în domenii precum: reconstrucția și consolidarea instituțiilor, dezvoltarea, guvernarea, justiția și poliția.

Tot la Summitul de la Lisabona, aliații NATO au însărcinat Consiliul Nord-Atlantic să actualizeze Planul de Acțiune convenit în aprilie 2008 la București²⁰.

Planul de acțiune în domeniul AC a fost actualizat în martie 2012, când oficialii Alianței au convenit asupra unei liste de noi sarcini ce vor fi puse în aplicare de o forță civil-militară special creată, care implică toate statele majore și organismele NATO²¹.

Implementarea efectivă a contribuției Alianței la AC reprezintă un efort pe termen lung, ce

necesită îmbunătățiri în câteva domenii-cheie de activitate²², precum:

- *Planificarea și conducerea operațiilor* – NATO promovează definirea clară a strategiilor și obiectivelor tuturor actorilor relevanți înainte de lansarea unei operații, precum și planificarea consolidată bazată de cooperare. Ca o regulă generală, anumite probleme de stabilizare și reconstrucție trebuie asumate de către actorii și organizațiile care au experiență în domeniu, mandat și competență.

- *Lecții învățate, instruire, educație și exerciții* – punerea în aplicare a AC înseamnă și o schimbare de mentalitate, ceea ce presupune a instruirea de tip joint a personalului civil și militar, inclusiv prin împărtășirea lecțiilor învățate. Astfel se realizează o mai bună coordonare și creșterea încrederii între NATO, partenerii săi și alți actori locali și internaționali.

- *Dezvoltarea cooperării cu actorii externi* – Alianța este preocupată constant să realizeze legături mai strânse cu actorii și organizațiile relevante, respectând autonomia decizională a fiecărei organizații.

- *Mesajul public* – pentru a fi eficientă, AC trebuie să fie completată de mesaje publice susținute și coerente.

AC a reprezentat un subiect important și pe agenda Summitului de la Chicago din 20-21 mai 2012. Declarația finală reafirmă importanța AC, așa cum a fost stabilită în cadrul Summitului de la Lisabona, în special în cazul Afganistanului unde tranziția de la ISAF la Forțele Afgane de Securitate Națională trebuie finalizată până la sfârșitul anului 2014²³. Conform lui Jamie Shea, Directorul Departamentului pentru Planificare Politică din cadrul Secretariatului General al NATO, AC a principalelor instituții și actori civili și militari care cooperează constituie acum doctrina oficială a NATO pentru toate acțiunile non-Articol 5. Însă, spre deosebire de conceptele anterioare destinate transformării NATO, AC s-a dovedit a fi mai ușor de formulat în teorie decât de aplicat în practică, iar cazul Afganistanului pare a demonstra această afirmație²⁴.

Problemele sunt legate de faptul că, deocamdată, există discrepanțe semnificative între cultura militară și cea civilă, ceea ce face ca întreaga coordonare în teatre să fie dificilă. În opinia lui Shea, experiența din Afganistan va face ca, în timp, SUA și ceilalți aliați să investească mai

mult în expertiza civilă referitoare la reconstrucție și în capacitățile civile de răspuns rapid capabile să opereze în zone periculoase pentru o lungă perioadă de timp.

În acest context, pot fi formulate și alte potențiale obstacole în progresul AC, precum cele legate de aspectele formale ale relației dintre actorii implicați: organizații diferite cu mandate contradictorii, lipsa unui Memorandum de Înțelegere care să stea la baza cooperării sau alte impedimente legale sau formale ce împiedică colaborarea. De asemenea, alte provocări pot fi legate de:

- *rigiditate birocratică*: este posibil ca, în ciuda intențiilor bune, sistemul organizațional al unuia dintre actorii implicați să nu permită flexibilitatea necesară ajustării planurilor și bugetelor la necesitățile celorlalți actori;

- *securitate*: este dificil ca actorii ce sunt foarte preocupați de conservarea spațiului umanitar, ceea ce necesită neutralitate și imparțialitate, să păstreze distanță față de ceilalți actori din teatru;

- *finanțare*: din cauza faptului că multe organizații concurează pentru finanțare în fața acelorași donatori, se poate ajunge în situația unui joc cu sumă zero, care îngreunează cooperarea dintre acestea;

- *priorități*: actori diferiți pot împărtăși aceeași viziune strategică față de intervenție, dar pot fi în dezacord față de anumite obiective specifice unei anumite etape;

- *resurse*: chiar dacă dezvoltarea reprezintă cheia succesului unei intervenții, forțele militare primesc resurse mult mai consistente;

- *leadership*: este dificil de stabilit cine conduce, atunci când mai mulți actori sunt egal implicați: o organizație internațională, cel mai puternic actor (în special din punct de vedere militar) sau principala țară donatoare;

- *autoritate*: pentru ca AC să fie eficientă, este nevoie de descentralizarea autorității în multe dintre organizațiile actuale;

- *proprietate locală*: dacă scopul AC este de a atinge eficient și rapid obiectivele misiunii, problema sustenabilității și proprietății locale devine esențială, în termeni de *când* și *cui* trebuie cedată autoritatea²⁵.

Luând în considerare aceste provocări, dar și faptul că AC se referă în special la conștientizare, dialog și flexibilitate organizațională ca principale modele pentru colaborare, este deosebit de importantă furnizarea unui cadru pentru dezbateri

între toți actorii implicați în prevenirea și gestionarea crizelor și conflictelor internaționale.

4. Abordarea cuprinzătoare a gestionării crizelor în viziunea Uniunii Europene

4.1. Abordarea cuprinzătoare în concepția Uniunii Europene

Uniunea Europeană este adesea prezentată ca actorul cel mai dedicat dezvoltării și aplicării abordării globale în prevenirea/soluționarea crizelor. Într-adevăr, UE asociază componenta militară și civilă de gestionare a crizelor cu posibilitatea intervenției militare în gestionarea crizelor de la Consiliul European de la Köln în 1999²⁶, și posibilitatea misiunilor civile de gestionare a crizelor (poliție, justiție, administrație civilă și protecție civilă) adoptate la Consiliul de la Feira în 2000²⁷.

Deși nu există o definiție oficială a UE pentru conceptul „abordare cuprinzătoare”, se pare că există un consens privind explicitarea următoare a acestuia: „Abordarea cuprinzătoare implică aplicarea unei metodologii ce vizează punerea în practică a principiilor partajate și a proceselor de colaborare ce amplifică perspectiva rezultatelor pe termen lung în domeniile politic, diplomatic, de securitate, economic, dezvoltării, justiției și drepturilor omului, și aceasta, în realizarea obiectivelor comune în cadrul și dincolo de UE”²⁸. Practic, UE, prin aplicarea conceptului abordare cuprinzătoare a crizelor, își fundamentează acțiunea pe: apărare, dezvoltare și diplomație. Principiile centrale ale abordării globale europene sunt: dezvoltarea capacităților locale în statele eșuate, importanța politicii pentru garantarea păcii, legitimitatea intervenției de soluționare a crizei, unitatea efortului, securitatea, transformarea crizei și angajamentul regional.

Dacă se studiază textele promovate de Uniunea Europeană, se poate reține o largă referire la abordarea cuprinzătoare. Astfel, textele emise de Consiliul European, din martie 2010, intitulat *Towards a comprehensive approach – the operating implications*²⁹ și *Operating implications of a comprehensive approach*, întăresc percepția conceptului abordare cuprinzătoare. Pe de altă parte, este de semnalat faptul că Tratatul de la Lisabona întărește conceptul în discuție prin crearea *Serviciului european de afaceri externe* și al său *Crisis Management Planning Directorate*

(CMPD), instituții ce unesc strâns în cadrul lor cele două componente civilă și militară în jurul conceptului „Civil-military coordination” (CMCO). Aceasta din urmă pare a fi una dintre materializările cele mai vizibile ale voinței de a dezvolta o abordare cuprinzătoare în cadrul instituțiilor europene.

În contextul Uniunii Europene, este făcută referire la eforturile instituționale ce vizează la colaborarea strânsă între civili și militari sub denumirea de CMCO, pentru „civil-military coordination”. Definiția oficială este următoarea: „Coordonarea civilo-militară în contextul PESA și PESC tratează nevoile de coordonare efectivă a tuturor actorilor europeni angajați în planificarea și punerea în practică a unui răspuns al UE la crize”³⁰. Obiectivul era punerea în practică a reformelor necesare în cadrul UE pentru a permite o adevărată coordonare între actorii civili și actorii militari. În plus, documentul subliniază importanța culturii de coordonare, trebuind să creeze o nouă rutină organizațională de coordonare. CMCO prin impactul său instituțional și cultural era prezentată ca un precondiție a punerii în practică a unei gestionări de criză în spațiul european, sub conducerea Comitetului politic și de securitate (COPS). Într-adevăr, COPS este cel care poate reflecta în momentul de criză la toate opțiunile europene disponibile (civile și militare) pentru a coordona de o manieră adecvată. Prin intermediul *crisis management concept* și apoi al acțiunii comune COPS se fixează cadrul misiunii de o manieră coerentă și coordonată.

Alături de conceptul CMCO, expresie proprie contextului politic instituțional european, se regăsește în textele de la Bruxelles termenul CIMIC, expresie ce există în mod curent la militari pentru a califica legăturile între civili și militari pe teren³¹.

CIMIC se adresează chestiunilor operaționale și tactice de susținere, iar CMCO privește legăturile între civili și militari la nivel politic și strategic, adică în cadrul instituțiilor din UE cu implicații pe care aceasta le poate avea în timpul crizelor. CMCO include cooperarea între civili și militari în cadrul Politicii comune de securitate și apărare dar, la fel, legăturile între instrumentele comunitare de gestionare a crizelor și instrumentele interguvernamentale, aceste legături fiind întărite cu punerea în practică a Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE) prevăzut de Tratatul de

la Lisabona. Ideea este de a avea o coordonare a actorilor civili și militari în toate fazele gestionării crizei, și în particular a fazelor de planificare strategică unde se definește rolul diferitelor instrumente. Conceptul privește atât Bruxelles, cât și teatrul ca și legătura între Bruxelles și teatrul de operații.

În cadrul Politicii comune de securitate și apărare, abordarea cuprinzătoare se exprimă în mod *ad hoc*, înaintea chiar a primelor texte de conceptualizare. În principal, există trei tipuri de cazuri în care abordarea cuprinzătoare a putut să se exprime în manieră *ad hoc*. Primul se poate regăsi în abordarea cuprinzătoare europeană *ad hoc* în operațiile militare în cadrul *expanded Petersberg tasks*, ce au fost validate prin Tratatul de la Lisabona. La origine, misiunile numite de la Petersberg au fost definite de UEO în iunie 1992, apoi încorporate în Tratatul UE de la Amsterdam din 1997³² pentru a include palierul *peacemaking* și *peakeeping*.

În al doilea rând, abordarea cuprinzătoare se exprimă *ad hoc* în misiunile de gestionare a crizelor civile urmare a Summitului de la Feira: acesta privește înainte de toate reconstrucția poliției, justiției, administrației, și în câteva cazuri rare protecția civilă. În fine, există operații civilo-militare, ca în cazul *Aceh Monitoring Mission*. Sunt trei posibilități în textul Summitului de la Feira care au formalizat abordarea cuprinzătoare a UE: „Towards a comprehensive approach”. Într-adevăr, este menționat că: „Atunci când aceasta se poate dovedi adecvată, UE poate desfășura o misiune civilă, cu ajutor militar, sau o operație militară cu participare și susținere a componentelor civile. Într-un scenariu complex, UE poate să aleagă să desfășoare o misiune civilă și o operație militară simultan, făcând astfel disponibil un larg evantai de instrumente, și aceasta pentru o perioadă extinsă”³³. Până în 2007, majoritatea misiunilor civile au fost planificate prin sau cu ajutorul militarilor, ca cea de la Aceh, o intervenție foarte bine planificată de militari.

Dincolo de CMCO folosit în cadrul Politicii comune de securitate și apărare în SEAE, se află, de asemenea, abordarea cuprinzătoare în cadrul serviciilor Comisiei Europene. Aceasta a dat naștere la debateri asupra bunei localizări a dimensiunii civile a gestionării crizelor în cadrul instituțiilor europene, între Consiliu și Comisie³⁴. Printre instrumentele Comisiei Europene ce pot contribui la abordarea cuprinzătoare se află: instrumentul

de stabilitate, ajutorul umanitar, mecanismul comunitar de protecție civilă, programele de ajutor în reconstrucție și dezvoltare, măsuri economice de sprijin, și tot ceea ce este de ordinul reconstrucției instituțiilor în funcție. Documentele ce prezintă abordarea cuprinzătoare rezultată de la Comitetul Militar al UE nu includ aspectele umanitare și de ajutor pentru dezvoltare gestionate de Comisia Europeană în acțiunile sale.

4.2. Abordarea cuprinzătoare a crizelor de către UE în coordonare cu alți actori externi

Abordarea cuprinzătoare se traduce pentru UE prin punerea în practică de parteneriate și acorduri cu alți actori internaționali. De altfel, Strategia de securitate din 2003³⁵ subliniază importanța dezvoltării unui multilateralism eficace și eficient, aceasta incluzând o mai bună colaborare cu ONU, NATO, Uniunea Africană etc.

În ceea ce privește legăturile UE - ONU, se pot menționa: „*Joint Declaration*” (2003 și 2007) și punerea în practică a „*UN - EU Steering Committee*”. De altfel, Comisia Europeană a semnat acorduri de parteneriat (*partnership agreements*) cu agenții ale ONU (UNDP, WHO, UNHCR etc.). În plus, în anumite operațiuni, precum în cea din Kosovo, UE a fost însărcinată cu unele aspecte de abordare integrată ONU³⁶. În fine, Comisia Europeană finanțează numeroși actori ai ONU. Între 2001 și 2008, 37% din ajutorul european dedicat menținerii păcii a fost transferat spre programele ONU³⁷. În paralel, o treime dintre instrumentele de stabilitate europene finanțează acțiunile ONU. Prin intermediul acestor diferite interacțiuni, se caută să se stabilească o instituționalizare a parteneriatului UE - ONU, în jurul gestionării civile a crizelor. Rămâne de văzut dacă aceasta s-ar putea să se extindă la parteneriate ce ar include aspecte militare, în cadrul abordării globale. Tentative au avut loc, de exemplu, cu EUFOR în Ciad. Dar se poate simți vorbind cu actorii din teren că reticențe politice mai puternice există atunci când militarii sunt angajați. Aceasta pare să transforme cooperarea UE - ONU într-una mai delicată³⁸. La aceasta se mai adaugă faptul că ONU nu poate să conducă operații militare de coerciție. Se pare că cu cât cele două instituții încearcă să-și formalizeze parteneriatul, cu atât aceasta pune probleme de coordonare³⁹. În ceea ce privește coordonarea UE-NATO, se poate evoca rolul jucat de aranjamentele Berlin plus⁴⁰.

De asemenea, instituționalizarea parteneriatului nu a permis să se simplifice complet interacțiunea între cele două instituții. De altfel, situația este politic blocată, ceea ce împiedică la nivel strategic o adevărată folosire a abordării globale ce s-ar capitaliza pe componenta civilă a UE și mijloacele militare mai dezvoltate ale ONU. Într-adevăr, conflictul între Republica Cipru și Turcia împiedică existența unui dialog strategic de fond între cele două organizații, Turcia refuzând ca Republica Cipru să participe la reuniunile COPS și NAC (North Atlantic Council) și între comitetele militare respective⁴¹. Pe de altă parte, o puternică concurență există între UE și NATO în gestionarea crizelor⁴². Cu toate acestea, NATO și UE sunt într-un context de resurse asimetrice, mai ales privind resursele civile de gestionare a crizei⁴³.

În fine, există, de asemenea, un parteneriat Uniunea Africană - UE. Aceasta din urmă susține Amis (African Union Mission in Sudan), EURO-RECAMP, African Peace Facility.

O exemplificare a abordării globale de către UE o reprezintă operația *Atalanta (Eunavfor) Somalia*, lansată în decembrie 2008, care a contribuit la descurajarea, prevenirea și reprimarea actelor de piraterie și furturi în largul coastelor somaleze⁴⁴. Această operație include simultan componente militare, securitare, umanitare și politice. Într-adevăr, UE a desfășurat aici 1800 militari. La nivelul securității, UE a pus în practică acorduri de transfer pentru ca prizonierii capturați de militari să poată fi remiși autorităților de justiție de exemplu din Kenia sau din Seychelles. UE acționează pentru a pune în practică soluții de justiție durabile. La nivelul dezvoltării, documentul de strategie pentru Somalia ce privea perioada 2008-2013 prevede alocarea a 215,8 milioane de euro din 10 fonduri europene de dezvoltare⁴⁵. Acest sprijin se referă la trei sectoare de cooperare principale: guvernare, educație și dezvoltare rurală. Astfel, UE speră să contribuie la stabilizarea regiunii pe termen lung. UE, în plan politic, participă la punerea în practică a unui guvern care să instaureze instituții politice ales democratic.

Atalanta este unul din primele exemple oficiale de utilizare a abordării globale de UE într-o zonă de instabilitate. Este dificil să se facă un bilanț exhaustiv al acestei acțiuni datorită dificultăților și obstacolelor pe care le întâmpină aplicarea sa în teren⁴⁶. De exemplu, cooperările regionale puse în practică mai ales la nivel judiciar rămân fragile.

Unele închisori, ca cele din Seychelles, sunt saturate cu pirați. Deci, se pare că abordarea cuprinzătoare creează unele dificultăți de gestionare pe teren pe termen scurt între actorii UE și actorii locali. În plus, există destul de puțină comunicare a UE despre această intervenție, ceea ce face abordarea cuprinzătoare a UE puțin cunoscută de concetățeni și puțin vizibilă politic. De asemenea, coordonarea între actorii civili și militari este încă dificilă⁴⁷; printre dificultățile menționate: schimbul redus de informații între Comisie și Consiliu; diferențele culturale între militari și polițiști pe teren; complexitatea punerii în practică a conducerii locale.

Concluzii

Abordarea cuprinzătoare a gestionării crizelor din lume este larg aplicată atât de o serie de state ale lumii – SUA, Franța, Anglia, de exemplu, cât și de organizații precum ONU, NATO, UE, Uniunea Africană, ca urmare avantajelor pe care aceasta le prezintă.

Principalele *avantaje ale implementării abordării cuprinzătoare*⁴⁸, care influențează planificarea, operațiile și evaluarea în situațiile complexe de criză, sunt:

- *sporirea interacțiunii organizaționale* – AC se bazează pe prezumția că asistența acordată altor organizații pentru a-și atinge obiectivele în beneficiul actorilor locali, ajută la atingerea propriilor obiective. Influența AC poate fi exercitată eficient și în cazul prevenirii conflictelor, nu numai în răspunsul la ele. Prin urmare, AC este o modalitate care permite actorilor locali să obțină rezultate care le îmbunătățesc viața.

- *îmbunătățirea angajării în teatru* – În cadrul AC, perspectivele multiple ale diverselor grupuri, mai ales a actorilor locali, care cunosc mult mai bine situația pe plan local, generează o înțelegere mai bună a angajării în teatru în ceea ce privește planificarea, operațiile și evaluarea. AC asigură structura pentru accesarea acestor perspective, generând astfel noi idei la ceea ce trebuie făcut pentru a îmbunătăți situația cu mijloacele disponibile.

- *dezvoltarea unui parteneriat mai eficient* – Combinarea modelelor mentale permite o mai bună înțelegere și învățare organizațională de către toți actorii din teatru. Această combinație face posibilă vizualizarea în profunzime a structurii mediului, a

naturii actorilor și a efectelor activităților lor. Prin urmare, AC transformă multitudinea de actori dintr-o problemă într-o oportunitate de îmbunătățire a eficienței.

NOTE:

1 Cedric DE CONING, *Civil-military relations and UN peacekeeping operations*, World Politics Review, 19 mai 2010, <http://www.worldpoliticsreview.com/articles/print/5553>.

2 Christopher M. SCHNAUBELT, *Operationalizing a comprehensive approach in semi-permissive environments*, în Christopher M. SCHNAUBELT (ed.) *Operationalizing a comprehensive approach in semi-permissive environments*, Rome, NATO Defense College, Research division, June 2009, p. 7; Jack KERN, *Understanding the operational environment: the expansion of the Dime*, University of military intelligence, <http://www.universityofmilitaryintelligence.us>.

3 Claudia MAJOR, Christian MOELLING, *More than wishful thinking? The EU, UN, NATO and the comprehensive approach to military crisis management*, Studia Diplomatica, Vol. LXII, No. 3, 2009, pp. 21-28, apud Cécile WENDLING, *The comprehensive approach to civil-military crisis management: A critical analysis and perspective*, Institut de Recherche Stratégique de l'École Militaire Report, 2010, pp. 76-77, disponibil la http://www.humansecuritygateway.com/documents/IRSEM_rehensiveApproachtoCivilMilitaryCrisisManagement.pdf, p. 11.

4 Cécile WENDLING, *op. cit.*, pp. 14-45.

5 *Memorandum from Daniel KORSKI*, The European Council on Foreign Relations, 22 June 2009, in House of Commons Defence Committee, *The Comprehensive Approach: the point of war is not just to win but to make a better peace*, Seventh Report of Session 2009-10, 18 March 2010, p. 140.

6 Julian LINDLEY-FRENCH, *Operationalizing the Comprehensive Approach*, Atlantic Council Issue Brief, June 2010, p. 1.

7 Karsten FRIIS, Pia JARMYR (eds.), *Comprehensive Approach - Challenges and opportunities in complex crisis management*, NUPI Report: Security in Practice no. 11, Oslo: Norwegian Institute of International Affairs, 2008, p. 4.

8 Katharina PLOGMAKER, *The Comprehensive Approach – International Definitions and a German Case Study*, School of Management and Governance Educational Program: European Studies, University of Twente, 20 September 2010, p. 10.

9 *Ibidem*, pp. 10-11.

10 Cécile WENDLING, *op. cit.*

11 U.S. Department of State, *Office of the*

Coordinator for Reconstruction and Stabilization, <http://2001-2009.state.gov/s/crs/index.htm>.

12 H.R. 1084 (110th): *Reconstruction and Stabilization Civilian Management Act of 2008*, www.govtrack.us/congress/bills/110/hr1084.

13 John E. HERBST, *Chapter 2: Complex Operations and the Comprehensive Approach*, p. 28, in Derrick J. NEAL, Linton WELLS II (eds.), *Capability Development in Support of Comprehensive Approaches*, Center for Technology and National Security Policy, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, DC, December 2011.

14 *2010 Year in Review: Conflict Prevention and Stabilization Operations*, U.S. Department of State, Office of the Coordinator for Reconstruction and Stabilization, January 2011, p. 20.

15 *Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction*, U.S. Institute of Peace and U.S. Army Peacekeeping and Stability Operations Institute, www.usip.org/strategic-framework-stabilization-and-reconstruction.

16 *The New Strategic Concept: Active Engagement, Modern Defence*, speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the German Marshall Fund of the United States (GMF), Brussels, 8 October 2010, www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_66727.htm.

17 NATO, *Riga Summit Declaration*, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006.

18 NATO, *Bucharest Summit Declaration*, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008.

19 NATO, *Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*, adopted by the Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010, www.nato.int/strategic-concept/pdf/Strat_Concept_web_en.pdf.

20 NATO, *Lisbon Summit Declaration*, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon on 20 November 2010.

21 NATO, *A „Comprehensive Approach” to crisis management*, March 2012, www.nato.int/cps/en/natolive/topics_51633.htm.

22 *Idem*.

23 NATO, *Chicago Summit Declaration*, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012.

24 Shea JAMIE, *NATO Strategy - Building the Comprehensive Approach*, in IDEAS Reports, London School of Economics and Political Science, p. 7, <http://www2.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SU001/shear.pdf>.

www2.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SU001/shear.pdf.

25 Karsten FRIIS, Pia JARMYR (eds.), *op. cit.*, pp. 8-9.

26 European Council, *Declaration on strengthening the Common European Policy on Security and Defence*, Koln, 1999.

27 European Council, *Conclusions of the Presidency*, Feira, 2000, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en0.htm.

28 Cécile WENDLING, *op. cit.*, p. 33.

29 Council of the European Union, *Towards a Comprehensive Approach—the operational implications*, EUMS paper for the EUMC, Brussels, 9 mars 2010.

30 *Civil Military Co-ordination in the context of CFSP/ESDP addresses the need for effective co-ordination of the actions of all relevant EU actors involved in the planning and subsequent implementation of EU's response to the crisis* in “Civil Military Co-ordination”, EU Military Staff, Doc. 14457/03, 2003.

31 Carmen GEBHARD, *Civil-Military Coordination and Cooperation in the Context of the EU's Crisis Management CMCO versus Cimic Conceptual and Terminological Clarifications*, National Defence Academy, Institute for peace support and conflict management, Vienne, Mars 2008, http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/info_akt_01_08_cimic_vers_cmco_cg.pdf.

32 *Traité d'Amsterdam*, <http://eur-lex.europa.eu/fr/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>, titlul V, art. 17.

33 Council of the European Union, *Towards a Comprehensive Approach—the operational implications*, EUMS paper for the EUMC, Brussels, 9 mars 2010.

34 Stéphane PFISTER, *Le volet civil de la politique européenne de sécurité et de défense: ambiguïtés et potentialités du concept de «gestion civile des crises»*, *Politique européenne*, Vol. 3, N° 22, 2007, pp. 175-195.

35 European Council, *A secure Europe in a Better World: European Security Strategy*, Brussels, 2003, <http://consilium.europa.eu/eeas/security-defence/european-security-strategy.aspx?lang=fr>.

36 Cédric DE CONING, *Implications of a Comprehensive or Integrated Approach for Training in United Nations and African Union Peace Operations*, NUPI Working Paper 766, *Security in Practice* 6, 2009, p. 11.

37 Cécile WENDLING, *op. cit.*, p. 40.

38 Cécile WENDLING, *op. cit.*, p. 41.

39 Joachim A. KOOPS, *Effective multilateralism in peacekeeping, capacity-building and crisis management*, in *Focus*, 01/2010, <http://www.effectivemultilateralism.info>, p. 3.

40 *Acordurile Berlin plus*, http://fr.wikipedia.org/wiki/Berlin_plus.

41 Oriane REYNAUD, *L'impact du différent*

turco-chypriote sur l'avenir de la relation UE-OTAN, Cahier de l'Irsem n°3 – OTAN, continuité ou rupture, septembre 2010.

42 Cécile WENDLING, *op. cit.*, p. 41.

43 Joachim A. KOOPS, *Effective multilateralism in peacekeeping, capacity-building and crisis management*, Focus 01/2010, <http://www.effectivemultilateralism.info>, p. 2.

44 *Union européenne, opération navale de l'UE contre la piraterie*, Factsheet, juin 2010, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/missionPress/files/100614%20Factsheet%20E%20NAVFOR

45 Cécile WENDLING, *op. cit.*, p. 43.

46 *Ibidem*.

47 Muriel ASSEBURG, Ronja KEMPIN (eds.), «Schlussfolgerungen und Empfehlungen», *Die EU als strategischer Akteur in der Sicherheits- und Verteidigungspolitik, Eine systematische Bestandaufnahme von ESVP-missionen und operationen*, Berlin, Stiftung Wissenschaft und Politik, 2009, p. 165.

48 Michael HALLETT, Oke THORNGREN, Chapter 3: *Attempting a Comprehensive Approach Definition and Its Implication for Reconceptualizing Capability Development*, pp. 46-47, in Derrick J. Neal, Linton Wells II (eds.), *Capability Development in Support of Comprehensive Approaches*, Center for Technology and National Security Policy, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, DC, December 2011.

BIBLIOGRAFIE:

1. ASSEBURG, Muriel, KEMPIN, Ronja (eds.), «Schlussfolgerungen und Empfehlungen», *Die EU als strategischer Akteur in der Sicherheits- und Verteidigungspolitik, Eine systematische Bestandaufnahme von ESVP-missionen und operationen*, Berlin, Stiftung Wissenschaft und Politik.

2. DE CONING, Cedric, *Civil-military relations and UN peacekeeping operations*, World Politics Review, 19 mai 2010, <http://www.worldpoliticsreview.com/articles/print/5553>.

3. DE CONING, Cédric, *Implications of a Comprehensive or Integrated Approach for Training in United Nations and African Union Peace Operations*, NUPI Working Paper 766, Security in Practice 6, 2009.

4. FRIIS, Karsten; JARMYR, Pia (eds.), *Comprehensive Approach - Challenges and opportunities in complex crisis management*, NUPI Report: Security in Practice no. 11, Oslo: Norwegian Institute of International Affairs, 2008.

5. GEBHARD, Carmen, *Civil-Military Coordination and Cooperation in the Context of the EU's Crisis Management CMCO versus Cimic Conceptual and Terminological Clarifications*, National Defence Academy, Institute for peace support and conflict management, Vienne, Mars 2008, http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/info_akt_01_08_cimic_vers_cmco_cg.pdf.

6. JAMIE, Shea, *NATO Strategy - Building the Comprehensive Approach*, in IDEAS Reports, London School of Economics and Political Science, <http://www2.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SU001/she.pdf>.

7. KERN, Jack, *Understanding the operational environment: the expansion of the Dime*, University of military intelligence, <http://www.universityofmilitaryintelligence.us>.

8. KOOPS, Joachim A., *Effective multilateralism in peacekeeping, capacity-building and crisis management*, in Focus, 01/2010, <http://www.effectivemultilateralism.info>.

9. LINDLEY-FRENCH, Julian, *Operationalizing the Comprehensive Approach*, Atlantic Council Issue Brief, June 2010.

10. NEAL, Derrick J.; WELLS II Linton (eds.), *Capability Development in Support of Comprehensive Approaches*, Center for Technology and National Security Policy, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington, DC, December 2011.

11. PFISTER, Stéphane, *Le volet civil de la politique européenne de sécurité et de défense: ambiguïtés et potentialités du concept de «gestion civile des crises»*, Politique européenne, Vol. 3, no. 22, 2007.

12. PLOGMAKER, Katharina, *The Comprehensive Approach – International Definitions and a German Case Study*, School of Management and Governance Educational Program: European Studies, University of Twente, September 2010.

13. REYNAUD, Oriane, *L'impact du différent turco-chypriote sur l'avenir de la relation UE-OTAN*, Cahier de l'Irsem n°3 – Otan continuité ou rupture, septembre 2010.

14. SCHNAUBELT, Christopher M., (ed.) *Operationalizing a comprehensive approach in semi-permissive environments*, Rome, NATO Defense College, Research division, June 2009.

15. WENDLING, Cécile, *The comprehensive approach to civil-military crisis management:*

A critical analysis and perspective, Institut de Recherche Stratégique de l'Ecole Militaire Report, 2010.

16. ***, *Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction*, U.S. Institute of Peace and

U.S. Army Peacekeeping and Stability Operations Institute, www.usip.org/strategic-framework-stabilization-and-reconstruction.

17. Site oficial NATO, www.nato.int.

18. Site oficial UE, www.europa.eu.

COMENTARIUL ARTICOL CU ARTICOL AL TEXTULUI ACORDULUI ÎNTRE ROMÂNIA ȘI STATELE UNITE ALE AMERICII PRIVIND AMPLASAREA SISTEMULUI DE APĂRARE ÎMPOTRIVA RACHETELOR BALISTICE AL SUA ÎN ROMÂNIA PARTEA I: PREAMBUL ȘI ARTICOLELE I-IV

*Dr. Bogdan AURESCU**

Articolul face o analiză aprofundată – articol cu articol – a textului Acordului între România și SUA privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România, semnat la Washington, la 13 septembrie 2011. Astfel, în această primă parte a articolului vor fi prezentate istoricul și contextul încheierii Acordului și vor fi analizate și comentate Preambulul, precum și articolele I-IV.

Lucrarea pune în evidență valoarea adăugată a Acordului din punct de vedere juridic și din perspectiva securității naționale a României (potrivit Acordului, prin crearea, cu România, a bazei juridice pentru amplasarea în România a unei facilități a sistemului său antirachetă, SUA sunt angajate ferm să apere teritoriul României de atacuri balistice și amenințări conexe), respectiv

în planul relevanței sale pentru legitima apărare colectivă a NATO, precum și al dezvoltării sistemului NATO de apărare împotriva rachetelor balistice: după decizia Summitului de la Chicago de declarare a capacității interimare a sistemului NATO, etapa următoare spre dezvoltarea sistemului aliat va fi situl de la Deveselu, operațional în 2015, care va constitui capacitatea inițială a sistemului aliat. Această contribuție strategică va acorda României un loc relevant în procesul de luare a deciziilor la nivel aliat pe această componentă a mixului NATO de capacități.

Cuvinte-cheie: apărarea antirachetă; EPAA; legitimă apărare colectivă; jurisdicție suverană; interceptori; comandă și control; răspundere; pretenții; aranjamente de implementare.

** Dr. Bogdan AURESCU este secretar de stat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe; de asemenea, este lector universitar (drept internațional) la Facultatea de Drept a Universității din București. E-mail: bogdan.aurescu@mae.ro*

1. Istoricul participării României la Sistemul din Europa al Statelor Unite de apărare împotriva rachetelor balistice realizat într-o Abordare Adaptivă în Etape²

Acordul între România și SUA privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România a fost semnat la Washington, la 13 septembrie 2011 și a intrat în vigoare la 23 decembrie 2011. Procesul de negociere a acestuia a fost unul complex, determinat de natura sa „interdisciplinară”. Astfel, efortul de negociere a presupus, pe de o parte, înțelegerea profundă a unor aspecte ale dreptului internațional privind legalitatea folosirii forței și mecanismele legitimei apărări colective, dar și a unor elemente de dreptul tratatelor (relaționarea Acordului cu cadrul legal existent – mai ales existența Acordului dintre România și Statele Unite ale Americii privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României, semnat la București la 6 decembrie 2005 („Acordul de cooperare în domeniul apărării”) și a aranjamentelor sale de implementare, în număr de 18. Pe de altă parte, a presupus cunoașterea unor aspecte complexe de natură politico-militară și de securitate, inclusiv cu caracter tehnic, legate de modul de operare a sistemului antirachetă, de aspectele privind comanda și controlul acestuia, de stabilirea mecanismului privind schimbul de informații între părți, aspectele de mediu, dar și de problematica foarte importantă a identificării locației optime pentru amplasarea sistemului în România. Acest din urmă aspect a fost realizat de către un grup special de lucru mixt româno-american, aflat sub coordonarea șefilor delegațiilor de negociere, care a analizat mai multe potențiale locații prin raportare la peste 120 de parametri tehnici, în urma acestui exercițiu complex fiind aleasă Baza de la Deveselu, din județul Olt.

În cele ce urmează, voi prezenta cronologia celor mai importante momente ale implicării României în proiectul sistemului antirachetă.

Astfel, la 17 septembrie 2009, președintele SUA, Barack Obama, făcea un anunț³ ce poate fi apreciat ca istoric: decizia de a dezvolta sistemul american de apărare antirachetă în Europa într-o abordare nouă, adaptivă în etape – Sistemul din Europa al Statelor Unite de apărare împotriva rachetelor balistice realizat într-o Abordare Adaptivă în Etape (EPAA – *United States European Phased Adaptive*

Approach for Ballistic Missile Defense), care să protejeze mai bine forțele desfășurate în Europa și în teatrele de operații, atât americane, cât și ale Alianților, precum și populațiile și teritoriile SUA și ale aliaților lor. Noua abordare înlocuia conceptul elaborat și pus în aplicare de administrația republicană precedentă, care nu asigura decât o acoperire parțială a teritoriului aliat din Europa. România nu era acoperită de acest concept anterior al sistemului american antirachetă decât parțial, în nord-vestul teritoriului național.

Următorul pas, în directă legătură cu România, l-a reprezentat vizita la București, la 22 octombrie 2009, a vicepreședintelui american Joseph Biden. În cadrul discuțiilor sale cu Președintele României, demnitarul SUA a discutat și programul de apărare privind sistemul antirachetă propus de președintele Barack Obama. În conferința de presă organizată ulterior convorbirilor avute cu Președintele României, domnul Biden declara: „*Apreciez foarte mult faptul ca România a adoptat cu brațele deschise noul sistem de apărare antirachetă pe care vrem să îl introducem în Europa, care va înlocui cu o arhitectură mult mai bună varianta inițială a sistemului care urma să apere securitatea Europei. Acest nou sistem protejează fizic Europa, dar și Statele Unite*”.

Ulterior, la 16 noiembrie 2009, secretarul de stat pentru afaceri strategice în MAE român, Bogdan Aurescu, a efectuat o vizită de lucru la Washington, în cadrul căreia a avut întrevederi cu oficiali americani din cadrul Departamentului de Stat, Pentagonului și Consiliului Securității Naționale ale SUA. Cu această ocazie, oficialul român a exprimat disponibilitatea României de a continua discuțiile bilaterale privind perspectivele noului proiect al sistemului antirachetă, propus de președintele Obama, în contextul dezbaterilor în curs din cadrul NATO, în conformitate cu principiul indivizibilității securității statelor aliate.

În urma deciziei din septembrie 2009 a noii administrații democratice și ca urmare a unui proces decizional complex la nivelul factorilor de decizie americani, la data de 4 februarie 2010, doamna Ellen Tauscher, sub-secretar de stat pentru controlul armamentelor și securitate internațională în cadrul Departamentului de Stat al SUA, a prezentat, în cadrul unei întrevederi la București cu domnul Traian Băsescu, președintele României, propunerea președintelui SUA vizând participarea României în proiectul american de abordare adaptivă în

etape a apărării antirachetă în Europa. La aceeași dată, Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT) a decis ca România să răspundă pozitiv propunerii americane.

Pentru implementarea acestui acord politic de principiu, au fost demarate negocierile româno-americane pentru încheierea *Acordului între România și Statele Unite ale Americii privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România* (în continuare denumit „Acordul”). Mandatul delegației române a fost aprobat de CSAT (fiind actualizat prin Raportul celei de-a cincea runde de negocieri, desfășurată în martie 2011).

Delegația română a fost condusă de către Bogdan Aurescu, secretar de stat în Ministerul Afacerilor Externe, și a avut în componență reprezentanți ai Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Administrației și Internelor, Ministerului Justiției, Ministerului Finanțelor Publice și ai altor instituții din sistemul de securitate națională cu competențe în domeniu. Pentru pregătirea rundelor au avut loc, sub coordonarea șefului delegației române, nu mai puțin de 36 de reuniuni în format inter-instituțional ale reprezentanților structurilor române implicate în procesul de negociere. Echipa de negociere a acționat extrem de omogen și coerent, în ciuda numărului mare de instituții și oficiali implicați și a pus în evidență gradul ridicat de coordonare al autorităților române competente în materie.

Delegația americană a fost condusă de către Ellen Tauscher, sub-secretar de stat pentru controlul armamentelor și securitate internațională. În cadrul unora dintre runde, șeful delegației a fost Frank Rose, asistentul adjunctului secretarului de stat pentru operațiuni de verificare și controlul armamentului în cadrul Departamentului de Stat, delegația SUA fiind compusă din reprezentanți ai Departamentului de Stat, Departamentului Apărării, Agenției de Apărare Antirachetă, Comandamentului European al Statelor Unite și ai Ambasadei SUA la București.

În total s-au desfășurat 8 runde de negociere cu privire la textul Acordului, dintre care șapte consacrate discuțiilor pe text (desfășurate la București, la 17-18 iunie 2010, 26-27 iulie 2010, 17 septembrie 2010, 14 decembrie 2010, 8 martie 2011, 6 aprilie 2011, 4 mai 2011). Cu prilejul runde a 7-a, din 4 mai 2011, textul Acordului a fost *convenit ad referendum*, la nivelul delegațiilor de negociatori.

Runda din 4 mai 2011 a fost precedată de anunțul public, la data de 3 mai 2011, de către președintele României, domnul Traian Băsescu, al locației în care va fi amplasat sistemul american antirachetă în România – baza militară Deveselu (județul Olt), pe baza deciziei CSAT în acest sens din data de 2 mai 2011.

De altfel, la data de 3 mai 2011, oficiali români și americani, inclusiv șefii celor două echipe de negociatori, însoțiți de șeful Agenției SUA de Apărare Antirachetă, conducerea Comandamentului European al Statelor Unite și reprezentanți ai Ambasadei SUA la București, șeful Statului Major General al Armatei României, s-au deplasat în județul Olt pentru a discuta cu autoritățile locale și cu comunitatea locală cu privire la amplasarea în baza de la Deveselu a unor elemente ale scutului antirachetă. La 4 mai 2011, la Palatul Parlamentului, a avut loc întâlnirea șefilor celor două echipe de negociatori, însoțiți de șeful Agenției SUA de Apărare Antirachetă, conducerea Comandamentului European al Statelor Unite, reprezentanți ai Ambasadei SUA la București, alți membri ai delegațiilor de negociere, cu membrii Comisiilor de politică externă și apărare din Senat și din Camera Deputaților, membri ai Grupului de Prietenie cu SUA din Parlamentului României, cu președintele și vicepreședintele Senatului României, cu care ocazie au fost prezentate detalii de natură politico-diplomatică legate de participarea României la sistemul de apărare american de apărare antirachetă.

În cadrul ultimei întâlniri a conducerilor echipelor de negociere, care a avut loc la Washington, la 6 iunie 2011, a fost verificat textul Acordului din punct de vedere al redactării în limbile română și engleză și s-a realizat *parafarea* textului de către șefii celor două delegații de negociatori.

Discuțiile s-au desfășurat, pe tot parcursul celor 8 runde (care au fost precedate de două runde de consultări prelabile, februarie și mai 2010), într-o atmosferă de parteneriat real, ambele părți acționând pentru convenirea unui text reciproc avantajos, care să răspundă adecvat intereselor de securitate ale părților și necesității asumate prin documentele NATO de creare a unui sistem NATO antirachetă, pe baza contribuției SUA, la care România va participa.

Ulterior finalizării negocierilor și parafării textului, Acordul a fost semnat, la data de 13 septembrie 2011 la Washington, de către ministrul

român al afacerilor externe și secretarul de stat american Hillary Clinton, în cadrul vizitei în SUA a Președintelui României.

La data de 23 septembrie 2011, în urma aprobării președintelui României, precum și cu acordul părții americane, în aplicarea Articolului 39⁴ al Legii 590/2003 privind tratatele, pentru a asigura o informare cât mai corectă și exactă, Acordul a fost făcut public de către șeful echipei române de negociere în cadrul unui briefing de presă organizat la sediul Ministerului Afacerilor Externe.

Articolul 19 din Legea nr. 590/2003 privind tratatele prevede că se supun Parlamentului României spre ratificare tratatele la nivel de stat, indiferent de domeniul de reglementare. Prin urmare, acest Acord, încheiat la nivel de stat, a fost supus spre ratificare Parlamentului. Procedura de ratificare a fost finalizată la 6 decembrie 2011, cu o foarte consistentă majoritate în Camera Deputaților și cu unanimitate în Senat (camera decizională). Legea nr. 290/2011, de ratificare a Acordului, a fost publicată în Monitorul Oficial al României nr. 910 din 21 decembrie 2011. Urmare îndeplinirii de către Ministerul Afacerilor Externe, a procedurilor de notificare cerute de Legea nr. 590/2003 privind tratatele, Acordul a intrat în vigoare la data de 23 decembrie 2011.

2. Comentariul textului⁵ Acordului între România și Statele Unite ale Americii privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România (Preambul, articolele I-IV)

Preambul

«România și Statele Unite ale Americii (denumite în continuare „Părți”);»

Comentariu: Acordul este încheiat la nivel de stat, ceea ce indică importanța domeniului reglementat de Acord pentru cele două părți. Fiind încheiat la acest nivel, dar și datorită domeniului de reglementare (cooperarea militară), Acordul a fost supus ratificării Parlamentului României, conform Legii nr. 590/2003 privind tratatele.

«Luând în considerare Parteneriatul Strategic dintre România și Statele Unite ale Americii și dezvoltarea în continuare a acestuia și recunoscând că un pilon foarte important al relației româno-

americane este solidaritatea consacrată în articolul 5 al Tratatului Atlanticului de Nord, România și Statele Unite recunosc importanța întăririi securității lor naționale individuale și colective prin cooperarea în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (denumită în continuare „NATO”), Organizației Națiunilor Unite și al altor organizații internaționale, în conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite și dreptul internațional;»

Comentariu: Mențiunea din acest paragraf inițial din Preambul cu privire la Parteneriatul Strategic bilateral este foarte importantă, ea constituind o premieră în plan bilateral. Astfel, este pentru prima oară, de la crearea sa, în 1997, când Parteneriatul Strategic româno-american este consacrat într-un document juridic bilateral încheiat între București și Washington. Totodată, prevederea preambulară nu se limitează la recunoașterea caracterului de Parteneriat Strategic al relațiilor româno-american, dar recunoaște și natura sa evolutivă, punând accentul pe dezvoltarea sa continuă.

În egală măsură, textul preambular menționează scopul principal al Acordului - consolidarea securității individuale și colective a României și a SUA în conformitate cu cele două repere fundamentale evocate, și anume Parteneriatul Strategic stabilit între cele două țări și, respectiv, principiul solidarității – principiul de bază al articolului 5 al Tratatului de la Washington – care operează la nivelul NATO. Menționarea acestui al doilea reper este de asemenea esențială, fiind o subliniere a faptului că întărirea securității României, obiectiv fundamental permanent al politicii externe și de securitate a statului nostru se poate face – inclusiv prin cooperarea bilaterală București-Washington – în principal în cadrul Alianței Nord-Atlantice. Textul confirmă astfel elocvent faptul că nivelul actual al securității României este cel mai ridicat din istoria sa. Se recunoaște totodată faptul că dezvoltarea Parteneriatului Strategic va conduce la sporirea securității României și a SUA, dar și a celorlalte State Membre ale Alianței NATO. Textul preambular subliniază totodată și reperul esențial care circumscrie această cooperare și, respectiv, obiectiv: conformitatea cu dreptul internațional, inclusiv cu Carta ONU.

«Reafirmând voința lor puternică de a lucra împreună pentru a contribui, în conformitate cu

principiul indivizibilității securității NATO și cu principiul solidarității NATO, la capabilitatea de apărare antirachetă a NATO, ca o misiune cheie a Alianței, cu scopul de a asigura protecție și acoperire complete pentru toate populațiile, teritoriile și forțele europene ale NATO, precum și de a edifica rolul central al NATO în apărarea antirachetă în Europa;»

Comentariu: Textul consacra sprijinul părților pentru capacitatea de apărare antirachetă a NATO, reliefând rolul României și SUA de promotori ai proiectului apărării antirachetă în cadrul Alianței. Sunt menționate principiile fundamentale pentru care a militat România în cadrul Summiturilor de la București (2008), Strasbourg-Kehl (2009) și Lisabona (2010): indivizibilitatea securității Alianței, solidaritatea și respectiv apărarea întregului teritoriu Aliat. Textul prefigurează totodată evoluțiile de la Summitul NATO de la Chicago din mai 2012, care a declarat capabilitatea interimară a sistemului NATO de apărare împotriva rachetelor balistice. Referirea la „protecția și acoperirea complete pentru toate populațiile, teritoriile și forțele europene ale NATO” are în vedere faptul că, spre deosebire de proiectul antirachetă anterior, Sistemul Statelor Unite de apărare împotriva rachetelor balistice din Europa realizat într-o Abordare Adaptivă în Etape (EPAA), promovat în prezent, asigură acoperirea întregului teritoriu al NATO, deci inclusiv întregul teritoriu al României.

Textul reflectă decizia luată la nivelul NATO de integrare a capacităților SUA de apărare antirachetă – la care, prin acest Acord, participă nemijlocit și substanțial România – în arhitectura Sistemului de apărare antirachetă care va fi dezvoltat de NATO. Practic, după ce Sistemul NATO antirachetă va deveni operațional, Sistemul – parte componentă a EPAA – din România va fi plasat sub control NATO, iar Baza de la Deveselu va deveni o bază NATO. Limbajul este adaptat în mare parte după cel convenit la Summitul NATO de la Lisabona din noiembrie 2010 în Declarația finală, dar și în noul Concept Strategic. Termenul de „misiune cheie a Alianței” (cu referire la capabilitatea de apărare antirachetă a NATO) este o calificare susținută de România și SUA în dezbaterile premergătoare Summitului de la Lisabona, fiind de natură să sublinieze legătura nemijlocită a apărării antirachetă cu domeniul acoperit de articolul 5 al Tratatului de

la Washington. De altfel, Summitul de la Chicago a decis introducerea formală a apărării antirachetă în mixul de capabilități al NATO, alături de forța de descurajare nucleară și forțele convenționale, ca modalitate complementară acestora.

«*Recunoscând* viziunea lor comună a unui Parteneriat Strategic mai extins și mai profund între România și Statele Unite, inclusiv dezvoltarea în continuare a mecanismelor consolidate de consultări politice și militare pentru a ameliora securitatea lor reciprocă, în cadrul articolului 3 al Tratatului Atlanticului de Nord;»

Comentariu: Este aprofundată ideea unui Parteneriat cuprinzător și dinamic între România și SUA. Prevederea completează referirea din al doilea paragraf al Preambulului: dacă în acel paragraf părțile decid dezvoltarea în continuare a Parteneriatului Strategic, aici cei doi parteneri vizează extinderea domeniilor sale și, respectiv, aprofundarea sa. Astfel, în acest scop, părțile au în vedere modalitățile de dezvoltare a acestui parteneriat, inclusiv prin mecanisme de dialog și consultări care nu vor fi limitate la apărarea antirachetă și domeniul de cooperare militară, ci vor acoperi și domeniul politic, în scopul îmbunătățirii securității lor, în sens larg.

Relevantă este, în acest context, și referirea la articolul 3 al Tratatului Atlanticului de Nord: „Cu scopul de a asigura în mod cât mai eficient îndeplinirea obiectivelor prezentului Tratat, părțile, acționând în mod individual sau colectiv, într-o manieră continuă și efectivă prin dezvoltarea mijloacelor proprii și acordându-și reciproc asistență, vor menține și întări capacitatea lor individuală și colectivă de a rezista unui atac armat.” Astfel, textul se constituie într-o garanție puternică de acțiune comună a României și SUA, în cadrul dat de Tratatul fondator al NATO, pentru întărirea capacităților militare ale României și, în general, a securității țării noastre.

«*Recunoscând* aplicarea prevederilor Tratatului Atlanticului de Nord, semnat la Washington la 4 aprilie 1949, Acordului între statele părți la Tratatul Atlanticului de Nord cu privire la statutul forțelor lor, semnat la Londra la 19 iunie 1951 (denumit în continuare „NATO SOFA”), Acordului între România și Statele Unite ale Americii privind statutul forțelor Statelor Unite ale Ame-

ricii în România, semnat la Washington la 30 octombrie 2001 (denumit în continuare „SOFA Suplimentar”), Acordului dintre România și Statele Unite ale Americii privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României, semnat la București la 6 decembrie 2005 (denumit în continuare „Acord de cooperare în domeniul apărării”), Acordului dintre Guvernul României și Guvernul Statelor Unite ale Americii referitor la măsurile pentru protecția informațiilor militare secrete de stat, semnat la Washington la 21 iunie 1995 (denumit în continuare „Acordul privind informațiile militare clasificate”) și Acordului dintre părțile la Tratatul Atlanticului de Nord pentru securitatea informațiilor, adoptat la Bruxelles la 6 martie 1997 (denumit în continuare „Acordul de securitate NATO”);»

Comentariu: Sunt indicate acordurile multilaterale și bilaterale în vigoare între România și SUA care sunt relevante pentru aplicarea prevederilor Acordului, guvernând chestiunile care nu sunt reglementate în mod expres prin Acord. În primul rând sunt menționate două documente fundamentale la nivelul NATO, respectiv Tratatul de la Washington din 1949 prin care a fost constituită NATO și Tratatul de la Londra care definește normele aplicabile în cazul în care forțele armate ale unui stat membru al Alianței sunt desfășurate pe teritoriul unui alt stat membru. Sunt indicate, de asemenea, două tratate bilaterale între România și SUA, Acordul SOFA Suplimentar, care stabilește, în plus față de Tratatul de la Londra, o serie de reguli privind statutul forțelor SUA dislocate în România și Acordul de cooperare în domeniul apărării, care reglementează în detaliu modul în care se realizează cooperarea între autoritățile române și forțele SUA din România. Sunt menționate și două acorduri aplicabile în materia protejării informațiilor clasificate, care vor governa modul de gestionarea a informațiilor clasificate legate de punerea în aplicare a Acordului.

«*Recunoscând* că proliferarea armelor de distrugere în masă și a vectorilor pentru transportul lor la țintă, inclusiv a rachetelor balistice, prezintă o amenințare gravă și în creștere pentru pacea și securitatea internațională și pentru populațiile, teritoriul și forțele Părților, ale aliaților și partenerilor lor;»

Comentariu: Textul prezintă rațiunea dezvoltării Sistemului de apărare antirachetă, și anume intensificarea riscurilor legate de un atac cu rachete balistice, generate de proliferarea tehnologiilor privind rachete cu rază scurtă și medie de acțiune și accesul la aceste arme și la vectorii lor de transport, ceea ce impune dezvoltarea modalităților de contracarare a acestei amenințări grave pentru aliații NATO, inclusiv România și SUA. Experții în materie de securitate sunt unanimi în a evalua că riscurile generate de potențiale atacuri cu rachete cu rază scurtă și medie de acțiune, inclusiv în spațiul european din care face parte România, sunt în creștere, în timp ce, din punct de vedere tehnologic, sistemele balistice devin mai flexibile, mobile, precise, iar raza lor de acțiune sporește;⁶ în acest context, Sistemul de apărare antirachetă al SUA și, respectiv, al NATO constituie un instrument eficient de contracarare.

«*Reconfirmând* natura exclusiv defensivă a Sistemului din Europa al Statelor Unite de apărare împotriva rachetelor balistice realizat într-o Abordare Adaptivă în Etape și conformitatea sa cu Carta Organizației Națiunilor Unite;»

Comentariu: Este o prevedere foarte importantă a Acordului, întărită și de dispozitivul său (în articolul VI alin. 2), prin care este subliniată conformitatea cu dreptul internațional a Sistemului antirachetă, prin caracterul său pur defensiv, el fiind destinat exclusiv să răspundă unui atac armat cu rachete balistice împotriva României, SUA sau altui stat membru NATO prin interceptarea și distrugerea acestora. De altfel, din punct de vedere tehnic, interceptorii tip SM 3 care vor fi amplasați la Baza Deveselu sunt proiectați doar pentru scopuri defensive, ei neposedând capacitate ofensivă și neputând fi transformați în capabilități ofensive de atac. Utilizarea Sistemului este, astfel, circumscrisă strict exercitării dreptului la legitimă apărare individuală și colectivă, ceea ce explică referința la Carta ONU, care consacră expres acest drept în articolul 51.

«*Recunoscând* de asemenea necesitatea de a conjuga și spori eforturile lor în vederea legitimei apărări individuale și colective, de a menține pacea și securitatea internațională, și de a dezvolta în continuare capacitățile lor de răspuns adecvat

la amenințări și atacuri, inclusiv cele de natură teroristă;»

Comentariu: În continuarea prevederii din paragraful precedent, prin referirea expresă la dreptul la legitimă apărare individuală și colectivă, textul expune obiectivul general fundamental la a cărui îndeplinire va contribui instalarea Sistemului în România, respectiv menținerea păcii și securității internaționale, prin capacitatea de descurajare, respectiv cea de protecție pe care le reprezintă, contribuind astfel la contracararea amenințării prezentate de rachetele balistice. Textul constituie baza cooperării bilaterale pentru dezvoltarea în continuare a capacităților României (și SUA) de răspuns la amenințări și atacuri, inclusiv teroriste, obiectiv comun al celor două state, în care acestea desfășoară o cooperare continuă.

«*Reafirmând* că amplasarea pe teritoriul României de interceptori pentru apărarea împotriva rachetelor balistice reprezintă o contribuție importantă a României la construirea și consolidarea în continuare a sistemului de apărare antirachetă al Statelor Unite, ca și la capacitatea de apărare antirachetă a NATO; »

Comentariu: Textul pune în evidență rolul substanțial al contribuției României, prin participarea sa, la construirea Sistemului antirachetă al SUA, respectiv al NATO. Este reliefată importanța pe care Sistemul amplasat în România o are pentru capacitatea de apărare a SUA, dar și pentru viitorul Sistem antirachetă al NATO. Textul reprezintă o recunoaștere a faptului că, prin poziția sa geostrategică, dar și prin sprijinul său ferm în favoarea acestui Sistem, România este în măsură să contribuie hotărâtor la securitatea membrilor NATO. Practic, prin amplasarea Sistemului în România, nivelul de securitate al teritoriului NATO, în general, și al regiunii, în special, crește.

«*Recunoscând* că este importantă cooperarea cu aliații și partenerii NATO, în ce privește apărarea împotriva amenințării cu rachete balistice, și că amplasarea interceptorilor pe teritoriul României întărește relația de securitate existentă între România și Statele Unite și contribuie la pacea și securitatea internaționale și la securitatea României, a Statelor Unite și a NATO;»

Comentariu: Textul reliefează locul pe care îl are cooperarea bilaterală România-SUA în domeniul apărării antirachetă în ansamblul cooperării militare cu SUA, ca fiind de natură să întărească relația de securitate existentă între cele două state. Se reiterează intenția cooperării cu celelalte state membre NATO pentru dezvoltarea Sistemului de apărare antirachetă; este reafirmată valoarea contribuției României, prin acceptul în privința găzduirii Sistemului SUA, pentru securitatea și pacea internaționale.

«*Luând în considerare* interesele lor comune de apărare și recunoscând cooperarea în domeniul apărării împotriva rachetelor balistice ca reprezentând unul dintre elementele unei cooperări bilaterale mai largi în materie de securitate, menite să contribuie la întărirea securității Părților;»

Comentariu: Textul confirmă faptul că între România și SUA există o comuniune de interese în materie de securitate și apărare și confirmă că parteneriatul stabilit între România și SUA în acest domeniu nu se reduce doar la cooperarea privind apărarea antirachetă.

«*Recunoscând* cooperarea lor solidă, de succes și de lungă durată în conformitate cu Acordul de cooperare în domeniul apărării;

Recunoscând intenția Părților de a evalua aplicarea efectivă a SOFA Suplimentar și a Acordului de cooperare în domeniul apărării și, în cazul unui acord reciproc, de a actualiza aceste acorduri; »

Comentariu: Cele două alineate includ evaluarea comună a părților asupra contextului juridic bilateral în care va fi inclus noul domeniu de cooperare – apărarea antirachetă. Astfel, este subliniată existența unei cooperări deja consolidate, îndelungate și de succes, structurată de cele două acorduri indicate în text.

În vreme ce se recunoaște contribuția acestor instrumente juridice la succesul cooperării bilaterale, se prevede că părțile vor face o evaluare a aplicării lor, urmând ca, pe baza practicii de cooperare existente (lecțiile învățate din aplicarea efectivă a celor două acorduri) și a evaluării comune a părților, să li se aducă eventuale îmbunătățiri (modificări/ajustări).

«Au convenit următoarele:

reglementarea specifică a unei activități acoperite generic de Acordul din 2005.

«Articolul I

Obiective și Domeniu de Aplicare

1. Prezentul Acord reglementează drepturile și obligațiile Părților în privința amplasării unui Sistem de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite pe teritoriul României în baza *Deveselu*.»

Comentariu: Alineatul enunță scopul Acordului, și anume convenirea unui instrument juridic bilateral care să permită amplasarea Sistemului antirachetă în România și care să reglementeze regimul juridic aplicabil întregului spectru de chestiuni care decurg din instalarea și funcționarea Sistemului. Se menționează că locația unde va fi amplasat Sistemul va fi baza aeriană a Ministerului Apărării Naționale de la Deveselu, stabilită în urma unui proces de selecție și analiză desfășurat în coordonare cu partea americană. Acest proces de selecție a fost realizat de un grup de lucru mixt, compus din experți militari și tehnicieni români și americani, care a analizat un număr de locații aflate pe teritoriul României prin raportare la peste 120 de criterii tehnice diferite, în urma acestei analize fiind selectată fosta bază aeriană românească de la Deveselu, județul Olt.

«2. Toate prevederile SOFA Suplimentar și ale Acordului de cooperare în domeniul apărării se vor aplica prezentului Acord, dacă prezentul Acord nu prevede altfel. Pentru aspectele neacoperite de prezentul Acord sau de SOFA Suplimentar sau de Acordul de cooperare în domeniul apărării, în măsura în care astfel de aspecte sunt acoperite de NATO SOFA, se va aplica NATO SOFA.»

Comentariu: În dezvoltarea prevederilor din Preambul, este confirmată aplicabilitatea Acordului SOFA Suplimentar, a Acordului de cooperare în domeniul apărării și a Acordului NATO SOFA, pentru aspectele unde nu există o reglementare specifică în prezentul Acord. Aceste precizări ale alineatului, care confirmă o realitate juridică determinată de aplicarea cadrului bilateral existent, pleacă de la premisa că prezentul Acord privind apărarea antirachetă este o *lex specialis* prin raportare la Acordul de cooperare în domeniul apărării, acesta reprezentând definiția și

Articolul II

Definiții

«Pentru scopurile prezentului Acord, următorii termeni sunt definiți mai jos:»

Comentariu: Prin acest articol au fost definiți cei mai importanți termeni utilizați în Acord. Alți termeni cu înțeles specific care sunt utilizați în text au fost definiți prin Acordul de cooperare în domeniul apărării (de ex., „forțele Statelor Unite”, „membrii forței”), respectiv în celelalte acorduri aplicabile conform articolului anterior (de ex., „componentă civilă”, „membri de familie”).

«1. „Sistemul de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România” include interceptorii non-nucleari, precum și acele componente necesare pentru operarea acestor interceptori, identificate în articolul V alineatul (1), și echipamentul și infrastructura aferente misiunii și sprijinirii misiunii de apărare împotriva unui atac cu rachete balistice.»

Comentariu: Definiția are rolul de a indica exact ce componente cuprinde Sistemul care va fi amplasat în România, clarificându-se – aspect foarte important – că interceptorii care fac parte din Sistem nu vor fi purtători de foc nuclear. Conform specificațiilor tehnice, acești interceptori de tip SM 3 care vor fi utilizați de Sistemul din România nu au niciun fel de încărcătură periculoasă, distrugerea rachetei inamice fiind realizată exclusiv prin forța cinetică de impact.

«2. „Bază” înseamnă zona militară din localitatea *Deveselu*, utilizată de forțele Statelor Unite în conformitate cu prevederile prezentului Acord și pe durata de aplicare a acestuia, în scopul amplasării și operării Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România, în conformitate cu articolul I alineatul (5) al Acordului de cooperare în domeniul apărării și conform cu articolul I alineatul (2) al prezentului Acord.»

Comentariu: Este identificată locația care va fi pusă de partea română la dispoziția SUA pentru instalarea Sistemului, fiind reconfirmată

aplicabilitatea normelor referitoare la facilitățile și zonele puse la dispoziția SUA din Acordul de cooperare în domeniul apărării. Așa cum rezultă și din articolul IV „Baza”, această locație este și rămâne sub jurisdicția României, ca bază militară românească, sub comanda unui ofițer român în calitate de Comandant al Bazei.

«3. „Facilitate” înseamnă zona situată în cadrul Bazei unde sunt amplasate Sistemul de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România și infrastructura de sprijin și în privința cărora Statele Unite controlează accesul, în conformitate cu articolul I alineatul (5) al Acordului de cooperare în domeniul apărării și conform cu articolul I alineatul (2) al prezentului Acord.»

Comentariu: Este definit termenul utilizat pentru a desemna exact zona din Bază unde va fi instalat în mod efectiv Sistemul; această prevedere, coroborată cu articolul V „Facilitatea”, indică în mod clar regimul juridic al facilității care este doar o zonă funcțională amplasată în Bază, fără a constitui o bază militară americană.

«4. „Spațiu aerian restricționat” este o zonă identificată, supusă anumitor restricții din cauza existenței unor riscuri pentru aeronave și luând în considerare necesitatea securității operaționale în vecinătatea Bazei române. »

Comentariu: Este definită o noțiune utilizată în articolul IV „Baza”, care se referă la impunerea unor restricții în privința spațiului aerian, necesare atât pentru funcționarea în siguranță a Sistemului, cât și pentru protecția aeronavelor civile care survolează spațiul aerian din proximitatea Bazei. Ulterior intrării în vigoare a Acordului (23 decembrie 2011), a fost negociat și convenit un Aranjament de Implementare privind folosirea spațiului aerian de deasupra și din jurul Bazei, care a fost semnat la 29 iunie 2012, de către co-președinții Comitetului Mixt creat prin Acordul de cooperare în domeniul apărării din 2005⁷.

«Articolul III

NATO și Sistemul de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite

1. Părțile vor sprijini coordonarea strânsă în cadrul NATO și vor lucra împreună pentru

dezvoltarea capacităților de apărare antirachetă ale NATO.

2. Statele Unite au intenția fermă ca Sistemul de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite să fie interoperabil cu capacitatea de apărare antirachetă în dezvoltare a NATO și să reprezinte o contribuție la aceasta.

3. Suplimentar participării continue a României și Statelor Unite la programele NATO, Părțile intenționează să dezvolte în continuare cooperarea bilaterală în materie de securitate, inclusiv prin îndeplinirea principiilor și obiectivelor prezentului Acord.»

Comentariu (pentru alin. 1-3): Articolul consolidează prevederile din Preambul pe același subiect printr-o serie de dispoziții operative privind angajamentul Părților de a coopera pentru implementarea Sistemului antirachetă al NATO. Articolul are rolul de a sublinia legătura contribuției României la Sistemul SUA antirachetă, prin situl din România, cu Sistemul de apărare antirachetă al NATO; se consacră angajamentul României și SUA de a colabora strâns pentru dezvoltarea Sistemului NATO.

«4. În contextul și în conformitate cu Tratatul Atlanticului de Nord și cu Parteneriatul Strategic dintre România și Statele Unite ale Americii, Statele Unite sunt angajate în mod ferm pentru securitatea României și, în cadrul angajamentului NATO în acest sens, să apere România, împreună cu populațiile, teritoriul și forțele europene ale NATO, prin intermediul sistemului lor de apărare împotriva rachetelor balistice, contra amenințării în creștere reprezentate de proliferarea rachetelor balistice și împotriva unui potențial atac cu rachete balistice.»

Comentariu: Acest alineat este una din prevederile cele mai importante ale Acordului. El are rolul de a consacra juridic garantarea de către partenerul strategic american a securității României – în cadrul și cu instrumentele și mecanismele oferite de Tratatul Atlanticului de Nord – prin specificarea expresă a angajamentului *firm* al SUA de a apăra securitatea României și teritoriul țării noastre, prin intermediul Sistemului antirachetă, atât contra riscurilor unui atac (determinate de proliferarea ra-

chetelor balistice), cât și contra unui atac efectiv.

Se remarcă și faptul că textul conține o nouă confirmare a Parteneriatului Strategic dintre România și SUA, ca premisă a acestui angajament ferm al SUA pentru securitatea și protecția României, ceea ce evidențiază elocvent valoarea acestui Parteneriat pentru statul nostru. În egală măsură, prevederea indică importanța acestui parteneriat cu România pentru Statele Unite. Se poate constata că limbajul folosit („angajamentul *ferm* al SUA”) se regăsește doar în prezentul Acord, spre deosebire de Acordurile similare încheiate de SUA cu Polonia⁸ (și Cehia⁹) în 2008.

«Articolul IV Baza

1. Baza este sub jurisdicția suverană română și proprietatea României. România va păstra proprietatea și titlul asupra Bazei în conformitate cu prevederile aplicabile ale Acordului de cooperare în domeniul apărării. Forțele Statelor Unite le vor fi autorizate accesul în Bază și utilizarea acesteia cu respectarea deplină a legislației române în conformitate cu prevederile aplicabile ale Acordului de cooperare în domeniul apărării și pot utiliza Baza pentru a găzdui Facilitatea.»

Comentariu: Din text rezultă în mod neechivoc că găzduirea elementelor Sistemului nu afectează în niciun fel suveranitatea și exercitarea jurisdicției României în ceea ce privește Baza. Această concluzie este întărită prin referința la Acordul de cooperare în domeniul apărării (care prevede că folosirea de către Forțele SUA a unor facilități și zone pe teritoriul României se va face cu respectarea deplină a legislației române). România va exercita în continuare toate atribuțiile suveranității asupra Bazei, care este și rămâne o Bază românească, atât din punctul de vedere al exercitării jurisdicției, cât și din punctul de vedere al titlului de proprietate. Totodată, textul constituie permisiunea juridică dată de România, ca suveran teritorial, pentru utilizarea de către SUA a Bazei în vederea amplasării facilității antirachetă.

«2. În conformitate cu articolul IV din Acordul de cooperare în domeniul apărării, toate clădirile, inclusiv cele construite, utilizate, modificate sau îmbunătățite de forțele Statelor Unite, sunt proprietatea României, în timp ce obiectele și

instalațiile mobile rămân proprietatea forțelor Statelor Unite sau a contractorilor Statelor Unite, după caz.»

Comentariu: Articolul IV din Acordul de cooperare în domeniul apărării confirmă că România va păstra toate drepturile asupra facilităților și zonelor puse la dispoziția forțelor SUA. În aplicarea acestui principiu, bunurile imobile aflate pe teritoriul Bazei sunt proprietatea României. Regula privește chiar și clădirile construite, utilizate, modificate sau îmbunătățite de SUA, asupra cărora România va exercita dreptul de proprietate.

«3. Legile aplicabile pe teritoriul României se vor aplica în perimetrul Bazei, conform prevederilor prezentului Acord. Este obligația forțelor Statelor Unite și a componentei civile și a membrilor acestora, ca și a dependenților lor, să respecte legile României și să se abțină de la orice activitate neconformă cu spiritul prezentului Acord.

4. Forțele Statelor Unite vor utiliza Baza fără a aduce prejudicii suveranității și legislației României.

5. Operațiunile din Bază se desfășoară cu luarea corespunzătoare în considerare a sănătății și a siguranței publice.»

Comentariu (pentru alin. 3-5): Acest ansamblu de dispoziții dă substanță și detaliază principiul enunțat anterior al menținerii jurisdicției României asupra Bazei. Astfel, este confirmată aplicarea legislației române asupra Bazei, iar membrii forțelor Statelor Unite, ai componentei civile și dependenții lor au obligația de a respecta legislația română. Este importantă dispoziția alin. 4, conform căreia orice activitate desfășurată în procesul de utilizare a Bazei se va face cu respectarea suveranității și a legilor române, fără a aduce prejudicii acestora. Este o garanție suplimentară de natură să confere soliditate cooperării prevăzute de Acord. În plus, SUA trebuie să desfășoare orice activități cu luarea măsurilor de precauție necesare pentru a nu aduce atingere sănătății și siguranței publice, mențiune ce garantează că activitatea și elementele din Bază sunt inofensive pentru populația zonei.

«6. România și Statele Unite se vor coordona și vor coopera cu privire la securitatea transportului elementelor Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice în timpul transportului pe teritoriul României în afara Bazei. România recunoaște dreptul Statelor Unite de a proteja aceste elemente. Procedura aplicabilă va fi stabilită într-un aranjament de implementare.»

Comentariu: Având în vedere că pentru amplasarea Sistemului este necesar transportul componentelor pe teritoriul României, textul prevede obligația de coordonare și cooperare operativă a autorităților române și americane pentru asigurarea securității transportului, urmând ca detaliile acestei cooperări să fie clarificate printr-un aranjament de implementare. Ulterior intrării în vigoare a Acordului (23 decembrie 2011), a fost negociat și convenit un amendament la Aranjamentul de Implementare privind securitatea din 20 iulie 2007, la Acordul de cooperare în domeniul apărării din 2005, prin care au fost reglementate procedurile necesare pentru asigurarea securității componentelor sistemului de apărare antirachetă în timpul transportului pe teritoriul României. Amendamentul la aranjament a fost semnat de către co-președinții Comitetului Mixt creat prin Acordul de cooperare în domeniul apărării la data de 29 iunie 2012¹⁰.

«7. România va asigura, conform legislației române în vigoare, ca folosirea suprafețelor de teren din jurul Bazei să fie conformă cu operarea Facilității și a Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România. Statele Unite vor furniza informațiile relevante pentru ca România să reglementeze modul de folosire a suprafețelor de teren din jurul Bazei. Parametrii specifici și limitările folosirii terenului vor fi stabilite într-un aranjament de implementare.»

Comentariu: Instalarea de construcții sau de alte structuri în imediata proximitate a Bazei ar putea să afecteze din punct de vedere tehnic funcționarea corespunzătoare a Sistemului antirachetă. Pentru a evita o astfel de situație, autoritățile române – în aplicarea legislației interne în vigoare – vor lua măsurile necesare ca folosirea terenurilor limitrofe să fie conformă cu cerințele operaționale ale Sistemului. Această prevedere din Acord

corespunde de altfel legislației din România, care stipulează necesitatea obținerii avizului Statului Major General pentru autorizarea oricăror lucrări în apropierea obiectivelor militare (cum este și Baza de la Deveselu). Ulterior intrării în vigoare a Acordului (23 decembrie 2011), a fost negociat și convenit un Aranjament de Implementare privind folosirea terenurilor din jurul Bazei, care a fost semnat la 29 iunie 2012, de către co-președinții Comitetului Mixt creat prin Acordul de cooperare în domeniul apărării din 2005¹¹.

«8. România va stabili un spațiu aerian restricționat deasupra și în jurul Bazei. România va stabili restricții de trafic aerian. Parametrii detaliați pentru zonele menționate, precum și principiile stabilirii și operării lor, și ale cooperării între autoritățile competente ale României și Statelor Unite privind utilizarea spațiului aerian românesc vor fi prevăzute într-un aranjament de implementare. Statele Unite vor furniza informațiile relevante pentru ca România să reglementeze utilizarea spațiului aerian de deasupra și din jurul Bazei.»

Comentariu: Pentru a permite funcționarea Sistemului, dar și pentru a evita punerea în pericol a aeronavelor care ar tranzita spațiul aerian în imediata vecinătate a Bazei, va fi necesară introducerea unor restricții în privința traficului aerian. Această sarcină va reveni autorităților române competente, SUA urmând să furnizeze informațiile relevante, pentru a permite definirea exactă a restricțiilor. Ulterior intrării în vigoare a Acordului (23 decembrie 2011), a fost negociat și convenit un Aranjament de Implementare privind folosirea spațiului aerian de deasupra și din jurul Bazei, care a fost semnat la 29 iunie 2012, de către co-președinții Comitetului Mixt creat prin Acordul de cooperare în domeniul apărării din 2005¹².

«9. Numărul membrilor forței Statelor Unite și ai componentei civile desfășurați în Bază după ce faza de construcție este finalizată și operațiunile încep nu va depăși 500. Numărul membrilor forței Statelor Unite desfășurați în Bază în mod obișnuit va fi de aproximativ 150 de persoane.»

Comentariu: Este un text important al Acordului prin care este asigurat un plafon numeric (500 de persoane, atât pentru membrii forței SUA, cât și

pentru componenta civilă), astfel încât personalul să nu depășească numărul necesar pentru operarea Sistemului.

Acest alineat asigură astfel controlul, firește, al părții române asupra acestui aspect, care ține de suveranitatea României, dar și gradul de transparență publică necesar pentru opinia publică din România și pentru partenerii externi. Alineatul reflectă faptul că, în mod concret, plafonul de 500 de persoane va fi necesar mai ales în perioada pregătirii locației pentru a deveni operațională sau în situații care necesită sporirea numărului de personal, în perioada operațională, și include, pentru predictibilitate, o mențiune, în sensul că numărul de membri ai forțelor SUA desfășurați în Bază în mod obișnuit va fi de aproximativ 150 de persoane.

«10. Statele Unite pot, după obținerea autorizării necesare, prevăzută în alineatele (11) și (12), să întreprindă măsuri de construcție și să facă modificări majore și îmbunătățiri și să mențină, să întrețină și să opereze instalații și elemente de infrastructură pentru apărarea împotriva rachetelor balistice în Bază. În cursul unor astfel de activități, Statele Unite pot:

(a) să utilizeze, modifice sau să demoleze instalații și elemente existente de infrastructură în Facilitate;

(b) să înlăture vegetația existentă; și

(c) să excaveze solul în Facilitate cu luarea în considerare corespunzătoare a legislației române privind protejarea siturilor arheologice.»

Comentariu: Pentru amplasarea efectivă a Sistemului va fi nevoie de realizarea unor construcții care să adăpostească echipamentul și personalul care îl utilizează, fiind necesar să se permită forțelor americane să realizeze activitățile corespunzătoare de construire sau de ajustare a infrastructurii existente, cu respectarea legislației române.

«11. Anterior începerii unei activități de construcție referitoare la Bază, Statele Unite vor furniza României o planificare a activității de construcție. Statele Unite vor transmite de asemenea toată documentația de construire relevantă înainte de a solicita autorizarea României. România va răspunde solicitării Statelor Unite pentru autorizare în treizeci de zile de la transmiterea oficială a

documentelor relevante. În cazul unor construcții în interiorul Bazei, dacă România nu emite autorizația în treizeci de zile, Statele Unite pot să înceapă activitățile de construcție planificate.

12. România va obține autorizația necesară pentru construire în conformitate cu legislația română și prevederile Acordului de cooperare în domeniul apărării și cu aranjamentele de implementare aplicabile. În cazul construcțiilor în interiorul Bazei, această autorizație va permite Statelor Unite să înceapă construirea după ce treizeci și cinci la sută din proiect este transmis României, în timp ce în cazul construcțiilor în afara Bazei și în legătură cu ea, această autorizație va permite Statelor Unite să înceapă construirea după ce sută la sută din proiect este transmis României.»

Comentariu (pentru alin. 11-12): Cele două alineate fixează un mecanism funcțional de autorizare a construcțiilor care vor fi realizate de partea americană în Bază sau în legătură cu Baza. Este un regim echilibrat, flexibil și care ia în considerare legislațiile ambelor țări, precum și necesitățile operaționale, astfel încât să se evite întârzierile în procesul de instalare a Sistemului în Baza de la Deveselu, întârzieri care ar fi în defavoarea ambelor părți (și implicit a calendarului viitorului sistem NATO). Astfel, s-a ținut cont că procedurile aplicabile forțelor SUA permit începerea lucrărilor după completarea a treizeci și cinci la sută din proiect. În aceste condiții s-a prevăzut că, pentru construcțiile din interiorul Bazei Statele Unite pot să înceapă construirea după ce treizeci și cinci la sută din proiect este transmis României, în timp ce în cazul construcțiilor în afara Bazei, se va permite Statelor Unite să înceapă construirea după ce sută la sută din proiect este transmis României. Este o reglementare funcțională, care permite realizarea eficientă și la timp a pregătirilor pentru ca Sistemul să devină operațional în termenul prevăzut (la orizontul anului 2015). Ulterior intrării în vigoare a Acordului (23 decembrie 2011), a fost negociat și convenit un amendament la Aranjamentul de Implementare din 31 octombrie 2007, încheiat în baza Acordului de cooperare în domeniul apărării din 2005, care vizează operațiunile cu proprietăți imobiliare și managementul proprietății imobiliare (gestionarea inventarului de construcții și structuri din zonele și facilitățile unde este permisă prezența

forțelor SUA), care a fost semnat la 29 iunie 2012, de către co-președinții Comitetului Mixt creat prin Acordul de cooperare în domeniul apărării din 2005¹³.

«13. Forțele Statelor Unite vor utiliza, în măsura posibilului, persoane fizice și juridice locale ca furnizori de bunuri și servicii pentru realizarea unor contracte, în măsura în care ofertele unor astfel de furnizori sunt competitive și sunt cele mai avantajoase.

14. În măsura posibilului, forțele Statelor Unite vor acorda contractorilor cetățeni români și persoane juridice înregistrate în România un tratament nu mai puțin favorabil ca acela acordat contractorilor care nu sunt cetățeni români și persoane juridice înregistrate în România.»

Comentariu (pentru alin. 13-14): Prin introducerea acestor prevederi s-a obținut de către partea română să se asigure un tratament mai favorabil pentru furnizorii locali de bunuri și servicii, care vor avea oportunitatea încheierii unor contracte cu forțele SUA. De altfel, la 13 și 14 iunie 2012, autoritățile militare americane au organizat la București și Caracal două conferințe dedicate prezentării oportunităților de afaceri pentru companiile locale în legătură cu amenajarea bazei, fiind indicată posibilitatea încheierii de contracte în valoare maximă de 350 milioane de dolari.¹⁴

«15. Baza și personalul militar și civil român aflat în Bază vor fi sub comandă română exercitată de către un reprezentant al forțelor armate române (denumit în continuare „Comandantul român”).

16. Comandantul român va fi desemnat în treizeci de zile de la intrarea în vigoare a prezentului Acord. Comandantul român sau persoanele desemnate de acesta vor reprezenta punctul de contact român pentru activitățile legate de operațiunile din Bază. Punctul de contact român va avea un birou în Bază.

17. Comandantul român, *inter alia*:

(a) va consilia în legătură cu relaționarea cu instituțiile guvernamentale și locale române și va facilita contactele cu astfel de instituții;

(b) va participa la coordonarea sprijinului logistic reciproc pentru personalul militar și civil aflat în Bază;

(c) va participa la coordonarea asigurării securității în incinta Bazei;

(d) va participa la coordonarea instruirii comune în incinta Bazei; și

(e) va consilia Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite cu privire la legislația română relevantă pentru operarea Bazei.»

Comentariu (pentru alin. 15-17): Prevederile au un rol important, care confirmă practic controlul României asupra Bazei și care decurg din regimul acesteia de locație aflată sub jurisdicția suverană a României. Astfel, persoana care exercită comanda asupra Bazei (Comandantul român) va fi un reprezentant al Forțelor Armate Române, care va avea rolul de punct de contact pentru realizarea coordonării cu forțele americane în privința tuturor activităților din Bază și acordarea întregului sprijin va fi necesară. Aceste alineate, completate de cele subsecvente, stabilesc procedura de numire și descriu atribuțiile sale.

«18. Comandantul român va notifica Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite cu privire la acțiunile forțelor Statelor Unite, dependenților, contractorilor Statelor Unite, și angajaților contractorilor Statelor Unite care apar ca neconforme cu legislația română. Comandatul român și Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite vor coopera pentru a preveni și gestiona astfel de situații.»

Comentariu: Forțele SUA au obligația să respecte legislația română, una din atribuțiile Comandantului român fiind de a semnala omologului său american eventuale abateri din partea personalului american și de a coopera cu acesta pentru preîntâmpinarea și soluționarea acestor unor astfel de situații.

«19. Comandantul român și reprezentanții săi autorizați vor avea acces în întregul perimetru al Bazei, conform prevederilor articolului V alineatul (6).»

Comentariu: În aplicarea prevederilor referitoare la menținerea autorității și prerogativelor părții române asupra întregului areal al Bazei – inclusiv Facilitatea unde va fi instalat Sistemul – este confirmat accesul nestingherit al Comandantului român în Facilitate.

«20. Comandantul român, în cooperare cu Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite, va stabili procedurile de acces în Bază, inclusiv măsurile adecvate de siguranță și securitate care vor fi aplicate pentru intrarea în Bază, și va emite permisele corespunzătoare de acces în Bază.

21. România va fi responsabilă pentru asigurarea securității și protecției Bazei în afara perimetrului Facilității.

22. În aplicarea Acordului de cooperare în domeniul apărării, a SOFA Suplimentar și a aranjamentelor lor de implementare relevante, Părțile, inclusiv Comandantul român și Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite omolog, vor schimba informații cu privire la securitatea și protecția Bazei, iar România se va coordona cu Statele Unite în privința planificării pentru securitate și protecție, atât înainte, cât și după ce Sistemul de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România devine operațional.»

Comentariu (pentru alin. 20-22): Aceste alineate privesc modul de asigurare a securității în Bază. Responsabilitățile sunt împărțite în mod firesc: întrucât Baza este o locație a Ministerului Apărării Naționale din România, aflată sub jurisdicția României, părții române îi revine protecția securității Bazei, în vreme ce SUA va asigura, complementar, securitatea Facilității (vezi articolul V). Accesul în bază și regimul aferent acestuia este decis de către Comandantul român, care stabilește procedurile de securitate necesare și emite autorizațiile corespunzătoare, consultându-l și pe omologul american. În contextul obligației de asigurare a securității directe a Bazei, schimbul de informații este foarte important și, în acest scop, alin. 22 stabilește procedurile necesare.

«23. În cazul în care securitatea și protecția sunt asigurate de către contractori, aceste entități au obligația de a respecta toate cerințele relevante ale legii române.

24. În cazul în care Comandantul român sau Reprezentantul de rang înalt al Statelor Unite sesizează o situație de criză în cadrul Bazei care ar putea afecta siguranța populației care locuiește

în zonă, acel comandant sau reprezentant de rang înalt își va informa imediat omologul.

25. Părțile se angajează să coopereze, în mod corespunzător, pentru schimbul de informații referitoare la toate amenințările la adresa Bazei sau care au legătură cu funcționarea Sistemului de Apărare împotriva Rachetelor Balistice al Statelor Unite în România.

26. Părțile vor desfășura această cooperare cu privire la Bază și Facilitate și vor stabili proceduri pentru schimbul în timp util al informațiilor și datelor contrainformative prin instituțiile și organizațiile competente, prin intermediul unor mecanisme care vor fi stipulate într-un aranjament de implementare.»

Comentariu (pentru alin. 23-26): Aceste alineate le completează pe cele precedente în ce privește modul de asigurare a securității în Bază. Dacă forțele SUA utilizează contractori pentru pază, aceștia vor trebui să respecte legislația română. Cele două părți se angajează să coopereze în mod activ pentru asigurarea schimbului de informații și sesizării reciproce cu privire la situații de urgență. Este importantă în acest context referirea din alin. 24 la siguranța populației din zonă, care este o preocupare permanentă a părților pe parcursul derulării activității din Bază. Prevederile anterioare privind cooperarea în ce privește schimbul de informații sunt completate de aceste alineate care extind sfera acestei cooperări nu doar la asigurarea securității perimetrului Bazei, în sens restrâns, dar și la amenințări la adresa Bazei care au legătură cu funcționarea Sistemului. În acest sens, este extrem de importantă stabilirea, conform alin. 26, a procedurilor și mecanismelor pentru schimbul în timp util al informațiilor și datelor contrainformative prin instituțiile și organizațiile competente ale părților.

«27. Limitele Bazei și ale Facilității sunt reprezentate, cu scop ilustrativ, în harta anexată. Detaliile tehnice ale hărții pot fi actualizate printr-un aranjament de implementare.»

Comentariu: Pentru rațiuni pur ilustrative, în scopul asigurării corecte a informării publice și a transparenței necesare, părțile au convenit includerea în Acord a unei anexe cu o hartă pe care

sunt figurate limitele Bazei și Facilității amplasate în perimetrul acesteia. În cazul în care, pentru motive strict tehnice, sunt necesare unele modificări ale perimetrului Bazei de la Deveselu sau al Facilității, este prevăzută posibilitatea actualizării acesteia prin încheierea unui aranjament de implementare.

NOTE:

1 În perioada 2010-2011, Bogdan AURESCU a fost negociatorul-șef al Acordului privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al Statelor Unite în România, semnat la Washington, la 13 septembrie 2011, respectiv al Declarației Comune România-SUA privind Parteneriatul Strategic pentru Secolul XXI, adoptată la aceeași dată.

2 Întrebări și răspunsuri privind participarea României la sistemul de apărare antirachetă al SUA, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, Dosare politice de actualitate, <http://www.mae.ro/node/1523> (accesat la data de 30 iunie 2012).

3 *The White House, President Obama Speaks on Missile Defense in Europe*, September 17, 2009, <http://www.whitehouse.gov/video/President-Obama-Speaks-on-Missile-Defense-in-Europe#transcript> (accesat la data de 30 iunie 2012).

4 **Articolul 39 din Legea tratatelor prevede în alineatul 2** că „După semnare, până la publicarea în Monitorul Oficial al României, Partea I, textele tratatelor bilaterale pot fi făcute publice cu acordul expres al celeilalte părți, (...) a) în cazul tratatelor la nivel de stat – cu aprobarea Președintelui României; (...)”.

5 Textul Acordului, în limba română (scanat după alternatul român original care a fost parafat la 6 iunie 2011 și semnat la 13 septembrie 2011), se poate consulta pe site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, http://www.mae.ro/sites/default/files/file/tratate/2011.09_scut_ro.pdf (accesat la data de 30 iunie 2012), precum și în Monitorul Oficial al României nr. 910 din 21 decembrie 2011, Partea I, în care este publicată Legea nr. 290/2011, de ratificare a Acordului. Pentru textul în limba engleză, vezi *US Department of State, The Agreement between Romania and the United States of America on the Deployment of the United States Ballistic Missile Defense System in Romania*, <http://www.state.gov/t/avc/trty/172915.htm> (accesat la data de 30 iunie 2012).

6 Întrebări și răspunsuri privind participarea României la sistemul de apărare antirachetă al SUA, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, Dosare politice de actualitate, <http://www.mae.ro/node/1523> (accesat la data de 30 iunie 2012).

7 Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la reuniunea Comitetului Mixt româno-american care gestionează

aplicarea Acordului dintre România și SUA privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/14242> (accesat la data de 30 iunie 2012).

8 *Acordul dintre Guvernul Republicii Polone și Guvernul Statelor Unite ale Americii privind amplasarea unor interceptori terestri în teritoriul Republicii Polone*, semnat la Varșovia la 20 august 2008, amendat prin Protocol adițional (pentru a fi adaptat noii formule americane de apărare antirachetă – EPAA), intrat în vigoare în 15 septembrie 2011.

9 *Acordul între Republica Cehă și Statele Unite ale Americii privind stabilirea unei locații radar a sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în Republica Cehă*, semnat la Praga, la 8 iulie 2008, nu a mai intrat în vigoare.

10 Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la reuniunea Comitetului Mixt româno-american care gestionează aplicarea Acordului dintre România și SUA privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/14242> (accesat la data de 30 iunie 2012).

11 Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la reuniunea Comitetului Mixt româno-american care gestionează aplicarea Acordului dintre România și SUA privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/14242> (accesat la data de 30 iunie 2012).

12 Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la reuniunea Comitetului Mixt româno-american care gestionează aplicarea Acordului dintre România și SUA privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/14242> (accesat la data de 30 iunie 2012).

13 Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la reuniunea Comitetului Mixt româno-american care gestionează aplicarea Acordului dintre România și SUA privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/14242> (accesat la data de 30 iunie 2012).

14 Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la Conferința Industry Days”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/13905> (accesat la data de 30 iunie 2012).

BIBLIOGRAFIE:

1. Întrebări și răspunsuri privind participarea României la sistemul de apărare antirachetă al SUA, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, Dosare politice de actualitate, <http://www.mae.ro/node/1523>.

2. The White House, *President Obama Speaks on Missile Defense in Europe*, September 17, 2009, <http://www.whitehouse.gov/video/President-Obama-Speaks-on-Missile-Defense-in-Europe#transcript>.

3. US Department of State, *The Agreement between Romania and the United States of America on the Deployment of the United States Ballistic Missile Defense System in Romania*, <http://www.state.gov/t/avc/trty/172915.htm>.

4. *Acordul între România și Statele Unite*

ale Americii privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al SUA în România, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, http://www.mae.ro/sites/default/files/file/tratate/2011.09_scut_ro.pdf.

5. Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la reuniunea Comitetului Mixt româno-american care gestionează aplicarea Acordului dintre România și SUA privind activitățile forțelor Statelor Unite staționate pe teritoriul României”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/14242>.

6. Comunicat de presă al MAE „Participarea secretarului de stat Bogdan Aurescu la Conferința *Industry Days*”, site-ul oficial al Ministerului Afacerilor Externe, <http://www.mae.ro/node/13905>.

RELAȚIA DINTRE NATO ȘI UE DIN PERSPECTIVA IMPLICAȚIILOR CONCEPTELOR „SMART DEFENCE” ȘI „POOLING AND SHARING”

*Cristina BOGZEANU**

Conceptele „pooling and sharing”, dezvoltat la nivelul UE, și „smart defence”, la cel al NATO, se referă la o modalitate inteligentă de a investi în apărare, de a comasa resursele și de a crea sau achiziționa capacități care să fie utilizate în comun de către statele participante. Deși sunt prezentate într-o aură de noutate, ca soluții inovative pentru problemele actuale cu care se confruntă actorii europeni, SUA, dar și NATO și UE, în materie de investiții în apărare, definiția generală a conceptelor amintește de aspecte precum „apărare comună”, „cooperare structurată permanentă”, „misiuni ale Agenției Europene de Apărare”, „burden sharing” etc. Ideea centrală a articolului este aceea că, deși problema eficientizării investițiilor în apărare nu este nicicum de dată recentă, perioada pe care lumea o traversează în prezent oferă contextul ideal al dezvoltării ei, fapt ce ar aduce, într-adevăr, o serie de beneficii în materie de planificare a apărării, dacă dificultățile aferente lor vor fi gestionate adecvat.

Cuvinte-cheie: „pooling and sharing”; „smart defence”; capacități militare; criza economică și financiară mondială; Europa; cooperare; specializare; provocări; avantaje.

** Cristina BOGZEANU lucrează ca asistent de cercetare științifică în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și își derulează studiile doctorale, în domeniul Științe Militare și Informații, în cadrul aceleiași instituții, București, România. E-mail: cristina_bogzeanu@yahoo.com*

Introducere

Recent, la nivelul NATO și UE, conceptele de apărare inteligentă („smart defence”) și punerea în comun și partajarea („pooling and sharing”)¹ marchează modul în care cele două organizații se raportează la problemele aferente securității și apărării în prezent.

În linii mari, cele două noțiuni presupun existența unor eforturi de a coopera, de a pune în comun capacitățile statelor membre, de a investi împreună în dezvoltarea capacităților necesare pentru utilizarea lor în comun ulterior. Practic, „smart defence” și „pooling and sharing” vorbesc despre eficientizarea cheltuielilor pentru apărare în contextul creat de criza economică și financiară mondială.

Criza ce a debutat în 2007 a generat o serie de transformări la nivel internațional, transformări cu un impact consistent asupra caracteristicilor mediului internațional de securitate. Astfel, pe de o parte, putem vorbi în continuare despre riscuri și amenințări de securitate notabile, imposibil de ignorat de orice actor statal sau non-statal al arenei internaționale. Terorismul internațional,

proliferarea armelor de distrugere în masă, criminalitatea organizată, conflictele inter-etnice, riscurile și amenințările aferente securității energetice și cibernetice nu au încetat să atragă atenția comunității internaționale. Pe de altă parte, însă, odată cu manifestarea și propagarea efectelor crizei economice și financiare, contextul în care toate riscurile și amenințările enunțate mai sus sunt abordate se complică.

În primul rând, criza a relevat punctele tari și pe cele slabe ale actorilor internaționali, demonstrând că, pe arena internațională, noi centre de putere încep să se afirme din ce în ce mai puternic, în special din punct de vedere economic, centre cunoscute, în general, sub acronimul BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud), ceea ce, concomitent, oferă indicii asupra scăderii puterii și influenței Statelor Unite ale Americii pe arena internațională. Mai mult, SUA au resimțit efectele crizei economice și financiare mult mai puternic decât alți actori, China fiind un exemplu elocvent în acest sens.

Astfel, pentru principalul contributor la bugetul NATO, SUA, a cărei contribuție se ridică la aproximativ 75%, a devenit necesară o revizuire a cheltuielilor pentru apărare, inclusiv a aportului financiar la bugetul alianței nord-atlantice. În paralel, emergența noilor centre de putere, alături de stabilitatea care caracterizează mediul european de securitate din punct de vedere militar și de perspectiva relativ apropiată a încheierii războiului din Irak și a retragerii trupelor din Afganistan, a determinat o reconsiderare a zonelor de interes strategic ale SUA, interesul acestora fiind atras preponderent de regiunea Asia-Pacific. Regiune ce concentrează o mare parte din resursele economice, demografice și energetice ale lumii, Asia-Pacific necesită un nivel mai mare de implicare a SUA, astfel încât să se creeze o arhitectură care „va duce la păstrarea leadershipului american în viitorul previzibil”².

În acest context, s-a conturat necesitatea unei noi abordări în ceea ce privește planificarea apărării, astfel încât NATO, per ansamblu, dar și UE și statele europene să beneficieze de aceleași garanții de securitate.

Soluția a fost identificată în practica punerii în comun a resurselor și a partajării lor, în cadrul unor inițiative coordonate la nivelul NATO și UE – „smart defence” și pooling and sharing”.

1. Apărarea inteligentă – între tradiție și inovație

A pune în comun și partaja resursele pentru apărare presupune o componentă care ține de tradiție și una care ține de noutate, de flexibilitate, de adaptare la un nou context. Latura tradițională a apărării inteligente poate fi abordată din două perspective distincte. În primul rând, este vorba de faptul că ideea în sine nu este una nouă, inventată în actualul context internațional, ci una cu o istorie relativ consistentă. La nivelul UE, ideea de a pune în comun resursele pentru apărare în vederea obținerii unor avantaje economice și de securitate este inerentă concepției primelor comunități europene. Spre exemplu, Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, creată în 1951, presupunea partajarea resurselor de cărbune și oțel (materia primă pentru producția de armament) de către Franța, Germania de Vest, Italia, Belgia, Luxemburg și Olanda în vederea susținerii creșterii economice a acestora în perioada post-belică, dar și a obținerii unui nivel mai mare de securitate, prin creșterea încrederii mutuale dintre statele ce o alcătuiau³.

Mai mult, acest mod de a aborda securitatea, în special componenta de procurare și utilizare a capacităților s-a păstrat, în opinia noastră, de-a lungul timpului. Astfel, în 2004, a fost creată Agenția Europeană de Apărare, având drept scop „dezvoltarea capacităților de apărare în domeniul gestionării situațiilor de criză, promovarea și îmbunătățirea cooperării europene în materie de armament, consolidarea bazei industriale și tehnologice europene în domeniul apărării și crearea unei piețe europene competitive a echipamentelor de apărare, precum și promovarea cercetării, în legătură cu activitățile de cercetare comunitare, după caz, în vederea atingerii celor mai înalte niveluri strategice a capacităților viitoare de apărare și securitate, întărind astfel potențialul industrial al Europei în acest domeniu”⁴. Practic, în momentul în care a început dezvoltarea oficială a ideii de „pooling and sharing”, UE avea deja creată instituția necesară punerii în operă a acestei idei, misiunea ei fiind aceea de a îmbunătăți capacitățile de apărare ale UE, coordonând eforturile statelor membre.

Tratatul de la Lisabona (2009) oferă, de asemenea, căi, instrumente care se apropie de implicațiile „pooling and sharing”. Dincolo de

faptul că acesta conține și baza legală a funcționării Agenției Europene de Apărare (AEA), Tratatul de la Lisabona introduce și posibilitatea cooperării structurate permanente, care urmărește dezvoltarea capacităților militare ale statelor membre. Aceasta nu trebuie confundată cu procedura cooperării întărite, care exclude problemele având implicații militare sau de apărare și nici cu conceptul în sine de „pooling and sharing”. Cooperarea structurată permanentă se înscrie în manifestările conceptului de „Europă cu mai multe viteze” și permite unui anumit grup de state să realizeze un grad crescut de integrare, fiind de presupus că celelalte le vor ajunge din urmă pe măsură ce își vor dezvolta capacitățile necesare, pe când „pooling and sharing” are o extindere europeană, presupunând că toate statele membre ale UE beneficiază de capacitățile dezvoltate în urma acestei inițiative, fiecare stat în parte participând la implementarea sa, în funcție de capacitățile pe care le deține deja, dar și de capacitatea de a participa la proiecte europene de acest gen și de interesele definite la nivel național și european.

De asemenea, relevantă este, în ceea ce privește lungul istoric al noțiunii „pooling and sharing” la nivelul UE, și ideea de apărare comună. Conform Tratatului de la Lisabona, politica de securitate și apărare comună include și formarea progresivă a politicii de apărare comună a UE⁵. Cercetările realizate asupra acestui concept⁶ relevă faptul că apărarea comună presupune o serie de caracteristici care, în prezent, pot fi atașate, în opinia noastră, conceptului „pooling and sharing”. Conform sursei citate, apărarea comună „*implică constituirea (cu aportul și prin voința tuturor statelor participante) a instrumentelor – instituții, resurse umane, materiale, financiare, informaționale, acte normative juridice – destinate să le protejeze interesele fundamentale, să le apere teritoriul, integritatea, suveranitatea*”⁷. Asemănarea dintre această definiție și implicațiile ideii de „pooling and sharing” sunt evidente – ambele presupunând contribuția mai multor state în vederea creării unor instrumente necesare sporirii gradului de securitate, însă, conceptul nou lansat este unul mai restrâns, specific și aplicabil doar anumitor capacități, motiv pentru care poate fi considerat un pas, o etapă către atingerea dezideratului european de crearea a unei politici comune de apărare.

Și la nivelul NATO, principiul „partajării povării” (*burden sharing*) apărării poate fi observat încă

de la formarea alianței⁸, problema fiind reprezentată dintotdeauna de raportul dintre contribuția SUA și cea a statelor europene la securitatea și apărarea celor din urmă. Doar contextul istoric, al mediului internațional de securitate s-a modificat de-a lungul timpului.

Noutatea aferentă conceptului „smart defence” constă, atât la nivelul NATO, cât și al UE, în amploarea pe care o capătă în contextul creat de criza economică și financiară mondială, în atenția care i se acordă pe plan european, în faptul că acesta dobândește o dimensiune instituțională din ce în ce mai clar definită și că se concretizează în proiecte gândite, elaborate și implementate în urma unor analize competente și relevante. Astfel, dacă în ceea ce privește UE, „pooling and sharing” este o idee inerentă, inclusă în concepția AEA, NATO cunoaște o dezvoltare a aparatului său instituțional astfel încât „smart defence” să devină principala atribuție a unui organism specializat. Prin urmare, la 6 iulie 2012, ia naștere Organizația NATO pentru Achiziții (The NATO Procurement Organization), ce urmează a deveni operațională în 2014.

O altă problemă de noutate atașată acestor concepte este legată de sensul în care se realizează contagiunea ideatică în cadrul relației dintre NATO și UE. Dimensiunea de securitate și apărare a UE are un istoric mai restrâns decât NATO, organizație politico-militară, cu atribuții clar stabilite în domeniul securității și apărării și, în consecință, multe dintre evoluțiile, inițiativele de dezvoltare a Politicii Externe și de Securitate Comună au fost, în fapt, variante adaptate ale viziunii NATO, plecând de la premisa că abordările celor două organizații nu trebuie să se suprapună, ci să se completeze reciproc. Însă, în ceea ce privește „pooling and sharing” și „smart defence”, preluarea noțiunii s-a realizat în sens invers, de la UE spre NATO, conceptul fiind, mai întâi, dezvoltat în cadrul Agenției Europene de Apărare.

Acest fenomen comportă două implicații. În primul rând, principiul „smart defence”, indiferent că este abordat la nivelul NATO sau al UE, este legat intrinsec de statele europene. La nivelul UE, vorbim despre necesitatea de a dezvolta capacitățile militare necesare susținerii ambițiilor politice ale Uniunii per ansamblu, precum și ale fiecărui stat membru în parte; la nivelul NATO, eforturile de a identifica și găsi o soluție inteligentă de a dezvolta și procura echipament militar au fost generate de scăderea contribuției financiare a

statelor europene la bugetul NATO, concomitent cu necesitatea SUA de a-și reduce aportul financiar și cu deplasarea atenției Washingtonului asupra unei noi zone de interes strategic.

În al doilea rând, putem vorbi despre o suprapunere a acestei probleme de nouitate (sensul contagiunii ideatice) cu una care se înscrie în modul tradițional de dezvoltarea a dimensiunii de securitate și apărare la nivelul UE și aceasta deoarece modificările în acest domeniu s-au manifestat ca răspunsuri ale UE la mutațiile apărute la nivelul mediului internațional de securitate și al politicii internaționale, ceea ce face ca dezvoltarea Politicii de Securitate și Apărare Comune să fie un proces reactiv și nu unul proactiv, unul concentrat asupra rectificării neajunsurilor din trecut și orientat către viitor⁹. „Pooling and sharing” sau, cel puțin, amploarea pe care a căpătat-o recent se înscrie în aceeași tradiție europeană reactivă a dezvoltării dimensiunii de securitate și apărare. Motivația care stă la baza afirmației noastre se regăsește în reacția SUA, a statelor europene, a NATO și a UE la escaladarea crizei din Libia (2011). Nordul Africii se înscrie în aria de interes atât a UE (prin faptul că această regiune este inclusă în Politica Europeană de Vecinătate), cât și a statelor sale membre (Franța, spre exemplu)¹⁰. Ca rezultat firesc, coaliția militară ce a intervenit în Libia a fost condusă, în primă instanță, de state europene și nu de SUA sub umbrela NATO, acesta din urmă intervenind doar ulterior. Această situație poate fi interpretată drept o retragere a SUA din primul planul gestionării crizelor internaționale ce au loc departe de granițele lor naționale, ce a generat eforturile europenilor de a-și dezvolta capacitatea de apărare la nivelul UE. În aceeași ordine de idei se înscrie și mutarea interesului strategic al SUA asupra regiunii din Asia-Pacific, fapt ce presupune concentrarea resurselor către aceasta. Mai mult, în condițiile impactului crizei economice și financiare asupra bugetelor militare, implicarea SUA în procesul de garantare a securității unei regiuni stabile din punct de vedere militar (Europa) sau a unor regiuni pentru securitatea cărora există alți actori care și-au asumat responsabilitatea (spațiul mediteranean, vizat deja de Politica Europeană de Vecinătate și de Parteneriatul Euro-Mediteranean) cunoaște un evident proces de diminuare. În opinia noastră, este posibil ca această stare a lucrurilor să fi contribuit la creșterea gradului de conștientizare, la nivel european, a faptului că este necesară

impulsionarea dimensiunii de securitate și apărare, astfel încât să fie capabile să își asigure securitatea proprie și a regiunii din proximitatea imediată.

2. Apărarea inteligentă – soluție pentru eficientizarea cheltuielilor pentru apărare

Conceptul „*smart defence*” este definit, la nivelul NATO, drept „un nou mod de a gândi generarea de capacități de apărare moderne de care Alianța are nevoie pentru următorul deceniu și nu numai”¹¹. „*Smart defence*” implică ideea că statele membre ale Alianței nu se vor mai putea baza preponderent pe contribuția SUA în ceea ce privește capacitățile avansate și costisitoare, dovada pentru aceasta fiind chiar intervenția comunității internaționale din Libia.

„Pooling and sharing” se traduce în practică în decizia mai multor state de a contribui material, financiar la construirea sau achiziționarea unui anumit echipament militar („pooling”) care, ulterior, va fi utilizat de mai multe state („sharing”). Menirea acestui tip de practică în materie de apărare este una pur economică, iar, la nivelul UE, ea există încă din primele etape ale creării AEA (2004), instituția prin intermediul căreia sunt coordonate cele două etape ale procesului descris.

Implementat la nivel NATO, tot din rațiuni pur economice, conceptul este dezvoltat și capătă denumirea de „*smart defence*”, definită drept acțiunea de comasare și utilizare în comun a capacităților, stabilirea de priorități și o mai bună coordonare a eforturilor¹². Prin urmare, „*smart defence*” este similar conceptului de „pooling and sharing”, dar nu și echivalent cu acesta, NATO implementând o variantă dezvoltată, rafinată a conceptului ce a luat naștere la nivelul UE. În acest sens, chiar definiția oficială dată conceptului de „*smart defence*” este relevantă – „punerea în comun și partajarea capacităților, stabilirea de priorități și o mai bună coordonare a eforturilor”¹³, punerea în comun și partajarea („pooling and sharing”) constituind doar o parte de definiției dată de NATO pentru „*smart defence*”.

Mențiunea cu privire la stabilirea priorităților este foarte relevantă din punctul nostru de vedere deoarece, la nivelul NATO, sunt denumite clar domeniile în care „*smart defence*” va fi aplicat – în cazul acelor capacități cu importanță critică pentru NATO, ce au fost stabilite în cadrul summitului de la Lisabona (2009) – apărarea anti-balistică,

intelligence, supraveghere și recunoaștere, menținerea stării de pregătire, antrenament și pregătirea forțelor, angajare activă și protejarea forțelor.

La nivelul celor două organizații au început deja să se deruleze proiecte în virtutea celor două principii. Astfel, în cadrul NATO, eforturile de implementare a „smart defence” s-au axat pe dezvoltarea acelor capabilități costisitoare și necesare pentru continuarea derulării misiunilor asumate. Este vorba despre sisteme de supraveghere terestră, maritimă și aeriană; sisteme aeropurtate de avertizare și control; combaterea dispozitivelor explozive improvizate, sisteme de comandă și control etc. Simultan, Agenția Europeană de Apărare coordonează alte proiecte de dezvoltare a capabilităților militare, capabilități distincte de cele abordate în cadrul NATO astfel încât eforturile lor să fie complementare. Programul de Instrucție pe Elicoptere, Rețeaua de Supraveghere Maritimă, Celula de Intermediere a Comunicațiilor prin Satelit Europeană, Spitale de campanie, Realimentare în Aer, Viitoare Comunicații Militare prin Satelit, Recunoaștere – Supraveghere – Intelligence, Instrucția Piloților, Centre Europene de Transport, Muniții Inteligente, Logistică și Instrucție Navală¹⁴ reprezintă inițiativele concrete derulate în virtutea principiului „pooling and sharing”. De remarcat, de asemenea, este faptul că cele două organizații se concentrează asupra acelor capabilități care le sunt necesare derulării misiunilor stabilite, dar și cele în domeniul cărora au dezvoltat deja un anumit grad de expertiză.

„Smart defence” și „pooling and sharing” reprezintă, prin urmare, un mod inteligent de a investi în capabilitățile necesare garantării securității și apărării, a cărui dezvoltare a fost impulsionat de efectele crizei economice și financiare asupra bugetelor militare ale statelor membre UE și NATO, dar și complet adaptat specificităților mediului internațional de securitate, aflat încă sub influența forțelor globalizării, caracterizat deopotrivă de integrare și interdependență în ceea ce privește relațiile dintre principalii actori, dar și minat de riscuri și amenințări cu caracter transfrontalier. A investi în mod inteligent în apărare este o idee ale cărei rădăcini pot fi identificate încă din primele faze ale dezvoltării dimensiunii de securitate și apărare ale celor două organizații, a cărei utilitate a fost înțeleasă și acceptată de mult, dar pentru care statele membre ale NATO și UE sunt dispuse

să depună eforturi reale abia în condițiile crizei economice și financiare.

3. Reversul medaliei – obstacole, dificultăți, vulnerabilități

După cum am demonstrat până acum, „smart defence”/ „pooling and sharing” reprezintă soluții cunoscute de mult timp la nivelul NATO și al UE și care presupun, indiscutabil, o serie de avantaje în plan economic și militar. Totuși, necesitatea de a cheltui inteligent resursele, de a investi eficient, astfel încât să se obțină un raport ideal între investiții și rezultate, respectiv între cheltuielile pentru securitate și nivelul de securitate, nu este caracteristică doar perioadei de austeritate pe care o traversăm. Prin urmare, apărarea inteligentă ar fi putut constitui un avantaj în orice etapă, în orice perioadă istorică am lua în considerare. În opinia noastră, tergiversarea implementării acestui concept până în etapa de criză economică, când pare să fi devenit singura soluție viabilă de conservare și dezvoltare a capabilităților necesare promovării și apărării intereselor naționale și a celor comune definite în cadrul NATO și UE, poate fi justificată printr-o serie de dificultăți pe care le presupune, prin existența unor obstacole de depășit și prin posibilitatea de a genera, cel puțin pe termen scurt, repercusiuni nefaste la nivel național.

Una din principalele cauze ale faptului că „smart defence” și corolarul său european au câștigat o popularitate fără precedent în etapa de austeritate pe care o traversăm, deși ar fi comportat avantaje în orice altă etapă a perioadei ce a urmat finalului Războiului Rece, se regăsește în stilul statelor europene de a aborda relațiile internaționale și, în special, relațiile dintre ele. Caracterul inter-guvernamental al Politicii de Securitate și Apărare Comune, progresele înregistrate lent și, de regulă, sub influența unui impuls exterior, în ceea ce privește aprofundarea integrării în domeniul securității și apărării sunt indicii clare că statele europene și-au păstrat un stil westphalian de a privi politica internațională, fiind atașate ideii de suveranitate. Practic, în ceea ce privește UE, domeniul apărării nu s-a bucurat niciodată de un nivel crescut de susținere și încredere din partea statelor sale membre, acestea preferând, de regulă, acțiunea în interiorul NATO, cadru în care marea parte a contribuției financiare era suportată de SUA și unde statutul de stat membru presupune

un impact mai mic asupra suveranității naționale. Depășirea acestei „moșteniri istorice” a statelor europene care să le permită dezvoltarea unei încrederi reciproce sporite și a certitudinii că se pot baza unele pe celelalte pentru a-și putea garanta securitatea constituie una dintre provocările apărării inteligente, indiferent că vorbim despre abordarea NATO sau a UE.

O altă provocare a implementării acestui concept constă în realizarea cooperării și coordonării depline a eforturilor derulate în interiorul NATO și UE, deoarece „smart defence” și „pooling and sharing” sunt concepte similare, ce presupun în sine participarea financiară și cu resurse a statelor membre pentru obținerea unor capacități militare. Cooperarea și coordonarea sunt cu atât mai importante de realizat, cu cât cele două organizații au 21 de state membre comune, existând astfel un risc crescut de a se ajunge în situația risipirii resurselor. Avantajul în gestionarea acestei provocări constă în existența unor practici de cooperare NATO-UE, a unor eforturi de a face ca viziunile și acțiunile lor nu doar să nu se suprapună, ci și să fie complementare. Acordurile „Berlin +”, precum și experiența practică de a gestiona situații de criză și de urgență împreună constituie fundamente importante pe care se poate baza depășirea acestui obstacol. De altfel, întâlniri între șefii Agenției Europene de Apărare (UE) și Comandamentului Aliat pentru Transformare (NATO) au loc cu regularitate tocmai pentru a se asigura existența complementarității, a dialogului inter-organizațional, al transparenței și coordonării eforturilor și evitarea dublării funcțiilor.

Totodată, „smart defence” și „pooling and sharing” presupun existența unor organisme dezvoltate la nivelul fiecărei organizații în parte, specializată, capabilă să-și acorde complet atenția coordonării inițiativelor de acest tip. La nivelul UE, după cum am menționat anterior, profilul instituțional necesar exista deja în momentul în care „pooling and sharing” s-a dovedit a fi o necesitate pentru viitorul apărării europene. Însă, în cazul NATO, responsabilitatea a fost preluată de Comandamentul Aliat pentru Transformare, instituția menită să se ocupe în exclusivitate de coordonarea proiectelor de tip „smart defence” (Organizația NATO pentru Achiziții) fiind încă în primele faze ale dezvoltării sale, urmând a deveni operațională abia din 2014. Prin urmare, noua concepție asupra planificării apărării se

reflectă și în profilul instituțional al organizațiilor internaționale.

Mai mult, eficientizarea planificării apărării presupune un set de schimbări și la nivel național. Dincolo de toate avantajele în plan economic, militar și de securitate implicate de „smart defence” și „pooling and sharing”, acestea au și un revers al medaliei. Astfel, conform paginii web oficiale a NATO, pentru a putea vorbi despre „smart defence”, trebuie ca eforturile să fie cuprindă trei tipuri de activități: *prioritizare* (alinieră priorităților naționale în ceea ce privește capacitățile cu prioritățile NATO); *specializare* (concentrarea investițiilor doar în anumite arii ale industriei de apărare, urmând ca eventualele capacități necesare, dar inexistente, să fie furnizate de statele specializate în respectivul domeniu); *cooperare*. Toate aceste componente se pot traduce în reale provocări, fiecare comportând dificultăți specifice, însă, specializarea se conturează de departe drept cel mai sensibil aspect al apărării inteligente, dat fiind că impactul asupra planificării la nivelul apărării este maxim. Practic, specializarea presupune că statele vor renunța la a investi în anumite domenii ale industriei de apărare, pentru a se concentra asupra altora, realizate mai bine, în ariile unde există mai multă expertiză sau care sunt mai necesare garantării securității naționale. Spre exemplu, dacă un stat a cărui graniță este reprezentată, în mare parte, de țărmul oceanului, atunci acesta se va concentra preponderent asupra industriei construcției de nave, lăsând construcția de aeronave în sarcina unui alt stat. Aceasta presupune atât posibilitatea ca organizarea structurilor de forțe la nivel național să fie modificată, cât și posibile efecte negative în plan economic, prin dispariția anumitor ramuri ale industriei de apărare.

În același timp, este necesar de luat în calcul și faptul că organizațiile internaționale sau regionale cu responsabilități în securitate și apărare trebuie să-și păstreze capacitatea de a acționa, de a-și respecta misiunile asumate prin tratatele fundamentale. Investițiile inteligente trebuie făcute și coordonate, astfel încât indiferent care ar fi componența lor, statele membre să poată furniza, împreună, capacitățile necesare pentru îndeplinirea scopurilor respectivei organizații. Prin urmare, cooperarea și coordonarea proiectelor derulate la nivelul NATO și UE trebuie să ia în calcul și faptul că fiecare dintre ele trebuie să rămână capabilă să acționeze independent de cealaltă.

Concluzii

„Pooling and sharing” și „smart defence” se conturează drept soluții economice pentru gestionarea efectelor negative ale crizei economice și financiare asupra bugetelor militare, dar succesul, publicitatea și atenția aferente lor sunt rezultatul unui cumul de factori, care țin atât de trăsături ce au caracterizat mediul internațional de securitate înainte de 2007, cât și de factori de noutate, de repercusiunile perioadei de criză pe care lumea o traversează în prezent. Ideea de a eficientiza cheltuielile pentru apărare nu este nicidecum de dată recentă, noutatea constând, în linii mari, în energia acordată proiectelor de dezvoltare în comun a capacităților și de prezentarea și acceptarea celor două concepte drept variante viabile pentru menținerea capacității de a gestiona problemele de securitate.

În opinia noastră, nu doar „pooling and sharing”, ci și „smart defence” vizează, la bază, o **problemă europeană**, elocvent în acest sens fiind contextul în care ritmul dezvoltării lor a cunoscut o creștere exponențială – intervenția în gestionarea crizei din Libia, condusă de state europene, cu o participare minimă a SUA, deplasarea interesului strategic al SUA către regiunea Asia-Pacific, decizia Washingtonului că aportul financiar al statelor membre NATO trebuie re-echilibrat concomitent cu tendința bugetelor militare europene de a scădea.

De asemenea, în ciuda prezentării sale într-o lumină preponderent pozitivă, implementarea celor două concepte presupune depășirea unor dificultăți ce caracterizează relațiile dintre statele vizate dintotdeauna, dar și gestionarea unor dificultăți de natură tehnică (efectele negative în planul industriilor de apărare, adaptarea instituțională, coordonarea efectivă a eforturilor întreprinse la nivelul fiecărei organizații). Relevant pentru existența acestor obstacole de depășit, a unor vulnerabilități de gestionat este, în opinia noastră, chiar faptul că implicațiile ideii de „smart defence”/ „pooling and sharing”, de obținere a unui nivel maxim de securitate cu un minim de investiții nu este nouă; oricând ar fi fost pusă în practică, ar fi comportat beneficii în plan economic și militar. În concluzie, în ceea ce privește această soluție de a eficientiza cheltuielile pentru apărare, există întotdeauna și un revers al medaliei. Totodată, „pooling and sharing” și

„smart defence” pot fi privite ca dovezi ale faptului că o situație de criză nu presupune, în mod necesar, rezultate negative. Gestionate adecvat, criza și/sau provocarea pot constitui ocazii de îmbunătățire, de evoluție, inclusiv în domeniul apărării. Prin urmare, criza economică și financiară, prin crearea condițiilor favorabile implementării conceptelor de „pooling and sharing” și „smart defence”, poate constitui una dintre ocaziile aprofundării integrării și coeziunii la nivel european în ceea ce privește dimensiunea europeană de securitate și apărare, a dezvoltării accelerate a acesteia.

NOTE:

1 În acest text, optăm pentru utilizarea în limba engleză a termenilor „smart defence” (apărare inteligentă) și „pooling and sharing” (punerea în comun și partajarea) pentru a evita traducerea forțată a conceptelor consacrate în limba engleză; în plus, în opinia noastră, utilizarea termenilor în limba engleză facilitează înțelegerea celor două concepte, care prezintă numeroase puncte comune, dar și specificități, dezvoltate la nivelul fiecărei organizații în parte.

2 Hillary CLINTON, *Secolul Pacific al Americii*, în Foreign Policy România, nr. 25, Noiembrie/Decembrie 2011, p. 27.

3 *Treaty establishing the European Coal and Steel Community and Annexes I-III*, 18 April 1951, Paris, http://www.proyectos.cchs.csic.es/euroconstitution/library/historic%20documents/Paris/TRAITES_1951_CECA.pdf, accesat la 30 august 2012.

4 Acțiunea comună 2004/551/PESC a Consiliului din 12 iulie 2004 privind instituirea Agenției Europene de Apărare, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004E0551:20080407:RO:PDF>, accesat la 30 august 2012.

5 European Union, Consolidated Treaties. Charter of Fundamental Rights, Consolidated Versions of the Treaty on European Union and Treaty on the Functioning of the European Union, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2010, Title V. General Provisions on the Union's External Actions and Specific Provisions on the Common Foreign and Security Policy, Chapter 2. Specific Provisions on the Common Foreign and Security Policy, Section 2. Provisions on the Common Security and Defence Policy, Article 42 (2), p. 38.

6 Constantin MOȘTOFLEI, Petre DUȚU, *Apărarea colectivă și apărarea națională în contextul integrării României în NATO și aderării la Uniunea Europeană*, Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, București, 2005, p. 14.

7 *Ibidem*, p. 14.

8 Charles A. COOPER, Benjamin ZYCHER,

Perceptions of NATO Burden-Sharing, The RAND Corporation, June 1989, <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2009/R3750.pdf>, accesat la 3 septembrie 2012.

9 Exemple în acest sens pot fi identificate de la primele etape de cristalizare a Politicii Europene de Securitate și Apărare până în prezent. Pentru detalii, a se vedea Petre DUȚU, Cristina BOGZEANU, *Reforma instituțională a UE din perspectiva Politicii de Securitate și Apărare Comune*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011, pp. 36-42.

10 Pentru detalii, a se vedea Mihai-Ștefan DINU, *Evoluții geopolitice actuale – consolidări și aspirații*, în *Echilibrul de putere și mediul de securitate*, A XI-a Sesiune Anuală de Comunicări Științifice cu Participare Internațională organizată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 17-18 noiembrie 2011, Vol. I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011, pp. 84-87.

11 *Smart Defence*, http://nato.int/cps/en/natolive/topics_84268.htm?, accesat la 05 septembrie 2012.

12 *Ibidem*.

13 *Ibidem*.

14 European Defence Agency, *EDA's Pooling and Sharing*, 24 November 2011, www.eda.europa.eu, accesat la 05 septembrie 2012.

BIBLIOGRAFIE:

1. BĂHNĂREANU, Cristian, *Viitorul apărării și securității internaționale. Bugetele militare în criză?*, în *Impact Strategic*, nr. 4[37]/2010.

2. CLINTON, Hillary, *Secolul Pacific al Americii*, în *Foreign Policy România*, nr. 25, Noiembrie/Decembrie 2011.

3. COOPER, Charles A.; ZYCHER, Benjamin, *Perceptions of NATO Burden-Sharing*, The RAND Corporation, June 1989.

4. DINU, Mihai-Ștefan, *Evoluții geopolitice actuale – consolidări și aspirații*, în *Echilibrul de putere și mediul de securitate*, A XI-a Sesiune Anuală de Comunicări Științifice cu Participare Internațională organizată de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 17-18

noiembrie 2011, Vol. I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011.

5. DUȚU, Petre; BOGZEANU, Cristina, *Reforma instituțională a UE din perspectiva Politicii de Securitate și Apărare Comune*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011.

6. FRUNZETI, Teodor; ZODIAN, Vladimir, *Lumea 2011. Enciclopedie Politică și Militară. Studii Strategice și Militare*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011.

7. HENIUS, Jakob; McDONALD, Jacopo Leone, *Smart Defence: A Critical Appraisal*, NATO Defence College, Editura Deltamedia Group, Rome, March 2012.

8. MOȘTOFLEI, Constantin; DUȚU, Petre, *Apărarea colectivă și apărarea națională în contextul integrării României în NATO și aderării la Uniunea Europeană*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.

9. Acțiunea comună 2004/551/PESC a Consiliului din 12 iulie 2004 privind instituirea Agenției Europene de Apărare, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004_E0551:20080407:RO:PDF.

10. European Union, Consolidated Treaties. Charter of Fundamental Rights, Consolidated Versions of the Treaty on European Union and Treaty on the Functioning of the European Union, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2010.

11. *Treaty establishing the European Coal and Steel Community and Annexes I-III*, 18 April 1951, Paris, http://www.proyectos.cchs.csic.es/euroconstitution/library/historic%20documents/Paris/TRAITES_1951_CECA.pdf.

12. European Defence Agency, www.eda.europa.eu.

13. *Smart Defence*, http://nato.int/cps/en/natolive/topics_84268.htm?.

EXERCİTIU DE PROIECȚIE FUTURISTĂ A RECONFIGURĂRII IERARHIEI DE PROTİMIE GLOBALĂ

*Cristin ALĂZĂROAIE**

Anticiparea proiecțiilor de evoluție a ierarhiei societății globale creează premisele de coordonare și control, dar și de posibilă influență a unor vectori de manifestare cu efecte în plan social.

Acuratețea unei analize obiective, din perspectivă multiplă, cu implicarea parametrilor cuantificabili reprezentativi pentru procesul evolutiv curent, dar și anticipat, augmentează relevanța demersului de incursiune în viitorul societății mondiale.

Este imperativ ca, la nivelul societății globale, să fie create mecanismele de asigurare a stabilității mediului de securitate ca ansamblu al unui cumul de condiții cvasitotale, care stau la baza funcționării societății actuale, unde natura politică, economică și culturală include dar și determină abordările securității sociale, ce tind să își extindă limitările barierelor statale către nivelul regional.

Identificarea vulnerabilităților, riscurilor și amenințărilor sociale majore, care pot dezaxa echilibrul și stabilitatea mediului de securitate global, în contextul evoluțiilor mondiale contemporane, în care confruntările sunt disputate în toate mediile posibile reprezintă o necesitate primordială.

Cuvinte-cheie: amenințări; criză; instabilitate; impredictibilitate; influență; globalizare; mediu de securitate; tendințe.

1. Delimitările de peristas din perspectiva mondială contemporană

Metamorfoza arhitecturii lumii din perspectivă identitară, dar și evaluată prin prisma designului ierarhizării civilizațiilor, culturilor și națiunilor, cunoaște o dinamică impredictibilă pe termen lung, iar o prognoză fermă de rol privind poziția și influența unui actor sau altul, în condițiile în care coeficientul de forță este impus actualmente de un echilibru instabil de putere la nivelul statelor sau alianțelor de state, ar putea părea desuetă.

Multitudinea variabilelor care concură la evoluția forței unui actor pe arena globală se dispune într-un raport direct de influență cu puterea economică, independența energetică, gradul de exploatare a oportunităților oferite de spațiul cosmic, dar și de un cumul al eficienței fundamentate pe conștiință individuală și socială, implementată de formatorii societății civile ori de lideri politici prin obiectivele atinse în exercitarea atributelor pe plan intern sau extern, la nivel internațional.

** Cristin ALĂZĂROAIE este consilier, expert în probleme de securitate și apărare în cadrul MAPN și doctorand în sociologie la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București, România. E-mail: alcrstin@yahoo.com*

În acest context, *mediul de securitate* reprezintă o realitate constituită din ansamblul condițiilor, proceselor și fenomenelor politice, diplomatice, economice, sociale, culturale, militare, ecologice și informaționale, interne și internaționale, care condiționează nivelul de protecție a individului, comunității, statului, zonei, regiunii sau mapamondului, pe timpul promovării propriilor interese ale acestora¹.

Dependența *sine qua non* a dezvoltării de protecția oferită prin stabilitatea mediului de securitate intern dar și regional, iar din perspectiva marilor actori de către mediul strategic internațional, poate fi vizibilă prin compararea evoluției unor state emergente, dintre care exemplul cel mai elocvent îl reprezintă China, cu declinul Rusiei, din poziția de pol ideologic mondial, pe o poziție inferioară, datorită viciului de management, dar și a evenimentelor de fragmentare teritorială. Compararea celor două state gigant are pondere prin apartenența la aceeași formă de organizare socială, de tip marxist, care a probat în timp, cu sacrificiul mai multor generații și prin reluctanța dictatorilor notabili ai istoriei, eronarea aplicării unor teorii utopice în momente improprii ale evoluției etologiei umane. „Religia iubirii aproapelui a fost răspândită cu sabia; în numele libertății și democrației popoarelor au fost supuse dictaturilor militare, iar pentru eliberarea clasei muncitoare s-a instituit dictatura partidului comunist (*Conrad, 1973, p. 101*)”². Autoeliminarea comunismului ca formă de guvernare perfectată până la impunere, prin mijloace de control social și acțiuni represive de anihilare a oricărei opoziții de masă, a confirmat victoria și perenitatea etosului popoarelor. Studiile recente concluzionează că „dominația bazată în esență pe violență se află în dezacord cu natura umană, trezind de fiecare dată la viață contraviolența, (...) dar desigur au existat tirani care au guvernat cu ajutorul terorii sângeroase, (...) însă nicio dominație nu se poate menține prin intermediul terorii, fapt dovedit de istorie”³.

Etapa actuală a evoluției umane în cvasitotalitatea ei, emfază de interdependența generată de fenomenul globalizării, necesită acceptarea diadei umanității, ca principiu aplicabil asupra formațiunilor de organizare socială și religioasă, manifestat actualmente în războiul declanșat de radicalismul islamic asupra civilizației occidentale, majoritar creștină ca dogmă reprezentativă. Dezideratul care va asigura toleranța interumană la nivelul civiliza-

țiilor și popoarelor aflate într-o continuă interacțiune de protimie se impune imperativ în era nucleară actuală, care va dispune în viitorul apropiat necesitatea unei abordări inovatoare a sistemului de securitate a umanității în raport cu posesorii de arme atomice.

Există aprecieri ce invocă traiectoria declinului SUA, care și astăzi, indiscutabil reprezintă statele cu impactul cel mai puternic la nivel global, datorită „autoritarismului manifestat în oricare parte a globului încă din timpul politicii externe belicoase aplicate de administrația Bush, care a condus la ceea ce Fareed Zakaria a numit *post-American world*”⁴.

Profilul preeminenței SUA pe arena mondială, după aportul semnificativ exercitat pentru victoria aliaților în *al Doilea Război Mondial* s-a instituit prin lansarea unei noi strategii a dominației, care a prevalat lecțiile învățate ale istoriei și a construit puntea de legătură a geopoliticii moderne, către abolirea imperialismului teritorial și constituirea colonialismului economico-financiar.

Exemplul evoluției sistemului comunist axat pe cultul personalității unui profil ubicuu, care creează circular un aparat represiv privilegiat ce va promova propriile interese și va suprima valorile veritabile, nu recomandă pragmatismul unor structuri centralizate fundamentate pe teorii utopice. Prezervarea unității naționale a SUA, un stat uniune care a probat forța uniunii federale ca unică formă de realizare a protimiei structurilor de organizare socială a acestei perioade istorice, a fost realizată cu orientarea politicilor guvernamentale asupra omului și a libertăților fundamentale ale acestuia, ca o garanție a promovării valorii.

Anticiparea futuristă a lui Alvin Toffler din lucrarea „*Al treilea Val*”, sugerează o posibilă restructurare sistemică și o redistribuție a puterii globale, care va reproiecta în totalitate aranjamentele actuale. Într-un astfel de scenariu, pe termen scurt, se profilează continuarea politicilor regionale de securitate și avansul considerabil al politicii UE, orientate anticipativ către definirea relațiilor cu terți, într-o proiecție care să protejeze interesele geopolitice, economice și financiare ale Uniunii, cu forțe grupate în parteneri stabili, parteneri conjuncturali și chiar actori cu efect de instabilitate, potențial adversari. Evoluția la nivel european prezintă variabile de percepție, „... noțiunea domeniului puterii europene (*European field of power*) fiind diferit abordată de unii

*sociologi care consideră că a înlocuit puterea statelor-națiune (Georgakakis) sau ca o luptă pentru „principiul dominant al dominării” (Antonim Cohen) ce va continua ca un proces de durată care nu exclude domeniul puterii naționale ci este adânc înrădăcinat în acesta*²⁵.

Disputele interioare ale UE prezintă un stadiu de normalitate pentru etapa actuală a fuziunii, iar uniformizarea politicilor fiscale în vederea protejării forței economice comunitare, dar și a promovării interesele tuturor membrilor, reprezintă un deziderat care va trebui urgentat, inclusiv pentru atenuarea efectelor crizei financiare internaționale, la care Uniunea încă contribuie. Stabilitatea Uniunii se profilează ca o prioritate la nivel mondial, iar identificarea unor soluții sustenabile pentru reechilibrarea sistemului economico-financiar european, în condițiile existenței unui viciu normativ și a unor curente eterogene de opinii, dependente de rațiuni culpabile politicii interne a statelor membre, constituie esența preocupărilor factorilor politici reprezentativi interni dar și a comunității internaționale.

Pe termen mediu este posibilă producerea unor restructurări în interiorul construcțiilor enunțate, sau în proximitatea acestora, existând astfel tendința ca anumiți parteneri să-și reorienteze prioritățile către noi alianțe, sau inclusiv să proiecteze apariția unor pacte insolite care astăzi generează o imagine aparent incompatibilă sub diferite aspecte de ordin politic, cultural, religios sau identitar.

Pe termen lung, centrii de putere regionali apropiate, constituite prezumtiv, vor trebui probabil să-și revizuiască nu doar politica de vecinătate, dar vor fi nevoiți să-și concentreze puterea sub cvasitotalitatea aspectelor ei, pentru a face față competiției globale tot mai acerbe, amplificată de factori distorsionanți, interni, regionali, globali, de instabilitate socială sau de factură ecologică.

Prognoza mondială de status în contextul implacabil, imprecizabil, ubicuu și inexorabil al globalizării este incertă, însă orientarea sinergică generală pentru promovarea unui set de valori comune, universal acceptate la nivelul națiunilor și civilizațiilor, continuă procesul determinant al stadiului cronologic actual.

2. Variabilele coercitive ale prognozei echilibrului mondial

Explozia tehnologică a accelerat procesul de integrare mondială definit lapidar prin cuvântul

globalizare, facilitatea comunicării, interacțiunilor sociale și culturale, interdependența economică, dar și fronda actorilor pentru soluționarea celor mai importante provocări la adresa planetei sau a populației acesteia, care manifestă actualmente un impact major asupra sistemului de societăți, culturi și medii ale lumii actuale.

Perioada de criză contemporană a acutizat procesul de regândire a edificiului global, sub aspectele economic, politic și strategic, iar proiecțiile viitoare indică certitudinea că lumea definită în parametri actuali nu va mai funcționa după aceeași entropie. Întârzierea unei reformări structurale sistemice, de esență, controlate și atenuate, nu poate produce decât colapsul actualelor ierarhii, care își probează caducitatea și rigiditatea concepției de proiecție și prognoză funcțională și generează o stare de fatigabilitate socială, marcată de stagnarea procesului evolutiv, care va fi urmată cel mai probabil de un proces al regresiei de plafonare.

Analiza retrospectivă istorică oferă lecții învățate privind ciclicitatea formării și prăbușirii marilor imperii, iar eludarea posibilităților de redresare sub presiunea factorilor cu preponderență internă, opacizați de sisteme autocratice, a amânat doar temporar inevitabilul. Metaparadigma societății actuale, asistată de posibilități net superioare de proiecție a posibililor scenarii, grație nivelului înalt al tehnologizării computerizate, reprezintă însă și cel mai complicat exemplu sistemic al umanității, iar reorganizarea internațională după reguli și norme care să stabilească o ierarhie obiectivă este obstrucționată de complexitatea interacțiunilor politice, economice și sociale. Teza potrivit căreia globalizarea, înțeleasă prin prisma unui determinism tehnologic și generalizarea unor măsuri de politică economică (*fără a ține cont de circumstanțe*) rezolvă problemele omenirii, simplifică și subestimează realitatea⁶.

Mediul de securitate global estimat pentru viitorul relativ apropiat va fi caracterizat de accelerarea trăsăturilor actuale definitorii și apariția unor eventuale schimbări la nivelul sistemului internațional destinat. Tendința la scară largă, invocată la unison, corelează dependența mediului de securitate de procesul accelerat al globalizării (*cu ambivalența efectelor sale benefice dar și nocive*), emergența continuă a Chinei și Indiei pe scena globală, rapiditatea evoluției inovării în tehnologie, accelerarea proliferării tehnologiilor

de distrugere în masă, creșterea capacitivă a puterii unor actori nonstatali în raport cu statele-națiune, persistența unor conflicte regionale de uzură, dezvoltate pe fundamente etnice și religioase și creșterea deficitului de resurse pe fondul degradării mediului⁷. Disputa declanșată pentru accesul facil la o scară mare de resurse, a produs schimbări majore și în ceea ce privește fațeta amenințărilor dar și a modalităților de răspuns la acestea. Astăzi, vechii inamici se văd puși în fața unor probleme care îi afectează deopotrivă, iar în consecință sunt obligați să ia decizii comune iar, mai mult, să găsească căi și soluții generale în fața unor amenințări din ce în ce mai greu de contracarat. Motivațiile sunt simplu de anticipat, datorită afectării intereselor proprii, iar cooperarea bazată pe schimbul de informații, de instrumente valide sau de resurse va facilita siguranța comună, dar și individuală, în contextul diminuării problemei costurilor.

Partea întunecată a globalizării, care include terorismul și crima organizată, va continua să amplifice tensiunile regionale și transnaționale, să atenteze la securitatea SUA și a altor democrații avansate integrate în economia globală și să furnizeze competiție și instabilitate în sistemul internațional⁸.

Manifestarea forțelor de ancrasare sistemică a procesului de globalizare, speculează natura oportunităților tehnologice realizate în competiția statelor producătoare de înaltă tehnologie și a statelor care vor să posede această tehnologie pentru deservirea unor scopuri de oponentă sau primordialitate culturală ori etnică. Posibilitățile grupărilor criminalității organizate de a intra în posesia unor tehnologii performante sau a unor arme cu posibilități distructive mari și tendințele actuale ale tacticilor practicate de terorismul transnațional și internațional se constituie în amenințări cu un grad de risc estimat ca ridicat.

În planul reconfigurării distribuției de putere la nivel mondial, proiecțiile unor certitudini relative evaluate cu scenarii autorizate de impact probabil, indică cristalizarea unui sistem global multipolar aflat în curs de dezvoltare, cu ascensiunea în principal a Chinei și Indiei, dar cu extensie personalizată pe statele BRICs (*Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud*)⁹. Capacitarea puterii statelor BRICs va genera implicit diminuarea ponderii politice mondiale a SUA, care vor trebui să cedeze din privilegiile de care beneficiază actualmente în cadrul instituțiilor internaționale,

indiferent de domeniul activității la nivel mondial, militar, economic sau politic. Concomitent, puterea relativă a actorilor non-statali care acoperă prin diferite tipuri de corporații sau organizații domeniile economic, cultural, religios sau chiar rețele ale criminalității organizate se află de asemenea într-un proces de creștere și disipare geografică la scară largă, situație care augmentează parametrii de impredictibilitate a configurației viitorului și a actorilor care realizează echilibrul de putere la scară mondială, principalele efecte fiind repercutate în planul mediului de securitate.

Până în anul 2025, sintagma *comunitatea internațională* în sensul actual acceptat, care implică compunerea acesteia din state-națiune nu va mai exista. Puterea va fi mai dispersată, iar ascendentul de putere va fi conferit unor noi actori care impun noi reguli ale jocului, în timp ce riscurile vor crește concomitent cu slăbirea forței alianțelor tradiționale occidentale.¹⁰ Emularea modelului occidental, omniprezentă astăzi privind dezvoltarea politică și economică, va cunoaște o alternativă competitivă de dezvoltare, orientată în principal către paradigma chineză, care constituie un exemplu de pragmatism economic, realizat de un management socialist structurat pe fundamente liberale.

Evaluările specializate privind proiecția viitoarelor pârgii de putere indică o probabilitate ridicată pentru realizare unui transfer de putere economică și un nivel crescut de trai al populației, fără precedent în parametrii impactului de volum și masă, de la civilizația occidentală către statele emergente răsăritene, situație care ar putea provoca creșterea sentimentului de naționalism la nivelul statelor și civilizațiilor în cauză. Manifestarea sentimentului de naționalism la nivelul civilizației arabe, în condițiile augmentării panarabismului, coroborat cu indicele demografic ridicat și ponderea relativ mare de posesie a resurselor naturale fosile ar putea crea dezechilibre de greutate la nivelul societății globale, în absența aplicării unor măsuri compensatorii.

Stabilitatea geopolitică a viitorului apropiat va putea fi asigurată numai prin contribuția efectivă a tuturor actorilor cu pondere pe arena mondială, iar argumentele statelor emergente în relația de difuzie și exercitare a puterii prin diplomație în organisme internaționale vor putea fi mai ferme în măsura în care acestea vor fi în măsură să etaleze un grad mai ridicat de bunăstare economică, după

infuzia stimulentei pentru dezvoltare.

Exemplul politicii Rusiei, care în mod inertial continuă opoziția oricărei acțiuni politice și mai ales militare a SUA la nivel internațional, poate fi elocvent prin redresarea economică galopantă, realizată în special pe fondul abundenței resurselor energetice, care o plasează într-o poziție favorabilă ce ar putea fi îmbunătățită substanțial prin fundamentarea unei economii bazate pe industrie și export competitiv.

Proiecția ecuației de putere care își accentuează profilul pe măsura ridicării capabilităților de forță ale statelor din BRICs, fără excluderea altor state emergente al căror contur și influență se manifestă la niveluri regionale, este marcată de preeminența unanim recunoscută a SUA, ca putere economică și militară, a căror declin de pondere se află într-un raport invers cu evoluțiile celorlalți protagoniști. Atenuarea impactului global al capacităților economice și militare pot forța SUA să acceadă într-un set dificil de compromisuri ce vor trebui să opteze între prioritățile naționale și politica externă¹¹.

Multitudinea de factori concurențiali la nivel geopolitic se află în diferite stadii de manifestare a priorității pentru soluționare pe agenda societății mondiale aflate în formare. Astfel, continuarea creșterii economice globale, combinată cu o creștere demografică de 1,2 miliarde persoane până în 2025¹² va genera o relativă presiune pe necesitățile de energie, produse alimentare și resurse de apă¹³. Cursa pentru satisfacerea nevoilor de resurse pe plan intern, unde rolul statului va rămâne încă decisiv în corelarea costurilor plătite într-o piață concurențială tot mai dură și realizarea independenței energetice ca ideal economic al statelor națiune, ori crearea unor dependențe altor state prin produse de piață perene care să asigure condițiile necesare și suficiente pentru dezvoltarea durabilă, vor reprezenta condițiile supraviețuirii economice a statelor lumii. Ritmul de inovare tehnologică va fi esențial pentru păstrarea echilibrului în condițiile creșterii exponențiale a nevoilor energetice, concomitent cu populația globului, însă actualmentetoate tehnologiile deținute par insuficiente și inadecvate pentru înlocuirea totală a arhitecturii tradiționale de energie, la scara necesară. Orientările și preocupările cercetării actuale vor trebui concentrate către inovare în domeniul energetic, ceea ce impune dezvoltarea rapidă a unor tehnologii care să poată implementa

la scară largă utilizarea unor surse alternative de energie bazate exclusiv pe combustibil non-fosil, de factură ecologică, realizate la costuri relativ reduse de producție și exploatare, care să prezinte rezerve de exploatare pe termen lung. Dezvoltarea unui astfel de sistem ar putea atenua politicile de natură geostrategică aplicate de marile puteri asupra unor zone cum ar fi *Orientul Mijlociu*, *Bazinul Caspic* sau *America Latină*, iar influențele geopolitice ar restructura radical obiectivele puterilor actuale care ar putea concentra interesul către alte zone de atenție, spre exemplu, spațiul cosmic, ce oferă posibilități infinite de cercetare, exploatare și resurse.

3. Demografia și mediul de securitate strategic

Evoluția inegală a populațiilor din cadrul marilor civilizații se constituie într-un factor cu implicații majore la nivel global din perspectiva asigurării stabilității mediului de securitate internațional și strategic, datorită caracteristicilor de natură economică, demografică (*migrație, repartiție geografică, grupe de vârstă, distribuția forței de muncă pe regiuni, etc.*), ecologică și umanitară. Evaluarea Consiliului Național pentru Informații al SUA, cu perspectivă pe termen mediu, relevă faptul că numărul statelor cu populația tânără din *arcul de instabilitate*¹⁴ va scădea, dar populația din câteva state aflate în această categorie va continua să crească.

Numărul statelor fragile, în prăbușire sau eșuate ar putea crește pe termen mediu - scurt, ca urmare a colapsului economic intern, a diminuării resurselor, ineficienței guvernării, a unei guvernări represive sau a eșecului de segmentare a infrastructurii sociale. Astfel, Pakistan, Indonezia, Iran, Arabia Saudită, Siria și alte multe state din Africa Subsahariană, Orientul Mijlociu și Asia Centrală vor cunoaște tensiuni crescute prin presiunile interne la care vor fi supuse¹⁵. În viitorul apropiat se apreciază că lipsa condițiilor de muncă și viață din unele state defavorizate precum Afganistan, Yemen, Nigeria sau Pakistan vor genera instabilitate și deficiențe de guvernare, catalogarea cu sintagma *state eșuate* – *failed states*, reprezentând indicatorul privind gradul ridicat al potențialității de conflict cu implicații la nivel regional.

Instabilitatea socială datorată unor stadii intermediare pe care unele state le traversează pentru evitarea colapsului, va crește datorită unor

factori de natură economică sau a capacității de aderență ridicată a unor ideologii de tip extremist, pe fondul unei pauperizări a populației, care poate adânci gradul de intoleranță etnică dintre civilizații sau chiar din interiorul unor civilizații, fiind apreciată cu o vulnerabilitate ridicată civilizația islamică.

În urma unor transformări relativ rapide evaluate în unele părți ale Orientul Mijlociu Extins, accentuate de externalizarea generalizată și facilă a accesului la capacități distructive, prin evoluția și discreționalitatea generală la tehnologia de ultimă generație, pentru care nu au fost evaluate în mod obiectiv riscurile, datorită graniței fragile dintre securitate/democrație sau a prioritizării profitului în detrimentul siguranței, a crescut riscul unor atacuri în care pot fi folosite arme cu o capacitate distructivă de masă. Pentru viitorul apropiat, este apreciată în creștere necesitatea ca statele să-și amplifice eforturile de acțiune pentru medierea conflictualității regionale din Orientul Mijlociu, iar aportul organizațiilor non-statale nu poate fi ridicat fără implicarea națiunilor, care vor trebui probabil să se manifeste mai semnificativ decât în prezent.

Oportunitățile pentru executarea unor atacuri teroriste majore, cu folosirea unor arme chimice, biologice, sau, chiar a armelor nucleare vor crește pe măsura răspândirii la scară largă a inovațiilor tehnologice și implicit a utilizatorilor energiei nucleare, condiție care augmentează posibilitățile de adaptare ca arme, de către grupări radicale, a unor echipamente atomice. Consecințele fizice și psihologice ale unor astfel de atacuri, a căror probabilitate de executare este în creștere, vor avea un impact de nivel minim regional, iar efectele sale vor amenința ecosistemul global, dar și stabilitatea economică aflată în interdependență mondială, intensificată într-o lume generalizată gradual prin globalizare. Terorismul va continua să fie perceput ca o amenințare majoră, însă impactul ar putea fi redus pe termen lung în condițiile în care creșterea economică va continua în Orientul Mijlociu, concomitent cu reducerea șomajului, în special în rândul tinerilor, îndoctrinați radical pe fondul penuriei și lipsei de alternative privind educația, familia și perspectivele. Trebuie însă avut în vedere faptul determinat de creșterea naționalismului la nivelul unui stat eșuat, care poate amplifica gradul de instabilitate socială și implicit amplifica incidența vectorilor de risc în planul securității sociale.

Concluzii

Argumentația expusă pe baza radiografierii unor direcții de viziune privind transformările viitoare la nivelul de protimie mondială indică posibilitatea probabilă de a asista la cristalizarea unor noi poli de putere mondială, care vor diminua forța și impactul alianțelor cunoscute în prezent și reprezentative în raport cu ponderea de influență la nivel global.

Procesul de tranziție a puterii de la alianțele tradiționale către alte coaliții, sau de transfer a ponderii decizionale în interiorul alianțelor curente se va realiza concomitent cu diminuarea capacității de exercitare de rol și influență, în detrimentul sistemelor sociale vizate, cu manifestarea unor efecte negative în planul creditului social al organizației, dar și privind gradul de asigurare a stabilității securității societăților lumii.

Manifestarea unui grad redus de entropie a societății globale, problematizate de amenințări hibride într-un mediu impredictibil, instabil și incert reprezintă coordonatele sociale caracteristice curente, determinate de inducția recurentă a acțiunii procesului de globalizare.

Stabilitatea mediului de securitate global reprezintă condiția primordială a dezvoltării societății mondiale, care va trebui să acționeze proactiv, oportun și flexibil pentru estomparea efectelor unor factori intruzivi, impredictibili, hibridi și nocivi pentru instituții și entități sociale poziționate la nivel internațional, regional, sau în cadrul marilor civilizații.

NOTE:

1 Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, *Resursele energetice și mediul de securitate la începutul secolului XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 8.

2 Irenäus EIBL-EIBESFELDT, *Agresivitatea umană*, ed. a 2-a, București, Editura Trei, 2009, p. 188.

3 *Ibidem*, p. 135.

4 http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Scenarios_to_2025.pdf, accesat la 7 martie 2012.

5 *International Political Sociology*, volume 5, issue 3, September 2011, Published for the International Studies Association by Wiley Periodicals, Inc. p. 224.

6 Gh. POSTELNICU, *Globalizarea economiei*, Editura Economică, București, 2000, p. 255.

7 Stephen J. FLANAGAN, James A. SCHEAR, *Strategic challenges*, Institute for National Strategic

Studies, Washington, DC, Copublished in the US by National Defense University Press and Potomac Books, Inc., first edition, 2008, p. 1.

8 *Ibidem*, p. 3.

9 http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf.

10 *Ibidem*.

11 *Ibidem*.

12 Organizația Națiunilor Unite a publicat prognoza populației planetei pentru anul 2050, potrivit căreia populația Pamântului va crește cu 2.5 miliarde, ajungând la 9.1 miliarde de oameni.

13 Potrivit unor specialiști americani, dacă toate plantele care cresc pe Pamânt s-ar folosi pentru hrana oamenilor, acesta ar putea susține existența a doar 15 miliarde de oameni. Este vorba de conceptul de *carrying capacity*, care definește numărul total de locuitori care pot coabita în același timp pe Terra. Valoarea maximă a acestui număr presupune că toate resursele Pamântului să fie utilizate cu unicul scop de a asigura existența oamenilor (ceea ce înseamnă că vor dispărea parcurile și rezervațiile naturale și că toate resursele de hrană ale globului vor fi destinate exclusiv consumului uman).

14 State cu populațiile structurate ca medie de vârstă relativ redusă și aflate într-o continuă creștere rapidă sunt caracterizate ca reprezentând un „arc de instabilitate”, care se întinde de la regiunea Anzilor din America Latină prin Africa Sub-sahariană, Orientul Mijlociu și Caucaz, până prin părțile de nord ale Asiei sudice.

15 Stephen J. FLANAGAN, James A. SCHEAR, *op. citate*, p. 8.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, Evaluare perspectivă de ansamblu realizată de Consiliul Național pentru Informații (*National Intelligence Council*) al SUA privind tendințele globale cu reper temporal anul 2025, http://www.dni.gov/nic/PDF_2025/2025_Global_Trends_Final_Report.pdf.

2. ***, *International Political Sociology*, volume 5, issue 3, September 2011, published for the International Studies Association by Wiley Periodicals, Inc.

3. ***, *Resursele energetice și mediul de securitate la începutul secolului XXI*, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.

4. EIBL-EIBESFELDT, Irenäus, *Agresivitatea umană*, ed. a 2-a, București, Editura Trei, 2009.

5. FLANAGAN, Stephen J.; SCHEAR, James A., *Strategic challenges*, Institute for National Strategic Studies, Washington, DC, Copublished in the US by National Defense University Press and Potomac Books, Inc., first edition, 2008.

6. POSTELNICU, Gh., *Globalizarea economiei*, Editura Economică, București, 2000.

GEOPOLITICA „AURULUI ALBASTRU” – SURSĂ DE CONFLICT ÎN LUMEA ARABĂ

Dr. Dorel BUȘE*
Cristina AVRAM**

În ultimii ani, odată cu întărirea discuțiilor cu privire la încălzirea globală și schimbările climatice care au loc, apa a devenit un subiect de preocupare la scară planetară. Această resursă indispensabilă și de neînlocuit este repartizată însă în mod inegal, iar pe harta disponibilităților mondiale, Africa de Nord și Orientul Mijlociu apar ca fiind cele mai amenințate de penuria de apă. În plus, dezvoltarea rapidă a populațiilor arabe face ca apa să devină mai prețioasă decât petrolul. Dacă decenii în urmă, țările erau preocupate să obțină un teritoriu cu petrol pentru a-și asigura în mod instant bunăstarea, acum țările arabe devin tot mai îngrijorate de modul în care vor reuși să-și aprovizioneze cu apă populația, industria și mai ales agricultura. Problema este cu atât mai spinoasă pentru lumea arabă, cu cât resursa se diminuează, iar cererea este în creștere și acest deficit poate conduce foarte ușor la conflicte interne, ce pot atrage după ele consecințe la nivel regional și mondial.

Cuvinte-cheie: lumea arabă; apă; conflict israeliano-palestinian.

** Maior conferențiar universitar dr. Dorel BUȘE este șef comisie didactică Geopolitică, Geostrategie și Relații Internaționale la Departamentul Operații Întrunite, Studii Strategice și de Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: dorel_buse@yahoo.com*

*** Cristina AVRAM este masterandă în Securitate și Apărare în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol”, București, România. E-mail: cristina_avr@yahoo.com*

Introducere

Potrivit normelor internaționale, este secetă atunci când fiecare persoană dintr-o zonă are acces la mai puțin de 1000 metri cubi de apă pe an¹. În prezent, 1,2 miliarde de persoane trăiesc în zone cu deficit de apă și până în 2030, 47% din populația lumii va trăi în zone cu deficit mare de apă, potrivit Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, considerându-se că războaiele viitorului se vor duce pentru aurul albastru, cum populația însetată, politicienii oportuniști și corporațiile puternice se vor bate pentru resursele pe cale de dispariție.

Din toată apa pământului, 97% este apă sărată și cei 3% rămași sunt în stare proaspătă, cu mai puțin de un procent din apa potabilă a planetei accesibilă în mod direct pentru folosirea de către oameni².

Volumul total de apă dulce pe planetă a rămas același de milenii. Doi factori au schimbat însă datele problemei: populația în creștere și încălzirea globală, care bulversează echilibrul precipitațiilor, anotimpurile etc.

Astfel, în timp ce unele regiuni au excedente considerabile de apă, altele suferă de o penurie crescândă a precipitațiilor.

În 1995, Banca Mondială estima că 80 de țări, reprezentând 40% din populația globului se confrunta deja cu o penurie de apă. În prezent, o treime din populația mondială este privată de apă potabilă. În anumite țări, mai puțin de 40% din populație are acces la apă potabilă. Este cazul Cambodgiei, Ciadului, Etiopiei, Mauritaniei, Afganistanului și Omanului³.

Nouă țări „giganți ai apei” își împart aproximativ 60% din resursele naturale reînnoibile de apă dulce ale lumii. Bogățiile lor se calculează în mii de miliarde de m³ pe an sau în km³ pe an. Este vorba de Brazilia (5 418 miliarde de m³/an), Federația Rusă (4 312), Indonezia (2 838), China (2 812), Canada (2 740), Statele Unite ale Americii (2 460), Columbia (2 133), Peru (1 746) și India (1 260)⁴.

La polul opus, un anumit număr de țări dispune de resurse foarte puține, aproape nule, al căror nivel se exprimă doar în milioane de m³ pe an: Kuweit, Bahrein (resurse reînnoibile aproape nule), Gaza (46), Emiratele Arabe Unite (200), Iordania (700), Libia (800)⁵. În acest fel, se poate observa marele handicap al Orientului Mijlociu.

Aceste regiuni vulnerabile, adesea în curs de dezvoltare, au o rată de creștere a populației foarte mare, care duce la sporirea cererii de apă dulce: acesta este și cazul țărilor arabe. Prognozele științifice arată că în 2025, acestea vor folosi mai mult de 40% din rezervele lor totale de apă dulce. Dar apele subterane furnizează numai 20% din nevoia de apă a regiunilor aride și semi-aride, ceea ce va duce la o deplasare a populației către orașe, unde apele subterane sunt supraexploatate, și au o calitate îndoielnică, favorizând trecerea diversilor agenți poluanți din cauza lipsei instalațiilor de canalizare (cel mai elocvent exemplu în acest sens este Cairo)⁶. Potrivit studiilor GIEC (Grupul interguvernamental de experți privind evoluția climei), fiecare grad de creștere a temperaturii globului, pe termen mediu, va antrena insuficiența accesului la apă pentru încă un miliard de persoane, având consecințe grave asupra sănătății celor mai tineri și celor mai săraci⁷.

Plecând de la aceste considerații, în continuare, dorim să aducem în prim-plan modul în care resursa apă este distribuită în lumea arabă și cum deficitul acestei resurse influențează trenarea rezolvării unor conflicte vechi (Israel-Palestina, Israel-

Siria privind Înălțimile Golan, de unde izvorăște râul Iordan) și duce la apariția altora noi (criza alimentelor ca factor catalizator al „Primăverii arabe” fiind văzută ca un efect al resurselor limitate de apă care să susțină agricultura statelor nord-africane), sau cele din viitorul apropiat.

1. Resursele de apă în lumea arabă

Studiile ONU arată că 30 de nații vor fi în deficit de apă în 2025, în creștere față de 20 în 1990, iar din acestea 18 se află în Orientul Mijlociu și Nordul Africii, incluzând Egiptul, Somalia, Libia și Yemen⁸.

Resursa apă devine, astfel, mai importantă pentru lumea arabă comparativ cu petrolul, întrucât majoritatea statelor sunt dependente de apa râurilor ce curge pe teritoriul lor din altă țară sau de apă subterană pe care o folosesc mai repede decât aceasta se reîncarcă, în plus, 67% din lumea arabă depinde de apa din statele non-arabe. Aceste două variabile fac din statele arabe, ca pe termen lung, să devină din punct de vedere politic, cele mai periculoase din lume, în special dacă ostilitățile sunt dublate de fanatism religios. Așa cum avertiza și Boutros Boutros Ghali (fost secretar general al Națiunilor Unite), următorul război din Orientul Mijlociu se va duce pentru apă⁹.

Resursele hidrografice au, în acest fel, un rol extrem de important în geopolitica lumii arabe și în influențarea regimului ei în mare măsură, întrucât regiunea arabă, cu o populație peste 315 milioane de locuitori, are o suprafață totală de aproximativ 14 milioane de kilometri pătrați, din care 87% este deșert, cu o super ariditate și vegetație săracă ce domină regiunea¹⁰. Folosirea apei în Africa și Orientul Mijlociu nu este sustenabilă iar lipsa acesteia duce la instabilitate – dacă guvernele nu iau măsuri să rezolve criza iminentă.

Cele 22 de țări arabe prezintă caracteristici climatice și geografice foarte variate.

Magrebul dispune de zone de coastă și montane înverzite, de la Maroc până în Tunisia. Litoralul libian, zonă aridă, cu o populație în creștere, face obiectul unor amenajări importante și costisitoare privind alimentarea cu apă: „marele râu artificial”. În Egipt, numai delta Nilului și valea sa este locuibilă, împreună cu regiunea Fayoum.

Machreq – sau Orientul Mijlociu – are o zonă de coastă, cu muntele său siriano-libian înverzit și împădurit. Primele așezări umane s-au realizat

însă de-a lungul Tigrului și Eufratului, o zonă de altfel bogată în cultură.

În Liban, în Siria, castelul de apă ce se constituie în platoul Golan și în râul Iordan este captat și controlat de statul Israel.

Majoritatea suprafeței lumii arabe se constituie din deșerturi, Sahara, Egipt, Sinai și Arabia, sau din stepe semi-deșertice. Yemenul posedă văi fertile amenajate în terase pe o mică porțiune din teritoriul său.

Marocul se află în situație de stress hidric –locuitorii dispun de 1000 până la 1700 m³ de persoană, pe an - și toate celelalte state arabe se află deja în penurie (locuitorii dispun de mai puțin de 1000 m³ de persoană, pe an) de apă dulce¹¹.

În ceea ce privește condițiile climatice, circulația atmosferică care caracterizează Magrebul și Machrecqul se caracterizează prin două elemente:

- poziția în latitudine: regiunea este cuprinsă între paralela 36 la nord la frontiera siriano-turcă, și la 12 la sud către litoralul meridional al Peninsulei Arabice;

- prezența Mediteranei, vast spațiu marin care penetrează în profunzime către est în masa continentală eurafricană și depresiunile dinspre vest.

Astfel, acest ansamblu de 14 milioane de km² nu este expus unui singur regim climatic, ci este un spațiu de tranziție între două zone:

- zona tropicală și subtropicală, care se caracterizează prin prezența constantă sau cvasi constantă a marilor presiuni dinamice foarte stabile;

- zona mediteraneană, care se alătură climatei temperate și se caracterizează printr-o circulație vest-est a curenților ciclonici;

- frontul polar limitează cele două climate tropicală și temperată și se deplasează în cursul anului, cu oscilații, la o altitudine foarte mare. Acesta urcă în latitudine vara și coboară iarna până în nordul Africii, permițând astfel trecerea curenților ciclonici¹².

O singură regiune scapă acestui regim: sudul Peninsulei Arabice, în special Yemenul, care primește vara ploile musonice.

Apele subterane, freatice și de adâncime au fost valorificate constant în spațiul arab. Cea mai mare presiune de exploatare a fost exercitată asupra apelor freatice cantonate în depozitele piemontane adiacente, alimentate din precipitațiile mai consistente din aceste zone mai înalte. În

proximitatea ariei piemontane de racord dintre munții Atlas și deșertul saharian, au luat naștere în evul mediu primele formațiuni arabo-berbere din Magreb și apoi diferite emirate locale, pe baza resurselor de apă potabilă exploatate din ariile piemontane mai înalte, drenate prin sisteme de aducțiune în lungul cărora s-au dezvoltat nucleele comunităților locale. De asemenea, o serie de formațiuni locale din Sahara și Arabia s-au coagulat în jurul oazelor în care freaticul apare la zi. Resursele de apă din sursele *apelor de adâncime* au început să fie valorificate în ultimele trei-patru decenii în Egipt, Libia, Algeria, state care au făcut investiții considerabile în proiecte și infrastructuri de exploatare și aducțiune. Rețeaua fluvială este neuniform distribuită, ca o consecință a condițiilor fizico-geografice. Trei mari sisteme fluviale traversează spațiul arabofon, dintre care două în Asia și unul în Africa, respectiv Eufratul, Tigrul și Nilul, ale căror debite constituie o miză concurențială regională¹³.

În condițiile aridității extenuante ce face din apă un produs rar al acestor locuri, cele două fluvii, *Tigrul și Eufratul* capătă valențe strategice deosebite în regiune, nu numai prin volumul de apă propriu-zis, ci chiar și prin geometria și hidraulica albiei. Chiar și scurtul sector fluvial comun Shatt al-Arab prezintă mize strategico-teritoriale deosebite, întrucât reprezintă frontiera comună irakiano-iraniană într-un perimetru cu o morfodinamică complexă a proceselor hidromorfologice din albie, fapt care generează reconfigurări ale mărilor și necesită rejalonarea periodică a frontierei, aspect ce a constituit motivul declanșării în 1980 a războiului irakiano-iranian, diferend nesoluționat complet nici în prezent. *Nilul* este însă marea miză a Egiptului. În ciuda dimensiunii deșertice uriașe, statul egiptean poate fi considerat un stat fluvial, întrucât asigură hrana populației sale tot mai numeroase de pe valea fluviului, își asigură necesarul hidroenergetic și de apă ca urmare a construirii lacului Nasser și hidrocentralei de la Asswan, deși aceste proiecte au și o serie de efecte negative asupra mediului. Cursul mijlociu și superior al Nilului, ca vector de penetrație, are și valențe geopolitice pentru statul egiptean, care consideră spațiile menționate (aflate pe teritoriul sudanez) o parte din hinterlandul său natural de evoluție, fapt ce determină tensiuni locale și diferende frontaliere între Egipt și Sudan¹⁴.

2. Apa – sursă de conflict în lumea arabă

Resursele de apă au căpătat valenţele unei pârghii strategice de presiune în condiţiile fizico-geografice de ariditate. În ultimele decenii, se poate vorbi despre practicarea unei adevărate *geopolitici a apei* în spaţiul arab – o anume *acvapolitică*, în care aprovizionarea cu apă s-a transformat dintr-o chestiune economică într-una geopolitică. De cele mai multe ori, proiectele în care apa a fost o miză strategică s-au suprapus în mod complementar altor vectori de tensiune din câmpul geopolitic, potenţând efectele conflictuale din spaţiile de desfăşurare. În funcţie de entităţile implicate în jocurile strategice ale apei, această categorie de raporturi geoeconomice şi geopolitice s-a desfăşurat şi se desfăşoară pe trei paliere relaţionale: în cadrul relaţiilor arabo-limitrofe, interarabe şi arabo-israeliene.

Partajarea resurselor de apă între statele arabe şi statele nearabe limitrofe reprezintă o problemă delicată în ecuaţia geopolitică a apei din regiunile aride sau semiaride. Senegal şi Mauritania au avut un război începând din 1989 cu privire la drepturile asupra râului Senegal¹⁵. Elocventă în acest sens este folosirea concurenţială a apelor fluviului Eufrat de către Turcia, Siria şi Irak (Siria şi Irakul s-au înfruntat în ciocniri minore privind râul Eufrat¹⁶), bătrânul fluviu dezvoltându-şi astfel enormele mize geoeconomice şi geopolitice ce se scurg pe albia sa şi care constituie substratul relaţiilor tensionate dintre cele trei state riverane. Eufratul îşi are izvoarele în Anatolia, fapt ce conferă statului turc poziţia de control asupra debitelor sale, prin intermediul lacurilor de retenţie Firat (pe Eufrat) şi Keban (pe Murat - afluentul principal al Eufratului), acumulări ce reprezintă „robinetele” strategice turceşti ale apelor Eufratului. Prin urmare, debitul rămâne insuficient, cu precădere în perioada de vară, pentru satisfacerea necesarului de apă din aval, respectiv din Siria şi Irak şi mai ales pentru alimentarea cu apă a lacului de baraj Assad, construit de Siria pe cursul râului. Acesta diminuează la rândul său şi mai mult volumul de apă ce ajunge în Irak, ţară dependentă aproape total de apele fluviului. Dacă Egiptul este darul Nilului, despre Câmpia mesopotamiană se poate spune că este darul Tigrului şi Eufratului. Civilizaţiile care s-au dezvoltat în bazinul mesopotamian au beneficiat de condiţiile similare pe care le-a oferit Nilul în Egipt, iar centrul polarizator al Bagdadului de pe

cursul Tigrului s-a bucurat de valenţe asemănătoare oraşului Cairo de pe valea Nilului¹⁷.

Partajarea resurselor de apă între statele arabe vecine stă la baza escaladării multora dintre stările tensionale interarabe. În acest cadru, se înscriu permanentele dispute dintre Irak şi Siria, determinate de insuficienţa volumului de apă ce ajunge în Irak, ca urmare a retenţiei apelor Eufratului în lacul de acumulare Assad din Siria. Aspectul menţionat a amplificat divergenţele politico-ideologice oricum existente între cele două state în perioada regimului Saddam Hussein.

Partajarea resurselor de apă între Israel şi vecinii săi arabi a constituit o permanentă cauză a stărilor tensionale arabo-israeliene, adăugată clasicelor conflicte bilaterale. Arealul de derulare şi miza de interes este apa din bazinul râului Iordan, pe care o râvnesc în proporţii cât mai mari fiecare din cei cinci actanţi limitrofi: Israel, Iordania, Cisiordania, Siria, Liban¹⁸. De altfel, unii analişti consideră că Israelul continuă să ocupe Înălţimile Golan, luate de la Siria în 1967, datorită problemei de control a apei Iordanului, în timp ce alţii consideră că ocupaţia se referă doar la deţinerea celui mai înalt teritoriu în caz de conflicte viitoare¹⁹.

La debuşeu din Marea Galileii, Iordanul are un volum de 500 mld. mc./an. iar după primirea afluenţilor (între care Yarmuk - 500 mld. mc/an), la vărsarea în Marea Moartă totalizează 1.850 mld. mc/an., din care 1/4 provine din Israel şi 3/4 din statele arabe vecine, părţi care îşi împart patrimoniul hidrologic al Iordanului în proporţii diferite, pentru care se află într-o permanentă stare tensional-concurenţială. Acest continuu „război al apei” între Israel şi vecinii săi nu a putut fi soluţionat complet niciodată, ca urmare a respingerii de către Consiliul Ligii Arabe în 1955 a Planului Johnston, care prevedea partajarea apelor Iordanului între statele riverane după următoarele cote: Iordania - 52%, Israel - 36%, Siria - 9%, Liban - 3%; în mod tacit şi cutumiar însă, aceste ponderi au fost respectate în linii generale²⁰. Până în prezent nu a fost adoptat niciun alt acord de partiţie regională, fiecare dintre entităţile riverane dezvoltându-şi propriile proiecte de exploatare a resurselor acvifere şi propriile relaţii cu vecinii pe această temă

Cea mai complexă este relaţia israelo-iordaniană de partajare a resurselor fluviului, în condiţiile în care volumul de apă asigurat de Iordan reprezintă

dublul volumului celorlalte disponibilități de apă ale Israelului și triplul celorlalte surse de apă disponibile ale Iordaniei. Astfel, acesta condiționează viața atât în Israel, cât și în Iordania și în Cisiordania, aspect ce dă măsura amplitudinii disputei / concurenței dintre arabi și israelieni în privința preemțiunii utilizării apelor Iordanului. În contextul cronicizării stărilor conflictuale cu Israelul din anii '50-'60, Regatul hașemit a construit pe valea Iordanului, începând din 1957, canalul Ghor, în lungime de 110 km., paralel cu fluviul, aprovizionat cu apă din afluentul Yarmuk, printr-un punct de difluență spre canal situat cu câțiva kilometri în amonte de limita stăpânirii israeliene în Platoul Golan. Statul iordanian a reușit prin această inspirată lucrare hidrotehnică să obțină un avans de valorificare a unei părți a debitului Yarmukului, în dauna părții israeliene. În replică, Israelul și-a edificat propriul sistem de exploatare a apelor, în cadrul programului National Water Carrier demarat în 1964, prin care preia între 400-500 mld. m.c. apă/an din Lacul Tiberiada cu care aprovizionează printr-o rețea de conducte întreg teritoriul israelian până în deșertul Negef. Este o soluție-replică la proiectul iordanian, prin care Israelul extrage un masiv volum de apă ce nu mai ajunge astfel în perimetrul Iordaniei²¹.

După ocuparea înălțimilor Golan în 1967, Israelul a blocat proiectul arab de construire a unei legături prin care apele Iordanului superior (din amonte de Lacul Tiberiada) ar fi fost dirijate spre cursul Yarmukului, în scopul secătuirii lacului din care statul evreu extrage cantitatea de apă specificată mai sus și care ar fi asigurat totodată exclusivitatea alimentării canalului Ghor din Iordania. Tot în urma războiului din 1967, Israelul a obținut monopolul exploatării bogatelor ape subterane din Cisiordania - 475 mld. m.c./an, care asigură un sfert din necesarul de apă consumată în Israel.

Odată cu ocuparea platoului Golan, Israelul a luat sub control doi dintre emisarii Iordanului, respectiv râurile Dan și Banias, iar după ocuparea fâșiei din sudul Libanului, în 1978, a obținut controlul total asupra izvoarelor Iordanului, prin deținerea și a celui de-al treilea emisar – râul Hasbani din Libanul de sud. În acest context, autoritățile israeliene au încercat chiar mărirea volumului de apă scurs pe Iordan dinspre Liban, prin tentativa construirii unui racord hidrotehnic care să dreneze apele râului libanez Litani spre emisarul Hasbani, proiect nematerializat însă până

la retragerea forțelor israeliene din sudul Libanului în anul 2000. De asemenea, printre consecințele războiului din 1967 se numără și lipsirea Siriei de două importante surse de apă, respectiv freaticul acvifer din arealul platoului Golan și apa lacului Tiberiada.

De asemenea, există și perimetre lacustre care și păstrează caracterul de limes protectiv, pe fondul unor diferende politico-teritoriale: Marea Moartă este împărțită după principiul apelor teritoriale între Iordania (50% din suprafața acvatică), teritoriul Cisordaniei (cca. 1/3) și Israel (15%), iar malul estic al lacului Tiberiada constituie un segment al frontierei oficiale dintre Israel și Siria, dar în realitate, el delimitează Israelul de teritoriul Golan, ocupat de Israel în 1967²².

Cert este, însă, că pe fondul aridizării climatului local din ultimii ani, accentuarea penuriei apei este un fenomen evident în viitorul apropiat, ceea ce va accentua divergențele hidro-politice dintre Israel și vecinii săi arabi, în condițiile în care Israelul deja are nevoie de 800 mld. m.c. apă/an suplimentari, iar Iordania de 500, ceea ce va duce la creșterea importanței geopolitice a resurselor de apă pentru lumea arabă și totodată la o vulnerabilitate la adresa securității acesteia, implicând gestionarea acestui risc pentru a nu duce la apariția altor conflicte²³.

Lipsa actuală a resurselor de apă ca factor catalizator de crize și conflicte.

În 2011, în contextul „Primăverii arabe”, sărăcia, represiunea, decenii de in Justiție și șomajul în masă au fost citate ca principalele cauze ale convulsiilor politice din Orientul Mijlociu și nordul Africii. Dar o mai puțin recunoscută cauză a revoltelor din Egipt, Tunisia, Algeria, Yemen, Iordania a fost creșterea prețurilor alimentelor, în strânsă legătură cu o criză crescândă a apei.

Statele diverse care alcătuiesc lumea arabă, care se întinde de la coasta Atlanticului la Irak, au o parte din rezervele mondiale cele mai mari de petrol, dar acest lucru maschează faptul că acestea ocupă locurile cele mai hiper-aride; râurile sunt puține, cererea de apă este în creștere pe măsură ce populația crește, rezervele subterane sunt în scădere și aproape toate depind de alimentele importate, care sunt acum la prețuri foarte mari.²⁴

Pentru o regiune a cărei populații se va dubla la aproape 600 de milioane în următorii 40 de ani²⁵, iar schimbarea climatică va crește temperaturile, aceste probleme structurale sunt dinamite politice

și destabilizează deja țările, așa cum arată Banca Mondială, Națiunile Unite și alte studii independente.

În viitor, principala resursă geopolitică din Orientul Mijlociu va fi apa, mai degrabă decât petrolul. Apa este o parte fundamentală a contractului social în țările Orientului Mijlociu. Împreună cu hrana subvenționată și combustibilul, guvernele furnizează apă ieftină sau chiar gratuită pentru a-și asigura acordul celor guvernați. Dar, atunci când alimentele subvenționate au fost tăiate, a urmat instabilitatea.

Rolul apei a fost subestimat de către actorii internaționali, dar va fi reevaluat. Problemele se vor înrăutăți, întrucât țările arabe depind de celelalte țări pentru securitatea lor alimentară. În 2008-2009, importurile de alimente ale țărilor arabe s-au ridicat la 30 miliarde dolari²⁶. Apoi, creșterea prețurilor a cauzat valuri de revoltă și a lăsat milioane de șomeri și săraci în țările arabe. Paradoxul economiilor arabe este că acestea depind de prețurile petrolului, în timp ce cresc prețurile energiei mâncarea lor devine mai scumpă.

Țara cea mai nesigură a regiunii din punct de vedere al alimentelor și al apei este Yemen, țara cea mai săracă din lumea arabă, care primește mai puțin de 200 metri cubi de apă pe persoană, pe an - cu mult sub pragul sărăciei internaționale de apă de 1.000 m³ - și trebuie să importe 80-90% din hrana sa²⁷. Două conflicte interne s-au dezlănțuit în Yemen și capitala a fost zguduită de revolte. Există astfel o legătură evidentă între prețul mare al alimentelor și tensiuni. Seceta, populația și lipsa apei sunt factori agravanți. Presiunea pe resursele naturale și pe pământ este din ce în ce mai mare.

Nici Iordania nu stă mai bine, experții considerând că cererea de apă se va dubla în următorii 20 de ani și va suferi de lipsa apei și din cauza creșterii populației și a disputei de durată cu Israelul. Consumul de apă pe cap de locuitor va scădea de la 200 m³ pe persoană la 91m³ în următorii 30 de ani²⁸.

De asemenea, Palestina și Israelul își dispută în continuare cu înverșunare resursele fragile de apă. În 1919, delegația evreiască mergea la Conferința de Pace de la Paris spunând că Înălțimile Golan, valea Iordanului, ceea ce reprezintă astăzi Cisiordania, precum și râul libanez Litani erau „esențiale pentru necesitatea fondării economice a țării. Palestina trebuie să aibă controlul râurilor sale și a izvoarelor lor”. În războiul din 1967,

Israelul a câștigat controlul exclusiv al apelor din Cisiordania și a Mării Galileea, dar nu și asupra Litani. Aceste resurse – muntele acvifer și Marea Galileei – îi oferă Israelului aproximativ 60% din apa sa proaspătă, un milion de metri cubi de apă pe an. Argumentele încinse înfurie cu privire la dreptul asupra muntelui acvifer. Israelul și așezările israeliene preiau 80% din fluxul acvifer, lăsând palestinienii cu 20%.²⁹ Palestinienii spun că sunt împiedicați să-și utilizeze propriile lor resurse de apă de către o putere beligerantă militară, ce forțează sute de mii de oameni să cumpere apă de la ocupanții lor la prețuri ridicate. Mai mult, Israelul alocă cetățenilor săi, inclusiv celor care trăiesc în așezările din Cisiordania considerate ilegale, în conformitate cu dreptul internațional, de trei până la cinci ori mai multă apă decât palestinienilor. Iar acest lucru, dăunează economiei lor agricole, spun palestinienii. În aceste condiții nu este surprinzător, că în discuțiile de pace arabo-israeliene din 1990, dreptul la apă a fost unul dintre punctele cheie ale discuției³⁰ și va constitui un punct important și în proiectele viitoare care vor avea ca scop obținerea păcii în conflictul arabo-israelian.

Algeria și Tunisia, împreună cu cele șapte emirate ale UAE și cu Irak și Maroc se află în „deficit de apă”, folosind mai multă decât primesc prin ploaie sau zăpadă. Libia a cheltuit 20 miliarde de dolari pentru pomparea apei aflate în puțuri la mare adâncime în deșert, dar nu are nici o idee cât de mult vor dura aceste resurse; cererea de apă a Arabiei Saudite a crescut cu 500% în 25 de ani și este de așteptat să se dubleze din nou în 20 de ani. Dar numai UAE a început să construiască cel mai mare rezervor din lume cu 26.000.000 m³ de apă desalinizată ce va stoca apă pentru 90 de zile atunci când va fi terminat.³¹

Concluzii

Conchizând, se poate spune că în considerarea geopoliticii actuale a lumii arabe și, în special, în Orientul Mijlociu, apa a devenit un element determinant al strategiilor guvernelor regimurilor din zonă.

Conflictele pentru apă sunt foarte prezente în lumea arabă: rivalitățile pentru folosirea apelor subterane, a apelor Iordanului și a afluenților lui, al cărui bazin se împarte la patru state: Liban, Iordania, Israel și Teritoriile Palestiniene, precum și al folosirii apelor râului Litani, constituie

provocări la adresa securității naționale a acestor state. Problemă economică, apa este o problemă de politică națională sau internațională, și ca și petrolul, apa ar putea deveni motiv de pace sau de război, și, mai mult, orice proces de pace care ar viza soluționarea conflictului israeliano-palestinian trebuie să ia în calcul în principal și reglementarea problemei apei. Se poate considera astfel, că resursele de apă joacă un rol deosebit de important pentru securitatea și stabilitatea unei țări și că trebuie găsite soluții pentru gestionarea unor eventuale crize ale apei, în special în Orientul Mijlociu și Nordul Africii, întrucât lipsa acestor resurse suprapusă altor factori declanșatori de crize pot duce la inflamarea unui complex regional, ce ar putea avea repercusiuni asupra întregii lumii.

În aceste condiții, putem să considerăm că aurul albastru poate să conducă la tensiuni, așa cum a mai făcut-o și în trecut, sau să ducă chiar la războaiele viitorului, care pot să nu aibă neapărat o accepțiune strict militară dacă vor fi construite strategii de contracarare a unor eventuale crize ale apei.

Astfel, pe măsură ce nevoile de apă sunt în creștere, comunitatea internațională trebuie să se axeze pe găsirea de soluții îmbinate, deoarece cererile de apă sunt interdependente și se pare că depășesc chiar și granițele politice, în acest sens impunându-se atât o mai bună conservare și reciclare a resurselor, cât și investirea în instalații de desalinizare și alte tehnici avansate. Pe de altă parte, este necesară susținerea procesului de pace israeliano-palestinian, deoarece, printr-o îmbunătățire generală a atmosferei politice se va crea un climat de cooperare între țările vecine în privința problemei apei și astfel vechii adversari pot deveni colaboratori și se va asigura în acest fel un mediu de stabilitate în zonă.

NOTE:

1 Chris ARSENAULT, *Water wars: 21st century conflicts?*, 29 iunie 2011, disponibil la <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2011/06/2011622193147231653.html>, accesat la 16.06.2012.

2 *Ibidem*.

3 ***, *La ressource en eau dans le monde*, disponibil la <http://www.cieau.com/les-ressources-en-eau/dans-le-monde/ressources-en-eau-monde>, accesat la 10.07.2012.

4 *Ibidem*.

5 *Ibidem*.

6 ***, *L'or bleu dans le monde arabe*, Institut de

Monde Arabe, Paris, p. 4, disponibil la <http://www.imarabe.org/sites/default/files/orbleu.pdf>, accesat la 19.06.2012.

7 *Ibidem*, p. 5

8 Ch. ARSENAULT, *op. cit.*

9 Cf. „Middle East Water” disponibil la <http://mygeologypage.ucdavis.edu/cowen/~GEL115/115CHXXMideastwater.html>, accesat la 19.06.2012.

10 Cf. „Arab Countries Regional Report”, 24 februarie 2009, p. 13, disponibil la <http://portal.worldwaterforum5.org/wwf5/en-us/worldregions/MENA%20Arab%20region/Consultation%20Library/MENA-Arab%20Regional%20Report.pdf>, accesat la 18.06.2012.

11 ***, *L'or bleu dans le monde arabe* în *op.cit.*

12 Georges MUTIN, *Le Monde arabe face au défi de l'eau - Enjeux et Conflits*, Institut d'Etudes Politiques de Lyon, Lyon, 2009, p. 6.

13 Cezar TECLEAN, *Lumea arabă*, Editura PIM, Iași, 2011, p. 45.

14 *Ibidem*, p. 45.

15 Ch. ARSENAULT, *op. cit.*

16 *Ibidem*.

17 C. TECLEAN, *op. cit.*, p.46.

18 Jan SELBY, *Water, power and politics in the Middle East: the other Israel-Palestine conflict*, I.B. Tauris, London, 2004, p. 38

19 Ch. ARSENAULT, *op.cit.*

20 Georges MUTIN, François DURAND-DASTÈS, *Afrique du Nord, Moyen-Orient, Monde Indien*, Belin-Reclus, 1995, p. 45

21 C. TECLEAN, *op.cit.* p. 47.

22 *Ibidem*, p. 47.

23 *Ibidem*, p. 47.

24 John VIDAL, „What does the Arab world do when its water runs out?”, *The Guardian*, 20 februarie 2011, în <http://www.guardian.co.uk/environment/2011/feb/20/arab-nations-water-running-out>, accesat la 16.06.2012.

25 ***, *Report: Arab world faces worsening water crisis*, în <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3979891,00.html>, accesat la 10.07.2012.

26 John VIDAL, *op. cit.*

27 *Ibidem*.

28 *Ibidem*.

29 Martin ASSER, *Obstacles to Arab-Israeli peace: Water*, 2 septembrie 2010 în <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11101797>, accesat la 16.06.2012.

30 *Ibidem*.

31 J. VIDAL, *op. cit.*

BIBLIOGRAFIE:

1. ARSENAULT, Chris, *Water wars: 21st century conflicts?*, 29 iunie 2011,

- <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2011/06/2011622193147231653.html>.
2. ASSER, Martin, *Obstacles to Arab-Israeli peace: Water*, 2 septembrie 2010 <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11101797>.
 3. BARI, Ioan, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, București, 2003.
 4. DOBRESU, Paul, *Geopolitica*, Editura Comunicare.ro, București, 2008.
 5. GOLDSTEIN, Joshua S.; Pevehouse, John C., *Relații Internaționale*, Ed. Polirom, Iași, 2008.
 6. MUTIN, Georges, *Le Monde arabe face au défi de l'eau - Enjeux et Conflits*, Institut d'Etudes Politiques de Lyon, Lyon, 2009.
 7. MUTIN, Georges; DURAND-DASTÈS François, *Afrique du Nord, Moyen-Orient, Monde Indien*, Belin-Reclus, 1995.
 8. SELBY, Jan, *Water, power and politics in the Middle East: the other Israel-Palestine conflict*, I.B. Tauris, London, 2004.
 9. TECLEAN, Cezar, *Lumea arabă*, Editura PIM, Iași, 2011.
 10. VIDAL, John, *What does the Arab world do when its water runs out?*, în The Guardian, 20 februarie 2011, <http://www.guardian.co.uk/environment/2011/feb/20/arab-nations-water-running-out>.
 11. WATTS, Robbie, *Climate, Environment and Security in Sudan*, Department for International Development, London, 2012.
 12. ***, *L'or bleu dans le monde arabe*, Institut de Monde Arabe, Paris, p. 4, <http://www.imarabe.org/sites/default/files/orbleu.pdf>.
 13. ***, *Middle East Water*, în <http://mygeologypage.ucdavis.edu/cowen/~GEL115/115CHXXMideastwater.html>
 14. ***, *Arab Countries Regional Report*, 24 februarie 2009, p. 13, <http://portal.worldwaterforum5.org/wwf5/en-us/worldregions/MENA%20Arab%20region/Consultation%20Library/MENA-Arab%20Regional%20Report.pdf>.
 15. ***, *La ressource en eau dans le monde*, <http://www.cieau.com/les-ressources-en-eau/dans-le-monde/ressources-en-eau-monde>.
 16. ***, *Report: Arab world faces worsening water crisis*, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3979891,00.html>.

CE NU S-A SPUS LA SUMMITUL NATO DE LA CHICAGO

*Dr. Iulian ALISTAR**

Summitul NATO de la Chicago a fixat rolul UE în cadrul parteneriatului cu NATO și a deschis un proces de reflecție asupra formelor de cooperare cu noile puteri mondiale în ecuația geopolitică complexă care se formează în regiunea Asia-Pacific.

Pivotarea intereselor SUA către regiunea Pacific înseamnă de fapt pivotarea SUA – NATO către această nouă zonă de interes strategic, SUA nedorind să acționeze unilateral în acest demers, ci în cooperare și sprijinite de influența și credibilitatea NATO și a puterii politico-diplomatice și economice a statelor membre, în special atunci când se confruntă cu mari actori emergenți ai scenei mondiale precum China și India.

Interesul NATO pentru regiunea Asia-Pacific corespunde imperativului actual de stabilizare a Afganistanului și de securizare împotriva terorismului, traficului de narcotice și extremismului religios (generat anterior de elemente criminale acomodate în acest stat), dar și intenției de cooperare cu state dintr-o regiune caracterizată de emergența unor noi puteri care se relevă că pot avea o contribuție majoră pentru prevenirea și diminuarea noilor riscuri și amenințări globale (terorismul, schimbările climatice, diminuarea resurselor energetice, crizele economice, migrația ilegală, traficul de bunuri și persoane, riscul

proliferării nucleare etc.). Apropierea relațiilor NATO cu state precum Australia, Noua Zeelandă, Coreea de Sud, Japonia, China și India are de asemenea un efect implicit în consolidarea stării de securitate.

Cuvinte-cheie: valențele globale ale NATO; geopolitica NATO; parteneriate strategice.

1. Parteneriatul transatlantic în perspectiva summitului de la Chicago

Summitul NATO de la Chicago (20 – 21 mai a.c.) a întărit parteneriatul euroatlantic și a afirmat nevoia crescută de cooperare între aliați, pentru a face față noilor riscuri și amenințări în perspectiva anului 2020 și în viitor.

Relația transatlantică a fost consolidată la Chicago, prin reafirmarea angajamentului statelor aliate de susținere a eforturilor de transformare și eficientizare a Alianței, urmărind acțiunea coordonată și complementară pe dimensiunile politică și militară. Pe dimensiunea militară summitul a reflectat solidaritatea statelor membre NATO față de angajamentul privind implementarea măsurilor de apărare (Defence Package) și atingerea obiectivului „Forța NATO 2020”¹, prin care se urmărește ca Alianța să fie mai bine pregătită din punct de vedere tehnico-militar în următorul deceniu. Astfel, summitul a

** Locotenent colonel dr. Vasile Iulian ALISTAR este specializat în analiza crizelor și conflictelor și lucrează în cadrul Ministerului Apărării Naționale, București, România. E-mail: iulianalistar@yahoo.com*

reliefat voința politică de a implementa și duce mai departe inițiativele multinaționale dezvoltate în cadrul conceptului „smart defence”² (SD) precum și angajamentul NATO privind operaționalizarea scutului antirachetă în Europa³.

În contextul evaluării relației transatlantice, la Chicago a fost subliniat parteneriatul unic dintre NATO și Uniunea Europeană (UE) și faptul că, dincolo de sprijinul politic pe care aceste două organizații și-l acordă reciproc, acesta trebuie să devină relevant inclusiv pe dimensiunea de apărare. Pentru a realiza acest deziderat strategic se dorește punerea în comun a resurselor într-o perioadă de austeritate și dezvoltarea unei cooperări mai strânse între NATO și Agenția Europeană de Apărare, între SD și inițiativa „pooling and sharing” a UE⁴, dezvoltarea de capacități și a sectorului militar industrial al NATO și UE prin proiecte comune și/sau complementare.

Pe dimensiunea politică, summitul de la Chicago a reiterat importanța dezvoltării dialogului și a diplomației, organizate și conduse atât în plan intern, la nivelul membrilor organizației, cât și în plan extern, cu alte state și organizații internaționale, acest lucru constituindu-se ca o soluție viabilă pentru prevenirea riscurilor și amenințărilor, promovarea păcii și stabilității în spațiul euroatlantic, dar și în afara acestuia, NATO acceptând și promovându-și în prezent rolul de alianță flexibilă, modernă și globală de securitate.⁵ Un obiectiv strategic în acest sens îl constituie faptul ca Politica de Securitate și Apărare Comună a UE (PSAC) să se planifice și armonizeze pentru a întări complementaritatea și cooperarea cu NATO, evitând efectul redundant al unor proiecte și inițiative dezvoltate separat, în mod independent, în afara acestui parteneriat strategic. Strâns legat de acest lucru, angajamentul NATO de a sprijini Afganistanul după anul 2014, după încheierea misiunii ISAF și implementarea proiectului scutului anti-rachetă în Europa confirmă nevoia unei legături strânse care trebuie să existe în relația transatlantică, între PSAC și obiectivele asumate de NATO, acestea fiind proiecte și priorități majore ale Alianței și SUA, care nu se pot realiza în afara consensului și sprijinul politic al statelor europene.

Toate aceste proiecte și proiecții strategice reprezintă vectorii unei cooperări viitoare durabile dintre NATO și UE, constituie expresia coeziunii relației transatlantice și între statele aliate bazată

pe menținerea în actualitate a intereselor securitare comune.

Pe de o parte, summitul de la Chicago a fixat coordonatele cooperării politico-militare dintre NATO și UE⁶ dar, pe de altă parte, a comunicat nivelul de așteptare al Alianței în raport cu acest partener important, atrăgând atenția cu privire la nevoia de consolidare a capacităților militare proprii, creșterea gradului de operaționalizare a acestora și a capacității de a gestiona mai eficient crizele de securitate pe propriul continent și în zona de proximitate. Astfel, în declarația de la Chicago se afirmă importanța implicării statelor aliate non-membre pentru a întări capacitatea defensivă și succesul inițiativelor europene pe linie de securitate.⁷ Prin utilizarea acestui limbaj, în mod posibil se sugerează și nevoia unei deschideri crescute a UE față de Turcia, stat care se afirmă a fi un contribuabil important în cadrul NATO și care, urmare a accederii în UE, ar putea în același mod să aibă o contribuție semnificativă pe linia dezvoltării și implementării obiectivelor PSAC. În cadrul lucrărilor Conferinței Consiliului Atlantic (14 mai a.c.) s-a sugerat ca un posibil înlocuitor al Secretarului general al NATO să fie un reprezentat al Turciei⁸, lucru care, deși considerat necesar din perspectiva recunoașterii importanței și a rolului crescut al acestui stat în managementul crizelor și conflictelor în contemporaneitate, în special în zona de proximitate a UE, ar face dificilă cooperarea NATO – UE, urmare a disputei avute de Turcia cu Cipru⁹ și dificultăților legate de obținerea statutului de stat membru UE.

Deși se mențin o serie de probleme care au marcat o stare de tensiune între aliați, respectiv amânarea luării unei decizii cu privire la reducerea arsenalului nuclear sub-strategic al SUA în Europa¹⁰, clarificarea modului în care se va realiza participarea echilibrată la bugetul NATO, eliminarea stării de neîncredere dintre state, cu referire la accesul la capacitățile militare pe care statele membre le dezvoltă și le finanțează în parteneriat¹¹, summitul de la Chicago a punctat faptul că SUA și NATO rămân garantul unic al securității europene și perspectiva acestora cu privire la creșterea capacității militare a UE, lucru necesar pentru a reduce efortul aliat în Europa și pentru a permite orientarea spre problemele globale și asupra regiunii de interes strategic Asia – Pacific.

În urma summitului de la Chicago, apreciem că se vor revitaliza discuțiile privind crearea

unui comandament militar operațional întrunit la nivelul UE¹², se va întări parteneriatul militar franco-britanic, la care în mod posibil va adera și Italia și se va întări de asemenea cooperarea dintre diferitele inițiative militare regionale în Europa (ex. grupul de la Vișegrad și grupul de la Weimar), lucru necesar în perspectiva dezvoltării capacității UE de a formula un răspuns militar coerent în situații de criză și conflict și pentru a prelua din responsabilitatea NATO asupra propriei securități.

2. Valențele globale ale NATO și proiecții în regiunea Asia – Pacific

O dată cu asumarea misiunii din Afganistan¹³, desfășurarea unei misiuni în Irak¹⁴ și conducerea operației din Libia¹⁵, prezența militară din Cornul Africii¹⁶ sau sprijinul acordat Uniunii Africane¹⁷, NATO se relevă în contemporaneitate ca și organizație de securitate care acționează global, impunându-se drept un actor credibil și important în managementul situațiilor de criză și conflict la nivel internațional.

NATO își menține centrul de greutate al acțiunilor în regiunea euroatlantică, prin reafirmarea garanțiilor de securitate pe care le oferă invocarea Articolului 5, dar își va asuma rolul și se va dezvolta ca și organizație de securitate globală în contextul caracterului hibrid al conflictelor moderne și amenințărilor asimetrice (lupta împotriva terorismului, neproliferării, a pirateriei etc.).

NATO este o alianță aflată în transformare, ale cărei misiuni nu mai au de mult un caracter strict limitat la apărarea propriului teritoriu și are posibilitatea de a se menține relevantă în plan geopolitic dacă va acționa în cadrul unei rețele de securitate extinse, globale.

La nivelul statelor membre sunt opinii referitoare la faptul că NATO nu trebuie să devină „polițistul mondial”¹⁸, dar trebuie să devină un actor capabil să acționeze pentru apărarea securității globale. Alianța va trebui să ofere statelor membre capacitatea de a interveni pentru gestionarea intereselor sale strategice și a stabilității sistemului internațional. Italia consideră că NATO următorilor 10 ani trebuie să fie un actor responsabil al contextului internațional, caracterizat de incertitudine și imprevizibilitate, depășind limitele unui concept confortabil dar restrictiv, „de apărare, așteptând să fim atacați”, acest gen de abordare însemnând un

moment de involuție și o reîntoarcere la perioada Războiului Rece.¹⁹

NATO a decis la Lisabona să îmbrățișeze și mai apoi să implementeze așa-numita abordare globală a securității și acționează astăzi în cooperare cu ONU și alte organizații internaționale pentru menținerea stabilității în spațiul euroatlantic²⁰, dar și pentru prevenirea riscurilor, descurajarea amenințărilor la adresa păcii și securității și stabilizarea anumitor regiuni, care nu se află în mod tradițional în aria sa de responsabilitate. Acțiunea aliată pe scena internațională este condusă consecvent cu respectarea legilor internaționale, cu promovarea păcii și stabilității, a principiilor statului de drept și a valorilor democratice, într-un areal cultural comun sau dimpotrivă diferit, dar care constituie o prioritate pe linia intereselor de securitate.

În această paradigmă, conceptul modern de abordare comprehensivă propus cu ocazia summitului NATO de la București (2008), formulat ca un obiectiv important în cadrul noului concept strategic (Lisabona, 2011) și întărit cu ocazia summitului de la Chicago (2012), respectiv de asigurare a securității prin cooperare (cooperative security), se materializează astăzi printr-o serie extinsă de parteneriate și relații bilaterale pe care NATO le are cu state și organizații internaționale, parteneriate care sprijină geopolitica Alianței atât în ceea ce privește menținerea și consolidarea relației transatlantice, cât și legat de apropierea relațiilor cu state din alte regiuni (de actualitate și în perspectivă fiind regiunea Asia – Pacific).

Pivotarea intereselor SUA către regiunea Pacific înseamnă de fapt pivotarea SUA – NATO către această nouă zonă de interes strategic, SUA nedorind să acționeze unilateral în acest demers, ci în cooperare și sprijinite de influența și credibilitatea NATO și a puterii politico-diplomatice și economice a statelor membre, în special atunci când se confruntă cu doi mari actori emergenți ai scenei mondiale, precum India și China.

Emergența unor noi puteri economice în regiunea Pacific suscită interesul american, dar în egală măsură și al NATO (al statelor membre), iar faptul că multe state din această regiune sunt pe cale să devină actori importanți în geopolitica globală constituie un motiv important pentru a dezvolta relații bilaterale cu acestea, inclusiv prin perspectiva politicii de parteneriat și a diplomației apărării.

Inițiative NATO în regiunea Asia - Pacific:

- inițierea, în 2012, a unor relații de cooperare cu China²¹;
- proiecția unor relații de cooperare cu Indonezia, Singapore, Malaezia și India²²;
- dezvoltarea cooperării cu Japonia, Coreea de Sud și Noua Zeelandă.²³
- dezvoltarea relațiilor de cooperare și parteneriat cu Australia. Pentru a sublinia importanța parteneriatului cu Alianța, în 2012, Australia a înființat funcția de ambasador la NATO²⁴, iar cu ocazia summitului de la Chicago, la nivelul acestor doi parteneri a fost elaborată o declarație politică comună (Joint Political Declaration), menită să întărească cooperarea în cadrul unui program de parteneriat de tipul IPAP (Individual Partnership Cooperation Program).

La nivelul Alianței, este populară ideea că numai printr-un parteneriat extins²⁵ NATO va putea să răspundă eficient în fața provocărilor multiple ale viitorului, unde riscurile pe linie de securitate capătă un caracter hibrid și se exprimă nu numai în plan militar, ci și legat de anumite evoluții în plan economic, de mediu sau social.

Interesul NATO pentru regiunea Asia-Pacific corespunde imperativului actual de stabilizare a Afganistanului și de securizare împotriva terorismului, traficului de narcotice și extremismului religios (generat anterior de elemente criminale acomodate în acest stat), dar și intenției de cooperare cu state dintr-o regiune caracterizată de emergența unor noi puteri mondiale, puteri care se relevă că pot avea o contribuție majoră pentru prevenirea și diminuarea noilor riscuri și amenințări globale (terorismul, schimbările climatice, diminuarea resurselor energetice, crizele economice, migrația ilegală, traficul de bunuri și persoane, riscul proliferării nucleare etc.).

Apropierea relațiilor NATO de Australia, Noua Zeelandă, Coreea de Sud și Japonia sau de China și India, state despre care se anticipează că pot influența decisiv politicile globale în viitor, are de asemenea un efect implicit în consolidarea stării de securitate.

Noile riscuri de securitate vor necesita preponderent o abordare diplomatică și mai puțin de natură militară, sens în care, în prezent, Alianța depune eforturi diplomatice pentru a fi prezentă în ecuația complexă care se formează în regiunea Asia-Pacific, având la bază interesele de securitate, economice și geopolitice ale statelor membre.

3. Provocări pentru România

Preocupările interne în speranța de progres și prosperitate trebuie dublate de un efort cel puțin egal în proiecția strategică națională a relațiilor externe, relații care de asemenea pot și trebuie să producă prosperitate. De capacitatea și abilitatea strategilor noștri de a proiecta interesul național în exterior depinde viitorul României, într-o lume în care lupta pentru resurse și influență are câștigători și populații favorizate și, deopotrivă, învinși și populații marginalizate, defavorizate.

Pentru România, în contextul mai sus prezentat, o provocare o reprezintă identificarea oportunităților privind îndeplinirea obiectivelor naționale, în contextul înțelegerii dinamicii relațiilor internaționale și dezvoltarea relațiilor bilaterale cu state din regiunea Asia-Pacific, inclusiv prin cooperare militară, devenind parte activă în procesul de promovare a intereselor Alianței în aceste spații, concomitent cu menținerea interesului NATO/SUA pentru regiunea de proximitate a Mării Negre.

În plan militar, o provocare o constituie identificarea și pregătirea, în raport cu nevoile aliate, a unor capacități militare dislocabile și cu nivel de reacție ridicat, care să completeze nevoile crescute ale cadrului operațional complex al operațiilor militare contemporane și viitoare (capabilități de nișă) și identificarea nevoilor privind instruirea forțelor de securitate, dotarea cu armament și echipamente militare a statelor din regiunea Asia-Pacific și oferirea unei expertize specifice. Dezvoltarea domeniului intelligence și a diplomației apărării cu acoperire pe această regiune reprezintă, de asemenea, o provocare și în același timp un instrument pe linia cooperării și, nu în ultimul rând, din punct de vedere economic, este importantă susținerea proiectelor/strategiei naționale legate de regiunea Asia – Pacific și proiecția interesului economic național (inclusiv privind exporturile de armament) în regiune.

Concluzii

Summitul NATO de la Chicago nu a fost unul „al extinderii”, ci a consolidat relația NATO-UE și a înlăturat suspiciunile formulate de diferiți analiști cu privire la erodarea relației transatlantice, în special dintre SUA și aliații europeni, curent de opinie formulat pe baza criticilor aduse de repre-

NATO ȘI UE: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

zentați ai administrației americane și a realității faptului că SUA participă în mod disproporționat la bugetul și operațiile conduse de NATO.

Deși anterior summitului de la Chicago au existat critici privind contribuția disproporționată la bugetul comun al NATO și nivelul diferit de implicare a statelor aliate în operații, critici care evidențiau contribuția majoră a SUA²⁶, acestea se vor atenua în viitor, prin creșterea gradului de planificare a apărării în cadrul Alianței, prin echilibrarea contribuțiilor la bugetul comun și dezvoltarea capacităților militare critice, și apreciem că ele nu afectează pe ansamblu relația transatlantică dintre SUA și aliații europeni. Proiectele multinaționale dezvoltate în cadrul inițiativei SD vin să întărească cooperarea euroatlantică, ele reprezintă un efect direct al criticilor astfel formulate și urmăresc completarea lipsurilor în materie de capacități militare ale NATO și reducerea dependenței față de SUA, în special pe dimensiunea mijloacelor de cercetare, supraveghere și avertizare timpurie (ISR).

Sublinierea și întărirea parteneriatului special dintre NATO și UE dă posibilitatea SUA să-și urmărească interesele în regiunea Asia-Pacific, acolo unde se confruntă cu două mari puteri emergente: India și China. În această confruntare geopolitică viitoare, SUA au înțeles că nu pot acționa izolat și consideră că NATO și UE sunt aliați indispensabili. În cadrul acestui parteneriat strategic, SUA se va baza pe NATO pentru a realiza o proiecție militară la nivel global, furnizând ea însăși capacitățile expediționare necesare acestui lucru, în timp ce UE, care nu are aceste capacități, este chemată să acționeze eficient pentru îndepărtarea riscurilor de securitate în plan intern, pe continentul european și în imediata sa proximitate, lucru care va degreva contribuția americană și va permite o concentrare a efortului, conform intereselor strategice, în regiunea Asia-Pacific.

Până în prezent, implicarea NATO în Afganistan, în Libia și, într-o mai mică măsură, proiecția scutului antirachetă în Europa demonstrează că Alianța se afla la temelia securității internaționale dar și a intereselor strategice ale SUA.

Acțiuni precum stabilizarea Afganistanului și crearea unui cap de pod în centrul Asiei, inițierea unui parteneriat cu Mongolia²⁷ și dezvoltarea relațiilor cu state din regiune confirmă interesul aliat pentru a susține această geostrategie, interes direcționat mai mult sau mai puțin de influența

SUA, dar în egală măsură legat de afirmarea din ce în ce mai accentuată a ideii că NATO este o organizație de securitate cu valențe globale.

Pe fond, apreciem că summitul NATO de la Chicago a fixat rolul UE în cadrul parteneriatului cu NATO și a deschis un proces de reflecție asupra formelor de cooperare cu noile puteri mondiale și statele din regiunea Pacific.

În regiunea Asia-Pacific, interesul SUA/NATO este congruent și cu cel al UE și al economiilor occidentale dezvoltate (Marea Britanie, Germania și Franța), care pot identifica noi piețe de desfacere într-o regiune aflată în plină dezvoltare.

În cadrul operațiilor recente conduse de NATO, unii aliați mai mici, în special Danemarca, Norvegia sau Olanda, au avut o contribuție importantă în Afganistan sau Libia, lucru care le-a crescut prestigiul în cadrul Alianței. În contextul orientării intereselor SUA spre zona Pacific este de așteptat ca o parte din aliați să sprijine acest demers, să participe sau să se implice în diferite programe de cooperare în regiune, exploatând anumite oportunități strategice. Acest lucru le va permite să-și negocieze propriile interese într-o regiune care se presupune că va domina comerțul mondial, în relația bilaterală cu SUA și în cadrul NATO.

Ritmul orientării NATO spre regiunea Pacific este diminuat în prezent de problemele pe care le ridică situația economică din Europa, de evenimentele din regiunea Orientului Mijlociu (Siria), care rețin în prezent atenția Alianței, de capacitatea instituțională și expertiza pe care NATO trebuie să o dezvolte pentru abordarea cu succes și relaționarea eficientă cu statele din regiune.

NOTE:

1 A se vedea *Déclaration du sommet sur les capacités de défense pour les forces de l'OTAN à l'horizon 2020*, Comunicat de presă al NATO (2012) 064, Washington, 21 mai 2012, www.nato.int.

2 Concept lansat de secretarul general NATO cu prilejul Conferinței de Securitate de la Munchen, din 2011, gândit pentru a putea face față actualelor provocări de securitate în condițiile de criză economică și de reducere a cheltuielilor destinate apărării în statele membre, materializat prin punerea în comun al resurselor și finanțarea comună a unor proiecte militare.

3 A se vedea *Declarația finală a summitului NATO de la Chicago*, art. 60.

4 Concept lansat în cadrul Uniunii Europene, similar

celui de „smart defence” lansat de NATO. A se vedea http://consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/129161.pdf.

5 A se vedea, în acest sens, lucrările conferinței internaționale, „*NATO: a modern, flexible and Global Security Alliance*”, Madrid, 07.05.2012 și Anders Fogh RASMUSSEN, Conferință de presă, Bruxelles, 11.05.2012, www.youtube.com/watch?v=g/AB/BgTV57I.

6 Întărirea cooperării în Afganistan, cu misiunea EULEX, în Kososvo, cu operația Atalanta a UE, în Cornul Africii, dezvoltarea și folosirea în comun a unor capacități militare, precum proiectul de realimentare a aeronavelor aeriene în aer (air to air refuelling), supraveghere maritimă și sprijin medical în teatrele de operații.

7 A se vedea *Declarația finală a summitului NATO de la Chicago*, art. 20.

8 A se vedea www.acus.org/exent/anchoring-alliance-report-launch.

9 Cipru, stat membru al UE, se opune participării Turciei la proiecte dezvoltate sub egida Agenției Europene de Apărare, lucru care face ca Turcia să se opună organizării lucrărilor NATO – UE la nivel strategic, împiedicând la rândul său prezența și implicarea Ciprului în relația cu NATO.

10 Deși procesul de revizuire a posturii de apărare și descurajare a Alianței reiterează declarația că NATO rămâne o „alianță nucleară”, în următorul deceniu trebuie luată o decizie în ceea ce privește viitorul celor 180 de capete nucleare sub-strategice aflate pe teritoriul celor cinci state membre NATO din Europa (Germania, Belgia, Olanda, Italia și Turcia) în condițiile în care unele state manifestă reticență cu privire la custodia acestora în viitor (Germania, Olanda), precum și cu privire la reînnoirea flotei de transport aerian strategic necesară transportului vectorului nuclear, în condițiile terminării resursei totale de zbor în jurul anului 2020. A se vedea George PERKOVICH, Malcolm CHALMERS, Steven PIFER, Paul SCHULTE, Jaclyn TANDLER, *Looking Beyond the Chicago Summit. Nuclear Weapons in Europe and the Future of NATO*, The Carnegie Papers, Carnegie Endowment for International Peace, aprilie 2012.

11 Există opinii potrivit cărora „smart defence” va rămâne probabil un proiect fără multe finalizări practice, având în vedere că posibilitatea specializării unor state pe un anumit tip de misiuni le poate afecta autonomia și poate crea o dependență periculoasă față de capacitățile altor state. A se vedea <http://174.122.28.120/event/atlantic-councilforeign-policy-survey-future-nato> și

<http://174.122.28.120/event/nato-chicago-summit-outcomes-and-way-ahead>.

12 A se vedea <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/8645749/Britain-blocks-EU-plans-for-operational-military-headquarters.html>.

13 Cu referire la asigurarea comenzi și controlului misiunii ISAF (iulie 2003).

14 Cu referire la misiunea NTM-I, de pregătire a forțelor de securitate irakiene, terminată în decembrie 2011.

15 Cu referire la misiunea „Unified Protector”.

16 Cu referire la misiunea NATO împotriva pirateriei - „Ocean Shield”.

17 Cu referire la sprijinul acordat de NATO misiunii Uniunii Africane în SOMALIA (AMISOM).

18 A se vedea www.174.122.28.120/event/atlantic-councilforeign-policy-survey-future-nato.

19 A se vedea discursul Amiralului Di Paola în cadrul Conferinței, *NATO Smart Defence Agenda. The challenge of implementation*, Roma, 26 aprilie 2012, la <http://www.iai.it/content.asp?langid=1&contentid=756>

20 Exemplu, misiunea KFOR din Kosovo.

21 În perioada 13-15.02.2012 s-a desfășurat prima vizita a unei delegații militare NATO în China. (Pe http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_84305.htm).

22 NATO nu conduce în prezent relații bilaterale cu aceste state dar ele sunt nominalizate, pe site-ul oficial al NATO, ca posibili parteneri de dialog.

23 Aceste state sunt nominalizate de către NATO cu statutul de „partners across the globe”. NATO dezvoltă cu fiecare un dialog bilateral și cooperează pe probleme specifice de natură militară, inclusiv în contextul participării acestora la misiunea ISAF din Afganistan. Aceste state au fost invitate și au participat la summitul NATO de la Chicago.

24 Anterior, Australia a avut un reprezentat permanent la NATO, fără ca acesta să aibă și calitatea de ambasador.

25 Lucru reflectat atât în noul concept strategic cât și în declarația finală de la Chicago.

26 SUA asigură aproximativ 77% din bugetul Alianței, iar pe timpul operației militare din Libia a fost evidentă dependența NATO de mijloacele ISR puse la dispoziție, în special, de către partea americană, fapt reliefat de fostul secretar SUA al Apărării, Robert GATES, la sediul NATO din Bruxelles (iunie 2011). A se vedea criticile aduse de Robert Gates, pe <http://articles.latimes.com/2011/jun/10/world/la-fg-gates-nato-20110611>.

27 A se vedea *Declarația finală a summitului NATO de la Chicago*, art. 22.

CONSIDERAȚII PRIVIND CONCEPTUL DE SUVERANITATE ÎN ACTUALUL CONTEXT EUROPEAN

*Dr. Mihai-Ștefan DINU**

Noul context internațional a devenit, în special după declanșarea crizei financiare din 2008, din ce în ce mai complicat. Statele europene trebuie să facă față unor situații din ce în ce mai dificile, pe fondul bugetelor de austeritate impuse de criza financiară, situații care au scos la iveală, mai mult ca niciodată, diferențele de opinii existente în cadrul Uniunii Europene, majoritatea pe fondul justificărilor legate de suveranitatea statelor membre.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană; suveranitate; stat; supra-statal; transfer de suveranitate; identitate culturală; religie; securitate.

1. Suveranitatea – fundament al rolului de actor principal al statului pe scena internațională

Statele sunt actorii principali ai scenei internaționale. Aceasta este una dintre cele mai des întâlnite afirmații – cu mici diferențe care țin de gramatică și topică – în analizele și studiile din domeniul științelor politice. Se analizează frecvent aspecte de politică internă și externă, regională, evoluții ale organizațiilor sau alianțelor politico-militare, însă mai puțin frecvent caracteristicile ce permit statului să dețină acest rol, de actor principal al re-

lațiilor internaționale. Pentru a atinge tema propusă în titlul articolului, și anume conceptul de suveranitate în actualul context european, analiza noastră va avea un caracter multidisciplinar, acoperind aspecte istorice, juridice, culturale sau religioase, dar și aspecte privind securitatea și apărarea.

1.1. Apariția și evoluția conceptului de suveranitate

Din perspectivă istorică, conceptul de suveranitate se impune prin scrierile¹ lui Jean Bodin, în care apare pentru prima dată termenul de suveranitate. Evident, abordarea lui Bodin reflectă realitatea vremurilor, în încercarea de a stabili o bază legală pentru regele Franței, mai exact pentru afirmarea puterii regale a acestuia. Dacă subiectul argumentației sale juridice este specific epocii, conținutul ei a continuat, în esență, să dăinuiască până în prezent, prin faptul că a reușit să legitimizeze, prin intermediul normelor de drept, acțiunile regelui, aflat în relații tensionate la nivel intern cu ierarhia feudală, iar la nivel extern, cu autoritatea papală. În aceste condiții, Jean Bodin reușește să arate că suveranitatea monarhului prezintă un aspect dual: în plan intern (suveranitatea în interiorul statului) și extern (suveranitatea de stat). Tipărite sub numele de „Les six livres de la république”, în

** Mihai-Ștefan DINU, doctor în Științe Militare, lucrează ca cercetător științific în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: mihaistdinu@yahoo.co.uk*

Franța anului 1576, scrierile sale par a fi influențat semnificativ realitățile unei epoci caracterizate de frecvența războaielor religioase, cel puțin pe acelea ce au urmat apariției lucrării amintite, din moment ce aproape un secol mai târziu sunt încheiate tratatele de la Osnabruck și Munster (care au pus capăt Războiului de 30 de ani, un război cu puternică natură religioasă), tratate cunoscute astăzi sub numele de Tratatul Westfalice. Aceste tratate au avut o dublă însemnătate: afirmau independența politică și religioasă a monarhilor față de autoritatea papală, cu efecte imediate asupra epocii, și recunoșteau suveranitatea și egalitatea statelor ca principii fundamentale ale interacțiunii în planul relațiilor internaționale. Aceste două principii sunt de o importanță capitală pentru dezvoltarea relațiilor internaționale până în prezent, impunerea acestora adăugând raporturilor dintre state noi norme, și anume recunoașterea puterii suverane asupra teritoriului propriu și independența față de orice amestec extern.

Statul-națiune, așa cum îl cunoaștem astăzi, a reușit să se afirme pe continentul european, ca principală instituție politică, abia după Revoluția franceză. Ca urmare a destrămării imperiilor multinaționale și a imperiilor coloniale, după cele două războaie mondiale, statul-națiune a reușit să devină modelul normativ în relațiile internaționale, monopolizând scena politică mondială. De la Pacea de la Westfalia (1648) și mai ales de la Revoluția franceză (1789) încolo, afirmarea statelor națiune și impunerea lor ca actori principali ai relațiilor internaționale a fost o manifestare a suveranității lor, iar statul-națiune modern este constituit pe baza pretenției de a fi suveran, potrivit căreia în raporturile dintre ele, nici un stat nu se supune unei autorități superioare.

Începutul secolului XX aduce, însă, premisele primelor modificări aduse normelor dintre state, odată cu apariția, după terminarea Primului Război mondial, a Societății Națiunilor, care reprezintă prima încercare de stabilire a unei organizații internaționale, al cărei obiectiv major era menținerea păcii la nivel internațional. Constituirea acestei organizații a însemnat apariția pe scena internațională a unui nou tip de actor, unul care încerca să normeze calitatea relațiilor dintre state în scopul păstrării păcii și securității mondiale. După cel de al Doilea Război Mondial, Societatea Națiunilor este transformată în Organizația Națiunilor Unite. Aceeași perioadă de după cel de al Doilea Război

Mondial este martora apariției unei întregi serii de organizații de tip politic, economic sau militar. Înființarea acestora a condus la norme noi de reglementare a relațiilor actorilor de pe scena internațională, trecându-se de la normele care încercau să armonizeze relațiile cu un puternic caracter de rivalitate ale diverselor state libere și suverane, la unele care să servească interesele fiecărui stat prin promovarea relațiilor de colaborare în cadrul unor comunități internaționale și organizate.

1.2. Realitatea prezentului

Astfel, realitățile sfârșitului secolului XX au făcut ca pe scena europeană să se impună două organizații majore: Comunitatea Europeană, actuala Uniune Europeană (UE), organizație cu obiective prioritare în domeniul cooperării economice, și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), organizație politico-militară, cu obiective plasate în domeniul securității și apărării.

Evenimentele petrecute în ultimele decenii, în special în perioada ce a urmat încheierii Războiului Rece, au angrenat interacțiuni semnificative la nivelul scenei internaționale.

La nivel european au apărut noi state, fie prin dezmembrarea unor state federale, precum Iugoslavia, Cehoslovacia, fie prin unirea unor state, așa cum a fost cazul Germaniei.

În acest context, pe fondul modificărilor hărții politice a Europei, au apărut noi sisteme de alianțe, noi opțiuni politice și ideologice pe care statele nou apărute, sau-așa cum e cazul statelor foste comuniste din S-E Europei – cele ieșite din sfera de influență a unuia dintre cei doi foști combatanți ai Războiului Rece și le-au exprimat în scopul consolidării securității naționale.

Preocupate de creșterea nivelului securității naționale și regionale, majoritatea statelor europene au ales în acest scop să devină membre ale unor organizații suprastatale de tipul NATO sau UE. Evident, motivele pentru aderarea la fiecare dintre cele două organizații a fost făcută în consens cu interese diferite, în funcție de nevoile de securitate ale fiecărui stat. Au existat, astfel, state ce au ales să devină membre ale ambelor organizații, state care au ales să devină membre NATO pentru a-și consolida dimensiunea militară a securității și state care au ales să devină membre UE pentru a-și limita vulnerabilitățile economice și, automat, pentru a-și spori nivelul securității economice.

Trecerea timpului, complexitatea mediului de

securitate, dar și apariția unor noi actori non-statali, au condus la manifestarea unor noi fenomene politice, mișcări ale unor grupuri etnice sau religioase, ceea ce a antrenat nevoia de adaptare a alianțelor și organizațiilor suprastatale la care majoritatea statelor europene aderaseră.

Nevoia de adaptare la complexitatea noului mediu de securitate a făcut ca structura relațiilor internaționale să cunoască modificări, în sensul că statutul de membru al unei alianțe sau organizații suprastatale a presupus într-o anumită măsură, cel puțin în cazul statelor membre UE, ceea ce majoritatea specialiștilor în științe politice și relații internaționale au numit transfer de putere de decizie sau transfer de suveranitate de la nivel statal – național –, la nivelul suprastatal, – comunitar – al UE.

Dacă avem în vedere că îndeplinirea unor sarcini importante ale statului modern – păstrarea stabilității valutei, a balanței comerciale externe, corectarea ciclurilor economice, colectarea taxelor și impozitelor necesare pentru finanțarea sarcinilor publice, asigurarea respectării legilor naționale, asigurarea siguranței publice – este aproape imposibilă în cazul unor împrejurări pe care statul nu le poate controla (prăbușirea burselor, catastrofe ecologice, actele teroriste, armele de distrugere în masă, traficul de arme, droguri, ființe umane), apare justificată tendința de unificare a forței statelor pentru a încerca stoparea, sau măcar frânarea acestora prin acțiuni comune. Efectele globalizării au determinat exercitarea în comun a unor competențe suverane până nu de mult exclusive ale statului, iar aceasta duce la reconsiderarea noțiunii de suveranitate de stat, a sarcinilor, funcțiilor, obiectivelor statului.

Acolo unde statele erau cândva stăpâne ale piețelor, acum piețele sunt cele care, în multe probleme esențiale, conduc guvernele naționale. Integrarea progresivă a economiei mondiale, prin producție internațională, a deplasat echilibrul de putere dinspre state către piețele internaționale. Iar declinul autorității statelor este reflectat de o difuziune crescândă a autorității spre alte instituții și asociații, spre organisme regionale, precum și de o asimetrie crescândă între țările mai mari și cele mai mici.

Puse în fața acestui proces de transfer de suveranitate, statele membre UE au avut reacții diferite, fundamentate fie pe mecanisme interne de adoptare a legislației europene, fie pe motive de natură ce ar putea fi interpretate ca naționaliste

sau protecționiste, dar ceea ce constituie și una din premisele prezentului proiect, motivate de percepția că stabilitatea și coordonarea procesului de integrare și funcționare a UE presupune, prin transferul puterii de decizie la nivel suprastatal, o afectare a caracteristicii fundamentale a oricărui stat, și anume o limitare a suveranității. Ultimele serii de evenimente din cadrul UE, legate de întărirea stabilității economice la nivel UE, au scos la iveală, poate mai mult decât se dorea, acest tip de reacții, semnarea Tratatului de stabilitate fiscală fiind extrem de relevant. Un exemplu elocvent în acest sens este comportamentul Marii Britanii, cu ocazia Summitului UE din luna decembrie a anului 2011. Astfel, bazându-se pe puternica identitate recunoscută în domeniul apărării, considerându-se principalul membru european al NATO, iar în materie de politică externă europeană unul dintre principalii actori, prin vocea premierului David Cameron, statul britanic se izolează de sistemul economic european: „Nu suntem însă în zona cu monedă unică, nu dorim să fim, nu suntem în zona Schengen de liberă circulație și sunt bucuroși de acest lucru, pentru că vreau să ne utilizăm frontierele pentru a ne proteja împotriva imigrației ilegale, a armelor și drogurilor”². Cu aceeași ocazie, remarcăm reacția inițială a Ungariei, care prin vocea premierului Viktor Orbán, considera că „nu este mandatat să renunțe la suveranitatea țării”³.

Credem că aceste reacții au fost posibile pentru că, tradițional, unul dintre atributele esențiale ale statului îl constituie dreptul său inalienabil de legiferare în mod liber, fără nici o imixtiune din partea altui stat (organizarea și funcționarea sistemului politic, raporturile societate-stat-cetățean, raporturile personale și patrimoniale între indivizi etc., prin intermediul normelor juridice), iar tradiția este, cel puțin în planul statelor-națiune europene, un fapt ce aparține memoriei istorice naționale, memorie ce se află în nucleul de valori naționale din care izvorăște identitatea națională.

2. Ipoteze privind rezervele legate de transferul de suveranitate la nivel suprastatal

Iată, așadar, realitatea ne furnizează argumente care demonstrează existența unei oarecare rezistențe la nivel național atunci când este pus în discuție transferul de suveranitate de la nivelul statal către cel suprastatal. Care este natura motivației

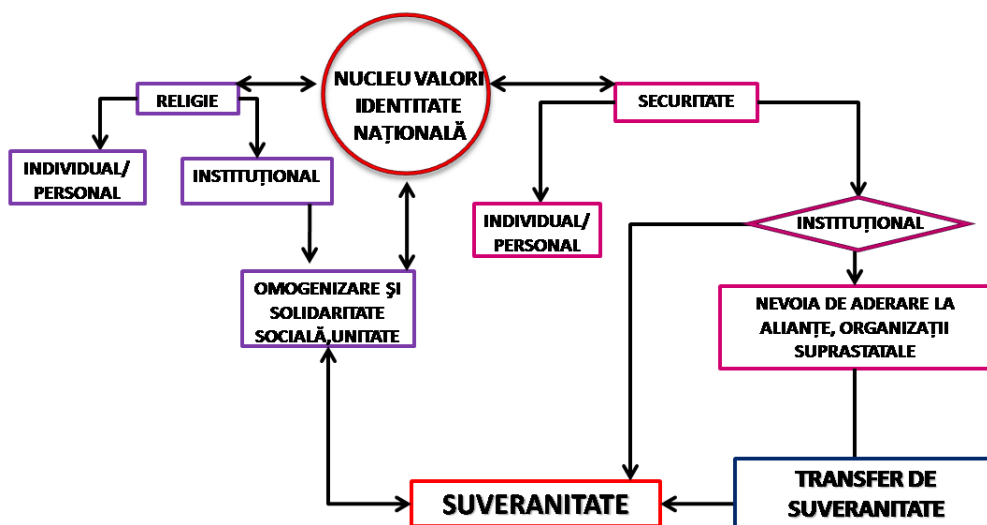

Figura nr. 1. Influența religiei asupra transferului de suveranitate⁵

din spatele acestei rezistențe? Pentru a răspunde acestei interogații vom încerca în continuare să enunțăm câteva ipoteze.

Vom începe prin a pune în discuție motivația economică, care într-adevăr poate constitui un aspect sensibil îndeosebi atunci când state cu un produs intern brut (PIB) ridicat își pot vedea veniturile reduse în urma alocării de fonduri către state cu un PIB scăzut. Prin cooperare și voință politică, însă, aceste sensibilități pot fi eliminate cu ajutorul unor instrumente economico-financiare reglementate juridic de către forul legislativ european.

Suntem de părere că, de asemenea, din punct de vedere juridic, nu există contradicții majore între modul de transfer al suveranității la nivel național de la nivelul voinței populare, prin vot sau referendum, către reprezentanții autorităților publice (președinție, parlament, etc.), deci către instituțiile statului. În mod similar, la nivel european, fiecare națiune este reprezentată în cadrul forului legislativ, și anume în Parlamentul European, de către cei aleși în urma scrutinelor naționale de alegere a parlamentarilor europeni, iar la nivel executiv, Comisia Europeană este alcătuită din câte un reprezentant al fiecărui stat membru.

În ciuda acestei reprezentări, nu există însă coeziunea politică și socială necesară depășirii momentelor critice actuale. Dezideratul liderilor UE

privind cetățeanul european mândru de țara lui, dar și de valorile europene, își întârzie, încă, realizarea, deși, dacă am analiza tocmai din punct de vedere al valorilor, o soluție ar putea fi totuși întrezărită.

Menționăm anterior că fiecare stat membru este reprezentat atât în forul legislativ cât și în cel executiv al Uniunii Europene. Prin urmare, fiecare stat european contribuie în egală măsură la procesul decizional european, prin reprezentanții aleși. Mentalitatea fiecăruia dintre aceștia este însă produsul culturii naționale pe care o reprezintă. Așadar, introducem în ipoteza noastră elementul de identitate culturală.

Identificarea cu o anumită cultură creează un sentiment de apartenență și, prin urmare, oferă senzația de securitate. Identitatea este importantă pentru perceperea sinelui, constituind, totodată, o sursă de înțelegere și experiență a oamenilor⁴, a perspectivei asupra lumii. Se modelează, astfel, felul în care un individ interacționează cu ceilalți, sau un grup cu alte grupuri. Având în vedere istoria europeană și modul în care a apărut și evoluat conceptul de suveranitate, credem că este foarte important să luăm în considerare religia ca fiind elementul cu cea mai semnificativă influență asupra rezervei cu care este întâmpinat procesul de transfer al suveranității.

Pentru a susține ipoteza noastră și a-i da claritate, am prezentat grafic modul în care religia ajunge

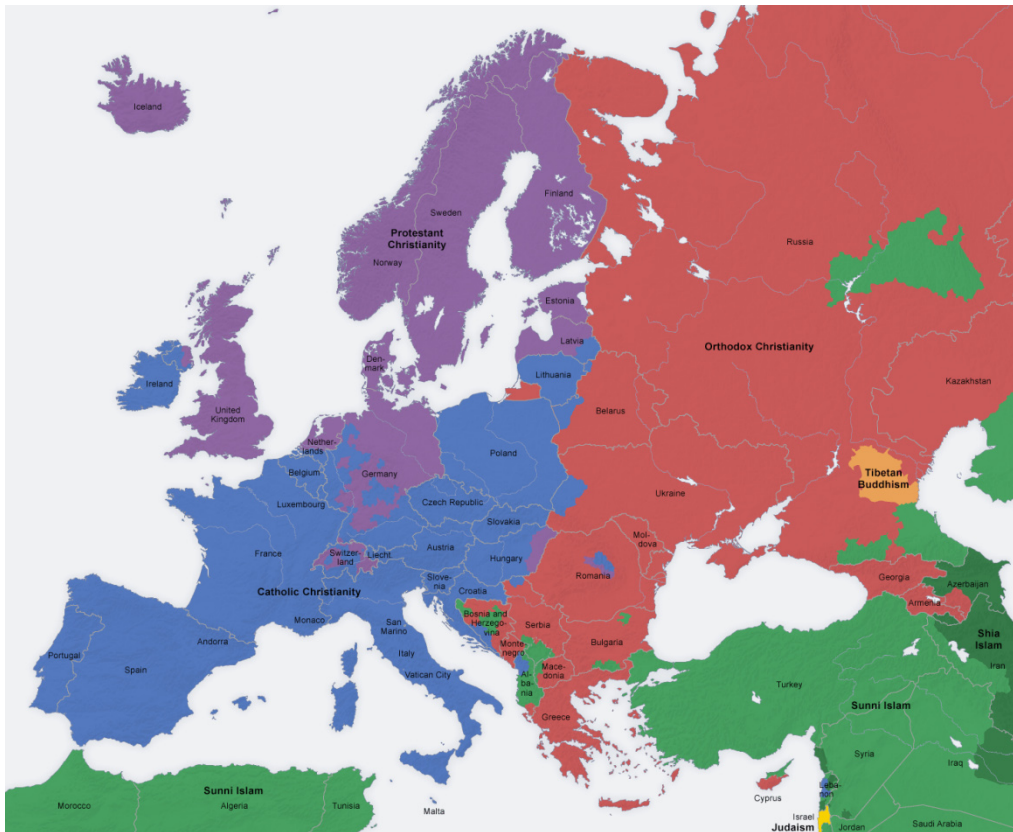

Figura nr. 2. Spațiile de răspândire ale celor trei mari confesiuni creștine pe continentul European

să influențeze procesul de transfer al suveranității către o entitate supra-statală.

În această ipoteză, tensiunea existentă între cerințele politice și economice ale integrării europene și forța conservatoare și normativă a valorilor naționale se cere reconsiderată din perspectiva influenței doctrinei religioase dominante pe teritoriul diferitor state membre ale Uniunii Europene.

Concluzii

Modelele relației religie-stat la nivelul statelor europene acoperă o gamă largă de variante, de la separare totală, așa cum este cazul Franței și Olandei, până la biserici naționale, de stat, în Anglia, Danemarca, Finlanda și Grecia, fiecare dintre acestea împărțându-și un nucleu specific de valori, iar viitoarele abordări europene vor trebui să pornească de la acestea. Un argument în plus poate fi constituit de reprezentarea grafică a poziționării pe harta Europei a principalelor confesiuni creștine: cea catolică, cea protestantă și cea ortodoxă. Sunt vizibile, astfel, trei largi spații majore, fiecare corespunzând spațiilor de influență

a celor trei mari confesiuni creștine menționate, existente la nivel european, și în interiorul cărora statele se împart astfel:

- Europa Catolică – state din SV Europei⁶: Spania, Portugalia, Franța, Italia, Germania (parțial);
- Europa Protestantă⁷ – state din Nordul și Centrul Europei;
- Europa Ortodoxă – state din E și S-E Europei: România, Bulgaria, Grecia.

Considerăm că ipoteza prezentată în acest articol cu privire la suveranitate poate constitui un punct de pornire în drumul spre înțelegerea unității prin diversitate. Religia corespunde unei forme de identitate cu un puternic impact, nu doar în anumite comunități, ci chiar în viața politică a unui stat sau regiuni.

NOTE:

1 Julian H. FRANKLIN, *Bodin: On Sovereignty*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.

2 Dinu BOBOC, Ana BÂTCĂ, *Summit de criză. România a avizat noul tratat al UE*, Evenimentul Zilei, 09.12. 2011, la www.evz.ro.

3 Bianca TOMA, *De ce a refuzat Ungaria reforma tratatului UE pentru salvarea euro?* Orban: "Nu am mandat să cedez suveranitatea țării", Adevărul, 09.12.2011, la www.adevarul.ro.

4 Manuel CASTELLS, *The Power of Identity*, vol.2, Blackwell, Oxford, 1997, 2004, p. 6.

5 Concepția și designul autorului.

6 De observat că, din acest grup, alături de Franța și Germania, considerate până la începerea crizei motorul Uniunii Europene, fac parte trei din statele care formează binecunoscutul acronim PIGS, cea de a patra, Grecia fiind plasată în spațiul ortodox.

7 Din acest grup fac parte state care, deși au fost invitate să adere, nu au dorit să fie membre UE sau au păstrat rezerve față de adoptarea monedei euro (Elveția, Norvegia, Danemarca, Suedia).

BIBLIOGRAFIE:

1. Manuel CASTELLS, *The Power of Identity*, vol.2, Blackwell, Oxford, 1997, 2004.

2. Julian H. FRANKLIN, *Bodin: On Sovereignty*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.

3. Hurst HANNUM, *Autonomy, Sovereignty, and Self-Determination: The Accommodation of Conflicting Rights*, University of Pennsylvania Press, 2011.

4. Preston KING, *The Ideology of Order: A Comparative Analysis of Jean Bodin and Thomas Hobbes*, Routledge, 1999.

5. Raluca MIGA-BEȘTELIU, *Drept internațional public*, vol.1, Editura All Beck, București, 2005.

ASPECTE PRIVIND SECURITATEA JAPONIEI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XXI-LEA

*Dr. Filofteia REPEZ**

Japonezii s-au interesat mereu cine au fost, cine sunt și de unde au venit. Nu ar fi o greșeală dacă ne-am apleca câteva momente spre înțelegerea Japoniei, țară supranumită „Țara Soarelui Răsare”, și a poporului japonez, din punct de vedere al studiilor de securitate, pentru a prezenta unele aspecte legate de securitatea acestei țări la început de secol XXI. Pentru acest lucru, apreciem că sunt necesare câteva precizări legate de istoria, economia, știința și tehnologia, educația și cultura Japoniei.

Cuvinte-cheie: securitate; dimensiune economică; politica de securitate; strategia de securitate; cooperare.

1. Japonia – o țară unică în lume

Situată în Asia de Est, Japonia își dezvăluie unicitatea prin poziționarea geografică: este o țară situată într-un arhipelag, format din aproximativ 6.800 de insule aflate între Oceanul Pacific și Marea Japoniei, la est de peninsula Coreeană. Insula Honshu din centrul arhipelagului formează, împreună cu insulele Shikoku, Kyushu și Hokkaido, ceea ce japonezii numesc *Hondo*, adică „pământul

principal”. Nu putem omite în această prezentare faptul că Japonia este situată pe „centrul de foc al Pacificului” (ce adăpostește 10% din vulcanii activi din lume) și la intersecția a trei plăci tectonice care se suprapun: placa eurasiatică la vest și la nord, cea a Filipinelor la sud și marea placă a Pacificului la est. De la așezarea geografică se trage, poate, și denumirea oficială a Japoniei, *Nipponkoku*, adică „Țara de la Originea Soarelui” sau „Țara Soarelui Răsare”.

Alte aspecte pe care le consider că dau unicitate acestei țări sunt legenda, modul de formare a poporului japonez și succesiunea epocilor istorice: epoca preistorică, epoca protoistorică și epoca istorică.

Legenda spune că Japonia a fost creată de către zei, care au înfipt o sabie în ocean, iar la scoaterea ei s-au format patru picături, devenite ulterior insule principale, și o multitudine de insule mici.

Japonezii sunt rezultatul amestecului poporului *ainu*, de origine necunoscută (studii recente de tip genetic sugerează legături ale poporului *ainu* cu populațiile tungusice, altaice și uralice din Siberia), cu diferite populații malaeziene provenite din insulele Pacificului, din Sud, cât și a unor rase

** Locotenent-colonel lector universitar dr. Filofteia REPEZ își desfășoară activitatea în cadrul Departamentului operații întrunite, studii strategice și de securitate din Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, București, România. E-mail: filofteiarepez@yahoo.com*

mongoloide venite de pe continentul asiatic, din Coreea, China sau Mongolia¹.

Cele trei epoci au marcat fiecare în parte evoluția istorică a statului nipon. Epoca preistorică cuprinde patru perioade: *Sindai-Jidai* și *Sendoki Jidai* situate în paleolitic, *Jomon*, situată între anii 7.000 și 300 î.Hr. și *Yayoi*, între anii 300 î.Hr. și 300 d.Hr.). Epoca protoistorică, denumită *Yamato* sau *Kofun*, a avut o durată de 293 de ani, fiind plasată între anii 300-593. Epoca istorică cunoaște mai multe perioade (*Asuka*, 593-710; *Nara*, 710-794; *Heian*, 794-1192; *Kamakura*, 1192-1338; *Muromachi*, 1338-1573; *Azuchi-Momoyama*, 1573-1603; *Tokugawa*, 1603-1868) și ere (*Meiji* sau Conducerea luminată, 1868-1912; *Taisho* sau Marea Justețe, 1912-1926; *Showa* sau Pacea Luminată, 1926-1989 și *Heisei*, 1989 - prezent)². Perioada cuprinde durata de timp în care au domnit mai mulți împărați, iar era cuprinde doar domnia unui singur împărat.

Vorbind despre unicitatea Japoniei, nu putem omite câteva aspecte de organizare internă actuală. *Forma de guvernământ* a Japoniei este monarhia constituțională, bazată în mare parte pe sistemul britanic și pe influența altor țări din Europa, cum ar fi Germania și Franța. Potrivit Constituției, cel mai înalt organism de putere în stat este Parlamentul bicameral, denumit Dietă, fiind compus din Camera Reprezentanților (Camera Inferioară sau *Shugi-in*) și Camera Consilierilor (Camera Superioară). Cabinetul este compus dintr-un prim-ministru și miniștrii de stat, fiind subordonat direct Dietei. Primul-ministru are puterea de a numi și de a demite miniștrii, care trebuie obligatoriu aleși dintre civili. La viața politică japoneză participă un număr redus de partide: Partidul Democrat Japonez, Partidul Comunist Japonez, *Komeito*, Partidul Liberal Democrat și Partidul Social Democrat. Constituția stipulează că suveranitatea este pusă în mâinile poporului japonez.

Casa Imperială, condusă de Împărat – Japonia este singura țară din lume care mai are împărat –, are ca principală reședință Palatul Imperial de la Tokio. Constituția Japoniei definește împăratul ca „simbol al statului și al unității poporului”, acesta executând datoriile ceremoniale, neavând putere reală, nici măcar în situații de urgență.

Japonezii își venerază împăratul și tot ce este legat de el, iar ziua lor națională capătă valențe specifice, fiind ziua de naștere a împăratului, (23 decembrie) trecutul și prezentul

Japoniei împletindu-se strâns cu cel al instituției imperiale³.

Adaug alte aspecte care susțin, din punctul meu de vedere, afirmația că Japonia este o țară unică în lume: coeziunea națională și simbolurile naționale. Coeziunea națională a acestei țări este reliefată de organizarea administrativă (8 regiuni alcătuite din 47 de prefecturi), de omogenitatea etnică (95% dintre japonezi trăiesc chiar în Japonia, iar minoritățile existente nu depășesc 1%) și de unitatea de limbă. Japoneza este o limbă veche, apropiată dialectului din insulele Ryukyu (Okinawa), cu care formează comunitatea limbilor japoneze, dar nu aparține nici unei familii lingvistice cunoscute. Studiind în țara Soarelui Răsare, John Nathan a înțeles că insistența japonezilor cu privire la impenetrabilitatea limbajului lor reprezenta o afirmare a unicității lor.

Simbolurile naționale nipone întăresc coeziunea națională și dau o notă de unicitate în lume: drapelul național, *Hi-no-Maru* (steagul Soarelui) sau *Nishoki* (drapelul Răsăritului de Soare), ce are reprezentat pe un fundal alb dreptunghiular un cerc roșu simbolizând Soarele; imnul național (*Kimigayo*); crizantema (emblema imperială); floarea de cireș (*sakura*); festivalurile și tradițiile de sărbătoare, care capătă un farmec aparte; haiku (poezia tradițională japoneză); *ikebana* și *Fuji-san*, muntele sacru al Japoniei.

Felul de a fi al poporului japonez aduce o notă de unicitate. Caracteristica sa esențială, „firea sa ingenioasă, spiritul său inventiv deschis avid de știință, pragmatic și în aceeași măsură, sentimental, vesel, veșnic politic, pregătit printr-o educație asiduă, printr-o eleganță a expresiei, a gustului, a comportamentului”⁴, a făcut să nu fie un popor reticent la imixtiunile externe, pe care le-a preluat, analizat și asimilat în maniera proprie. Tradiția accentuează unicitatea acestei țări și ocupă un loc aparte în societatea japoneză, impunându-se în toate domeniile de activitate începând cu literatura, arta, religia, modul de trai și până la orice altă formă de manifestare a vieții materiale și spirituale. Acest aspect poate fi exprimat astfel: „*A fi japonez înseamnă a fi cetățean japonez, născut în Japonia, trăind acolo și vorbind limba*”⁵.

De-a lungul anilor, Japonia a devenit una dintre cele mai fascinante țări, cu o cultură unică, credincioasă tradițiilor sale și cu o dezvoltare economică ce a impresionat și inspirat. Pentru mulți este o țară aparte, o țară unică, în care

formele avansate ale civilizației mașiniste și electronice se împletesc ingenios cu structurile vechi, tradiționale.

2. Dimensiunea economică a securității Japoniei

Japonia a conștientizat faptul că dimensiunea economică constituie un element determinant al asigurării securității naționale și un suport pentru toate tipurile de securitate (economică, financiară, individuală, colectivă, a instituțiilor, a statului etc.). Cu toate că este o țară relativ mică, muntoasă în proporție de 90% și localizată geografic în una dintre cele mai active zone vulcanice ale Pacificului, o țară lipsită de bogății naturale și resurse energetice și care a cunoscut efectele nimicitoare ale bombei atomice, Japonia a devenit o surpriză economică pentru toată lumea.

În perioada 1955-1972, s-au înregistrat creșteri economice record (chiar de 10% anual), iar în perioada 1970-1985, creșterea producției industriale a fost de 162%, urmare a devansării agriculturii de către industrie.

Realizările economice de excepție (economie complexă și de înaltă eficiență, adaptare la crizele energetice, câștigarea segmentelor de piață mondială și pătrunderea pe piețele de capital ale lumii etc.) au condus la situarea Japoniei, timp de peste patru decenii, pe locul al doilea ca mare putere economică a lumii, după Statele Unite ale Americii.

Economia niponă complexă, rafinată, performantă și modernă, prin realizările obținute și proiectele îndrăznețe inițiate, constituie un exemplu, o provocare permanentă pentru o dezvoltare durabilă, pentru bunăstarea și progresul întregului univers, însuflând optimism și încredere în puterea nețărmurită a omului. Stilul propriu de management, eficient și adaptabil la nou a prins rădăcini după anul 1970, când Japonia a demonstrat întregii lumii că este țara performanțelor și a tehnologiilor de vârf.⁶

Japonia dispune de o economie prosperă în toate ramurile de bază (industria navală, industria electronică, industria de producere a energiei electrice, energiei atomice și geotermice, industria siderurgică etc.), asigurând 1/5 din producția industrială a țărilor Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică.

Poate mulți se întreabă, ca și mine, *care au fost secretele care au stat la baza acestor realizări.*

Pare incredibil, dar explicația este simplă: factorul uman (spiritul de samurai), dinamica de grup și respectarea ierarhiei și autorității, supunerea, devotamentul, modestia și egalitatea, atașamentul față de întreprindere. Acestea au fost și rămân ingredientele dezvoltării economice japoneze.

„Miracolul japonez” s-a datorat și cunoștințelor despre calitate transmise de savanții americani William Edwards Deming și Joseph M. Juran, și puse în aplicare în cadrul programului de redresare economică a Japoniei după cel de-al Doilea Război Mondial, prin accentul acordat calității înalte a produselor și adaptarea principiilor de management americane la specificul japonez.

Îmbinarea elementelor manageriale formale și informale, precum și aplicarea unui management centralizat din punct de vedere strategic-tactic și puternic descentralizat în plan operațional la nivel de agenți economici și-au adus contribuția la dezvoltarea economică a Japoniei.

Dinamismul economic s-au datorat și atenției speciale acordate cercetării științifice, orientate către creșterea economiei naționale și expansiunii comerciale pe piețele externe. Mare parte din fondurile pentru cercetare-dezvoltare (în proporție de 70%) provin de la companiile particulare, restul de 30% reprezentând alocații din fondurile publice (guvern și diferite organe administrative locale). Atenția deosebită acordată domeniului cercetării științifice și medicale și domeniului tehnologic au făcut din Japonia un lider mondial.⁷

Aspecte ale sistemului japonez de dezvoltare economică au fost copiate de alte țări; de exemplu, Coreea de Sud a folosit modelul japonez al anilor '60 și a obținut rezultate incredibile de creștere și competitivitate economică în unele domenii (construcții navale, electronică), dar a avut și probleme similare cu cele ale japonezilor în anul 1997, pe timpul crizei financiare din Asia⁸.

Importanța deosebită acordată dimensiunii economice în asigurarea și menținerea securității nu a fost diminuată prin trecerea Chinei înaintea Japoniei, ca a doua putere economică a lumii (în 2010, PIB-ul Chinei a fost cu 7% mai mare decât al Japoniei)⁹. Potrivit mai multor estimări și previziuni, Japonia va ocupa mult timp, chiar și în 2020, locul al treilea pe tărâm economic, după Statele Unite ale Americii și China.

Resursa umană, cheia dezvoltării economice a Japoniei, a devenit o problemă la începutul secolului al XXI-lea, manifestată prin scăderea

natalității, conjugată cu o existență mai îndelungată, ce antrenează o îmbătrânire rapidă a populației. Potrivit unui raport al Guvernului nipon, dat publicității în ianuarie 2012, populația Japoniei se va reduce cu 32,3% între 2010 și 2060, în contextul scăderii numărului de nașteri, iar persoanele cu vârsta peste 65 de ani vor reprezenta aproape 40% din total, o perspectivă îngrijorătoare pentru această țară și regimul său de protecție socială.¹⁰

Dependența și accesul la resursele energetice este o realitate care nu poate fi ocolită în Japonia, atât pentru exercitarea influenței în regiune, cât și pentru proiectarea puterii economico-militare.

Resursele energetice ale Japoniei sunt insuficiente, așa că majoritatea acestora se procură din import. Una din țările din care importă petrol și gaze este Rusia, care, în anul 2011, a propus Japoniei încheierea unor contracte de lungă durată privind livrarea de petrol și gaze prin sistemul Siberia de Est - Oceanul Pacific și de la „Sahalin-1” și „Sahalin-2”, iar gazul, de la zăcămintele Ceaiandinski și Kovâktinski.

Ca o alternativă de înlocuire a resurselor energetice, Japonia, asemenea altor state (Israel, Australia, Italia, Franța), folosește energia solară pentru încălzirea locuințelor și a apei menajere.

Din anul 2000 se constată că ritmul de creștere economică din Japonia a cunoscut o încetinire, urmare a mai multor cauze: populația îmbătrânită și forța de muncă scumpă au determinat companiile japoneze să se orienteze către piețe de muncă mai accesibile din Malaezia, Thailanda sau Coreea; populația, ca urmare a dinamicii negative a prețurilor, a devenit mai atentă cu cheltuielile; Banca Japoniei nu a mai dat ajutor populației prin scăderea dobânzii. Aceste aspecte, la care se adaugă și nevoia de resurse energetice, sunt permanent în atenția guvernului nipon.

3. Abordarea multidimensională a securității Japoniei la începutul secolului al XXI-lea

Din punct de vedere politic și militar, în Asia de Est se constată câteva aspecte: Statele Unite ale Americii au relații speciale cu Japonia și Coreea de Sud; China este membru al Organizației de Cooperare de la Shanghai (SCO); Coreea de Nord și Mongolia au calitatea de observatori în cadrul SCO; Taiwanul, independent din 1949, este principalul partener comercial și destinația privilegiată a investițiilor chineze; președintele Chinei a făcut apel la reunificarea

Chinei și Taiwanului, la 10 octombrie 2011, când s-a sărbătorit centenarul revoluției în China.

La începutul secolului al XXI-lea, principalele amenințări pentru securitatea acestei regiuni sunt considerate a fi următoarele:

- arsenalul nuclear al Coreei de Nord;
- diferendul sino-taiwano-japonez referitor la insulele Senkaku, aflate la extremitatea sudică a insulelor japoneze Ryukyu;
- divergențele de natură istorică dintre China și Japonia și respectiv dintre Coreea de Nord și Japonia;
- problema Taiwanului;
- securitatea energetică;
- noile amenințări ne-convenționale, precum: terorismul, pirateria, dezastrele ecologice și naturale, epidemiile etc.

În actualul mediu de securitate, Japonia abordează conceptul de securitate *multidimensional*, considerând că pacea, securitatea și independența pot fi menținute prin eforturile de apărare națională, prin colaborările cu statele vecine și prin colaborările regionale și internaționale. Nu este o abordare nouă, în acest mod, „aspirând sincer la o pace internațională, bazată pe justiție și ordine, poporul japonez renunță pentru totdeauna la ideea de război ca drept suveran al națiunii și la amenințarea cu forța în rezolvarea disputelor internaționale”¹¹.

Renunțarea pentru totdeauna la ideea de război ca drept suveran al națiunii și la amenințarea cu forța în rezolvarea disputelor internaționale este un aspect specificat clar în Constituția Japoniei, intrată în vigoare după cel de-al Doilea Război Mondial, la 3 mai 1947 și redactată în limba engleză de către avocații americani din forțele de ocupație.

Pentru menținerea propriei securități, Japonia a adoptat, în noiembrie 1995, un Program al apărării naționale, în care se specifica faptul că principala misiune a Forțelor de Autoapărare este apărarea țării. Programul includea, de asemenea, angajamente ferme față de SUA și precizarea că Japonia trebuie să fie pregătită și pentru prevenirea și combaterea dezastrelor naturale.

Ziarul *The Japan of Today*, scria în anul 1996, că Japonia este conștientă de faptul că securitatea și prosperitatea Japoniei nu pot fi asigurate în mod singular și că acestea depind de o colaborare globală.

La sfârșit de secol XX și început de secol XXI, statul nipon se consideră angajat în realizarea următoarelor obiective:

- soluționarea pașnică a conflictelor regionale;
- soluționarea problemelor globale, cooperarea cu țările în curs de dezvoltare și cu țările în curs de tranziție;
- promovarea, în continuare, a reducerii armamentelor și neproliferării armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă;
- asigurarea unei dezvoltări sustenabile a economiei mondiale;
- cooperarea cu țările în curs de dezvoltare și cu țările în curs de tranziție;
- soluționarea problemelor globale¹².

Politica de apărare a Japoniei se bazează pe menținerea Tratatului de Cooperare Mutuală și Securitate cu Statele Unite ale Americii, semnat pentru prima dată în anii '60, care prevede ca SUA să participe la apărarea Japoniei în caz că aceasta ar fi atacată. Relațiile dintre Japonia și SUA au fost consolidate și prin semnarea *Declarației Comune în probleme de securitate*, în anul 1997, de către premierul nipon Ryutaro Hashimoto și președintele american Bill Clinton.

La începutul secolului al XXI-lea, relațiile între Japonia și SUA sunt similare celor după cel de-al Doilea Război Mondial, cu o precizare legată de faptul că Japonia este capabilă să-și definească propriile interese economice la nivel mondial și că este o superputere aliată, pe baze de cvasi-paritate formală, cu SUA.

Capacitățile de apărare ale Japoniei sunt de natură defensivă și sunt destinate să prevină o agresiune îndreptată împotriva țării. Japonia nu dispune de arme nucleare (Constituția interzice posesia armelor nucleare sau altor forme ofensive, în afară de legitima apărare), bazându-se pe aranjamentele de securitate încheiate cu SUA pentru a respinge o eventuală amenințare nucleară.

La începutul secolului al XXI-lea, Japonia s-a lansat într-un program serios de înarmare. Ca urmare a acestui fapt, forța militară include: 250.000 persoane (voluntari), 5 grupări operative terestre, 1.000 de tancuri, 40 de distrugătoare, 25 de escadrile de aviație¹³. De asemenea, este constituită Forța de Autoapărare, aflată sub controlul Ministerului Apărării, care are rolul de a descuraja orice tip de agresiune împotriva țării în mod rapid și eficient. Conceptul dinamic de apărare care stă la baza constituirii acestei forțe are în vedere următoarele aspecte: răspuns la atacurile cibernetice și la atacurile cu rachete balistice; răspuns adecvat în cazul situațiilor

neprevăzute și împotriva atacurilor cu substanțe chimice, biologice, radiologice și nucleare; răspuns împotriva forțelor de gherilă și de operații speciale ale inamicului; asigurarea spațiului maritim și aerian al Japoniei.

Multidimensionalitatea securității Japoniei este reliefată nu doar prin măsurile pe plan intern din diverse domenii de activitate, ci și prin promovarea pe plan extern a relațiilor de cooperare pentru asigurarea păcii și prin activitățile din cadrul unor organizații, cum sunt: ONU, ASEAN sau G-8. Din anul 1992, Japonia a participat la operațiuni de menținere a păcii și la acțiuni umanitare în Cambodgia, Angola, Mozambic, Salvador, Zair, Runda, Orientul Mijlociu.

Nu trebuie omisă, în abordarea multidimensionalității securității Japoniei, colaborarea cu NATO, devenită mai accentuată după septembrie 2001. Începând din anul 2001, Japonia a trimis în Oceanul Indian și Marea Arabiei mijloace navale care să sprijine marinele militare occidentale; începând din anul 2003, Tokyo a adus o contribuție importantă la dezarmarea, demobilizarea și reintegrarea grupărilor armate din Afganistan, conlucrând îndeaproape cu forțele NATO și angajându-se să furnizeze asistență umanitară și sprijin pentru Echipele Provinciale de Reconstrucție conduse de NATO. Colaborarea dintre Japonia și forțele unor state membre NATO s-a concretizat și în operațiuni de menținere a păcii derulate de ONU în regiunea Înălțimilor Golan, pentru furnizarea de asistență umanitară și reconstrucția din Irak la solicitarea Statelor Unite, precum și în misiuni de salvare și înlăturare a urmărilor dezastrelor, după cutremurul din Pakistan¹⁴.

Japonia intenționează să folosească colaborarea cu Alianța Nord-Atlantică drept o modalitate suplimentară de a ridica gradul de conștientizare la nivel internațional și, în special, european, în privința securității Asiei de Est. În acest sens, au fost apreciate de guvernul nipon declarațiile Consiliului Nord-Atlantic prin care se condamnau lansarea rachetelor nord-coreene în iulie 2006 și testul nuclear din octombrie 2006. În pofida limbajului foarte agresiv al Pyongyang-ului, relațiile Japoniei cu autoritățile nord-coreene rămân un joc diplomatic, în care solidaritatea la nivel internațional contează foarte mult¹⁵.

Prin *Carta Albă a Apărării și Securității Japoniei*, adoptată de Consiliul de Securitate și de Cabinetul nipon în data de 17 decembrie 2010,

sunt stabilite o serie de obiective ale politicii de securitate, anume:

- asigurarea păcii și securității țării și a populației, prin prevenirea și eliminarea oricărei amenințări interne și externe;
- consolidarea mediului de securitate în regiunea Asia-Pacific;
- consolidarea păcii și stabilității la nivel global prin participarea activă la misiuni de menținere a păcii, asistență umanitară, răspuns la crizele generate de calamitățile naturale, sprijinul comunității internaționale în lupta împotriva terorismului internațional.¹⁶

Privitor la mediul de securitate contemporan, Carta Albă a Apărării și Securității Japoniei precizează următoarele:

- probabilitatea unui război între țările principale ale lumii este scăzută, datorită interdependențelor dintre acestea;
- creșterea rolului Chinei, Indiei și Rusiei în mediul de securitate și, prin urmare, se reconfigurează pe plan internațional raporturile de putere;
- SUA rămân în continuare țara cu cel mai important rol în asigurarea păcii și stabilității mondiale și în consolidarea păcii și securității în regiunea Asia-Pacific;
- spațiul cibernetic și schimbările climatice au devenit o mare provocare pentru securitate;
- conflictele regionale și țările a căror guvernare a slăbit, proliferarea armelor de distrugere în masă și a rachetelor balistice, creșterea numărului organizațiilor teroriste și a pirateriei rămân provocări permanente la adresa securității comunității internaționale;
- Coreea de Nord este considerată a fi elementul destabilizator al securității regionale asiatice.

Din punct de vedere al menținerii propriei securități, îngrijorarea principală a Japoniei o constituie arsenalul nuclear nord-coreean. Retragerea Coreei de Nord din Tratatul de Neproliferare Nucleară constituie un factor de risc important pentru securitatea niponă. În declarațiile liderilor Japoniei, Chinei și Coreei de Sud, participanți la Summitul desfășurat în luna mai 2012, nu s-a făcut referire la ambițiile nucleare ale Coreei de Nord – principala problemă în regiune, dar s-a accentuat necesitatea de a preveni provocările venite de la Pyongyang și de a nu se accepta mai multe teste nucleare nord-coreene¹⁷.

Altă îngrijorare pentru securitatea Japoniei o constituie China. Puterea economică a Chinei și alianțele cu Pakistanul și Coreea de Nord sau o posibilă apropiere de Rusia (în cazul interpretării Japoniei ca o amenințare) sunt apreciate de guvernul nipon probleme majore la adresa securității țării.

În ceea ce privește Rusia, Japonia nu au avut relații strânse de securitate din cauza unei controverse teritoriale, care datează încă de la sfârșitul celui de-al doilea Război Mondial, apărută în jurul insulelor Kurile, ocupate de Rusia în 1945. Din acest motiv, nu a fost semnat nici tratatul de pace între cele două țări care, formal, și astăzi se află în stare de război. Dar, influența crescândă a Rusiei în ceea ce privește securitatea din Europa, Asia Centrală și regiunea Asia-Pacific a fost extrem de importantă pentru Japonia în aprofundarea relațiilor ruso-nipone. Recent, în ianuarie 2012, cele două țări și-au exprimat dorința de unire a forțelor pentru menținerea securității regionale, pe fondul creșterii prezenței militare a Chinei în regiunea Asia-Pacific.

Concluzii

Japonia, țara care a dat, la sfârșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XI-lea, primul roman al lumii, *Povestea lui Genji (Genji Monogatari)* scris de o curtezană de rang înalt, doamna Murasaki Shikibu, este o țară fascinantă și unică. Japonezii sunt mândri de societatea lor ordonată și de vechimea culturii lor, dar cel mai mult se mândresc cu faptul că sunt japonezi.

De ani de zile se constată că în Japonia oamenii fac istoria pe un teritoriu terestru relativ mic, aproape fără resurse naturale și supus riscurilor naturale. Dinamismul și munca neîntreruptă a acestor oameni au făcut din această țară una dintre cele mai dezvoltate din punct de vedere economic.

Pacifismul, securitatea economică și prestigiul sunt aspecte forte ale politicii de securitate a Japoniei. Menținerea propriei securități constituie pentru Japonia o prioritate. Securitatea Japoniei nu poate fi asigurată, însă, în afara mecanismelor de securitate colectivă. Obținerea statutului de membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU (cum își doresc și Germania, Brazilia și India, și cu care Japonia formează Grupul celor patru – G4) este necesară, având în vedere contribuțiile aduse de această țară la pacea și securitatea internațională.

Pentru menținerea securității, Japonia apreciază că trebuie evitate cu orice preț escaladarea înarmărilor în regiune, prin asumarea de garanții reciproce de securitate cu țările membre ASEAN și cu Coreea de Sud și prin intensificarea colaborărilor cu toate statele lumii. Participarea la mecanismele de cooperare regională din Asia constituie o preocupare importantă a politicii externe a Japoniei, dovedită prin legăturile strânse cu ASEAN (Summitul ASEAN+1, procesul ASEAN+3) și prin calitatea de partener de cooperare al OSCE.

Politica de securitate a Japoniei este pro-americană; SUA rămân în continuare singurul aliat credibil să-i garanteze granițele și cu care dezvoltă din anul 1998 un scut antirachetă.

Potrivit opiniilor unor analiști, îmbunătățirea activității militare a Japoniei reprezintă un semn al ambițiilor sale militariste și nucleare, în timp ce alte opinii ale analiștilor sunt concentrate pe implicațiile regionale ale participării mai active și aproape nerestricționate în securitatea internațională. Japonia este un aliat strategic al SUA și al Occidentului, dar promovează o politică distinctă de cooperare cu China și statele din Asia de Sud-Est și Oceania.

Preocuparea principală în prezent pentru Japonia o constituie „realizarea unui sistem de educație care să scoată cetățeni internaționali de primă clasă”. În acest fel, potrivit predicțiilor sociologului japonez Hayashi Kenjiro, „în secolul al douăzeci și unulea, Japonia va exporta cultură și informație în restul lumii; în momentul acela, procesul de internaționalizare a Japoniei va fi încheiat, iar țara va fi îndeplinit condițiile pentru a deveni liderul comunității internaționale.”¹⁸

Concluzionez că securitatea Japoniei este indispensabilă pentru securitatea Asiei de Est și, în plan extins, pentru securitatea întregii omeniri. Promoțiile a securității în dimensiunile sale non-militare, Japonia este capabilă să devină o forță majoră constructivă în stabilitatea și pacea regională și globală. Viitorul va demonstra acest lucru!

NOTE:

1 Emilian M. DOBRESCU, coordonator general, *Puterea economică și spirituală a Japoniei*, Editura Renaissance, București, 2010, p. 11.

2 Ibidem, pp.15-44.

3 Ibidem, p.13.

4 F. VASILIU, *Japonia. Pagini de istorie, civilizație și cultură*, Editura Corint, București, 2001, p.13, apud. Emilian M. DOBRESCU, coordonator general, *op. cit.*, p. 46.

5 Constantin Vlad, *Japonia. Introducere în istorie, cultură, civilizație*, Editura Fundației România de Măine, București, 1998, p.19.

6 Cf. Emilian M. DOBRESCU, coordonator general, *op. cit.*, pp. 75-76.

7 Cf. Emilian M. DOBRESCU, coordonator general, *op. cit.*, p.131 și p. 149.

8 Revista *Lumea nr. 4 din 2011*, p. 39.

9 Ibidem, p. 38.

10 Sursa: <http://www.gandul.info/international/populatia-japoniei-ar-putea-scadea-cu-o-treime-pana-in-2060-9189947>, accesat la 14 iulie 2012, ora 20.10.

11 Richard TAMES, *Japonia. Istorie. Civilizație. Tradiții*, Editura Lider, București, p.241, apud. Emilian M. DOBRESCU, coordonator general, *op. cit.*, p. 42.

12 Sursa: *The Japan of Today*, 1996, p. 24., apud. prof.univ.dr. Emilian M. DOBRESCU, coordonator general, *op.cit.*, p. 43.

13 Teodor FRUNZETI, Vladimir ZODIAN (coordonatori), *Lumea 2011. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de securitate)*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, p. 496.

14 Sursa: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue2/romanian/art4.html>, accesat la data de 16 mai 2012.

15 Sursa http://www.nato.int/docu/review/2009/Asia/nato_partner_asia/RO/index.htm, accesat la data de 14 mai 2012.

16 Alexandru STOICA, *Rolul marilor actori statali în arhitectura de securitate contemporană*, teză de doctorat, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011, p. 301.

17 Sursa: <http://www.japantoday.com/category/politics/view/n-korea-reference-absent-from-japan-china-s-korea-summit-declaration>, accesat la data de 16 mai 2012.

18 Richard TAMES, *op. cit.*, p. 305.

BIBLIOGRAFIE:

1. DELAY, Nelly, *Japonia, eterna fascinație*, Editura Univers, București, 2007.

2. DOBRESCU, Emilian M. (coordonator general), *Puterea economică și spirituală a Japoniei*, Editura Renaissance, București, 2010.

3. FRUNZETI, Teodor; ZODIAN, Vladimir (coordonatori), *Lumea 2011. Enciclopedie politică și militară (Studii strategice și de securitate)*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011.

4. NATHAN, John, *Japonia descătușată*, Editura BIC ALL, București, 2006.
5. PETRESCU, Stan, *Călătorii geopolitice. Lumea văzută de la București*, Editura Militară, București, 2010.
6. STOICA, Alexandru, *Rolul marilor actori statali în arhitectura de securitate contemporană*, teză de doctorat, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011.
7. TAMES, Richard, *Japonia. Istorie. Civilizație. Tradiții*, Editura Lider, București.
8. VLAD, Constantin, *Japonia. Introducere în istorie, cultură, civilizație*, Editura Fundației România de Mâine, București, 1998.
9. Revista *Monitor Strategic* nr. 1-2/2009.
10. Revista *Lumea* nr. 4 din 2011.
11. Revista *Lumea* nr. 9 din 2011.
12. Suplimentul *Pulsul Geostrategic* nr. 21 din 21 ianuarie 2008, disponibil on-line <http://www.ingepo.ro/download-materiale/91/SuplimentBuletin21Ro.pdf>.

FORȚELE MILITARE NEREGULATE – ADVERSARUL DE ASTĂZI AL FORȚELOR ARMATE

*Dr. Ryszard BARTNIK**

În majoritatea cazurilor, războaiele moderne nu sunt duse exclusiv de către state. Grupuri care se identifică prin etnia, naționalitatea sau religia lor specifică se pot constitui în părți ale unui conflict. În astfel de circumstanțe, o divizare clasică în militari și civili își pierde din concretețe, odată ce fiecare membru al societății poate fi sau deveni militar. Aceasta, în schimb, subminează semnificația uniformelor ca indicatori ai identității persoanelor care participă la luptă. Soldații civili care sunt membri ai forțelor neregulate preferă lupta armată condiționată de aspecte precum timpul, spațiul, legitimizarea autorității și sprijinul social. Principalele arme ale forțelor neregulate în acest tip de luptă armată sunt armele personale, capabile să distrugă chiar și armamentul avansat tehnologic. Filosofia de luptă armată adoptată de forțele neregulate nu ar avea succes fără o respectare strictă a regulilor stabilite.

Cuvinte-cheie: forțe neregulate; partizan; terorist.

Introducere

În mod paradoxal, comunitatea internațională a crezut că sfârșitul Războiului Rece ce a culminat cu o perioadă de confruntare severă între cele două

sisteme ideologice create după Al Doilea Război Mondial va elimina toate conflictele rezolvate prin violență. Marile puteri și-au folosit poziția nu numai pentru a-și atinge scopurile lor egoiste, dar și pentru a stabiliza situația din alte state. Acest val de euforie post-Război Rece a avut efect și asupra lui Francis Fukuyama, care a anunțat „sfârșitul istoriei, referindu-se la sfârșitul tuturor conflictelor armate”², iar Martin Creveld pretindea că „alternativele la activitățile militare dezvoltate de oameni îi vor duce spre modalități pașnice de rezolvare a disputelor și conflictelor”³. De fapt, „entuziasmul” lui Fukuyama, Creveld și al celor care au subscris la opiniile lor nu a durat foarte mult, fiind „măturat” de atacul terorist de la 11 Septembrie 2001. Drept răspuns la acest atac, fostul președinte al SUA, George W. Bush, a declarat participarea Statelor Unite în „războiul împotriva terorismului”. La început, fraza a fost văzută în genul unor clișee similare cu „războiul împotriva sărăciei”, sau „războiul împotriva drogurilor” – care nu implica vreo acțiune specifică. Statutul războiului s-a schimbat odată cu invazia armată asupra țărilor suspectate a sprijini teroriști. Ca urmare a intervențiilor în Afganistan (2001) și Irak (2003), sistemele politice s-au schimbat. Această stare de lucruri a dus la insatisfacția unor suporterți ale „vechiului” sistem,

** Colonel doctor inginer Ryszard BARTNIK este director adjunct al Institutului de Aviație și Apărare Aeriană din cadrul Facultății de Management și Comandă a Universității Naționale de Apărare, Varșovia, Polonia. E-mail: r.bartnik@aon.edu.pl*

care au declanșat imediat lupta împotriva „noilor” guverne și țări care au sprijinit intervențiile.

Cunoștințele existente în materie de război, vehiculate de către state, referitoare la folosirea forțelor armate împotriva unor entități nonstatale nemulțumite de statu-quo-ul prezent au dat naștere unor analize variate. Parcurgând aceste analize, am considerat de bun augur să îmi împărtășesc ideile cu privire la forțele militare moderne neregulate și modalitatea lor de luptă.

1. Forțele militare neregulate – o încercare de identificare a lor

În timp ce în războaiele clasice sunt în dispută țări, în războaiele neregulate⁴, controlul asupra violenței organizate este împărțit între mai multe entități. În războaiele clasice, forțele armate ale statelor luptă ca părți în conflict – structuri ierarhice extrem de formalizate cu funcție specializată; pe de altă parte, „corpurile” războaielor neregulate sunt formate din armate naționale, forțe armate multinaționale – care nu sunt deloc native în teritoriul unde este desfășurat războiul – ca și un mozaic de trupe de gherilă, grupuri teroriste și forțe concentrate în jurul clanurilor și familiilor, mercenari străini, grupuri de crimă organizată. Se pare că din acest mozaic, grupările de gherilă și cele teroriste sunt cele mai periculoase pentru statele care trimit forțe armate să le confrunte.

Multă confuzie este generată de discursurile ce includ expresii evaluative și emoționale la adresa partizanilor și teroriștilor. Cuvântul „partizan” este în mod obișnuit utilizat ca un termen măgulitor care are conotații pozitive, pe când cel de „terorist” induce teamă și amintește de violență inutilă și teroare. Nici un terorist modern nu se va referi la sine cu acest termen, datorită înțeleșului său peiorativ de impact – astfel că ei preferă să își spună luptători, rebeli sau pur și simplu soldați. Yasser Arafat, fost Președinte al Organizației de Eliberare a Palestinei, a declarat la un moment dat că *cine susține o cauză dreaptă și luptă pentru libertate și eliberare din mâna invadatorilor (...) nu poate fi numit terorist*⁵. O astfel de manipulare verbală poate fi observată în zilele noastre în mass-media, unde irakienii care atacă armata de coaliție sunt numiți teroriști, în timp ce cecenii care se comportă în mod similar în Rusia sunt numiți cel mai adesea luptători – în încercarea de a-i prezenta mai degrabă ca luptând pentru o cauză nobilă.

Tratarea ambilor termeni de „partizan” și „terorist” ca sinonimi ar duce la o supra-simplificare, dar folosirea unui singur termen pentru a ne referi la ambele grupuri – „forțe neregulate” – pare să fie destul de practică. Echivalența înțeleșului acumulat în acest fel poate avea influență asupra simplificării și standardizării limbajului militar. Personal susțin această abordare și aș dori să propun următoarea definiție a „forțelor neregulate”: *orice organizație paramilitară care are un scop precis și folosește metode de luptă altele decât forțele regulate*.

Datorită condițiilor lor sociale, majoritatea membrilor forțelor neregulate etalează competențe militare scăzute și organizații slabe. Abilitățile lor sunt, în general, limitate la operațiuni cu armament simplu⁶. De aceea, ei sunt incapabili să conducă operații regulate (cel mai adesea nu au nevoie de acest tip de operații sau nu urmăresc să le desfășoare). Aceasta este motivația pentru care liderul acestora joacă un rol-cheie, controlează și gestionează întreaga formațiune. Carisma și hotărârea liderului reprezintă, așadar, cei mai importanți factori care condiționează eficiența și continuitatea organizației. Pe de o parte, liderul supraveghează folosirea metodelor de coerciție, îndeplinește nevoile și scopurile membrilor organizației și, pe de altă parte, acesta devine – împreună cu organizația pe care o conduce – singurul garant al „siguranței” oamenilor care locuiesc într-un anumit teritoriu, câștigând astfel un sprijin considerabil din partea comunității. Comunitatea, în schimb, îl poate face pe lider nu numai important din punct de vedere politic în regiunea în care acesta/aceasta activează, dar și un „arhitect” de viitor al organismului de stat „înnoit”⁷.

Nucleul statului major al forțelor neregulate cuprinde indivizi needucați cu vârsta cuprinsă între 25-35 ani, originari din clasele de jos, lipsiți de orice perspectivă de evoluție (acest fapt este mai relevant pentru soldați, mai puțin pentru liderii lor), dar care cred cu tărie în superioritatea lor etnică, religioasă, națională sau rasială. Soldații demobilizați din armatele regulate care au eșuat în a se integra în societate sunt un adaos valoros al resurselor umane al armatelor neregulate. Adesea, aceștia sunt singurii membri bine antrenați și capabili să-și folosească abilitățile de artă a războiului. Nu este neobișnuit ca studenții și absolvenții de studii universitare să fie „invitați” să intre în structurile forțelor militare neregulate.

Astfel, instituțiile de învățământ universitar din întreaga lume au devenit locurile de recrutare de noi membri.

Este un fapt obișnuit ca în corpul forțelor neregulate să fie incluși tineri, chiar copii, care sunt obișnuiți cu violența, ceea ce îi face atrăgători din perspectiva liderilor, chiar dacă doar din prisma pregătirii fizice sau a costurilor existenței. Pentru tineretul needucat, „a fi soldat” este cea mai bună soluție de participare socială care îi garantează o șansă mai mare de supraviețuire într-o societate paralizată de teamă. Tinerii „adunați” de pe străzi sunt trimiși la școli islamice, unde li se furnizează o pregătire ideologică, și odată înarmați, devin cărași de muniție, santinele sau soldați⁸. Participarea copiilor la lupta directă este puternic determinată de evoluția tehnică a armamentului. Merită să observăm că relativa lor îngrijorare în fața riscului și nevoile lor mai degradă simpliste îi face pe aceștia să fie instrumente ieftine și eficiente ale violenței.

În mod cinic, forțele neregulate utilizează și femeii care aleg să devină asasine-sinucigașe în încercarea de a-și răzbuna soții, frații sau tații. „Văduvele negre”, așa cum sunt amintite cel mai adesea, folosesc așa-numitele centuri „shahid”, umplute cu explozivi, cuie, și echipate cu un detonator⁹. Liderii forțelor neregulate aleg femeii (sau bărbați îmbrăcați precum femeile) deoarece atacurile săvârșite de femeii sunt foarte rar de jucate de forțele de securitate.

Încercând să descopere ce tip de personalitate este reprezentativ pentru membri forțelor neregulate, Maciej Szaszkiewicz a ajuns la concluzia că aceștia cu siguranță nu sunt psihopați. „Din punct de vedere psihologic, funcțiunile mentale – eficiența gândirii, asocierea de fapte – a partizanilor sau teroriștilor, sunt identice cu ale noastre. Ei sunt conduși de emoții similare; totuși, multe dintre acțiunile lor rămân de neînțeles pentru noi”¹⁰. Fundamentalismul islamic pot fi folosiți ca exemplu în acest sens, având în vedere că acțiunile sunt motivate de rațiuni religioase. Scopul lor principal este de a distruge sistemele politice și modelele culturale vestice. Actul de violență în sine pentru ei reprezintă doar o variantă de a-și îndeplini obligațiile religioase și o modalitate de a se proteja de secularizarea care vine din lumea occidentală¹¹.

În încercarea de identificare a forțelor neregulate, este util să folosim criteriul care indică carac-

terul formal sau informal al unei organizații¹². În primul caz, factorul care le diferențiază sunt actele legale (actul de lege, regulamentul, statutul, regulile) care condiționează crearea și funcționarea organizației în cauză, în timp ce al doilea caz este reprezentat de relațiile existente între membrii săi, care asigură coerența organizațională. Deși forțele neregulate sunt create fără acte legale prescriptive, așa cum este cazul pentru forțele militare regulate, membrii grupelor neregulate au propriile norme legale, etice și religioase. De aceea, forțele neregulate pot fi tratate ca organizații informale care au unele caracteristici ale unei organizații formale. Alt criteriu care diferențiază aceste organizații ține de aria lor teritorială de activități. Forțele neregulate nu sunt numai organizații de întindere națională – sunt localizate între granițele administrative ale unei țări și își procură resursele din alte țări; din ce în ce mai mult, ele devin organizații globale – nefiind atașate de o țară-mamă, obținându-și resursele din mai multe țări.

2. Filosofia luptei armate a forțelor neregulate

Analizând retrospectiva luptei armate susținute de forțele neregulate, devine evident că durata lor de activitate include ani mai degrabă decât luni și că victoria lor potențială poate fi rezultatul unui avantaj câștigat gradual în timp, teritoriu, legitimizare a autorității și sprijin social¹³. Lupta forțelor neregulate este dusă foarte rar într-unul din aspectele enumerate și succesul într-una din aceste sfere nu duce la neglijarea celorlalte aspecte. Fără un sprijin important din țară sau străinătate, forțele neregulate nu sunt capabile să reușească indiferent de timpul sau spațiul câștigat. Valoarea relativă atribuită aspectelor menționate variază și cel mai adesea este modelată ținând cont de condițiile specifice.

Pentru forțele neregulate, *timpul* este factorul care le permite să se organizeze, să distrugă soluția guvernului și să cumuleze potențialul pentru a prelua controlul asupra statului. Pare că Ho Chi Minh a înțeles foarte bine importanța timpului când susținea că „prezumția strategică de bază a rezistenței trebuie să fie cea de prelungire a duratei războiului. Prelungirea războiului este cheia către victorie”¹⁴. Această afirmație implică următoarea întrebare: De ce ar trebui prelungit războiul? Iată care era răspunsul lui Ho Chi Minh: „comparând armata noastră cu armata inamicului, devine clar

că inamicul este puternic și noi suntem slabi. Dacă ne trimitem trupele în câteva bătălii pentru a obține un rezultat, vom fi învinși cu siguranță și inamicul va câștiga. Pe de altă parte, dacă reușim să ne păstrăm armata pe timpul luptei, și apoi să o dezvoltăm, să o antrenăm și să o învățăm tactică, epuizând, în același timp, armata inamicului, obosind-o și descurajând-o, inamicul, în pofida puterii sale, va slăbi și va suferi o înfrângere în loc să învingă¹⁵. Carlos Marighella a contrazis teoria lui Ho Chi Minh. În opinia sa, „timpul nu este favorabil ascensiunii sistematice; statul devine mai puternic în fiecare lună, lăsând partizanii în impas¹⁶. Oricum, cele mai recente acțiuni din Afganistan și Irak par să confirme teoria lui Ho Chi Minh, de vreme ce lupta cu forțele neregulate se desfășoară deja de ani buni. Timpul pe care au reușit forțele neregulate să-l „cumpere” le-a permis, de exemplu, să se organizeze mai bine și să niveleze discrepanțele din pregătirea lor.

Aspectul timpului este armonizat cu cel al spațiului. Controlul asupra spațiului oferă forțelor neregulate spațiul de manevră necesar, permițându-le, în același timp, să-i convingă pe localnici că autoritatea forțelor neregulate are o legitimitate mai mare, ceea ce se transformă în sprijin intern și extern. Sprijinul social pentru forțele neregulate se transferă în operații din ce în ce mai curajoase, dar și în pierderi de neevitat, suferite de forțele neregulate, dar preconizate încă de la început. Evident, forțele neregulate își analizează operațiile și trag concluzii în urma acestora, precum, de exemplu, cea propusă de Martin Creveld: „pentru partea mai puternică, fiecare soldat, polițist sau civil ucis devine încă un motiv de a finaliza lupta; în timp ce, pentru partea mai slabă, victimele sunt doar motive de a continua lupta până la victorie¹⁷.

Pentru forțele neregulate, a dispune de un spațiu înseamnă a avea posibilitatea de a alege unde și când să atace. Dacă statul lovește cu forțe mai puternice, spațiul permite forțelor neregulate să se retragă și să-și asume apoi o luptă în condiții mai favorabile. Un teren dificil limitează libertatea de manevre a forțelor armate, dar pentru forțele armate neregulate de mici dimensiuni există o șansă mare de a contrabalansa diferențele nefavorabile de tehnologie, organizare și personal. Adesea, forțele neregulate reușesc să câștige avantaj tactic în teren dificil, în special dacă forțele armate nu sunt echipate pentru a se descurca în mediile muntoase,

în junglă, deșert sau zone urbane. Orice teren cu acces limitat este un refugiu natural și un spațiu ideal pentru forțele neregulate – acolo își pot stabili baze și de acolo pot începe lupta viitoare.

Corelarea spațiului cu forțele influențează nu numai cursul luptei, dar și durata sa. Activitatea simultană a forțelor neregulate în multe locații determină forțele armate să protejeze doar cele mai importante zone, lăsând porțiuni considerabile de teren necontrolate. Această situație este strict conectată de insuficiența forțelor pentru a domina întregul teritoriu al țării. Relația de mai sus a fost remarcată de către Thomas Edward Lawrence, care, într-un mod artistic, a utilizat avantajul arabilor, în termeni de corelație a spațiului, în timpul războiului împotriva Turciei (1916-1918). Cunoscând zona aflată în război, el a estimat că „turcii vor avea nevoie de șase sute de mii de oameni pentru a înăbuși spiritul insurgent în întreaga Transiordanie. Aceasta însemna: de zece ori mai mulți oameni decât aveau¹⁸. O problemă similară trebuie confruntată de forțele armate din țările lumii a treia, care, asistate de forțele de securitate nou create, încearcă să preia controlul asupra întregului teritoriu al Afganistanului și Irakului.

Este practic imposibil pentru o parte potențial mai slabă, precum forțele neregulate, să câștige fără un sprijin intern și extern substanțial. Echipamentul produs sau devalizat de forțele neregulate este foarte adesea insuficient pentru toate nevoile lor. Cea de-a doua declarație nu este adevărată cu privire la războiul din Irak, totuși, deoarece forțele neregulate au beneficiat din plin de faptul că magaziile de muniții și explozivi ale armatei lui Hussein nu au fost securizate adecvat de forțele de coaliție și de aceea au putut să obțină o cantitate considerabilă de arme care le-a permis să continue lupta mulți ani¹⁹.

Pe lângă armament, forțele neregulate se confruntă cu problema tratării și îngrijirii răniților și completarea constantă a forțelor. De asemenea, ei trebuie să-și mențină la zi informațiile referitoare la poziția și planurile forțelor armate și să-și antreneze recruții noi. Fără un astfel de sprijin, ei ar fi înfrânți rapid de forțele armate. De asemenea, problema sprijinului extern a fost reliefat de unul dintre liderii spirituali ai al-Qaeda – Ayman Al-Zawahiri, care a sugerat evitarea „tuturor operațiilor care nu sunt înțelese sau acceptate de către mase. Cuvintele Profetului pot fi folosite

drept călăuzitoare: Nu poți determina oamenii să spună că Mohamed și-a ucis camarazii²⁰.

Pe de altă parte, obținerea sprijinului extern necesită legitimizarea autorității – de aceea forțele neregulate luptă pentru aceasta atât de vehement. Violența care nu este fundamentată pe un scop politic inteligibil sau baze morale nu poate aștepta să aibă un consimțământ larg al publicului general. De aceea, liderii forțelor neregulate se luptă să dobândească legitimitate pentru folosirea violenței, arătându-și superioritatea morală asupra membrilor „noului” guvern cu care nu sunt de acord în încercarea de a prelua funcțiile statului la nivel local. Legitimitatea câștigată în acest fel este transformată într-un sprijin extern semnificativ pentru cauza lor. Sprijinul depinde într-o mare măsură de mediul geografic al țării și de relațiile politice nutrite de forțele neregulate. Acesta poate fi material (aprovizionare cu resurse necesare sau organizarea unui refugiu) sau moral (aprobare politică, lobby).

Legitimitatea forțelor neregulate este ulterior întărită prin reacțiile de brutalitate acerbă a guvernelor asupra cetățenilor suspectați de a ajuta forțele neregulate. Orice formă de brutalitate care provine din partea guvernului permite forțelor neregulate să acționeze din poziția de apărători ai oamenilor, ceea ce adâncește relația reciprocă dintre cele două grupuri. Un mod mai nobil de interacțiune cu populația locală decât cel afișat de guvern este evident aplicat doar acelor grupuri de cetățeni care sprijină în mod activ activitățile forțelor neregulate.

Partizanii, și în special teroriștii, nu se pot aștepta să fie sprijiniți în totalitate de populație – entuziaștii vor fi întotdeauna contrabalansați de oponenți, în timp ce majoritatea va rămâne oarecum indecisă.

3. Forme de activitate ale forțelor neregulate

În general, ducerea războiului de către forțele neregulate în sine nu este considerată ca o modalitate de a aduce schimbare politică, ci mai degrabă ca un declanșator al unei reacții particulare. Această reacție este de natură să creeze o amenințare permanentă, teroare, psihoză politică și nesiguranța viitorului oamenilor și instituțiilor care sunt vizate în mod direct sau indirect. O astfel de strategie pare a fi de succes, deoarece, cel mai adesea, indivizii atacați reacționează exact cum

preconizează forțele neregulate, iar instituțiile terorizate acționează conform dorinței atacatorilor. Pentru a obține această stare de lucruri, forțele neregulate nu afectează în mod direct resursele statului, așa cum se întâmplă în cazul războiului clasic, ci distrug voința cetățenilor de a acționa, subjugând-o prin frică.

Analizând activitatea forțelor neregulate din ultimele decenii, se poate spune că țintele materiale și „umane” au devenit obiectul atacurilor lor. Obiectivele materiale sunt structuri și facilități create de om și includ: clădiri de hoteluri și administrative, magazine mari și centre turistice, restaurante, teatre, școli, facilitățile de transport public, aeroporturi, stații de cale ferată, ca și echipament și instalații militare etc. Țintele „umane” – potrivit clasificării propuse de Jan Borkowski – cuprind „o varietate de indivizi: anonimi, de exemplu, persoane care, din nefericire, s-au aflat la un moment dat într-un anumit loc; persoane anume, indivizi cu un statut social unic care dețin roluri publice importante, care (potrivit forțelor neregulate) personifică răul și nenorocirea; categorii sociale sub forma unor structuri comunitare care pot fi diferențiate printr-o caracteristică importantă. În ultimul caz, aceștia pot fi membrii unor grupuri etnice specifice sau adversari religioși²¹.

Următoarele activități ale forțelor neregulate trebuie vizate în mod special: raidurile (atacuri subite asupra unor ținte și facilități extrem de protejate care nu sunt ușor accesibile, ca și forțări ale intrării în anumite clădiri, urmate de o părăsire rapidă a spațiilor), ambuscade (atacuri asupra unor ținte în mișcare), dar și atacuri (adesea suicidale).

Raidurile efectuate de forțele neregulate provoacă multe daune și forțează statul să mențină un stadiu ridicat de pregătire de luptă a forțelor armate. Un beneficiu important care provine dintr-un astfel de gen de activitate este libertatea de a alege momentul atacului care, practic, poate fi dus în orice perioadă din zi sau noapte. În majoritatea cazurilor, atacurile asupra țintelor civile sau militare selectate sunt desfășurate noaptea, pentru a beneficia de avantajul vizibilității limitate și, deci, posibilitatea restrânsă de a sprijini din aer lupta armată dusă împotriva forțelor neregulate. Forțele selectate pentru a desfășura atacul sunt împărțite și localizate în mai multe locuri pentru a le îmbunătăți camuflajul și securitatea. Poziționările acestora sunt alese având în vedere obținerea unui grad suficient de concentrare a focului asupra țintei alese. Pe

timpul raidurilor, spre diferență de atacurile de artilerie, sunt folosite mitraliere (din vehicule în mișcare) și sunt forțate barierele bazelor militare – folosind mașini pline cu explozibil. Imediat după încetarea focului asupra țintei, forțele neregulate se retrag în zone mai sigure.

Forțele neregulate își concentrează majoritatea eforturilor în ambuscade care implică deplasarea în secret în poziții de tragere și ducerea unui atac surpriză. Ambuscadele sunt planificate pe baza unor informații detaliate și de încredere care se referă nu numai la ținta atacului, dar și la alte trupe care ar putea fi folosite pentru ducerea atacului. Alegerea locului pentru o ambuscadă este foarte importantă pentru camuflarea forțelor neregulate. Spre diferență de raiduri, la care localizarea atacului este determinată de poziția țintei, ambuscadele oferă mult mai multă libertate de alegere. Aria nelimitată de opțiuni asupra terenului de luptă permite forțelor neregulate să se plaseze într-o poziție favorabilă față de ținta atacată. Decizia referitoare la cea mai potrivită locație pentru ambuscadă este luată întotdeauna în vederea obținerii celui mai mare nivel posibil de surpriză și de deschidere a focului dintr-un unghi foarte îngust. Locația pentru ambuscadă trebuie să ofere condiții excelente pentru capacitatea de acoperire și camuflarea forțelor neregulate și să garanteze executarea efectivă a operației. Cea mai importantă caracteristică a acestui tip de activitate utilizată de forțele neregulate este aceea că provoacă daune grave părții adverse, cu un efort relativ scăzut din partea atacatorului. Foarte des, în ambuscade sunt folosite dispozitive explozive improvizate, plantate pe ruta unei patruli sau convoi care circulă pe rutele de comunicații. Aceste dispozitive sunt îngropate în pământ, acoperite cu pietre sau sub o grămadă de gunoi, sau sunt amplasate chiar în carcase de animale moarte. Adesea, pentru a maximiza eficiența dispozitivelor explozive improvizate, sunt folosite bombe false care sunt foarte vizibile din drum, care forțează patrula sau convoiul să se oprească chiar în aria explozibililor adevărați, în așa-numita „zonă ucigașă”. Dacă sprijinul defensiv al convoiului sau patrului descoperă ambuscada și declanșează focul, forțele neregulate se retrag imediat pentru a-și micșora posibilele pierderi.

Ultima dintre formele tipice de activitate angajată de forțele neregulate o reprezintă atacurile teroriste considerate de mulți experți ca fiind „armelor strategică”. Această formă de activitate dă

forțelor neregulate șansa de a-și transfera operațiile în teritoriile altor state (cel mai adesea sprijinind guvernul care este în război cu forțele neregulate). Atacurile teroriste implică asasinarea oficialilor guvernului (politicieni, soldați și polițiști). Victime pot fi și civili obișnuiți uciși pe străzi, în piețe sau în fața moscheilor, aceste acțiuni destabilizând situația în acea țară. Scopul, pe lângă victimele umane, este de a menține psihoza și o amenințare permanentă la adresa vieții cetățenilor. Atacurile sunt executate de către sinucigașii cu bombă sau utilizând mașini în care s-au plasat bombe.

Pentru a-și crește în mod semnificativ șansele de a pregăti și executa o operație, forțele neregulate folosesc foarte mult rețeaua World Wide Web, sateliți de comunicații și computere portabile. Site-urile universal valabile, precum Google Earth sunt folosite de forțele neregulate pentru a aduna date topografice care, nu cu mult timp în urmă, erau disponibile numai pentru puterile lumii. Chiar și laptopuri simple facilitează pregătirea și distribuirea secretă de materiale de propagandă pe site-uri web, portaluri și bloguri. Internetul este din ce în ce mai utilizat de forțele neregulate pentru recrutarea de membri noi, antrenament și obținerea de materiale de propagandă, schimb de informații și coordonarea operațiilor, fără pericolul de a fi prinși de forțele de securitate²².

4. Reguli de luptă ale forțelor neregulate

Lupta, ca activitate organizată, este dusă potrivit unui set de reguli specifice. Faptul că forțele neregulate apelează la reguli în desfășurarea luptei lor este destul de bine înțeles. Din multitudinea de reguli, ei le selectează pe acelea care le asigură existența pe de o parte, și în același timp le permite să execute operațiile în pofida avantajului inamicului. Cel mai adesea, acestea sunt: inițiativa, dispersia trupelor și concentrarea efortului, surpriza, mobilitatea elementelor și flexibilitatea operațiilor, pregătirea atentă a operațiilor, evitarea angajamentului în luptă, acoperirea activității.

Inițiativa în lupta forțelor neregulate – exact ca în lupta armată executată conform regulilor clasice – implică impunerea voinței proprii asupra oponentului. Realizarea acesteia nu este dificilă dacă oponentul este mai slab. Menținerea inițiativei de către forțele neregulate, partea potențial slabă, este posibilă dacă ei rămân activi și eficienți în a beneficia de avantajele tuturor condițiilor favorabile.

Este esențial pentru aceste operații să fie inopinate și de scurtă durată – pentru a nu permite forțelor armate să contracareze, și să angajeze în special partea care a inițiat operația în luptă. De asemenea, este necesar să conducă operații simultane în mai multe locații (pe o arie mai extinsă), urmând principiul că activitățile mai mici efectuate de grupuri mici sunt ne semnificative, „dar combinate, prezintă o amenințare semnificativă”²³.

Cea mai periculoasă situație pentru forțele neregulate potențial slăbite este stagnarea – deoarece inițiativa poate fi preluată de forțele armate care dețin avantajul tehnologic și de armament – care poate duce la înfrângerea lor. Pentru a preveni ca acest fapt să se întâmple, forțele neregulate evită să preia operațiile defensive care le sunt impuse și să se supună voinței părții oponente chiar și pentru perioade scurte de timp. Evitarea luptei de către forțele neregulate nu este considerată ca o fugă. Aceasta trebuie percepută mai degrabă ca retragerea de pe câmpul de luptă pentru a muta forțele de parte de atac și de a-și menține abilitatea potențială de a continua operațiile. De aceea, putem spune că forțele neregulate se retrag din luptă pentru a-și menține inițiativa.

Asigurarea condițiilor propice pentru ca forțele neregulate să-și mențină inițiativa necesită un sistem efectiv de recunoaștere care facilitează previziunea schimbărilor posibile în planurile forțelor armate și profitarea de avantajul tuturor situațiilor care apar pe parcursul operației. Mai mult, un sistem efectiv de recunoaștere al forțelor neregulate garantează evitarea situațiilor nefavorabile care nu pot fi soluționate fără pierderi.

Menținerea inițiativei este posibilă pentru forțele neregulate doar dacă acestea rămân dispersate. Pe de altă parte, dispersarea forțelor facilitează camuflajul și refugiul și simplifică alimentarea cu resurse, astfel, reducându-se amenințările și înlesnindu-i existența. Pe de altă parte, de asemenea, aceasta previne ca forțele armate să-și folosească cu succes avantajul și îi determină să-și disperseze și ei forțele. Dispersarea forțelor neregulate nu reprezintă slăbiciunea lor, fiind tocmai invers – este puterea lor.

În mod predominant, forțele neregulate acționează în grupuri mici, dar nevoia de a conduce activități la scară largă nu poate fi exclusă. Aceasta se întâmplă când forțele sunt concentrate pentru atac. În principiu, forțele neregulate folosesc metode distincte față de forțele regulate

– concentrarea la pozițiile de ieșire – așa cum ar impune o amenințare de distrugere imediată a forțelor dacă acestea sunt descoperite. Întrucât concentrarea nu reprezintă o abordare tipică pentru forțele neregulate, ei se dispersează imediat după atac. Rata dispersiei forțelor neregulate pe un teren depinde de caracteristicile sale topografice. Cu cât sunt mai rele condițiile de ascundere și camuflaj în zona respectivă, cu atât arealul de dispersie e mai mare. Dacă o operație necesită folosirea unui număr mai mare de forțe militare neregulate într-o zonă, cel mai adesea operația este executată fără concentrare anterioară, când forțele angajate în operație se adună în zone diferite și lovesc din mai multe direcții. Dacă evitarea concentrării forțelor este imposibilă datorită condițiilor, forțele neregulate se străduiesc să-i micșoreze perioada de acțiune cât se poate de mult.

Se știe că este imposibil să fi puternic „în toate locurile” pe timpul luptei. De aceea, forțele neregulate își asigură eficiența operațiilor individuale prin concentrarea eforturilor, ce le permite să câștige un avantaj într-un anumit loc și timp. Principala metodă folosită de forțele neregulate pentru a obține superioritatea asupra forțelor armate nu o reprezintă concentrarea cantitativă, ci desfășurarea abilă a condițiilor, facilitată de o cunoaștere detaliată a terenului și cooperarea cu populația locală. Dezavantajul lor numeric este de obicei compensat cu operații surpriză care sunt posibile datorită cercetării detaliate a forțelor armate și a țintelor de atacat.

Nu pare să fie o exagerare să spunem că, fără elementul surpriză, o operație condusă de forțele neregulate nu poate fi de succes. Aceasta acționează în ambele sensuri: realizarea surprizei în momentul potrivit poate contrabalansa alte neajunsuri. Astfel, elementul surpriză este considerat a fi una din regulile decisive în cadrul activităților desfășurate de forțele neregulate fără de care nicio luptă între o parte slabă și una puternică nu poate fi posibilă. Datorită faptului că surpriza nu este niciodată o condiție permanentă și că efectul său se pierde rapid, în consecință, forțele neregulate urmăresc să o folosească atât cât durează. Obținerea ulterioară a stării de surpriză necesită planificarea și executarea operației în manieră diferită. Forțele neregulate se străduiesc să evite eroarea de a folosi același plan de două ori. De aceea, în majoritatea situațiilor, lupta forțelor neregulate este caracterizată de ingeniozitate, viclenie și înșelăciune. Realizarea

surprizei este influențată de abilitatea de a folosi cu eficiență timpul zilei și de a trece peste condițiile vremii, ca și – pentru operațiile executate în orașe – peste aglomerația din trafic.

Mobilitatea și flexibilitatea forțelor neregulate câștigă importanță particulară pentru operațiile conduse de aceștia în zonele rezidențiale. Ambele tactici sunt necesare pentru menținerea inițiativei și concentrării eforturilor forțelor dispersate și reprezintă condițiile de bază pentru realizarea surprizei. Mobilitatea și flexibilitatea par să fie înțelese destul de bine în zilele noastre, cum de altfel este imposibil pentru forțele neregulate să fie prezente peste tot. Mobilitatea forțelor neregulate reprezintă abilitatea lor de a-și schimba rapid locațiile, în timp ce flexibilitatea activă se referă la trecerea rapidă de la o activitate la alta. Lupta forțelor neregulate are cea mai mare eficiență când sunt combinate ambele tactici. Acest lucru este vizibil în special când poziția lor față de forțele armate le permite să realizeze surpriza și să construiască avantajul situațional facilitând utilizarea optimă a resurselor la dispoziție. Forțele neregulate realizează mobilitatea și flexibilitatea în special prin cunoașterea detaliată a terenului, dimensiunea redusă a grupărilor lor, armamentul ușor și încărcătura relativ scăzută de provizii și, datorită libertății de activitate, cu sprijinul populației locale. Toate caracteristicile menționate le permite să abordeze o țintă rapid și în secret – chiar cu metode limitate de transport – să desfășoare un atac surpriză și să se disperseze înainte ca forțele armate să se angajeze în luptă. În același timp, aceste caracteristici facilitează redirecționarea atacului către o altă țintă (auxiliară), dacă circumstanțele preîntâmpină executarea planului original.

Pregătirea atentă a unei activități reprezintă regula de angajare a forțelor neregulate pentru a minimiza riscul unui eșec. Planul de operații se concentrează pe modalitatea în care trebuie abordată ținta, cum să se desfășoare atacul și cum se va face retragerea. Secretul abordării este realizat prin folosirea extinsă a caracteristicilor terenului (de exemplu, structurile existente), timpul zilei sau al anului și starea vremii. Încercări de distragere a atenției forțelor armate de la țintă sunt, de asemenea, folosite. Foarte rar, există un contact prelungit între forțele neregulate și forțele armate, deoarece este în detrimentul primei părți. Altfel, astfel se va da o șansă forțelor armate să își folosească avantajul și să-l crească prin

introducerea mai multor trupe în luptă. Angajarea în luptă susținută lipsește forțele neregulate de șansa de a acționa eficient. În consecință, evitarea angajării în lupta cu forțele armate este o regulă fundamentală a modalității de ducere a războiului de către forțele neregulate. Când se confruntă cu un oponent mai puternic, forțele neregulate se străduiesc să înceteze lupta cât mai repede posibil și să se retragă, de exemplu, se eschivează imediat pentru a se deplasa din spațiul de tragere. Această tactică este observată în situația unei operațiuni eșuate a forțelor neregulate sau la un contact neplanificat cu forțele armate. Încetarea unei operații este considerată a fi o variantă mai bună decât punerea în pericol a forțelor participante, deoarece prezervarea abilității operaționale crește șansa de a executa operații viitoare.

Conceptul de apărare este străin forțelor neregulate – în sensul „menținerii” pe pozițiile alese și de a răspunde atacurilor forțelor armate. De aceea, ori de câte ori activitățile defensive sunt greu de evitat, forțele neregulate își folosesc mobilitatea și cunoștințele în teren – pentru a se apăra temporar în ideea de a-și crea condiții care le va permite să se izoleze de forțele armate. Forțele neregulate încearcă cu orice preț să evite să fie înconjurate. Dacă ei se găsesc într-o situație dificilă, se dispersează și „se topesc” în mulțime. Evitarea angajării în luptă presupune cerințe deosebit de riguroase pentru forțele neregulate în termeni de cercetare constantă și activă ce urmărește obținerea de date asupra intenției părților oponente și orice pericole viitoare. Experiențele trecute de luptă ale forțelor neregulate demonstrează că eșecul în urmărirea acestei reguli cel mai adesea duce la multe victime omenești. Una dintre metodele de a depăși această slăbiciune este reprezentată de acoperirea operațională. Forțele neregulate militante apar doar pe timpul operațiilor, rămânând în ascunzătoare înainte și după (se mențin în anonimat). Toate activitățile sunt desfășurate folosind camuflajul, de obicei în condiții de vizibilitate slabă, fapt pentru care monitorizarea situației din aer (de către forțele militare) este dificilă. Abordarea zonei în care se va executa operația este făcută în mod secret pentru a reîntări elementul de surpriză. De asemenea, retragerea după finalizarea operației trebuie ascunsă, astfel încât forțele armate să nu descopere direcția de ieșire. Disuasiunea luptei forțelor neregulate se manifestă în acțiunea de facilitare a rămânerii ascunse la observarea terestră și aeriană.

Concluzii

Forțele neregulate rămân un actor puternic în întregul spectru al conflictelor. Deși obiectivele și armele forțelor neregulate s-au schimbat de-a lungul secolelor, filosofia generală a operațiilor și organizării sale rămân relativ neschimbate. În mod tipic, forțele neregulate fac eforturi semnificative să controleze populațiile respective și să exploateze slăbiciunile statului adversar, precum aversiunea față de victimele omenești, creșterea costurilor de operații sau implicarea prelungită în operații militare ne semnificative din punct de vedere strategic. Deși armatele occidentale au redus în intensitate operațiile împotriva adversarilor de tip neregulat în Afganistan, pare prematur să ne îndreptăm din nou atenția către războiul convențional. Astăzi, superioritatea tehnologică a potențialilor inamici încurajează chiar și unii actori statali și armatele lor să adopte filosofia operațiilor și tacticii forțelor neregulate. O astfel de abordare va complica viitoarele operații și va limita libertatea de acțiune pentru statul sau forțele armate internaționale implicate în lupta împotriva forțelor neregulate.

Lecțiile învățate de armatele occidentale pe timpul operațiilor din Irak și Afganistan par să sprijine aceste observații. Este surprinzător că, în pofida antrenamentului și echipamentului excepțional, forțele armate ale statelor dezvoltate (care sprijină guvernele legale ale țărilor din lumea a treia) nu sunt capabile de a găsi o modalitate de a învinge forțele care se organizează și acționează în mod neregulat. Exemple ale unor astfel de eșecuri sunt multe. Cazul forțelor armate americane în Irak este foarte deranjant. Este suficient să menționăm că, acum 20 de ani, Irakul a pierdut două treimi din forțele sale armate. Trupele rămase, imediat au devenit aparente, slab antrenate, cu recruți care nu doreau să lupte și având la dispoziție câteva tancuri uzate moral. Curând după finalizarea *operațiilor majore de luptă* – pentru a cita din discursul de „Misiune îndeplinită” al președintelui George W. Bush – a devenit clar că forțele armate americane, în pofida faptului că au reușit să cucerească o țară întinsă și capitala în numai trei săptămâni, nu au reușit să se descurce cu câteva mii de „rebeli”. Conflictul din Afganistan, care s-a declanșat după răsturnarea guvernului taliban, nu a avut o soluție promptă. Pe una dintre părțile baricadei simbolice erau militarii locali și forțele de poliție

susținuți de armata de coaliție avansată din punct de vedere tehnologic, ce cuprindea majoritatea țărilor NATO, în timp ce, de partea cealaltă, erau talibani și membri al-Qaeda, care nu utilizau astfel de echipamente avansate tehnologic.

În pofida diferențelor, oponentii nu sunt o țintă ușoară pentru forțele armate bine antrenate și echipate; unul dintre motivele acestei stări de lucruri este forma luptei adoptată de forțele neregulate, care este evident că elimină avantajul părții mai puternice.

Judecând tendințele geostrategice, este corect să deducem că forțele armate statale sau internaționale permanente se vor confrunta cu adversarii ai forțelor neregulate și în viitor. Niciunui militar nu-i va conveni această situație atâta timp cât se va axa în totalitate pe metode convenționale de luptă împotriva unui stat bine definit și armata sa va duce un război convențional. De aceea, lupta eficientă împotriva forțelor neregulate trebuie să rămână una dintre prioritățile dezvoltării doctrinei, pregătirii și echipării forțelor armate. Pentru a fi mai eficiente în contracararea forțelor neregulate, forțele armate convenționale trebuie să adopte unele abordări ale luptei neregulate și să învețe de la adversarii lor care luptă în acest fel. Câștigarea inimilor și minților populației locale prin furnizarea de securitate și ajutor umanitar sunt recunoscute în prezent ca elemente de bază ale operațiilor militare eficiente împotriva forțelor neregulate. Pentru a rămâne eficienți și pe viitor, o abordare pur militară nu poate fi suficientă. O influență economică, socială și culturală coerentă poate fi necesară pentru a completa operațiile militare ale forțelor armate convenționale pentru a diminua eficiența adversarilor din forțele neregulate. Dacă forțele armate vor să câștige, ele trebuie să fie mai agile și să se adapteze mai bine decât adversarii din forțele neregulate.

NOTE:

1 Martin CREVELD, *Zmienne oblicze wojny*, Rebis Dom Wydawniczy, 2008, p. 279.

2 Dariusz KONDRAKIEWICZ, *Systemy równowagi sił w stosunkach międzynarodowych*, Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej, 1999, p. 51.

3 Martin CREVELD, *On Future War*, Brassey's, 1991, pp. 190-191.

4 Irregular war – activities engaging two opposing parties possessing incomparable potentials and using different methods, where the weaker party strives to

benefit from or take effective advantage of the weaknesses of the enemy, if it is possible to do so. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, 2009, pp. 161-162.

5 Bruce HOFFMAN, *Oblicza terroryzmu*, Bertelsmann Media, 2001, p. 27.

6 Robert D. KAPLAN, *The Word of Achilles: Ancient Soldiers, Modern Warriors*, in *The National Interest*, winter 2001/2002, p. 39, disponibil la <http://nationalinterest.org/article/the-world-of-achilles-ancient-soldiers-modern-warriors-733?page=2>.

7 Anna SIMONS, *The Death of conquest*, in *The National Interest*, spring 2003, pp. 45-46, disponibil la http://faculty.nps.edu/asimons/docs/Death_of_Conquest.pdf.

8 Ahmed RASHID, *Talibowie. Wojujący islam, ropa naftowa i fundamentalizm w środkowej Azji*, trans. Dominika CHYLIŃSKA, Adam LIPSZYC, Jadwiga PIĄTKOWSKA, Wydawnictwo ZNAK; 2002, pp. 182-183.

9 Jessica DAVIS, *Women and Terrorism in Radical Islam: Planners, perpetrators, patrons?*, Centre for Foreign Policy Studies, disponibil la <http://centreforforeignpolicystudies.dal.ca/pdf/gradsymp06/Davis.pdf>.

10 Maciej SZASZKIEWICZ, *Kim są ci ludzie?*, p. 44, disponibil la <http://www.archiwum.wiz.pl>.

11 Jan SIENKO, Bogusław SZLACHCIC, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa w dobie walki z terroryzmem*, Zespół Redakcyjno-Wydawniczy MW, 2005, p. 34.

12 Marcin STRUŻYCKI, *Podstawy zarządzania*, Oficyna Wydawnicza SGH, 2008, p. 25.

13 James D. KIRAS, *Wojna nieregularna: terroryzm i działania partyzanckie*, in *Strategia we współczesnym świecie*, ed. John BAYLIS, et al., Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009, p. 178.

14 Martin CREVELD, *op. cit.*, p. 279.

15 Ibid.

16 Ibid.

17 Ibid., p. 280.

18 Thomas E. LAWRENCE, *The evolution of the Revolution*, p. 8, disponibil la <http://www.cgsc.edu/car1/download/csipubs/lawrence.pdf>.

19 Janusz OGRODNIK, *Działania partyzanckie sił antykoalicyjnych w Republice Iraku w latach 2003-2006*, in *Działania wojenne, pokojowe i stabilizacyjne prowadzone w warunkach szczególnych w XX i XXI wieku*, ed. Dariusz S. KOZERAWSKI, Wydawnictwo adam marszałek, 2007, p. 256.

20 James D. KIRAS, *op. cit.*, p. 186.

21 Jan BORKOWSKI, *Cele terroryzmu i terroru*, in *Bellona*, Issue no. 3/2007, pp. 36-37.

22 James D. KIRAS, *op. cit.*, p. 198.

23 Daniel KUBAJEWSKI, Andrzej PAZDOR, *Podstawowe właściwości działań partyzanckich*, Akademia Sztabu Generalnego WP, 1988, p. 28.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Allied Joint Doctrine For Counterinsurgency (COIN) – AJP-3.4.4*, February 2011.

2. BARTNIK, Ryszard; et al. ed., *Użycie lotnictwa w walce z siłami nieregularnymi*, Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych, Dęblin, 2011.

3. BARTNIK, Ryszard; MRÓZ, Paweł, *Lotnicza walka z podmiotami niepaństwowymi. Wybrane problemy*, in *Lotnictwo i wojska pancerne w doktrynach wojennych i konfliktach militarnych XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Instytutu Technicznego Wojsk Lotniczych, 2012.

4. BAYLIS, John; et al. ed., *Strategia we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009.

5. BORKOWSKI, Jan, *Cele terroryzmu i terroru*, in *Bellona*, Issue no. 3/2007.

6. British Army Field Manual, Volume no. 1, *Countering Insurgency*, January 2010.

7. CREVELD, Martin, *On Future War*, Brassey's, 1991.

8. CREVELD, Martin, *Zmienne oblicze wojny*, Rebis Dom Wydawniczy, 2008.

9. DAVIS, Jessica, *Women and Terrorism in Radical Islam: Planners, perpetrators, patrons?*, Centre for Foreign Policy Studies, <http://centreforforeignpolicystudies.dal.ca/pdf/gradsymp06/Davis.pdf>.

10. GUSTAFSON, Michael, *Conventional Armed Forces' Thinking About Irregular Warfare Tactics – A Challenge for Officers' Training*, in *Baltic Security and Defence Review*, Volume 14, Issue no. 1/2012.

11. HOFFMAN, Bruce, *Oblicza terroryzmu*, Bertelsmann Media, 2001.

12. KAPLAN, Robert D., *The Word of Achilles: Ancient Soldiers, Modern Warriors*, in *The National Interest*, winter 2001/2002, <http://nationalinterest.org/article/the-world-of-achilles-ancient-soldiers-modern-warriors-733?page=2>.

13. KONDRAKIEWICZ, Dariusz, *Systemy równowagi sił w stosunkach międzynarodowych*, Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej, 1999.

14. KOZERAWSKI, Dariusz S. ed., *Działania wojenne, pokojowe i stabilizacyjne prowadzone w warunkach szczególnych w XX i XXI wieku*, Wydawnictwo adam marszałek, 2007.

15. KUBAJEWSKI, Daniel; PAZDOR, Andrzej, *Podstawowe właściwości działań partyzanckich*, Akademia Sztabu Generalnego WP, 1988.

16. LAWRENCE, Thomas E., *The evolution of the Revolution*, <http://www.cgsc.edu/carl/download/csipubs/lawrence.pdf>.
17. MARSTON, Daniel; MALKASIAN, Carter, *Counterinsurgency in Modern Warfare*, Osprey Publishing, 2010.
18. MARSZAŁEK, Maciej; DENYSIUK, Irmina, *Koncepcja użycia sił zbrojnych w wojnach nieregularnych*, Akademia Obrony Narodowej, 2011.
19. RASHID, Ahmed, *Talibowie. Wojujący islam, ropa naftowa i fundamentalizm w środkowej Azji*, trans. CHYLIŃSKA, Dominika; LIPSZYC, Adam; PIĄTKOWSKA, Jadwiga, Wydawnictwo ZNAK, 2002.
20. SIENKO, Jan; SZLACHCIC, Bogusław, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa w dobie walki z terroryzmem*, Zespół Redakcyjno-Wydawniczy MW, 2005.
21. SIMONS, Anna, *The Death of conquest*, in *The National Interest*, spring 2003, disponible la http://faculty.nps.edu/asimons/docs/Death_of_Conquest.pdf.
22. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, 2009.
23. STRUŻYCKI, Marcin, *Podstawy zarządzania*, Oficyna Wydawnicza SGH, 2008.
24. SZASZKIEWICZ, Maciej, *Kim są ci ludzie?*, <http://www.archiwum.wiz.pl>.

MANAGEMENTUL ACTIVITĂȚII DE INFORMAȚII PENTRU SECURITATEA NAȚIONALĂ

*Dr. Cristian-Eduard ȘTEFAN**

Activitatea de realizare și asigurare a securității naționale de către autoritățile abilitate ale statului presupune, de cele mai multe ori, culegerea și obținerea de informații din diferite locuri, medii sau zone de interes. În cuprinsul articolului, sunt analizate aspectele generale privitoare la managementul activității de informații pentru securitatea națională, din perspectiva componentelor procesului informativ – culegerea, analiza și verificarea informațiilor.

Cuvinte-cheie: management; informație; activitate informativă; intelligence; securitate națională; analiză strategică; analiză tactică.

1. Aspecte generale privind activitatea de informații pentru securitatea națională

Sub raport etimologic, cuvântul *informație* provine din latinescul *informeo, informare*, al cărui sens inițial era acela de a instrui, a face, a plănui, a-și închipui, a da conținut unei idei. Informația reprezintă formula scrisă sau verbală capabilă de a aduce cunoștințe noi și poate fi percepută ca o măsură a ordinii¹.

Activitatea informativă desemnează ansamblul operațiunilor și acțiunilor desfășurate de către structuri specializate, legal constituite, în mod

planificat, sistematic, unitar, ofensiv și în secret, prin folosirea mijloacelor și metodelor specifice, pentru căutarea, culegerea, verificarea, prelucrarea și valorificarea informațiilor referitoare la factori de risc, amenințări, stări de pericol la adresa securității naționale, precum și în vederea controlului tendințelor și evoluțiilor acestora, în scopul prevenirii, contracarării, înlăturării lor sau aplicării legii, după caz².

Culegerea de informații are o lungă istorie. De sute de ani, organele judiciare și militare au desfășurat activități de culegere de informații despre anumite persoane ce au fost văzute ca un pericol pentru securitatea statului ori siguranța civică, prin activitățile ilicite desfășurate de acestea (implicarea în comiterea de infracțiuni, fapte de tulburare gravă, ori de amenințare a securității statului, sau a ordinii publice etc.)³.

Cea mai eficientă armă de luptă împotriva terorismului și a criminalității grave o reprezintă informația cu privire la activitatea grupărilor criminale. Activitatea de culegere, prelucrare și exploatare a informațiilor trebuie să se desfășoare însă într-un cadru strict legal și să se afle în permanență sub controlul instituțiilor abilitate. O deosebită importanță trebuie acordată informațiilor pe baza cărora se poate realiza

** Asist. univ. dr. subcomisar de poliție Cristian-Eduard ȘTEFAN, doctor în Ordine publică și siguranță națională, își desfășoară activitatea în cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București, România. E-mail: stefan.cristian@yahoo.com*

planificarea operațiunilor specifice de represiune și identificarea surselor de unde se pot obține probele ori mijloacele de probă⁴.

Produse ale activității de „intelligence”⁵, informațiile de securitate națională sunt date noi în raport cu cele preexistente, referitoare la situații, fenomene, fapte ori stări de fapt care reprezintă sau pot deveni amenințări ori surse de risc la adresa securității naționale⁶.

2. Managementul activității de informații pentru securitatea națională

Managementul informațiilor constă în ansamblul acțiunilor de căutare, culegere, verificare, evaluare și valorificare a acestora, în scopul prevenirii și combaterii riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale.

Primul obiectiv al activității informative îl reprezintă anticiparea – adică prevenirea strategică a autorităților statului în legătură cu posibilitatea producerii unor acțiuni teroriste ori de proliferare a armelor de distrugere în masă, conflicte regionale, ori manifestări ale criminalității transnaționale organizate, pe teritoriul național sau avertizarea în legătură cu existența unor astfel de amenințări la adresa securității naționale. Autoritățile statului decid asupra tipului de acțiune preliminară sau preventivă care trebuie desfășurată⁷.

2.1. Culegerea informațiilor

Culegerea informațiilor este un proces acțional ce derivă din planificarea operațiunilor de căutare a informațiilor, care constă în activități concrete, materiale de colectare a datelor și informațiilor din și de la diferite categorii de surse⁸ deschise, publice, oficiale, semioficiale sau secrete⁹.

În țara noastră, activitățile de informații care privesc securitatea națională, desfășurate de componentele Comunității naționale de informații¹⁰, se fundamentează pe următoarele principii¹¹:

❖ Principiul legalității, potrivit căruia căutarea, culegerea și valorificarea informațiilor se execută potrivit competențelor legale determinate, numai în legătură cu fapte, împrejurări sau situații cu potențial de amenințare la adresa securității naționale prevăzute de lege;

❖ Principiul obiectivității, potrivit căruia fiecare componentă este obligată să furnizeze informații imparțiale, echidistante și independente

de orice imixțiuni politice, raportate la criteriile de stabilire a adevărului;

❖ Principiul neutralității și echidistanței, potrivit căruia conduita profesională a personalului entităților componente ale Comunității naționale de informații se situează în afara oricărui ingerințe de natură a favoriza ori discrimina persoane sau organizații în exercitarea drepturilor legale ale acestora;

❖ Principiul oportunității informării, potrivit căruia informarea factorilor prevăzuți de lege să primească informații necesare fundamentării deciziilor ce privesc securitatea națională sau aplicarea legii se realizează pe bază de informații exacte, corecte și transmise în timp util, astfel încât să permită adaptarea măsurilor de prevenire, contracarare sau înlăturare a stărilor de pericol sau a amenințărilor;

❖ Principiul planificării, anticipării și previziunii, potrivit căruia resursele informaționale necesare se planifică, creează și gestionează astfel încât să se asigure evitarea surprinderii strategice față de orice amenințări interne sau externe;

❖ Principiul cooperării și colaborării, potrivit căruia componentele Comunității naționale de informații inițiază și dezvoltă protocoale, programe și operațiuni de coordonare a eforturilor informative – naționale sau împreună cu cele ale statelor aliate – și de promovare a culturii de securitate în parteneriat cu autorități sau instituții publice ori organizații de drept privat;

❖ Principiul transparenței, potrivit căruia, în legătură cu activitatea Comunității naționale de informații, orice autoritate sau persoană realizează consensul asupra necesității păstrării secretului cu privire la informațiile referitoare la surse, operațiuni, metode și mijloace; identitatea personalului operativ și informațiile deținute; orice referiri legate de informații, de la obținere, evaluare și până la valorificarea cu titlu de confidențialitate, a acestora de către guverne sau servicii străine;

❖ Principiul protecției surselor și mijloacelor, potrivit căruia componentele Comunității naționale de informații își garantează reciproc deplina protecție a surselor de informații și secretul operațiunilor desfășurate.

Așa cum s-a menționat în doctrină¹², metodele clasice de obținere a informațiilor sunt:

a) Observarea directă – reprezintă metoda cea mai veche și cea mai la îndemână de a obține informații cu privire la o persoană, o faptă,

împrejurare, un eveniment etc. de interes, în condițiile în care circumstanțele permit acest lucru.

b) Interpelarea observatorilor – în contextul activității specifice investigatorului, interlocutorul este o persoană care deține informații de interes în soluționarea cazului sau se prezumă că deține astfel de informații.

c) Exploatarea sistemelor speciale create în vederea obținerii informațiilor.

Culegerea de informații poate face necesară deținerea de către serviciile cu atribuții în domeniul securității naționale a unor atribuții excepționale sau speciale care să permită limitarea drepturilor omului, în special cele referitoare la dreptul la viață privată. În acest sens, distingem următoarele tipuri de atribuții¹³:

- ❖ derularea acțiunilor de supraveghere, înregistrare și urmărire a informațiilor;

- ❖ desfășurarea acțiunilor de investigare a spațiilor (incintelor) sau a obiectelor închise;

- ❖ deschiderea corespondenței sau a altor pachete, fără consimțământul expeditorului sau al destinatarului;

- ❖ folosirea unor identități false sau furate, chei, softuri speciale sau aparate optice pentru a corupe, copia sau penetra, în mod clandestin, în baze de date;

- ❖ interceptarea, înregistrarea, recepționarea și monitorizarea conversațiilor, a telecomunicațiilor sau a altor transferuri și transporturi de date pe teritoriul țării sau în străinătate;

- ❖ solicitarea prestatorilor de servicii și rețele publice de telecomunicații de a furniza informații referitoare la identitatea clienților și la traficul existent;

- ❖ acces, în toate locurile, mediile ori zonele de interes pentru securitatea națională, pentru a instala echipamente tehnice de supraveghere.

Metodele, tehnicile, procedeele și instrumentele folosite pentru culegerea, verificarea, evaluarea și valorificarea informațiilor sunt într-o continuă perfecționare și adaptare, în funcție de evoluția și dinamica riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale.

2.1. Analiza informațiilor

Informațiile culese pot fi într-un volum mare. Dacă nu sunt clare, mai întâi se verifică veridicitatea lor și apoi sunt înaintate către factorii de răspundere. Analiza informațiilor se realizează,

în principal, pentru a face o selecție a lor din punct de vedere al importanței pentru securitatea națională. Interpretarea informațiilor conduce la emiterea de judecăți de valoare.

Analiza informațiilor permite clasificarea acestora în informații simple și complexe. Informația simplă este un fapt unic, referitor la starea unui sistem. De regulă, o informație, pentru a fi veridică și, deci semnificativă pentru scopul propus, se verifică din cel puțin trei surse. Dacă este veridică și vizează securitatea națională, atunci ea este semnificativă și se înaintează factorilor de decizie.

Analiza informațiilor este, cel mai adesea, comparată cu un joc de puzzle în care unele piese lipsesc, iar altele aparțin, de fapt, unui alt joc de puzzle. Această analogie își are propriile limite, deoarece puzzle-ul analizei informațiilor include probleme, actori și acțiuni dinamice și permanent supuse schimbării¹⁴.

Analiza, activitate centrală a oricărei structuri de intelligence, reprezintă un proces complex de evaluare și transformare a datelor și informațiilor brute, obținute din surse specifice și complementare, în produse, destinate beneficiarilor. Acest proces implică formularea de aprecieri, emiterea de ipoteze, raționamente și prognoze, pe baza interpretării avute la dispoziție de analist¹⁵.

Informația de tip *intelligence* reprezintă informația culeasă, analizată și diseminată în efortul de a anticipa, preveni sau monitoriza riscuri și amenințări la adresa securității naționale¹⁶.

Activitatea de intelligence presupune existența unor aptitudini speciale, motivație intrinsecă și extrinsecă, formare profesională adecvată, și apoi foarte multă muncă. Pentru a deveni cu adevărat un lucrător profesionist în acest domeniu, trebuie să treci prin multe provocări și situații-limită. La toate aceste eforturi contribuie substanțial și un sistem de analiză multisursă, care se perfecționează permanent. Nu trebuie pierdut din vedere faptul că, în munca operativ-informativă, înaltul profesionalism se formează într-un răstimp îndelungat, nefiind exagerat să vorbim chiar de perioade de până la 10 ani¹⁷.

Ciclul de intelligence clasic cuprinde următoarele etape: planificarea, colectarea, procesarea, analiza și diseminarea produselor intelligence.

Există două categorii de bază de analiză: analize strategice, cu o mai mare importanță și o perspectivă pe termen lung și analize tactice,

care se concentrează pe problemele operaționale imediate¹⁸.

Analiza strategică va oferi informații factorilor decizionali de nivel superior, având drept scop avertizarea din timp asupra amenințărilor și sprijinirea acestora în prioritizarea activităților de pregătire pentru gestionarea eficientă a riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale.

De aceea, analiza strategică a informațiilor prelucrate va organiza toate informațiile și va putea oferi o imagine de ansamblu asupra situației operaționale (fenomene de interes și factori determinanți).

Analiza tactică se concentrează pe abordarea unor problematici și evoluții sectoriale (economice, financiare, sociale, militare, de terorism și crimă organizată etc.) care pot afecta interesele naționale de securitate. Procesul analitic se derulează prin evaluarea datelor și informațiilor despre actorii implicați, obiectivele vizate, coordonate spațiale și temporale și forme concrete de manifestare a situației purtătoare de risc¹⁹.

2.2. Verificarea informațiilor

Verificarea informațiilor desemnează etapa evidențierii obiectivității și a veridicității informațiilor. Valoarea și credibilitatea unei informații sunt determinate de mai mulți factori, printre care trebuie reținut cel mai important – verificabilitatea. Evaluările efectuate în grabă sau în mod superficial au compromis adesea acțiunile structurilor cu atribuții în domeniul securității naționale²⁰.

Practica a demonstrat că o informație deosebit de importantă la un anumit moment dat devine total inutilă în condițiile în care este ținută și nevalorificată la timp. În contextul activității specifice structurilor cu atribuții în domeniul securității naționale, valorificarea în timp util a informațiilor obținute este esențială.

Un aspect important al investigării infracțiunilor contra securității naționale îl reprezintă exploatarea informațiilor culese, stocate și prelucrate de comunitatea organelor de informații în bazele lor de date și, mai ales, fluidizarea și orientarea fluxului datelor informative spre alimentarea activităților investigative derulate de organele judiciare în cazul infracțiunilor contra securității naționale, într-o manieră constantă, destinată eficientizării demersului investigativ, în general, și în cauzele penale concrete²¹, în special.

În ceea ce privește utilizatorii/beneficiarii informațiilor obținute de către serviciile cu atribuții în domeniul securității naționale prin aplicarea tehnicilor speciale de investigare, aceștia sunt factorii decizionali, prevăzuți de lege, care necesită a fi informați²², potrivit competenței legale, în legătură cu existența unor disfuncții, vulnerabilități, factori de risc și stări de pericol la adresa securității naționale. Aceștia iau decizii conforme cu valoarea socială a informației și a gradului de iminență a pericolului semnalat, asigurând protecția surselor și a mijloacelor implicate în obținerea și prelucrarea datelor și transmiterea informațiilor.

Astfel, în România, beneficiarii informațiilor obținute de către serviciile cu atribuții în domeniul securității naționale sunt reprezentați de:

a) președintele Senatului, președintele Camerei Deputaților, comisiile permanente pentru apărarea și asigurarea ordinii publice ale celor două camere ale Parlamentului, miniștrii și șefii departamentelor din ministere, atunci când informațiile privesc probleme ce au legătură cu domeniile de activitate pe care le coordonează sau de care răspund;

b) prefectii, primarul general al Capitalei, conducătorii consiliilor județene, respectiv al municipiului București, pentru probleme care vizează competența organelor respective;

c) organele de urmărire penală, când informațiile se referă la săvârșirea unei infracțiuni.

În vederea orientării furnizorilor de informații și, implicit, a eficientizării dialogului cu structurile de securitate, beneficiarii formulează solicitări de informații și pot, de asemenea, formula reacții pe marginea documentelor de informare ce le sunt adresate.

Concluzii

Activitatea de culegere de informații este unul din factorii cu rol esențial pentru securitatea națională. O investigație complexă poate deveni funcțională și se poate finaliza cu rezultate pozitive numai dacă este bazată pe concertarea continuă a eforturilor structurilor specializate în culegerea, analiza și prelucrarea informațiilor, în investigarea calificată a cazurilor ce reprezintă riscuri și amenințări la adresa securității naționale.

Un rol semnificativ în cunoașterea riscurilor, amenințărilor și pericolelor de securitate îl au componentele Comunității naționale de informații. Fiecare dintre acestea, prin specificul activităților

pe care le desfășoară în sfera culegerii de informații, trebuie să informeze cu celeritate factorii de decizie despre riscurile, amenințările și pericolele la adresa securității naționale, în scopul luării unor măsuri preventive. În același timp, este important ca activitățile de documentare informativă și investigare a riscurilor, amenințărilor și pericolelor de securitate să se realizeze prin concertarea eforturilor structurilor de specialitate și cooperarea acestora, prin punerea în comun a tuturor resurselor de care dispun.

NOTE:

1 Florin MATEAȘ, *Sistemele complexe în managementul integrat al Poliției de Frontieră*, in *Criminality Investigation Magazine*, no. 2/2008, pp. 353-373.

2 <http://web.archive.org/web/20040821134521/http://www.sri.ro/Anexa3.pdf>

3 *Criminal Intelligence. Concepts and Issues Paper*, IACP National Law Enforcement Policy Center, Washington, 2003.

4 Petru ALBU, *Crima organizată în perioada de tranziție-o amenințare majoră la adresa securității naționale*, Editura Ministerului Internelor și Reformei Administrative, București, 2007, p. 407.

5 O primă dificultate în încercarea de a înțelege rolul analizei derivă din faptul că nu există o definiție general acceptată a noțiunii de *intelligence*. Termenul *intelligence* nu este întotdeauna bine definit. În general, este folosit sinonim cu informație, reflectând importanța materialului obținut din surse deschise și sugerând o analogie pozitivă între informațiile astfel obținute și jurnalismul de calitate.

6 Ionel NIȚU (coordonator), *Ghidul analistului de intelligence: compendiu pentru analiștii debutanți*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București, 2011, p. 16.

7 Gheorghe OȘVAT, *Investigarea criminalității transfrontaliere (teză de doctorat)*, Academia de Poliție „A.I. Cuza”, București, 2011, p. 183.

8 Sursele sunt definite, din punct de vedere informațional, ca fiind persoane sau lucruri de la care se pot obține informații. “HUMAN INTELLIGENCE” reprezintă sursele umane sau agențiile de orice tip; aceasta implică folosirea unei game foarte variate de surse și agenții, acționându-se la toate nivelurile (tactic, operativ și strategic).

9 Stan PETRESCU, *Arta și puterea informațiilor*, Editura Militară, București, 2003, p. 24.

10 Componentele Comunității Naționale de Informații sunt: Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Direcția Generală de Informații a Apărării și Direcția Generală de Informații

și Protecție Internă.

11 Hotărârea privind unele măsuri pentru organizarea și coordonarea unitară a activităților de informații pentru securitatea națională, din 18.11.2005, CSAT, accesibil la <http://csat.presidency.ro/?pag=46&id=10>.

12 Remus Vasile ȘPAN, *Utilizarea informațiilor și investigațiilor în scopul obținerii de probe pentru combaterea corupției* (teză de doctorat), Academia de Poliție „A.I. Cuza”, București, 2007.

13 Richard BEST, *Intelligence Issues for Congress*, Serviciul de Cercetare al Congresului, 12 septembrie 2001, Washington DC.

14 Irena CHIRU, *Analiza informațiilor de securitate națională. O perspectivă psihologică*, în *Revista Intelligence* nr. 14/2008, p. 2.

15 Stephan J. LEFEBVRE, *A Look at Intelligence Analysis*, Portland, Oregon, 2003, p. 11.

16 *Criminal Intelligence. Concepts and Issues Paper*, IACP National Law Enforcement Policy Center, Washington, 2003.

17 Gheorghe ROTARU, *Importanța înființării Direcției Generale de Informații a Apărării în cadrul procesului de transformare a Armatei Române*, în *Infosfera* nr. 3/2009, p. 20.

18 *Police Information and Intelligence Systems. Criminal Justice Assessment Toolkit*, UNODC, New York, 2006.

19 Ionel NIȚU (coordonator), *op.cit.*, p. 24.

20 Stan PETRESCU, *op.cit.*, p. 24.

21 În același sens, a se vedea și G. BĂLAN, *Strategia administrării informației în cadrul politicii penale de apărare a securității naționale*, Colegiul Național de Apărare, București, 2000.

22 Diseminarea datelor cu caracter secret către beneficiari este guvernată de principiul „nevoi de a ști” („need to know”).

BIBLIOGRAFIE:

1. ALBU, Petru, *Crima organizată în perioada de tranziție - o amenințare majoră la adresa securității naționale*, Editura Ministerului Internelor și Reformei Administrative, București, 2007.

2. CHIRU, Irena, *Analiza informațiilor de securitate națională. O perspectivă psihologică*, în *Revista Intelligence* nr. 14/2008.

3. *Criminal Intelligence. Concepts and Issues Paper*, IACP National Law Enforcement Policy Center, Washington, 2003.

4. LEFEBVRE, J. Stephan, *A Look at Intelligence Analysis*, Portland, Oregon, 2003.

5. MATEAȘ, Florin, *Sistemele complexe în managementul integrat al Poliției de Frontieră*, in

Criminality Investigation Magazine, no. 2/2008.

6. NIȚU, Ionel (coordonator), *Ghidul analistului de intelligence: compendiu pentru analiștii debutanți*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București, 2011.

7. OȘVAT, Gheorghe, *Investigare acriminalității transfrontaliere* (teză de doctorat), Academia de Poliție „A.I. Cuza”, București, 2011.

8. PETRESCU, Stan, *Arta și puterea informațiilor*, Editura Militară, București, 2003.

9. ROTARU, Gheorghe, *Importanța înființării Direcției Generale de Informații a Apărării în cadrul procesului de transformare a Armatei*

Române, în Revista Infosfera nr. 3/2009.

10. SHULSKY, Abram N.; SCHMITT, Gary J., *Războiul tăcut: introducere în universul informațiilor secrete*, Editura Polirom, Iași, 2008.

11. ȘPAN, Remus Vasile, *Utilizarea informațiilor și investigațiilor în scopul obținerii de probe pentru combaterea corupției* (teză de doctorat), Academia de Poliție „A.I. Cuza”, București, 2007.

12. ***, *Police Information and Intelligence Systems. Criminal Justice Assessment Toolkit*, UNODC, New York, 2006.

IMPACTUL SITUAȚIILOR DE CRIZĂ ASUPRA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Dr. Cristian BĂHNĂREANU*

România nu a fost ocolită de consecințele recente crize economico-financiare globale. Deși efectul de contagiune al crizei asupra țării noastre a fost inițial limitat, consecințele economice și sociale ale acesteia au perturbat destul de puternic funcționarea normală a statului și societății. În acest context, crizele care afectează sau ar putea afecta țara noastră sunt cele specifice celor cinci dimensiuni ale securității sau combinații ale acestora. La momentul actual, criza economică și cea socială sunt cele care generează cele mai mari dificultăți, cu efecte directe la adresa securității individului, comunității și statului.

Cuvinte-cheie: criză; situație de criză; societate; economie; securitate națională.

1. Repere teoretice ale conceptului de criză

*Criza constituie o constantă a lumii contemporane, care, de regulă, apare ca urmare a unor dificultăți de natură economică, politică, socială etc. Ea reprezintă o perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări, adesea decisive, care se manifestă în societate¹. Înțelesul stării de criză poate fi simplificat la *nevoia de schimbare*, adică dezorganizare în vederea unei noi organizări.*

Criza poate fi înțeleasă și ca un moment de ruptură în interiorul unui sistem organizat². În acest caz, ea cunoaște un prag de trecere de la normalitate la anormalitate, un prag de trecere de la anormalitate la precriză și un prag (ruptura) de trecere de la precriză la criză. Pragul critic este acela în care se trece de la criză la război (conflict violent). Acest moment de ruptură – trecerea de la precriză la criză – obligă factorii de decizie să-și definească o poziție, fie în favoarea conservării, fie pentru transformarea sistemului, în perspectiva întoarcerii sale la normalitate, la starea de echilibru.

În cele mai multe cazuri, criza este generată de faptul că factorii responsabili scapă de sub control majoritatea pârghiilor activității și proceselor politico-diplomatice, economico-financiare, socioculturale, militare etc., ceea ce duce la disfuncționalități în modul de organizare și funcționare a sistemului. Ieșirea din criză se face fie prin schimbarea structurală a sistemului, fie prin importante modificări adaptative ale structurii sale³. Prin urmare, revenirea la starea de normalitate a sistemului se va putea realiza doar în condițiile adaptării sau modificării formei, conținutului sau structurii acestuia.

** Dr. Cristian BĂHNĂREANU este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: cristibahnareanu@gmail.com*

Indicator	An	2008	2009	2010	2011	2012 (estimativ)
	Valoarea PIB-ului (mld. dolari)		204,34	164,34	164,44	189,78
Rata de creștere a PIB-ului (%)		7,35	-6,58	-1,65	2,45	1,46

Figura nr. 1: PIB-ul României în perioada 2008-20125

De asemenea, se poate vorbi și despre alte două concepte: *starea de criză și situația de criză*⁴. Conceptul de stare poate fi definit ca o poziție specifică, identificabilă într-un continuum sau o serie a unui proces. Aceasta înseamnă că nu orice deviație ori disfuncționalitate poate fi criză. Intervine aici și percepția celor din jur, a comunității față de evenimente și eventuale consecințe. Situația de criză reprezintă rezultatul combinării unor circumstanțe într-un anumit moment. Identificarea și monitorizarea evoluției acestor circumstanțe fac posibilă proiectarea naturii răspunsurilor, stabilirea momentelor favorabile stingerii situației de criză, menținerea stării de criză într-un echilibru care să permită viitoare dezamorsări.

Tipurile de criză pot acoperi oricare dintre domeniile activității și acțiunii umane: politică, diplomatică, economică, financiară, socială, culturală, militară, informațională, ecologică etc. De regulă, crizele dintr-un sistem se transferă și în celelalte sisteme și chiar în sistemele de sisteme. Menținerea unei situații de criză generalizată sau de criză permanentă, prin trecerea de la o criză la alta, de la cea economică la cea socială, de la cea socială la cea politică, are ca finalitate inevitabilă crearea unor condiții favorabile fie de eșuare sau colaps a statului respectiv, fie de agresiune armată.

Modelul de interconectare/înlănțuire al diferitelor tipuri de crize spre declanșarea unui conflict armat ar putea fi următorul: *criză financiară – criză economică – criză socială – criză politică – criză militară* și, în final, *agresiune armată*. Un astfel de model este pur teoretic, în practică neputând fi identificat cu ușurință un astfel de efect de „cascadă”, având în vedere că progresivitatea evenimentelor este destul de rapidă, iar etapele (crizele) adesea se suprapun, rezultând o criză generalizată la nivelul societății respective.

La nivel teoretic, fenomenologia crizelor și gestionarea acestora a fost studiată în cele mai mici amănunte și s-au formulat tot felul de politici,

strategii, modele, mecanisme, instrumente de prevenire, limitare și soluționare. Însă aplicarea acestora în practică ne dezvăluie, adeseori, un element nou ce nu a fost luat în calcul, rezultatul nefiind întotdeauna cel dorit.

În continuare, vom analiza diferitele tipuri de crize ce se manifestă/s-ar putea manifesta la nivel național și a modului cum acestea afectează/ar putea afecta statul, instituțiile sale și, nu în ultimul rând, cetățenii, societatea și securitatea României.

2. Crize ce afectează securitatea națională

În urma procesului de globalizare și de aderare a țării noastre la Uniunea Europeană, economia României a devenit o parte importantă a celei europene și internaționale. A crescut gradul de interdependență, astfel încât riscurile și rezultatele pozitive/negative din economia comunitară și globală se răsfrâng asupra celei naționale și invers. Acest transfer a putut fi observat cel mai bine în ultimii ani.

În perioada 2008-2009, criza financiară s-a propagat rapid și a facilitat intrarea economiei comunitare în dificultate. Măsurile agresive de politică monetară și infuziile de lichidități adoptate de țările dezvoltate europene nu au fost suficiente pentru a evita agravarea crizei, care s-a transformat treptat în recesiune. Prin urmare, *criza economică* este cea mai gravă criză care afectează securitatea țării noastre.

După 1990, România a trecut treptat de la o economie bazată pe agricultură și forță de muncă ieftină la una propulsată de investiții. Economia națională a înregistrat progrese vizibile, creșterea accelerată din perioada 2002-2008 fiind alimentată în special de boom-ul din sectorul imobiliar, expansiunea creditelor și a consumului casnic. Spre sfârșitul anului 2008, economia românească a resimțit efectele crizei care a cuprins economia comunitară și a dat primele semne de slăbiciune: creșterea economică a încetinit, deficitul de cont

curent s-a adâncit, investițiile străine au început să dispară, șomajul s-a accentuat.

România a cunoscut o perioadă de recesiune în 2009-2010, cu scăderi în toate sectoarele de activitate. După o creștere record în 2008 (7,35%), economia națională s-a contractat puternic în anii următori, cu -6,58% în 2009 și -1,65% în 2010. Sectoarele-locomotivă în perioada de creștere au fost cele care au tras cel mai mult economia în jos. Astfel, valorile adăugate brute a sectorului de construcții (-13,6% în 2009 și -10,7% în 2010⁶) și a celui de servicii (-6,8% în 2009 și -2,8% în 2010⁷) au înregistrat o contribuție negativă în creșterea economiei naționale.

Presiunile inflaționiste s-au accentuat pe fondul evoluției prețurilor internaționale ale bunurilor. Creșterea prețurilor, majorarea accizelor și TVA sau rigiditățile manifestate la nivel sectorial au dus la menținerea României în fruntea țărilor cu inflație ridicată din UE⁸. Rata anuală a inflației a fost de 5,59% în 2009 și 6,09% în 2010⁹, niveluri ce au depășit marja superioară a intervalului țintei de 4,5% stabilită de Banca Națională a României (BNR). Deși cererea reală a suferit contracții drastice, prețurile de consum s-au majorat în 2010, în special la produsele nealimentare (de exemplu: tutun, țigări, combustibili și energie termică), față de anul 2009, când tarifele din sectorul serviciilor au cunoscut cea mai mare creștere.

Toate acestea s-au reflectat fidel în veniturile și nivelul de trai al populației. De altfel, disponibilizarea a peste 100.000 de persoane din sectorul public, realizată pe parcursul celor doi ani, a dus la creșterea ratei șomajului la 6,3% în 2009 și 6,87% în 2010, față de circa 4% în perioada pre-criză¹⁰. La această situație a contribuit și reducerea salariilor bugetarilor, limitarea drastică a noilor angajări în sectorul public și plafonarea cheltuielilor de personal. Începând cu iunie 2008, numărul de șomeri a început să crească vertiginos de la 403.441 persoane la sfârșitul lui 2008 la 709.383 persoane la sfârșitul lui 2009. Pe parcursul anului următor situația s-a îmbunătățit vizibil, doar 626.960 persoane fiind înregistrate ca șomeri.

Rata dobânzii de politică monetară stabilită de BNR a suferit ajustări descrescătoare pe parcursul ultimilor doi ani. De la 10% în februarie 2009, dobânda de referință a ajuns la un minim istoric de 6,25% în mai 2010¹¹, scădere necesară pentru a putea menține stabilitatea financiară și a prețurilor pe termen mediu. Până la sfârșitul

anului 2010, rata a rămas neschimbată, în ciuda presiunilor inflaționiste generate de majorarea TVA cu 5 procente. Mai mult, datoria externă pe termen scurt a înregistrat la 31 decembrie 2010 nivelul de 18,746 mld. euro, în creștere cu aproape 21,6% față de aceeași perioadă a anului 2009, iar cea pe termen mediu și lung 72,019 mld. euro, în creștere cu 9,5%¹². Sporirea puternică a datoriilor României a fost dată în principal de acordul *stand-by* în valoare de 19,95 mld. euro, încheiat cu FMI, UE, BM și BERD.

După o perioadă în care România a fost printre puținele țări care nu au reușit să depășească criza, economia a revenit pe plus în 2011 (2,45%). Sporirea investițiilor, creșterea cererii interne și externe și a comenzilor industriale au dat un suflu nou economiei naționale. Totuși, criza datoriilor suverane din zona euro (Grecia, Italia etc.) și situația tot mai dificil de gestionat de autoritățile de la Bruxelles se pare că vor arunca economia comunitară într-o nouă criză. Al doilea val al crizei economice va lovi, probabil, și mai puternic economia țării noastre, care în plus trebuie să facă față și scadenței datoriilor angajate în ultimii ani.

Criza economică, cuplată cu decizii politice mai puțin eficiente și inconsistența cadrului legislativ, produce *criză socială*, adică o stare nefavorabilă de instabilitate sau dezechilibru, caracterizată printr-un număr mare de modificări în starea normală de funcționare a societății. Declanșarea unei crize sociale nu este de dorit, deoarece reduce nivelul de bunăstare al societății respective, însă are și o consecință dezirabilă, în sensul dezvoltării societății la un nivel superior față de situația precriză.

Începând cu anul 2009, populația României a resimțit din plin efectele crizei și recesiunii din economia națională. Criza socială s-a instalat treptat, tot mai multe categorii sociale fiind afectate de deciziile guvernamentale. Pe fondul situației economico-financiare tot mai dificile și a nevoii de reechilibrare a bugetului de stat, autoritățile de la București au fost obligate să implementeze una dintre puținele soluții cu efecte pe termen scurt: diminuarea cheltuielilor bugetare.

În aceste condiții, problemele sociale, precum sărăcia sau șomajul, s-au agravat și au afectat cele mai vulnerabile categorii sociale. Cel mai dur moment pentru populație s-a înregistrat în iulie-august 2010, când au fost reduse cu 25% salariile bugetarilor, cu 15% majoritatea prestațiilor sociale și a fost majorată cota TVA de la 19% la 24%. Și cei

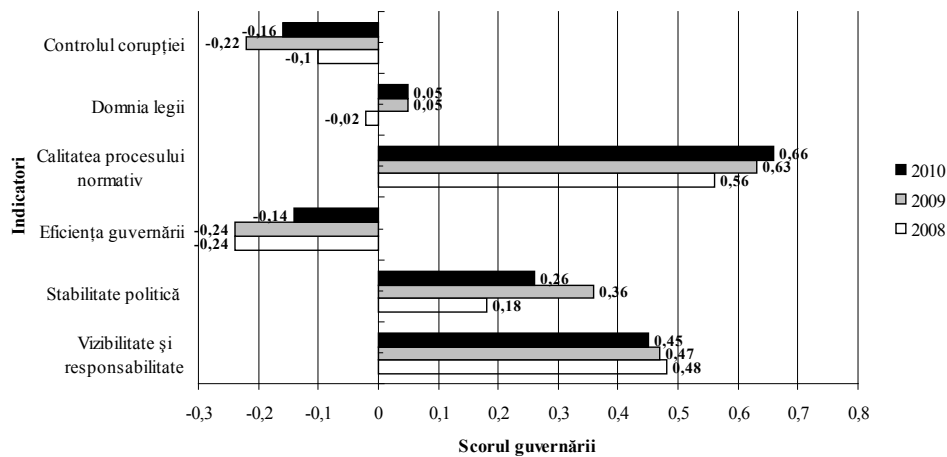

Figura nr. 2: Scorurile indicatorilor guvernării în România¹⁵

care beneficiau de pensii de peste 740 de lei au fost obligați să plătească contribuții de 5,5% la fondul asigurărilor sociale pentru sănătate. Măsurile de austeritate au dus la o relativă stabilizare economică, dar au amplificat nemulțumirile sociale, ce s-au reflectat imediat într-o scădere puternică a consumului și a nivelului de trai. Puterea de cumpărare a populației s-a diminuat, iar mulți cetățeni nu au mai fost capabili să-și achite datoriile și ratele la creditele angajate.

Ca orice moment de criză, și actuala criză economică a favorizat anumite presiuni pentru schimbare ale modalității existente de organizare și funcționare a statului. Reforma s-a tradus prin reorganizarea unor segmente ale vieții sociale, începând cu educația, piața muncii și sistemul public de pensii și terminând cu administrația publică și justiția. Astfel, începând cu ultimele luni ale anului 2008, numărul salariaților bugetari a scăzut constant ca urmare a disponibilizărilor, pensionărilor și înghețării posturilor vacante. În perioada 2008-2010, personalul din sectorul guvernamental s-a redus cu 132.207 de persoane, de la circa 1,398 la 1,266 milioane de angajați¹³. Cele mai afectate sectoare au fost cele ale autorităților locale și cele din învățământul preuniversitar și sănătate.

În aceste condiții, coeziunea societății românești a fost grav alterată. Moralul populației și solidaritatea socială s-a degradat treptat, a crescut starea de nemulțumire și neîncredere în instituțiile statului și măsurile promovate de acestea. Efectele negative ale crizei, reflectate în situația materială a populației, au ridicat gradul de pesimism față de îmbunătățirea stării generale a economiei.

3. Crize ce ar putea afecta securitatea națională

Criza politică ar putea apărea în societatea românească ca urmare a contradicțiilor structurale, manifestate și prin crizele economică și socială de după anul 2008.

Pe de o parte, blocarea procesului legislativ este una dintre cele mai grave consecințe ale unei potențiale crize pe scena politică internă. Nefuncționarea Parlamentului (a celor două camere) sau lipsa unui guvern cu legitimitate parlamentară duc la imposibilitatea dezbaterii și adoptării unor legi sau reforme deosebit de importante pentru dezvoltarea economico-socială a României sau îndeplinirea unor obligații asumate de țara noastră pe plan internațional.

Pe de altă parte, contextul economico-financiar și social impus de criza economică obligă statul să se reorienteze spre un nou tip de politici. Însă, orice schimbări de anvergură care trebuie operate în modalitatea de organizare și funcționare a statului pentru eficientizarea activității acestuia se lovesc, cum este și firesc, de opoziția unei părți a populației. Când agenda politicianilor nu mai coincide cu cea a populației sau când realizarea unor obiective politice și economice duce la sărăcirea masivă a unor categorii sociale, intervine ruptura între clasa politică și populație, ceea ce aduce în discuție problema guvernării.

Conform specialiștilor Băncii Mondiale, *guvernarea* este definită ca tradiții și instituții prin care este exercitată autoritatea într-o țară¹⁴. Aceasta include: procesul prin care guvernele

sunt alese, monitorizate și înlocuite; capacitatea guvernului de a formula și implementa eficient politici; respectul cetățenilor și al statului pentru instituțiile care guvernează integrarea economică și socială dintre ei.

Metodologia de analiză a Băncii Mondiale permite evaluarea calității guvernării unei țări atât în timp, cât și în comparație cu alte țări.

În perioada 2008-2010, conform graficului din Figura nr. 2, România a înregistrat scoruri negative în ceea ce privește „eficiența guvernării” și „controlul corupției”. Spre deosebire, indicatorii „calitatea procesului normativ” și „domnia legii” au cunoscut o anumită îmbunătățire. „Stabilitatea politică” a fost mult mai bună în 2009 față de 2008, pentru ca în 2010 să cunoască din nou o deteriorare față de anul anterior, iar „vizibilitatea și responsabilitatea” s-au diminuat constant.

Se pare că situația economică dificilă de pe plan european și internațional și necesitatea de modernizare a statului au dus la o scădere a încrederii populației în capacitatea actualilor lideri de a le rezolva problemele. Deși se constată o scădere evidentă a apetitului populației de a-și exercita dreptul la vot, fie din dezinteres, fie din lipsa alternativelor care să răspundă propriilor aspirații și așteptări, alegerile rămân cea mai eficientă opțiune prin care electoratul poate sancționa echipa aflată la guvernare. De asemenea, perfecționarea întregului sistem politic românesc reprezintă o condiție fundamentală pentru a se putea deschide către cetățean și pentru a completa democrația reprezentativă cu virtuțile democrației participative (exercițiul deplin al drepturilor și libertăților democratice, stabilitate politică, maturizarea spiritului civic și participarea activă a societății civile la procesul de guvernare).

România este expusă anumitor tipuri de hazarde/dezastre naturale sau tehnologice. Astfel, *criza ecologică* ar putea apărea pe teritoriul țării noastre în urma accentuării unor vulnerabilități, ca urmare a următoarelor activități umane:

- defrișarea pădurilor pe suprafețe întinse pentru extinderea terenurilor agricole (terenuri arabile, livezi, pășuni și fânețe);

- despădurirea bazinelor hidrografice secundare, ce generează cantități mari de aluviuni, care se transmit în cursul râurilor principale și duc la colmatarea lacurilor de acumulare;

- utilizarea neadecvată a unor versanți ca teren arabil sau efectuarea unor lucrări care determină

modificarea echilibrului morfodinamic;

- exploatarea materiilor prime (sare, lignit, petrol, materiale de construcție) au determinat degradarea și poluarea terenurilor pe suprafețe întinse, inclusiv în perimetrul unor localități;

- activitățile industriale care produc poluarea mediului¹⁶.

Pe lângă acești factori, au influență și cei demografici și sociali, România fiind expusă unei diversități de hazarde, care rezultă din interacțiunea tuturor celor menționați.

Cele mai frecvente hazarde/dezastre naturale cu care se poate confrunta țara noastră sunt *viiturile și inundațiile*, ce au un impact accentuat asupra localităților, căilor de comunicație și terenurilor din lungul celor circa 4.000 de râuri de pe teritoriul național. De asemenea, România prezintă *risc seismic* ridicat, hazardele de acest tip având cel mai mare impact asupra populației. Riscul este accentuat de numărul mare de clădiri înalte și vechi, cele mai multe aflate în București și orașele mari, dar și de incapacitatea economică a proprietarilor de a lua măsuri rapide de consolidare.

Analizând unele date de specialitate¹⁷, corelate cu vulnerabilitățile prezentate anterior, se observă că aproximativ 60% din teritoriul țării noastre este vulnerabil la hazardele naturale. Modificările geoclimatice înregistrate în ultimele decenii în întreaga lume au condus și în țara noastră la manifestarea unor factori de risc ce au evoluat spre dezastre. Situația este cu atât mai gravă, cu cât s-au accentuat și anumite fenomene care fac să crească vulnerabilitatea societății față de dezastrele naturale, precum: creșterea populației, sărăcia, urbanizarea excesivă (forțată), degradarea mediului și lipsa de structuri locale specializate în gestionarea hazardelor/ dezastrelor naturale.

România este vulnerabilă și la anumite tipuri de hazarde/dezastre tehnologice. Cele mai probabile hazarde de acest tip ce se pot manifesta pe teritoriul țării noastre sunt cele legate de: substanțele radioactive; industria chimică; industria minieră; poluări cu hidrocarburi și alte substanțe periculoase a solului, apelor de suprafață și pânzei freactice; avarierea sau prăbușirea unor lucrări de inginerie; accidente aviatice, feroviare, maritime sau rutiere¹⁸. Prin urmare, manifestarea hazardelor tehnologice pe teritoriul României este strâns legată de gradul de echipare al întreprinderilor, vechimea instalațiilor și tehnologiei și nivelul de pregătire al angajaților. Acest risc este accentuat și de faptul

că aproape în fiecare județ din țara noastră există obiective care sunt sub incidența Directivei Seveso II¹⁹ a Uniunii Europene.

Este puțin probabil ca România să se confrunte cu o *criză de tip militar*, având în vedere inexistența unor amenințări la adresa intereselor și valorilor fundamentale ale țării noastre. După cum se susține și în Strategia Națională de Apărare²⁰, România nu percepe, în următorii ani, o amenințare militară directă, amenințare ce presupune utilizarea forței militare împotriva țării noastre.

Cu toate acestea, riscurile și amenințările indirecte la adresa României, ca membră a NATO și UE și participant activ la misiuni de gestionare a crizelor și conflictelor internaționale, pot declanșa, la un moment dat, o *criză de tip militar*. Astfel, extinderea fenomenului terorist în plan internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă și dezvoltarea sistemelor de rachete balistice, criminalitatea organizată transfrontalieră reprezintă tot atâtea potențiale probleme cărora România trebuie să fie pregătită să le facă față. De asemenea, crizele și conflictele înghețate din regiunea Mării Negre sau instabilitatea din Africa de Nord și Orientul Mijlociu sunt amenințări care nu vizează direct țara noastră, dar care ar putea avea repercusiuni asupra securității naționale.

Contracurarea acestor riscuri și amenințări (sau a unei amenințări militare directe împotriva României) se poate realiza fie prin angajarea resurselor proprii (umane, financiare, materiale și informaționale), fie prin cooperare cu aliații și partenerii internaționali. În ambele variante, obiectivul major este menținerea și dezvoltarea capacităților de apărare și securitate pentru a descuraja orice potențial agresor de a utiliza sau de a amenința cu utilizarea forței militare împotriva țării noastre.

Câteva concluzii

Criza extrem de complexă ce a perturbat întreg sistemul economic și financiar mondial este în continuare o sursă importantă de vulnerabilități și, implicit, de insecuritate la nivel național. Gravitatea și extinderea acesteia au fost fără precedent, cu efecte destabilizatoare ce s-au făcut simțite în toate structurile/domeniile și la toate nivelurile de manifestare ale securității. În acest context, vulnerabilitățile statului, fie ele politice, economice, sociale, ecologice sau militare, s-au

accentuat peste măsură, iar capacitatea de reacție și acțiune a statului respectiv s-a diminuat.

România a fost și este supusă în continuare unei duble presiuni: pe de o parte, o presiune internă, de a satisface nevoile de bază ale cetățenilor și instituțiilor sale, de a preveni, limita și contracara efectele la nivel național ale crizei și de a relua creșterea economică, și, pe de altă parte, o presiune externă, de a face față transformărilor ce se desfășoară la nivel internațional. Acțiunile guvernamentale vor trebui concentrate atât pe reducerea efectelor crizei la nivelul gospodăriilor și, mai ales, a comunităților, dar și pe măsuri de redresare și relansare a economiei, având în vedere că forța economică determină puterea modernă a statului, stabilitatea și coeziunea internă, structura intereselor externe, perspectivele integrării regionale și globale. Factorul economic poate constitui elementul forte care să favorizeze prevenirea, limitarea și soluționarea situațiilor de criză.

Autoritățile din țara noastră pot contracara efectele negative ale crizei economice și sociale și, implicit, ale altor tipuri de crize ce se poate dezvolta, prin implementarea unor politici referitoare la întărirea domniei legii, creșterea nivelului de securitate socială, promovarea educației, lupta împotriva corupției, combaterea marginalizării, accentuarea acelor elemente care ajută la dezvoltarea culturii politice și de securitate, întărirea relațiilor cu țările vecine etc. De asemenea, problemele economico-sociale existente ar trebui controlate și rezolvate de către autorități prin sporirea eficienței – atât al rezultatelor proceselor și instituțiilor de guvernare, cât și al utilizării resurselor naturale și protecției mediului – și creșterea responsabilității și a transparenței actului de guvernare – luarea deciziilor și implementarea lor să fie în concordanță cu regulile și normele existente.

Nu în ultimul rând, având în vedere complexitatea și impactul pe care îl au diversele tipuri de crize asupra populației, proprietății, valorilor materiale și culturale și mediului, credem că se impune cooperarea mai strânsă între autoritățile locale și centrale în vederea garantării securității naționale și a stării de normalitate economică, socială, politică, ecologică și militară.

NOTE:

1 Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Jordan”, *DEX – Dicționarul explicativ al limbii române*,

Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 241.

2 Jean-Louis DUFOUR, *Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*, Editura Corint, București, 2002, p. 16.

3 Cătălin ZAMFIR, Lazăr VLASCEANU (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, 1993, p. 144.

4 Alexandra SARCINSCHI, *Vulnerabilitate, risc, amenințare. Securitatea ca reprezentare psihosocială*, Editura Militară, București, 2007, p. 185.

5 International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, April 2012, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/index.aspx.

6 Institutul Național de Statistică, *Produsul intern brut în trimestrul IV și anul 2009*, Comunicat de presă nr. 43 din 3 martie 2010, *Produsul intern brut în trimestrul IV și anul 2010*, Comunicat de presă nr. 44 din 3 martie 2011, www.insse.ro/cms/rw/pages/comunicate/pib.ro.do.

7 Idem.

8 Eurostat, *Annual average rate of change in Harmonized Indices of Consumer Prices (HICPs)*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tsieb060&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>.

9 Institutul Național de Statistică, *Indicii anuali ai prețurilor de consum și rata anuală a inflației în perioada 1971-2010*, 25 ianuarie 2011.

10 Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, *Evoluția ratei șomajului în perioada 1991-2010*, 11 august 2010 și *Starea operativă a șomajului înregistrat la data de 31.12.2010*, 12 ianuarie 2011.

11 Banca Națională a României, *Indicatori de politică monetară*, www.bnro.ro/Indicatori-de-politica-monetara-1744.aspx.

12 Banca Națională a României, *Balanța de plăți și datoria externă - 2010*, Comunicat de presă, 11 februarie 2011.

13 Consiliul Fiscal, *Raport anual: Evoluții și perspective macroeconomice și bugetare*, martie 2011, p. 19.

14 Daniel KAUFMANN, Aart KRAAY, Massimo MASTRUZZI, *Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2007*, The World Bank, June 2008, p. 7, <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/GovernanceMattersVII.pdf>.

15 The World Bank, *Worldwide Governance Indicators*, http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_chart.asp.

16 Dan BĂLTEANU, Dănuț TANISLAV, George MURĂTOREANU, Mihaela SENCOVICI, *Raport de Cercetare Hazardele naturale și dezvoltarea durabilă în Subcarpații și Podișul Getic de la vest de Olt*, Grant: tip A, cod 237, Universitatea „Valahia” Târgoviște, Facultatea de Geografie, publicat în *Revista de Politică Științei și Scientometrie*, Număr Special, 2005, p. 3.

17 Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED), *EM-DAT: The International Disaster Database*, www.emdat.be/database.

18 Dan BĂLTEANU, Sorin CHEVAL, Mihaela ȘERBAN, *Evaluarea și cartografierea hazardelor naturale și tehnologice la nivel local și național. Studii de caz*, în Florin Gheorghe Filip, Bogdan C. Simionescu (coord.), *Fenomene și procese cu risc major la scară națională*, Editura Academiei Române, București, 2004, pp. 398-402.

19 Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances, Official Journal L 010, 14/01/1997, P. 0013-0033, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996L0082:EN:HTML>.

20 *Strategia Națională de Apărare*, București, 2010, p. 17.

BIBLIOGRAFIE:

1. Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, *DEX – Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

2. Banca Națională a României, *Indicatori de politică monetară*, www.bnro.ro/Indicatori-de-politica-monetara-1744.aspx.

3. BĂHNĂREANU, Cristian, *Crize potențiale ce pot afecta securitatea națională: prevenirea, limitarea și soluționarea situațiilor de criză*, CSSAS, Editura UNAp, 2011.

4. BĂLTEANU, Dan; CHEVAL, Sorin; ȘERBAN, Mihaela, *Evaluarea și cartografierea hazardelor naturale și tehnologice la nivel local și național. Studii de caz*, în Florin Gheorghe Filip, Bogdan C. Simionescu (coord.), *Fenomene și procese cu risc major la scară națională*, Editura Academiei Române, București, 2004.

5. BĂLTEANU, Dan; TANISLAV, Dănuț; MURĂTOREANU, George; SENCOVICI, Mihaela, *Raport de Cercetare Hazardele naturale și dezvoltarea durabilă în Subcarpații și Podișul Getic de la vest de Olt*, Grant: tip A, cod 237, Universitatea „Valahia” Târgoviște, Facultatea de Geografie, publicat în *Revista de Politică Științei și Scientometrie*, Număr Special, 2005.

6. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED), *EM-DAT: The International Disaster Database*, www.emdat.be/database.

7. DUFOUR, Jean-Louis, *Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*, Editura Corint, București, 2002.

8. Eurostat, *Annual average rate of change in Harmonized Indices of Consumer Prices (HICPs)*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tsieb060&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>.
9. International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, April 2012, www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/01/weodata/index.aspx.
10. KAUFMANN, Daniel; KRAAY, Aart; MASTRUZZI, Massimo, *Governance Matters VII: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2007*, The World Bank, June 2008.
11. SARCINSCHI, Alexandra, *Vulnerabilitate, risc, amenințare. Securitatea ca reprezentare psihosocială*, Editura Militară, București, 2007.
12. *Strategia Națională de Apărare*, București, 2010.
13. The World Bank, *Worldwide Governance Indicators*, http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_chart.asp.
14. ZAMFIR, Cătălin; VLĂSCEANU, Lazăr (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, 1993.

NOUA STRATEGIE GLOBALĂ A STATELOR UNITE ALE AMERICII: UN PAS ÎNAPOI MOȘTENIT?

*Ana-Maria GHIMIȘ**

*Monalisa GIUGLEA***

*Cristiana MARIA****

*Alina MOGOȘ*****

Sistemul internațional este perceput ca parcurgând o perioadă de tranziție, în sensul că hegemonul sistemului perceput până în cursul ultimilor ani ca fiind unipolar, Statele Unite ale Americii, face un pas înapoi, creând precondițiile unei ordini internaționale multipolare sau non-polare. Acest comportament pare a sugera aplicarea de către Washington a unei noi strategii globale, a așa-numitei „offshore balancing”. Prin analiza comparată a trei strategii de securitate ale SUA, din timpul mandatelor președinților R. Nixon, G. W. Bush și B. Obama, prezentul articol urmărește a identifica asemănări și deosebiri, cu scopul evidențierii elementelor moștenite de noua strategie din trecut. Demersul își propune să reliefeze și schimbările operate în cadrul noii strategii și explicarea modificărilor apărute la nivelul contextului internațional.

Cuvinte-cheie: Strategie Globală; offshore balancing; hegemon; unilateralism; realism; R. Nixon; G.W.Bush; B. Obama.

Introducere

Evenimentele ultimilor ani par a marca schimbări semnificative ale scenei internaționale, dintre care cea mai importantă pare a fi faptul că lumea unipolară este înlocuită de jocul „marilor puteri” – multipolaritatea.² Multe voci susțin că sistemul internațional se confruntă cu declinul puterii globale a SUA, că acea capacitate și abilitate pe termen lung ale Americii de a continua ca o superputere unilaterală s-au sfârșit, acestea fiind cauzate în principal de deficitele financiare și augmentarea extremă a bugetului militar, dar și din cauza creșterii puterii Chinei și a Rusiei.³ Deoarece SUA a jucat timp de mai bine de 65 ani un rol de conducere în transformarea și modelarea sistemului internațional⁴, întreaga lume este dornică să afle cum va răspunde SUA la toate aceste schimbări. Fiind confruntată cu o situație economică dificilă și apariția unor aspiranți la poziția de conducere a lumii, Administrația Obama

** Ana-Maria GHIMIȘ este coordonatorul secțiunii de articole academice din cadrul Center for European Policy Evaluation, București, România. E-mail: anamaria.ghimis@yahoo.com*

*** Monalisa GIUGLEA este analist relații internaționale în cadrul Center for European Policy Evaluation, București, România. E-mail: monalisagiuglea@gmail.com*

**** Cristiana MARIA își desfășoară activitatea în domeniul consultanței și urmează masteratul Security and Diplomacy la Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București, România. E-mail: cristiana.maria@capstone.ro*

***** Alina MOGOȘ este director executiv al Center for European Policy Evaluation, București, România. E-mail: alina.mogos@yahoo.com*

a trebuit să regândească politica de securitate națională a Americii.

În acest context, prezenta analiză urmărește să stabilească principalele elemente care constituie piatra de temelie a noii abordări pe care președinția Obama o are asupra securității și a sistemului internațional, în încercarea de a identifica dacă viziunea lui asupra Strategiei Globale („Grand Strategy”) prezintă elemente de continuitate cu alte strategii generale ale SUA.

Mai precis, evaluăm dacă strategia Obama este bazată pe moștenirea strategiilor pe care R. Nixon și G.W. Bush le-au adoptat în timpul propriilor mandate.

Deși aceste strategii au fost adaptate unor interese, amenințări, contexte internaționale și viziuni de politică externă diferite, elemente ale ambelor strategii concurente se regăsesc în noua Strategie Globală a SUA.

Pentru a atinge scopul lucrării, vom sublinia, prin intermediul unor scurte analize separate, caracteristicile strategiilor lui Nixon, Bush și Obama, iar în ultima parte a lucrării ne vom angaja într-o analiză comparată a acestor trei viziuni.

Pentru că fiecare dintre aceste strategii pot constitui în sine obiectul unui studiu vast, analiza noastră se va concentra pe câteva aspecte-cheie pe care orice strategie globală ar trebui să le trateze. Vom utiliza, în acest sens, matricea folosită de Barry Posen și Andrew Ross în articolul lor intitulat „Competing visions for U.S. Grand Strategy”. Potrivit acestora, fiecare strategie globală a SUA este construită luând în considerare: o anume ancoră analitică, problemele majore ale politicii internaționale, ordinea mondială preferată, dinamica nucleară, definiția intereselor naționale, prioritățile regionale, abordarea proliferării nucleare, viziunea asupra NATO, conflicte regionale și intervenții umanitare și apelul la utilizarea forței.⁵

Acestora am adăugat alte două elemente: prezența și interpretarea atribuită de fiecare strategie conceptelor „exceptionalism american” și „destin manifest”.

Aceste concepte au influențat discursurile personalităților politice ale SUA și calea politicii externe americane. Astfel, înainte de a discuta modul în care aceste decizii și acțiuni ale liderilor politici americani au dat un înțeles acestor concepte, se impune o scurtă analiză a sensului lor.

1. „Exceptionalismul american” și „Destinul manifest”: definatorii pentru Strategiei Globală a SUA

După cum menționează Stephen Walt, SUA a fost descrisă ca fiind: „un imperiu al libertății”, „un oraș luminos pe un deal”, „cea din urmă cea mai bună speranță a Pământului”, „liderul lumii libere” sau chiar „națiunea indispensabilă”. Percepția cetățeanului american este că sistemul internațional nu poate fi închipuit fără prezența SUA și tocmai acest lucru definește „exceptionalismul american”.

Câteva evenimente istorice i-au făcut pe americani să conchidă că valorile lor, sistemul lor politic și know-how-ul reprezintă un model demn de urmat de toate națiunile lumii, ceea ce permite SUA să joace un rol special pe scena lumii.⁶

„Exceptionalismul american” a fost utilizat în diferite momente pentru a „legitima atât politicile idealiste, cât și cele pragmatice, pe cele interne, dar și pe cele externe”, prin accentuarea faptului că „Statele Unite au o morală superioară și o anume unicitate a caracteristicilor originilor sistemului politic, organizării sociale, valorilor și trăsăturilor culturale și religioase”⁷.

„Destinul manifest” este un alt concept care definește trăsăturile politicii externe americane. Conceptul exprimă credința conform căreia SUA trebuie să se extindă de-a lungul continentului american⁸ pentru a răspândi valorile democratice înspre alte popoare, datorită superiorității „pământului ales”. Cele două elemente subliniază rolul de „misionar” pe care SUA îl are în lume, moștenirea, datoria pe care americanii o au față de alte națiuni.

Privind în urmă înspre istoria și instituțiile americane, credința generală pare să susțină că SUA nu sunt doar „exceptionale”, ci și „exemplare”, în termeni de decizii politice, echilibrul dintre viața economică și cea socială, conducere, luând în considerare și poziția în arena internațională.⁹

Woodrow Wilson, care credea în milenarismul Americii, menționa că nu este suficient ca SUA să răspândească mesajul doar prin puterea exemplului, ci că este necesar să „coboare de pe deal”, și să conducă națiunile prin democrație, adunându-le în instituții internaționale precum Liga Națiunilor.¹⁰

2. Strategia Globală a destinderii (détente) a lui Richard Nixon – restaurarea imaginii SUA pe arena internațională prin intermediul diplomației triumphiulare

Richard Nixon a ocupat biroul prezidențial timp de două mandate și a fost singurul președinte american care a demisionat. A deținut mandatul în timpul războiului din Vietnam, primul pe care America a recunoscut că, per total, a fost un război pierdut, și care i-a cauzat un considerabil deficit de imagine.¹¹

Nixon a moștenit un context incomod: rolul global și conducerea americană erau deja puse la îndoială, „superioritatea nucleară a SUA se eroda, supremația economică era contestată, societatea era frustrată”¹², afectată fiind de ceea ce avea să fie cunoscut ca „sindromul Vietnam”.¹³

Presat de provocările sistemului bipolar și de logica Războiului Rece, convins că SUA nu poate abdica de la responsabilități, Nixon a trebuit să construiască o strategie care să îi poată asigura Americii poziția de lider fără a face apel la forța militară.¹⁴ Astfel, a militat pentru destindere în relația cu URSS și de apropiere de China, în acest mod, instaurând o relație trilaterală. Nixon a ales să retragă parțial SUA, oferind din ce în ce mai puțin sprijin american și să transfere responsabilitatea rezolvării anumitor conflicte puterilor regionale.-

Nixon a privit „despărțirea sino-sovietică” ca pe o oportunitate de a îmbunătăți relațiile cu ambele țări¹⁵, mai precis de a atașa China la scopul american de a îngrădi URSS, și astfel să obțină un acord asupra războiului din Vietnam care să fie onorabil pentru SUA. La o scară individuală, Nixon a considerat câștigarea acestui război ca fiind urmărirea unui vis, și anume ca istoria să îi atribuie titlul de pacificator¹⁶.-

Ca răspuns la indignarea domestică, administrația Nixon și-a elaborat politicile astfel încât să sprijine și să ușureze transferul de putere de la Washington către statele implicate, indiferent de diferențele ideologice. Unele voci ar susține că o asemenea abordare seamănă cu izolaționismul modern, dar asta ar reprezenta o înțelegere îngustă, și mai degrabă tradițională, a conceptului de interes național.¹⁷

Dincolo de maniera de a purta politica internă, consilierul său Kissinger a declarat clar că, dorind să-și asigure rolul său de conducător în stabilitatea internațională, SUA va înceta să susțină

„intervenționismul liber [...] fără o strategie pentru victorie”.¹⁸ Astfel, angajarea selectivă reprezenta mai mult decât calea de mijloc dintre izolaționism și intervenționism¹⁹, și totodată scopul practic al politicii externe a lui Nixon, bazată pe reducerea costurilor. Conform „doctrinei Nixon”, era de așteptat ca statele să își gestioneze singure propriile afaceri de securitate și să dobândească mai multă responsabilitate în regiunile învecinate.²⁰

Tipul de balanță de putere pe care Nixon a favorizat-o era menită să portretizeze SUA ca încă păstrându-și angajamentele, pe de o parte, și aducând o ușurare financiară, pe de altă parte, în tot acest timp vizând și echilibrul mondial. Pentru a obține și menține un astfel de echilibru, era necesară o schimbare de perspectivă asupra URSS și, prin introducerea destinderii în relațiile bilaterale, competiția a fost înlocuită de cooperare. Un exemplu clar al celei din urmă îl reprezintă „Tratatul asupra Reducerii Armamentelor Strategice” (SALT).

Redefinind Uniunea Sovietică și înaintând o relaxare a legăturilor dintre cele două, dar fără a înceta să limiteze expansiunea adversarului, Nixon a aplicat ceva similar cu ce Walt avea să numească 50 ani mai târziu „offshore balance”.²¹ Pe de altă parte, trupele americane n-aveau să fie dislocate pe acele teritorii, rămânând astfel offshore. Argumentul dual al “offshore balance” – aspectul financiar și opinia publică – i-au conferit lui Nixon suficiență postură pentru a pune în aplicare diplomația triumphiulară.

Având Uniunea Sovietică drept cel mai mare inamic nuclear în timpul climaxului Războiului Rece, Nixon a expus în doctrina sa condițiile care ar putea declanșa implicarea americană²²: SUA avea să rămână fidelă angajamentelor sale, în special în raport cu națiuni aliate considerate vitale pentru securitatea națională.

Pentru a-și atinge principalul obiectiv electoral, și anume a pune capăt Războiului din Vietnam, referindu-se la o „retragere onorabilă” a SUA care să nu afecteze încrederea poporului american și a întregii lumi în leadershipul american, Nixon a adoptat o politică intitulată „vietnamizare”, astfel încât să se poată retrage din Vietnam fără a fi considerată țara înfrântă, și în tot acest timp păstrând intactă onoarea națiunii americane. Politica a constat în reducerea graduală a forțelor americane din Vietnam, ajutând în paralel Vietnamul de Sud să își asume un rol complet în război.²³

Apărând această strategie, Nixon a argumentat-o spunând că „Vietnamul de Nord nu poate înfrânge sau umili Statele Unite. Numai americanii pot face asta.” Mulți au crezut că acest final al războiului din Vietnam ar coincide cu finalul excepționalismului american și având astfel un mare impact asupra încrederii colective a americanilor. În fapt, deși Nixon era așteptat să le readucă americanilor încrederea în ei înșiși, el a reușit s-o diminueze prin politicile pe care le-a aplicat. Reprezentând mai mult decât o pată în istoria americană, războiul din Vietnam a devenit rapid un „sindrom”, un punct de referință în evoluția excepționalismului american.

Deși a promovat abordarea realistă, care presupune că toate statele acționează rațional și sunt asemenea, venind astfel în contradicție directă cu teza excepționalismului american, Nixon a utilizat discursul Wilsonian al excepționalismului american și al destinului manifest: „avem într-adevăr un destin de a oferi lumii mai mult decât un exemplu pe care alte națiuni din trecut l-au putut oferi... un exemplu de conducere spirituală și idealistă.” El a împărtășit credința lui Wilson privind indispensabilitatea Americii și „a preferat să invoce retorica Wilsoniană pentru a explica țelurile sale, făcând în acest timp apel la interesul național pentru a-și susține tacticile.”²⁴

3. Doctrina Bush – Unilateralismul ca mijloc de a proclama hegemonia SUA într-o lume unipolară

Președinția lui George W. Bush a definit una dintre cele mai ofensive și unilaterale viziuni din istoria SUA, într-o perioadă de pace între marile puteri. Acest mandat este, de asemenea, o dovadă a influenței asupra strategiilor SUA pe care o are definirea intereselor și a amenințărilor, și a ușurinței cu care un președinte poate schimba drastic viziunea țării, ca urmare a unui eveniment care determină redefinirea intereselor și a amenințărilor.

Bush și-a început mandatul fără a poseda o experiență relevantă în materie de politică externă, fără a avea credință în ideea că SUA este o națiune superioară, cu un rol special în arena internațională. În primul său an de președinție, a luat măsuri care contraveneau ideii de „destin manifest” sau „excepționalism american”. Referitor la abordarea conceptului de „destin manifest”, într-una din dezbaterile purtate cu Al Gore, Bush își exprimă

viziunea conform căreia rolul SUA nu este de a răspândi valorile democratice dincolo de granițele sale: «Nu sunt sigur că rolul SUA este acela de a face înconjurul lumii spunând „Așa vor sta lucrurile. Noi putem ajuta...””. Cred că unul dintre modurile prin care să sfârșim ca fiind urâți este de a merge prin întreaga lume spunând „Noi așa facem lucrurile, așa ar trebui să le faceți și voi”».²⁵

Evenimentele de la 11 septembrie 2001 l-au determinat pe Bush să renunțe la doctrina sa de angajament selectiv și să îmbrățișeze o perspectivă globală mai activistă.²⁶ Aceste evenimente le-au acordat neoconservatorilor pretextul pe baza căruia să facă din strategia lor de proeminență militară următoarea Strategie Globală a SUA.

Maria Ryan consideră că piatra de încercare a politicii externe a neoconservatorilor a reprezentat-o ceea ce Charles Krauthammer numește „momentul unipolar al Americii”, și anume poziția SUA ca unic pol al puterii lumii, care a devenit jucătorul decisiv în orice conflict ar fi luat parte.²⁷ Într-unul dintre documentele importante ale think-tank-ului neoconservator „Project for the New American Century”, se subliniază faptul că SUA „este unica superputere a lumii și nu se confruntă cu niciun alt rival global. Strategia americană ar trebui să caute să păstreze și să extindă această poziție avantajoasă pe viitor, cât mai mult cu putință.” Pentru aceștia, începutul secolului XXI a reprezentat o situație strategică în care SUA ar trebui să încerce să își păstreze puterea, pentru a consolida „pax Americana”, așadar nevoia de a menține superioritatea forțelor militare.²⁸

Aceste idei se regăsesc în „codificarea Doctrinei Bush”²⁹, strategia de securitate națională a SUA din 2002. În acest document se poate observa aceeași retorică neoconservatoare referitoare la „poziția unică a puterii militare de neegalat și măreața putere economică și influență politică”, „momentul oportunității”³⁰ pe care SUA ar trebui să îl mențină. Conform acestui document, puterea SUA trebuie să fie gata să acționeze în orice moment dacă dorește să aibă un impact, iar puterea miliară ar trebui să fie utilizată pentru a asigura dominație globală unilaterală și hegemonică.³¹

Evenimentele de la 11 septembrie au pus sub semnul întrebării eficiența strategiei descurajării, a îngrădirii sau a răspunsurilor post facto în relație cu terorismul transfrontalier și statele eșuate și paria, rezultând nevoia unei abordări preventive.³² Strategia de Securitate Națională din 2002 admite

că în perioada Războiului Rece descurajarea era „o defensivă eficace”, dar conceptul tradițional de descurajare nu va merge împotriva unui inamic terorist ale cărui ținte sunt victime inocente.³³

Cea de a doua presupuziție a Doctrinei Bush este că America trebuie să se elibereze din constrângerile internaționale, deoarece puterea sa trebuie să fie liberă să urmărească și să-și garanteze propriile sale interese naționale.³⁴

Neoconservatorii susțin că, în realitate, instituții internaționale precum Națiunile Unite sunt de cele mai multe ori incapabile să reacționeze în chestiuni urgente sau vitale, ori că nu se pot ridica la înălțimea așteptărilor presupuse de sarcini, după cum o dovedesc cazurile Bosniei și Rwandei.³⁵ Așadar, SUA trebuie să fie pregătită să reacționeze unilateral: „nu va ezita să acționeze singură dacă este necesar”.³⁶ Războiul din Irak reprezintă un exemplu clar al unilateralismului lui Bush.

Un al treilea element al acestei doctrine este legat de faptul că – susținând că se confruntă cu o nouă amenințare transfrontalieră – SUA pretinde dreptul de a interveni oriunde în lume pentru a preîntâmpina o amenințare plauzibilă la adresa propriei sale securități.³⁷

Un obiectiv de o importanță aparte în cadrul strategiei îl reprezintă stabilirea unei hegemonii sau întâietății americane.³⁸ Conform viziunii neoconservatoare, păstrarea păcii și securizarea intereselor SUA pot fi asigurate doar printr-o preponderență a puterii americane. În fapt, obiectivul principal al supremației nu este doar păstrarea efectivă a păcii între marile puteri, „ci păstrarea supremației SUA prin depășirea politică, economică și militară a oricărui provocator global.” Așadar, una dintre grijile majore ale unei politici de supremație este de a preveni ascensiunea unui competitor.

Posen și Barry identifică proliferarea armelor de distrugere în masă ca reprezentând o amenințare majoră la adresa intereselor SUA, deoarece subminează libertatea de acțiune a americanilor prin creșterea costurilor și a riscurilor avantajului.³⁹ Referitor la acest argument, se poate observa preocuparea doctrinei și a administrației Bush pentru întărirea eforturilor de neproliferare, pedepsind în mod activ pe oricine nu se conformează voinței SUA. Este susținut ca terorismul i-a acordat lui Bush șansa de a împinge supremația SUA.⁴⁰ Dar există de asemenea și argumente care tind să sublinieze faptul că doctrina hegemonică a

lui Bush a fost în principal favorizată de sistemul unipolar. Ipoteza lui Tucicide explică foarte bine acest fapt: „statele se extind în lipsa unei puteri compensatorii, o putere nebalansată va acționa fără moderație, iar statele care nu constituie subiectul constrângerii externe tind să observe puține limite în comportamentul lor, o putere nebalansată creează posibilitatea unui comportament agresiv.”⁴¹ Poate fi argumentat că aceeași unipolaritate poate să fi stat la baza unui mediu permisiv pentru promovarea agresivă a democrației în întreaga lume, ca urmare a creșterii statelor de o putere relativă care tind să își definească propriile interese într-o manieră vastă și caută mai multă influență în afara granițelor. În acest mod se poate explica profunda dorință a lui Bush de a răspândi libertatea și democrația în întreaga lume, în strânsă legătură cu securitatea SUA.

Ideea promovării valorilor democratice își are rădăcinile în viziunea asupra destinului manifest al lui Wilson, dar în vreme ce Wilson dorea „să facă lumea sigură de dragul democrației”, Bush „dorea ca lumea să devină mai democrată pentru siguranța Americii.”⁴²

Pentru a obține sprijinul total al opiniei publice interne pentru cele două războaie din Afganistan și Irak, Bush și-a bazat discursurile sale pe excepționalismul american, argumentând că doar o națiune superioară, „cel mai luminos far pentru libertate și șansă din lume” poate reprezenta o amenințare pentru cei care, la rândul lor, sunt inamici ai principiilor democratice.

Bush a considerat că tocmai statutul Americii, acela de a fi o națiune excepțională, a făcut-o să devină o țintă ușoară pentru Al-Qaeda și Osama Bin Laden. Mai mult decât atât, războiul împotriva terorii a fost purtat sub auspiciile excepționalismului american, fiind de asemenea influențat și de moștenirea lăsată de războiul din Vietnam și politica lui Nixon. Americanii aveau să se angajeze în „lupta pentru libertate”, pentru a evita să întărească „sindromul Vietnam”.⁴³ Rezultatul este unul controversat, după cum se poate deduce din nereușita lui Bush de a răspândi democrația și de a proteja libertatea cu prețul folosirii armelor, și cu toate acestea a fost „un fel de efort neoimperial pentru a revendica conducerea globală a Americii, în care democrația devine în mod voit mai puțin importantă” și mai degrabă o ambiție geopolitică.⁴⁴

4. Doctrina Obama – menținerea preponderenței SUA și a rolului de conducător prin offshore balancing

Având în vedere schimbările structurale, președintele Barack Obama a trebuit să se confrunte cu o serie de provocări din întreaga lume: «războaie neterminate și nepopulare în Irak și Afganistan, discuții de pace stagnate în Orientul Mijlociu, achiziționarea de capacități nucleare de către statele ostile și o deteriorare a regimului de non-proliferație, o criză financiară globală și recesiunea economică profundă, schimbările de climă și pericolele de mediu care se prefigurează, creșterea datoriei publice și aducerea la limită a bugetelor, și amplificarea grijilor „multipolare”, aduse de o Chină în curs de dezvoltare și o Rusie înstrăinată».⁴⁵

Ținând cont de contextul moștenit, excepționalismul american nu părea suficient. De la începutul mandatului său, Obama părea să fi respins „ideea vechiului excepționalism american conservator” pe care Bush l-a răspândit pe durata mandatului său, dar nu întregul concept. Departamentul de a discredita acest concept, Barack Obama i-a oferit un alt sens. În discursurile sale, el a vorbit adesea despre „măreția” SUA sau „geniul adevărat”⁴⁶. Dar SUA a fost mult prea implicată în conflictele din întreaga lume, iar capacitatea sa de a alege a fost pusă în pericol. SUA a ales să acționeze ca un lider, iar acest lucru a obligat-o să acționeze din prisma responsabilității asumate, ajungând să se implice în conflicte nesemnificative pentru interesele sale.⁴⁷

Era necesară o nouă abordare strategică. În ianuarie 2012, o nouă orientare de apărare strategică a intrat în vigoare. Așa cum sugerează și titlul, obiectivul administrației Obama este de a susține „conducerea globală SUA”, prin urmare, va continua să intervină și să acționeze ca un lider, menținând largă definirea intereselor sale.⁴⁸ Acest fapt nu este cu mult diferit de strategia unilaterală a lui Bush, pe care am analizat-o mai sus. Dar unilateralismul este înlocuit cu ceea ce Stephen Walt numește „offshore balancing”. Urmărind această strategie, SUA va interveni în mod discriminatoriu doar atunci când interesele sale naționale sunt amenințate sau atunci când costurile nu sunt foarte mari (în cazul intervențiilor umanitare). SUA va susține implicarea unor actori regionali pentru a crea un echilibru al puterii care să prevină apariția unor puteri care ar putea reprezenta o amenințare.

Va interveni discriminatoriu și se va concentra asupra zonelor importante din punct de vedere strategic și își va restrânge interesele.⁴⁹

Walt consideră că această strategie este eficientă, deoarece puterea americană nu va mai genera o stare de teamă în rândul altor state și actori nestatali deopotrivă, așadar puterea americană nu va mai fi percepută drept o amenințare.⁵⁰ Christopher Layne⁵¹ consideră că strategia de offshore balancing este diferită de izolaționism, deoarece, în cazul celei de-a doua, balansul puterii în Eurasia sau cel din Orientul Mijlociu sau Europa este irelevant pentru securitatea SUA. Niciunul dintre acești actori nu ar putea amenința SUA. În ciuda faptului că aceste două abordări reprezintă căi diferite care implică resurse și rezultate diverse, ele pot părea asemănătoare. Ambele presupun că SUA va reuși să oprească puterile regionale de a se angaja într-un război și că nu va folosi puterea armată pentru a preveni deschiderea economică din zona Eurasia. Dar, poate cea mai puternică deosebire între cele două este reprezentată de capacitățile regiunii care ar putea da naștere unei noi hegemonii. Acesta este cazul Chinei în regiunea Asiei de Sud-Est. Comportându-se ca un offshore balancer, SUA își va concentra atenția și prezența militară în Asia de Sud-Est, fapt care este deja menționat în strategia de apărare a lui Obama.⁵² Referitor la crearea unei balanțe a puterii regionale în zonele strategice pentru SUA cu scopul de a preveni apariția a ceea ce Walt numește „un coleg competitor”⁵³ (în acest caz, China în Pacific), Obama a asigurat deja prezența SUA în zona Pacificului prin înțelegerea cu Australia.⁵⁴

În plus, strategia urmărește sporirea nivelului de cooperare cu India, care va servi drept „ancoră economică și furnizor al securității în regiunea mai largă a Oceanului Indian”. Prin intermediul acestor acțiuni, puterile regionale vor avea mai multe responsabilități în menținerea stabilității în regiunile, fapt care în primul rând va oferi SUA posibilitatea alegerii locului în care va interveni, și în al doilea rând determină statele să se concentreze mai mult asupra vecinilor și mai puțin asupra SUA.⁵⁵

Așadar, SUA va descuraja puterile emergente prin crearea și susținerea de alianțe regionale care vor stabili balanța de putere a regiunii. Dacă descurajarea nu este productivă, SUA este pregătită să învingă statul care reprezintă o amenințare. Prezența strategiei de apărare este foarte clară în

această privință, mai ales în cazul descurajării Coreei de Nord.⁵⁶

Conform noii viziuni de apărare a intereselor SUA, forțele militare americane – Joint Force of America- trebuie să fie în continuare cele mai dezvoltate din lume și trebuie să intervină în misiuni care amenință „interesele vitale” ale SUA, precum apărarea patriei, oprirea agresiunilor Al-Qaeda, descurajarea agresiunilor, contracararea proliferării nucleare etc.).⁵⁷

Această strategie de conducere s-a regăsit și în timpul administrației Bush în operațiunile extinse precum cele din Irak și Afganistan. Acestea au avut loc pentru a-și putea menține poziția hegemonică asupra sistemului internațional. Dar în termeni neorealiști ai costurilor și beneficiilor numeroaselor operațiuni în care SUA a fost atrasă, în perioada mandatului Bush, pentru a putea menține și promova această supremație a crescut semnificativ costurile în pofida beneficiilor.⁵⁸ Ghidul Strategiei de Apărare (Defense Strategic Guidance) explică necesitatea reducerii acestor costuri: „ne retragem din aceste două operațiuni [Irak și Afganistan], facem pași pentru a proteja vitalitatea economică a țării și pentru a ne proteja interesele”.⁵⁹ Având în vedere faptul că activitatea de contracarare a proliferării armelor de distrugere în masă și a rachetelor balistice încă reprezintă un interes de bază al SUA, aceasta își va menține prezența militară în Estul Mijlociu. Faptul că „forțele SUA nu vor mai avea dimensiunile necesare pentru a purta „operațiuni prelungite la scara mare” este un alt punct prin care strategia de apărare Obama se apropie foarte mult de obiectivele unei strategii offshore balancing, deoarece în acest mod SUA va avea posibilitatea de a dezvolta o abordare eficientă din punct de vedere al costurilor.

În ceea ce privește arsenalul nuclear al SUA, aceasta va urmări în continuare descurajarea, fapt care se încadrează sub umbrela strategiei offshore, deoarece „ca un offshore balancer, SUA va căuta în mod simultan să își maximizeze avantajele militare comparabile și flexibilitatea strategică”.⁶⁰

Dar, așa cum subliniază Walt, noua strategie de apărare, deși are multe caracteristici ale celei de offshore balancing, încă este una intervenționistă. În concordanță cu Ghidul de Apărare, SUA va continua să lupte împotriva amenințărilor teroriste, printr-o abordare activă de combatere. Aceasta se poate traduce prin „atacuri cu drone, raiduri nocturne și diverse alte forme de acțiuni sub

acoperire”.⁶¹ Potrivit acestei strategii, SUA trebuie să rămână liderul arenei internaționale, dar ca offshore balancer trebuie să se bazeze pe alianțele regionale din acea zonă și să intervină doar când balanța puterii este neproductivă.⁶²

Strategia Obama, deși tinde să îngusteze zona de intervenție directă a SUA, pentru a preveni atragerea în alte războaie costisitoare atâta timp cât interesele vitale ale SUA nu sunt implicate, nu presupune că SUA va renunța la rolul de lider în arena internațională. Este, mai degrabă, o problemă de percepție. De exemplu, SUA își asumă faptul că rolul său în Asia reprezintă „o fundație vitală pentru securitatea Asia-Pacific”, dar este posibil ca Pakistan, China sau Coreea de Nord să nu aibă aceeași opinie despre intervențiile SUA, deoarece o intervenție americană în acea zonă îi poate face să se simtă mai puțin siguri. Urmărind noul ghid al strategiei de apărare, SUA „va continua să promoveze o ordine internațională bazată pe reguli”⁶³, ceea ce înseamnă că nu va renunța la rolul său de misionar, ci doar își va restrânge acțiunile la interesele sale strategice.

Tabelul 1 oferă o imagine clară a principalelor caracteristici ale celor trei strategii globale (SG), ușurând astfel observarea diferențelor și a similarităților dintre acestea. După cum se poate vedea în tabel, doctrina lui Obama este similară cu cea a lui Nixon în ceea ce privește ancora analitică, mai precis realismul, și de asemenea în ceea ce privește evitarea angajamentelor neprofitabile, preferința pentru o balanță a puterii drept furnizor de stabilitate mondială, sprijinul pentru menținerea statu-quo-ului referitor la dinamica nucleară și ideea de utilizare a forței și a intervențiilor umanitare pe baze discriminatorii, definiția îngustată a interesului național, predilecția pentru a considera Asia drept o prioritate regională. Din strategia Bush păstrează ideea de a menține leadershipul, prevenirea nediscriminată a armelor de distrugere în masă și scopul de a îngrădi conflictele regionale. Se mai poate observa că, deși susțin tipuri diferite de intervenție în regiunile prioritare, toți cei trei președinți rămân interesați de continentul asiatic.

Spre deosebire de „momentul unipolar de mare oportunitate” al lui Bush, Nixon și Obama au trebuit să elaboreze strategii care să răspundă nevoii de a reasigura poziția de lider a SUA într-un mediu nepropice atât internațional cât și domestic. În ciuda faptului că au trăit în timpurile unor sisteme internaționale diferite, Nixon într-unul

	SG Nixon	SG Bush	SG Obama
Ancora analitică	Realism	Unilateralism/supremație/ realism moral democratic	Realism defensiv
Probleme majore ale politicii internaționale	- Pace în rândul marilor puteri - Evitarea unei încurcături de tipul războiului din Vietnam	- Evitarea ascensiunii unui competitor - Războiul global împotriva terorismului	Păstrarea poziției de lider, dar în același timp evitarea implicării în conflicte anevoioase care nu amenință interese vitale
Ordinea mondială preferată	De la 2 la 5 mari puteri – balanța de putere	Hegemonică	Conducerea SUA prin balanța regională de putere
Dinamica nucleară	Sprijină statu-quo	Sprijină agresiunea	Sprijină statu-quo
Interesul național	Restrâns	Vast	Restrâns
Prioritățile regionale	Eurasia	Asia și teritoriul oricărui potențial competitor	Asia de Sud-Est și Orientul Mijlociu
Proliferarea nucleară	Prevenție discriminatorie	Prevenție nediscriminatorie	Prevenție nediscriminatorie
NATO	Se păstrează	Extinde și susține	Susține
Conflictelor regionale	Intervenție discriminatorie	Îngrădire, intervenție discriminatorie	Îngrădire, intervenție discriminatorie
Intervenție umanitară	Intervenție discriminatorie	Intervenție discriminatorie	Intervenție discriminatorie
Utilizarea forței	Pe principii discriminatorii	După voință, frecventă - Război preventiv	Discriminatorie, nu e prima soluție
Excepționalismul american	Utilizarea retorică, credința în principiile Wilsoniene și în indispensabilitatea Americii. Utilizat pentru retragerea din Vietnam.	Reinterpretarea excepționalismului Wilsonian. SUA are datoria de a promova democrația pentru siguranța sa – diferit de dorința lui Wilson de a avea o lume sigură pentru democrație. Folosit pentru a justifica intervențiile americane din Irak.	Aparent indiferent la adresa sa – nu îl respinge și nici nu face apel la el în mod activ.
Destinul manifest	Utilizare retorică	Aplicarea unei forme reinterpretate pentru justificarea intervențiilor militare Misiunea SUA este eradicarea răului.	Promovarea democrației de către SUA prin puterea exemplului.

Tabel 1 – Strategiile generale ale lui Nixon, Bush și Obama⁶⁴

bipolar, Obama într-unul unipolar, amândoi au trebuit să gestioneze creionarea viziunilor lor după provocări similare: o societate refractară la orice viitor angajament militar, moștenire a unor războaie nepopulare și costisitoare – Vietnam în cazul lui Nixon, Afganistan și Irak în cazul lui Obama, dar și dificultăți de natură nucleară și economică, și amândoi au fost preocupați de modul de gestionare a implicării Chinei și a Rusiei.

Doctrina lui Bush diferă în multe aspecte de cea a lui Nixon – în primul rând pentru că doctrina lui Bush susține că stabilitatea sistemului mondial constă în păstrarea puterii sale preponderente, în timp ce pentru Nixon stabilitatea poate fi obținută doar prin atingerea balanței de putere. În timp ce Nixon promova prin strategia sa de destindere și prin diplomația sa triumfiulară ceva mai degrabă similar angajamentului selectiv care păstra elemente neo-izolaționiste impuse de greutățile vremurilor, Bush promovează un sistem hegemonic, o abordare de ofensivă militară, bazată pe acțiune preventivă. Mai mult decât atât, neoconservatorii tind să critice strategia de destindere și să îl acuze pe Nixon de ambiții prea mici, dând naștere ideii că ar exista limite ale puterii SUA.⁶⁵ Același argument se regăsește și în elementele de offshore balancing cuprinse în doctrina Obama; acestea sunt privite de către neoconservatori ca fiind dovada pe care America o aduce lumii referitor la slăbiciunea sa, lucru ce-ar putea destabiliza sistemul și favoriza apariția unui competitor la adresa poziției sale de lider. Așa-numitul realism moral democratic, care este din punctul lui Kaufman de vedere, ancora teoretică a doctrinei Bush, presupune că regimurile nu se comportă asemănător, deoarece ele adoptă ideologii și tipuri de organizare diferite. Acest fapt vine de asemenea în contradicție cu percepția lui Nixon, conform căreia, într-un sistem anarhic, toate statele au un comportament similar și predictibil, și anume că „toate țările ar trebui judecate pe baza acțiunilor lor, și nu pe baza ideologiilor interne.”⁶⁶

Se susține că nevoia de schimbare în abordarea strategiei de securitate națională a fost necesară datorită doctrinei unilaterale și hegemonice a lui Bush. Fukuyama a identificat patru greșeli majore făcute de administrația Bush, care au pus viitorul Americii în pericol⁶⁷: lărga definire a doctrinei de prevenire care nu a luat în considerare extraordinarele costuri ale unei abordări pur militare care, până și pentru o superputere precum

SUA erau mult prea mari pentru a fi realiste, eșecul de a anticipa reacția globală a exercițiului american de putere hegemonică (ceea ce a dus la intensificarea retoricii anti-americane pe întregul glob), supraestimarea eficacității puterii militare convenționale când vine vorba de statele slabe și rețelele teroriste transnaționale și lipsa unei strategii convingătoare.

Concluzii

Analiza comparativă de mai sus a relevat faptul că noua doctrină americană poate fi privită drept moștenire a doctrinei lui Nixon și a lui Bush, păstrând elemente din ambele. Deși împărtășește multe similarități cu o viziune care a influențat politica de securitate a Americii în perioada Războiului Rece, politica lui Obama menține și anumite elemente din doctrina precedentă.

Elementele de offshore balancing pe care strategia Obama le prezintă sunt similare cu strategia de destindere a lui Nixon, deoarece ambele strategii caută să evite implicarea inutilă a SUA în războaie care nu sunt vitale pentru interesele americane și ambele propun o balanță regională de putere pe continentul asiatic. Existența unor elemente comune ale strategiei Obama cu a celei Nixon poate fi explicată de contextul similar, pe de-o parte, în sensul situației economice interne și a implicării într-un război costisitor care a adus un deficit de imagine SUA, dar în același timp diferit, datorită schimbării distribuției de putere în sistemul internațional. Douăzeci de ani de unipolarism și intervenționism au schimbat mult logica ordinii internaționale, iar o retragere totală în teritoriul american nu putea fi o alternativă viabilă pentru un stat privit atât de mult timp drept liderul incontestabil.

Robert Lieber identifică patru factori care stau drept mărturie a nevoii de a reevalua strategia de securitate a unei țări, deoarece apar îngrijorări cu privire la supraextindere și la costurile de menținere a angajamentelor străine, toate acestea ducând la o solicitare în exces a resurselor. Acești factori sunt: posibilitatea riscurilor militare, prinderea într-o mlaștină străină, erodarea sprijinului intern și declinul economic.⁶⁸ După cum s-a discutat deja în cadrul analizei doctrinei lui Obama, se observă că Bush a lăsat o Americă ce resimțea nevoia unei schimbări, dacă luăm în considerare factorii de mai sus: cheltuiala militară a pus multă presiune

pe sistemul financiar al SUA și, împreună cu recesiunea economică, au forțat tăieri ale cheltuielii militare în noua strategie. Obama a renunțat la ideea lui Bush de a favoriza acțiunea preventivă în favoarea descurajării, precum și la ideea de a folosi forța după bunul plac și a exacerbării acțiunilor unilaterale, totuși a păstrat de la predecesorul lui ideea dezvoltării capacității militare.

Deși niciun „David sau grup de Davizi au îndrăznit să confrunte SUA în chip de Goliat”⁶⁹, dându-le astfel dreptate neoconservatorilor care susțin că *bandwagoning* apare mai degrabă într-o situație de hegemonie a SUA decât în situația balanței de putere, strategia hegemonică nu a părut să fie cea mai bună alegere în susținerea și securizarea intereselor americane. Lipsa pentru preferința poziției hegemonice a SUA, dar continuarea revendicării poziției de lider a lumii, prin propunerea unei abordări a problemelor mai curând multilaterală și regională decât una unilaterală și agresivă, poate fi explicată prin referirea la ceea ce se cheamă tensiunea dintre rolul unui stat ca hegemon și rolul său ca mare putere (definite în termeni de capacități materiale).

NOTE:

1 Stanley A. RENSHON, *National Security in the Obama Administration Reassessing the Bush Doctrine*, Routledge, New York and London, 2010, p. 199.

2 Terrence Edward PAUPP, *The future of global relations, crumbling walls, rising regions*, Palgrave Macmillan, US, 2009, p. 14.

3 USA Department of Defense, *Secretary of Defense statement. Introduction in Sustaining US global leadership: Priorities for 21st century defense*, ianuarie 2012, http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf, accesat la 12 ianuarie 2012.

4 Barry R. POSEN, Andrew L. ROSS, *Competing visions for US Grand Strategies* în *International Security*, Volume III-Widening Security, Edt. BUZAN, Barry; HANSEN, Lene, Sage Publications, London, 2007, p. 299.

5 Stephen M. WALT, *The myth of American exceptionalism*, în *Foreign Policy*, November 2011, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/the_myth_of_american_exceptionalism?page=full, accesat la 4 februarie 2012.

6 Siobhán MCEVOY-LEVY, *American exceptionalism and US Foreign Policy – Public diplomacy at the End of the Cold War*, Palgrave Macmillan, New York, 2001, p. 23.

7 Shane MOUNTJOY, *Manifest Destiny. Westward*

Expansion, Chelsea House, New York, 2009, p. 9.

8 Trevor B Mccrisken, *American exceptionalism and the legacy of Vietnam. Us Foreign Policy since 1974*, Palgrave Macmillan, New York, 2003, p. 3.

9 John B. JUDIS, *The Folly of Empire*, Oxford University Press, London, 2006, p. 77.

10 David A. WELCH, *The impact of the „Vietnam syndrome” on US foreign policy in a post-cold war world*, în *Globalization and Conflict*, National Security in a new strategic era, ed. PATMAN, Robert G., Routledge, USA, 2006, p. 96.

11 Henry KISSINGER, *Diplomacy*, Simon & Schuster Publishing House, US, 1994, pp. 703-704.

12 David A. WELCH, *op. cit.*, p. 96.

13 Henry KISSINGER, *op. cit.*, p. 704.

14 Miller Center for Public- University of Virginia Affairs, *American President Richard Milhous Nixon*, accesat la 4 februarie 2012, <http://millercenter.org/president/nixon/essays/biography/5>.

15 *Richard Nixon first inaugural speech*, 20 ianuarie 1969, accesat la 4 februarie 2012, <http://www.bartleby.com/124/pres58.html>.

16 Robert G. KAUFMAN, *In defence of the Bush Doctrine*, The University Press of Kentucky, USA, 2007, p. 104.

17 Henry KISSINGER, *op. cit.*, p. 707.

18 Barry POSEN, Andrew ROSS, *op. cit.*, p. 306.

19 John G. KEILERS, *Nixon doctrine and Vietnamization*, The official website page of the United States Army, 29 iunie 2007, http://www.army.mil/article/3867/Nixon_Doctrine_and_Vietnamization, accesat la 4 februarie 2012.

20 Stephen M. WALT, *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy* (W. W. Norton, 2005), *op. cit.* in Stephen M. Walt., *Abandwagon for offshore balancing?*, *The Foreign policy*, 1 decembrie 2011, http://walt.foreignpolicy.com/posts/2011/12/01/a_bandwagon_for_offshore_balancing, accesat la 3 februarie 2012.

21 *President Nixon's Speech on Vietnamization*, 3 noiembrie 1969, <http://vietnam.vassar.edu/overview/doc14.html>, accesat la 4 februarie 2012.

22 Trevor MCCRISKEN, *op. cit.*, pp. 31-32.

23 Henry KISSINGER, *op. cit.*, p. 706.

24 John B. JUDIS, *op. cit.*, pp. 165, 172.

25 Sergio FABBRINI, *US unilateralism and American conservative nationalism* în *The United States Contested- American unilateralism and European discontent*, edit. Sergio FABBRINI, Routledge, London, 2006, p. 12.

26 Maria RYAN, *Neoconservatism and the American Public. Was 9/11 a hegemonic moment?* in *The US Public and American Foreign Policy*, edit. Andrew JOHNSTONE; Helen LAVILLE, Routledge London& New York, 2010, p. 159.

27 *The project for the New American Century*,

Rebuilding America's defenses, strategy, forces and resources for a new century, Sept 2000, pp. i, 1-2.

28 Simon DALBY, *Geopolitics, grand strategy and the Bush doctrine: the strategic dimensions of US hegemony under George W. Bush* în *Hegemony or empire? The redefinition of US power under George W. Bush*, Edit. Charles-Philippe David, David Grondin Ashgate Publishing Limited, England, 2006 p. 42.

29 White House, *The national security strategy of the United States of America*, Sept 2002, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002>, accesat la 29 ianuarie 2012.

30 David GRONDIN, *Introduction: coming to terms with America's liberal hegemony/empire* în *Hegemony or empire? The redefinition of US power under George W. Bush*, Edit. Charles-Philippe DAVID, David GRONDIN, Ashgate Publishing Limited, England, 2006, p. 16.

31 Robert KAUFMAN, *op. cit.*, p. 1.

32 *The national security strategy of the United States of America*, Sept 2002, *op. cit.*, p. 15.

33 Sergio FABBRINI, *op. cit.*, p. 13.

34 Robert J. LIEBER, *The American Era, power and strategy for the 21st century*, Cambridge University Press, UK, 2005, p. 4.

35 White House, *The national security strategy of the United States of America*, Sept 2002, *op. cit.*, p. 6.

36 Sergio FABBRINI, *op. cit.*, p. 13.

37 Robert JERVIS, *Understanding the Bush Doctrine*, *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No. 3, Fall 2003, p. 376.

38 Barry POSEN, Andrew ROSS, *op. cit.*, pp. 316-317, 322.

39 Mel GURTOV, *American crusades, unilateralism, past and present*, în *Confronting the Bush Doctrine, critical views from the Asia Pacific*, edit. Gurtov, Mel, Ness van Peter, Routledge Curzon, USA, 2005, p. 1.

40 Jonathan MONTEN, *The roots of the Bush Doctrine: power, nationalism and democracy promotion in US Strategy*, *International Security*, Vol. 29, No. 4, Spring 2005, p. 117.

41 John G. IKENBERRY, *Woodrow Wilson, the Bush Administration and the future of liberal internationalism* în *The crisis of American Foreign Policy – Wilsonianism in the twenty-first century*, edit. Ikenberry, John G. et al, Princeton University Press, US, 2009, p. 9.

42 Trevor B. MCCRISKEN, *op. cit.*, pp. 183, 193.

43 G. John IKENBERRY, *Woodrow Wilson, the Bush Administration, and the Future of Liberal Internationalism*, *op. cit.*, pp. 2, 3.

44 G. John IKENBERRY, *The Right Grand Strategy*, în *The American Interest*, ianuarie/februarie 2010, <http://www.the-american-interest.com/article.cfm?piece=760>, accesat la 30 ianuarie 2012.

45 James T. PETRE, *Hermeneutical Rhetoric and Progressive Change: Barack Obama's American*

Exceptionalism în *The Obama Effect. Multidisciplinary renderings of the 2008 campaign* edit. Harris E., Heather et al, New York, State University, 2010, p. 16.

46 Stephen M. WALT, *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*, *op. cit.*

47 USA Department of Defense, *Sustaining US global leadership: Priorities for 21st century defense*, USA Department of Defense, 5 ianuarie 2012, http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf, accesat la 12 ianuarie 2012.

48 Stephen M. WALT, *In the National Interest - A grand new strategy for American foreign policy*, în *Boston Review*, februarie/martie 2005, <http://bostonreview.net/BR30.1/walt.php>, accesat la 30 ianuarie 2012.

49 G. John IKENBERRY and Stephen WALT, *Offshore Balancing or International Institutions? The Way Forward for U.S. Foreign Policy*, în *I. Brown Journal of World Affairs*, Vol. XTV, toamnă/iarnă 2007, <http://www.bjwa.org/article.php?id=qlwQ0F46V0xks81992e8M6vxu3k1pWxctE17hz78>, p. 2, accesat la 27 decembrie 2011.

50 Christopher LAYNE, *The Peace of Illusions: American Grand Strategy From 1940 to the Present*, New York: Cornell University Press, 2006, p. 160.

51 *Sustaining US global leadership: Priorities for 21st century defense*, în *op. cit.*, p. 2.

52 Stephen M. WALT, *In the National Interest - A grand new strategy for American foreign policy*, în *op. cit.*

53 Peter BEINART, *Obama's Foreign Policy Doctrine Finally Emerges With 'Offshore Balancing'*, *The Daily Beast*, 28 Noiembrie 2011, <http://www.thedailybeast.com/articles/2011/11/28/obama-s-foreign-policy-doctrine-finally-emerges-with-offshore-balancing.html>, accesat la 3 ianuarie 2012.

54 Cristopher LAYNE, *op. cit.*, p. 161.

55 *Sustaining US global leadership: Priorities for 21st century defense*, *op. cit.*, p. 2.

56 *The Secretary of Defense statement in Sustaining US global leadership: Priorities for 21st century defense*, în *op. cit.*

57 Cristopher LAYNE, *op. cit.*, p. 158.

58 *Sustaining US global leadership: Priorities for 21st century defense*, în *op. cit.*, p. 1.

59 Christopher LAYNE, „From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy”, *International Security*, Vol. 22, No. 1, Summer, 1997, p. 113.

60 Stephen M. WALT, *Why the new Defense Guidance is still interventionist*, în *Foreign Policy*, 9 ianuarie 2012, http://walt.foreignpolicy.com/posts/2012/01/09/why_the_new_defense_guidance_is_still_interventionist, accesat la 30 ianuarie 2012.

61 Stephen M. WALT, *A bandwagon for offshore balancing?*, în *Foreign Policy*, 1 decembrie 2011,

http://walt.foreignpolicy.com/posts/2011/12/01/a_bandwagon_for_offshore_balancing, accesat la 28 decembrie 2011.

62 Stephen M. WALT, *Why the new defense guidance is still interventionist*, op. cit.

63 Prima coloană a acestui tabel aparține autorilor Posen și Ross, op. cit., p.298, dar prezintă anumite diferențe în ceea ce privește celelalte coloane. Criteriile folosite pentru a stabili cele 4 viziuni ale Strategiilor Naționale ale SUA sunt: izolaționalism, angajament selectiv, securitate cooperativă și înțâietate.

64 Jonathan MONTEN, op. cit., p. 154.

65 Robert KAUFMAN, op. cit., pp. 87, 105.

66 Andrew T.H. TAN, *US strategy against global terrorism how it evolved why it failed and where it is headed*, Palgrave Macmillan, USA, 2009, p. 101.

67 Robert J. LIEBER, op. cit., p. 54.

68 Timothy J. LYNCH, Robert S. SINGH, *After Bush, the case for continuity in American foreign policy*, Cambridge University Press, UK, 2008, p. 90.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *National security strategy of the United States of America*, White House, septembrie 2002, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002>.

2. ***, *Sustaining US global leadership: Priorities for 21st century defense*, USA Department of Defense, 5 ianuarie 2012, http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf.

3. ***, *The Secretary of Defense statement. Introduction in Sustaining US global leadership: Priorities for 21st century defense*, USA Department of Defense, 5 ianuarie 2012, http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf.

4. BEINART, Peter, *Obama's Foreign Policy Doctrine Finally Emerges With 'Offshore Balancing'*, în *The Daily Beast*, 28 Noiembrie 2011, <http://www.thedailybeast.com/articles/2011/11/28/obama-s-foreign-policy-doctrine-finally-emerges-with-off-shore-balancing.html>.

5. DALBY, Simon, *Geopolitics, grand strategy and the Bush doctrine: the strategic dimensions of US hegemony under George W. Bush* în *Hegemony or empire? The redefinition of US power under George W. Bush* Edit. David, Charles-Philippe, Grondin, David, England: Ashgate Publishing Limited, 2006.

6. FABBRINI, Sergio, *US unilateralism and American conservative nationalism* în *The United States Contested – American unilateralism and European discontent*, edit. Fabbrini, Sergio London: Routledge, 2006.

7. GRONDIN, David, *Introduction: coming to terms with America's liberal hegemony/empire în Hegemony or empire? The redefinition of US power under George W. Bush*, edit. David, Charles-Philippe, Grondin, David, Ashgate Publishing Limited, England, 2006.

8. GURTOV, Mel, *American crusades, unilateralism, past and present*, in *Confronting the Bush Doctrine, critical views from the Asia Pacific*, edit. Gurtov, Mel, Ness van Peter, Routledge Curzon USA, 2005.

9. IKENBERRY, G. John, *The Right Grand Strategy*, *The American Interest*, ianuarie/februarie 2010, <http://www.the-american-interest.com/article.cfm?piece=760>.

10. IKENBERRY, G. John, Walt, Stephen, *Offshore Balancing or International Institutions? The Way Forward for U.S. Foreign Policy*, în *I. Brown Journal of World Affairs*, Vol. XIV, toamnă/iarnă 2007, <http://www.bjwa.org/article.php?id=qlwQ0F46V0xks8I992e8M6vxu3k1pWxctE17hz78>.

11. IKENBERRY, John G. *Woodrow Wilson, the Bush Administration and the future of liberal internationalism* in *The crisis of American Foreign Policy – Wilsonianism in the twenty-first century*, edit. Ikenberry, John G. et. al, Princeton University Press US, 2009.

12. JERVIS, Robert, *Understanding the Bush Doctrine*, în *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No. 3, Fall 2003.

13. JUDIS, John B., *The Folly of Empire*, Oxford University Press, London, 2006.

14. KAUFMAN, Robert G, *In defence of the Bush Doctrine*, The University Press of Kentucky USA, 2007.

15. KEILERS, John G., *Nixon doctrine and Vietnamization*, The official website page of the United States Army, 29 iunie 2007, http://www.army.mil/article/3867/Nixon_Doctrine_and_Vietnamization.

16. KISSINGER, Henry, *Diplomacy*, Simon & Schuster Publishing House, US, 1994.

17. LAYNE, Christopher, *From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy*, în *International Security*, Vol. 22, No. 1

, summer, 1997.

18. LAYNE, Christopher, *The Peace of Illusions: American Grand Strategy From 1940 to the Present*, Cornell University Press, New York, 2006.

19. LIEBER, Robert J., *The American Era, power and strategy for the 21st century*, Cambridge University Press, UK, 2005.

20. LYNCH, Timothy J., SINGH, Robert S., *After Bush, the case for continuity in American foreign policy*, Cambridge University Press, UK, 2008.

21. MCCRISKEN, Trevor B, *American exceptionalism and the legacy of Vietnam. US Foreign Policy since 1974*, Palgrave Macmillan, New York, 2003.

22. MCEVOY-LEVY, Siobhán, *American exceptionalism and US Foreign Policy – Public diplomacy at the End of the Cold War*, Palgrave Macmillan, New York, 2001.

23. Miller Center for Public, University of Virginia Affairs, *American President Richard Milhous Nixon*, <http://millercenter.org/president/nixon/essays/biography/5>.

24. MONTEN, Jonathan, *The roots of the Bush Doctrine: power, nationalism and democracy promotion in US Strategy*, International Security, Vol. 29, No. 4, Spring 2005.

25. NIXON, Richard, *First inaugural speech*, 20 ianuarie 1969, <http://www.bartleby.com/124/pres58.html>.

26. NIXON, Richard, *President 's Speech on "Vietnamization"*, 3 November 1969, <http://vietnam.vassar.edu/overview/doc14.html>.

27. PAUPP, Terrence Edward, *The future of global relations, crumbling walls, rising regions*, Palgrave Macmillan, US, 2009.

28. PETRE, James T., *Hermeneutical Rhetoric and Progressive Change: Barack Obama's American Exceptionalism* în *The Obama Effect. Multidisciplinary renderings of the 2008 campaign* edit. Harris E., Heather et al, State University of New York, 2010.

29. POSEN, Barry, R., ROSS, Andrew L.,

Competing visions for US Grand Strategies in International Security, Volume III-Widening Security Edt. Buzan, BARRY; Hansen, LENE; Sage Publications, London, 2007.

30. RENSHON, Stanley A., *National Security in the Obama Administration Reassessing the Bush Doctrine*, Routledge, New York and London, 2010.

31. RYAN, Maria, *Neoconservatism and the American Public. Was 9/11 a hegemonic moment?* in *The US Public and American Foreign Policy*, edit. Johnstone, Andrew, Laville, Helen, Routledge, London&New York, 2010.

32. TAN, Andrew T.H, *US strategy against global terrorism how it evolved why it failed and where it is headed*, Palgrave Macmillan, USA, 2009.

33. The project for the New American Century, *Rebuilding America's defenses, strategy, forces and resources for a new century*, Sept. 2000.

34. WALT, Stephen M., *A bandwagon for offshore balancing?*, in *Foreign Policy*, 1 decembrie 2011, http://walt.foreignpolicy.com/posts/2011/12/01/a_bandwagon_for_offshore_balancing.

35. WALT, Stephen M., *A bandwagon for offshore balancing?*, in *Foreign Policy*, 1 decembrie 2011, http://walt.foreignpolicy.com/posts/2011/12/01/a_bandwagon_for_offshore_balancing.

36. WALT, Stephen M., *In the National Interest - A grand new strategy for American foreign policy*, în *Boston Review*, februarie/martie 2005, <http://bostonreview.net/BR30.1/walt.php>.

37. WALT, Stephen M., *The myth of American exceptionalism*, in *Foreign Policy*, noiembrie 2011, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/the_myth_of_american_exceptionalism?page=full.

38. WALT, Stephen M., *Why the new Defense Guidance is still interventionist*, in *Foreign Policy*, 9 ianuarie 2012, http://walt.foreignpolicy.com/posts/2012/01/09/why_the_new_defense_guidance_is_still_interventionist.

TSUNAMI ȘI INTELLIGENCE - NEVOIA DE REZILIENTĂ INTELIGENTĂ

*Ionel NIȚU**
*Costinel ANUȚA***

Evoluțiile alerte și, tot mai frecvent, imprevizibile ale mediului de securitate – pe fondul emergenței unei ere a globalizării, a incertitudinii și a unor multiple forme de tsunami (în sens propriu, dar și alegoric, inclusiv cele informaționale) – obligă instituțiile din domeniul securității să aloce și să dezvolte capacități de prognoză și avertizare timpurie. Totuși, dacă analizăm succesiunea evenimentelor care nu au putut fi prezise în ultimii 10 ani – de la 11 septembrie 2001 până la tsunami care a afectat Japonia în 2011 - nu putem eluda o realitate crudă: nu numai că nu putem prevedea astfel de evenimente, dar consecințele lor sunt tot mai puternice.

Cuvinte-cheie: tsunami; incertitudine; intelligence; analiză de intelligence; prognoză; studii prospective; reziliență inteligentă; strategie.

Introducere

Studiul de față își propune să prezinte unele considerații privind rolul intelligence în acest context al incertitudinii, inclusiv referitor la dezvoltarea unor metode prospective care pot determina reducerea gradului de incertitudine, dar și să ofere argumente pentru a accepta realitatea

crudă de care vorbeam: nu mai putem prevedea totul. Astfel, în fața unor evoluții absolut imprevizibile, statul, societatea și individul trebuie să se adapteze, inclusiv prin ceea ce numim, generic, reziliență (*resilience*). Având în vedere că întreg spectrul asociat implementării unei anumite politici este dificil de definit prin intermediul rezilienței *per se*, studiul aduce în atenție un concept de reziliență inteligentă (*smart resilience*), în sensul unui ansamblu de politici unitare, orientate spre viitor și care să implice minim de resurse alocate de stat și maxim de beneficii pentru societate și individ.

1. Tsunami ca alegorie a incertitudinii în mediul de securitate contemporan

Tsunamiul desemnează prin excelență un fenomen meteorologic. Pe fondul dinamicii accentuate a mediului internațional de securitate, termenul a căpătat conotații noi (tsunami tehnologic¹, economic², informațional³, politic sau social⁴). De altfel, aceste conotații rezultă ca urmare a principalelor caracteristici ale fenomenului: imprevizibilitate și impact devastator.

În ceea ce privește gradul de predictibilitate, există trei concepte vehiculate de analiști ca

* *Lector universitar Ionel NIȚU este șeful Departamentului central de analiză din SRI și doctorand al Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București, România. E-mail: ionelnitu@sri.ro*

** *Costinel ANUȚA este analist în cadrul Departamentului central de analiză din SRI, București, România. E-mail: costinel.anuta@gmail.com*

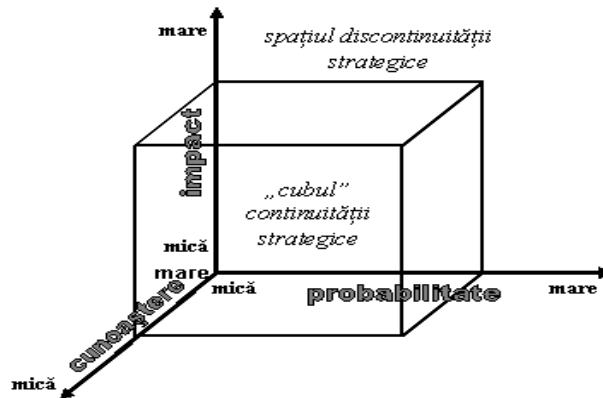

Figura nr. 1 Mediul de securitate, în raport cu principalele caracteristici ale amenințării (impactul, probabilitatea de manifestare și informațiile disponibile referitoare la aceasta)

relevante pentru evoluțiile mediului de securitate – incertitudine strategică, șoc strategic și discontinuitate strategică.

În majoritatea hărților de risc cu care operează diverse organizații, acestea se transpun în caracteristicile amenințării, adică vizează impactul, probabilitatea de manifestare și informațiile disponibile referitoare la aceasta.

Incetitudinea strategică poate fi descrisă utilizând faimosul joc de cuvinte al lui Donald Rumsfeld referitor la *unknown unknowns*, extrapolându-l la o diagramă cu:

- două tipuri de incertitudine – in/certitudine de ordinul întâi (cunoaștem sau nu anumite lucruri) și de ordinul doi (știm că deținem cunoașterea privind anumite lucruri) – și,

- patru cadrane de diferite dimensiuni: *known knowns* (lucrurile pe care le cunoaștem și realizăm – sau cel puțin credem – că le cunoaștem), *known unknowns* (lucrurile pe care știm că nu le cunoaștem), *unknown knowns* (lucrurile pe care le cunoaștem, dar nu realizăm acest lucru) și, *unknown unknowns* (lucruri pe care nu le cunoaștem și nici măcar nu realizăm că nu le cunoaștem).⁵

Șocul strategic ar putea fi definit ca un „eveniment major care marchează evoluția unei tendințe”, accelerându-i ritmul și schimbându-i traiectoria în mod semnificativ și, chiar mai important, schimbând „modul în care noi percepem securitatea și apărarea”.⁶

Chiar dacă unii analiști atribuie șocului strategic același sens ca și discontinuității strategice, trebuie să avem în vedere că cel de-al doilea concept descrie o stare post-factum mult mai extinsă⁷: în

timp ce șocul strategic doar modifică echilibrul curent, *discontinuitatea strategică*, pe lângă alterarea echilibrului, presupune identificarea unor noi tendințe, care ar putea defini modelul unui nou echilibru.

Discontinuitatea strategică evidențiază nevoia de a defini o a treia axă în analiza amenințării. Deși majoritatea evaluărilor/strategiilor de securitate evidențiază importanța cunoașterii pentru o percepție corectă a mediului, majoritatea analizelor se opresc la „disecarea” amenințării pe două coordonate – impact și probabilitate.

Astfel, o a treia axă ar putea-o constitui cunoașterea, cu mențiunea că respectiva axă a cunoașterii ar putea fi cel mai bine definită prin raportarea la in/certitudinea de ordinul doi evidențiată de jocul de cuvinte al lui Donald Rumsfeld menționat anterior.

Concret, evenimentele în cazul cărora cunoașterea tinde să fie nulă sunt fie evenimente imprevizibile, fie evenimente care nu pot fi analizate utilizând un tipar consacrat de gândire (atipice).

Interconectarea caracteristicilor conceptelor menționate mai sus delimitează două „spații” ale mediului de securitate: un „cub” al continuității strategice, în care se manifestă amenințările „clasice”, înconjurat de un spațiu fără limite al discontinuității strategice, după cum se poate observa în Figura nr. 1.

În timp ce „cubul” continuității strategice include amenințări cu caracter preponderent militar, ce-și au în principiu originea în perioada anterioară sfârșitului Războiului Rece, spațiul discontinuității

strategice conține o gamă întreagă de noi amenințări, dificil de abordat cu gândirea „clasică”.

Astfel, acest început de mileniu se caracterizează printr-o serie de premiere asociate discontinuității strategice: atacul terorist din 11 septembrie 2001 (prin efectele sale, nu doar prin suprimerea generată), pandemia de gripă porcină (procedural, prima pandemie declarată de Organizația Mondială a Sănătății), revoltele din Orientul Mijlociu și Africa de Nord/MENA (primele mișcări sociale de amploare care au cuprins aproape întreaga lume arabă), criza nucleară japoneză (prima criză semnificativă de acest gen, după Cernobîl, dar cu implicații mult mai extinse, atât tehnologic, cât și geopolitic), uraganul Katrina (dezastru natural care a bulversat sistemul de management al crizelor al celui mai dezvoltat stat din lume, după reperele actuale), tsunami care a afectat Indonezia în 2004 (cu efecte majore în ceea ce privește numărul de victime și distrugerile) sau activarea vulcanilor din Islanda (conducând la blocarea traficului aerian, pentru o perioadă, din fericire, scurtă). Totodată, criza economică globală a ajuns la un nivel fără precedent, iar atentatele de la Mumbai au consacrat eficacitatea tehnicilor de gherilă în executarea atacurilor teroriste, putând de altfel determina un conflict fără precedent în istoria tensiunilor India – Pakistan. Iar lista poate continua. De altfel, am uitat cu toții ceea ce se considera a fi cel mai mare flagel al începutului de mileniu: problema Y2K. Realitatea a fost că, printr-un simplu soft, problema s-a rezolvat ușor.

Mai mult, nu doar evenimentele în sine sunt greu previzibile, ci și consecințele unor evenimente (în sensul că unele fenomene cunoscute sau evoluții care par liniare produc ceea ce sociologia denumește „efecte perverse”), astfel că, adesea un eveniment izolat produce efecte neanticipate în celălalt colț al lumii (*butterfly effect*). Un asemenea exemplu îl constituie „criza” energiei nucleare determinată de cutremurul și tsunami din Japonia, care deocamdată s-a răsfrânt doar asupra Germaniei. Totodată, prezintă relevanță efectele dezastrului asupra Japoniei - retragerea ei de pe piețele financiar-bancare externe, axarea pe cheltuieli interne și investiții - ceea ce va presupune masive achiziții de resurse, implicit creșterea prețului acestora.

De asemenea, nu trebuie să uităm de efectele tsunami din domeniul tehnologiei informației. Cine a anticipat fenomenul Wikileaks? Dar explozia rețelilor de socializare? Extinderea Facebook sau

Twitter și utilizarea lor nu doar pentru socializare (ci cu extensii în plan politic – a se vedea „efectul facebook” asupra tinerilor din MENA sau „revoluția twitter” din Republica Moldova) vor conduce la recalibrarea teoriilor din domeniile sociale. Cine considera că astfel de forme de asociere spontane și nestructurate, virtuale și fără scopuri politice evidente, fără sediu, fără lideri și fără platforme coerente pot deveni actori non-statali importanți în teoriile sociologice ori de relații internaționale?

Influența unei idei, unui obiectiv lansat pe Facebook poate fi mai puternică decât cea promovată de o instituție de stat. Internetul tinde să ia locul presei scrise, în curând și al celei audio-video. Dacă până acum știam cine sunt acționarii și managerii unui ziar, îi cunoșteam politica editorială etc., ce știm despre formatorii de opinie de pe Internet (mai ales despre cei care aleg să-și camufleze identitatea)?

De asemenea, discontinuitatea strategică a condus la evidențierea unor paradoxuri, cum ar fi faptul că antiterorismul generează terorism. Războiul mondial împotriva terorismului a generat reacții constând în mult mai multe atacuri teroriste (nu doar în teatrele de operațiuni: Afganistan și Irak, ci și în statele participante/implicate militar). Probabil că dacă nu aveam „război internațional împotriva terorismului” nu am fi avut nici atentate la Madrid și Londra!

Astfel, riscurile asociate spațiului discontinuității strategice vor fi tot mai difuze, greu de cunoscut, anticipat ori monitorizat. În fața acestor multiple tsunami, ce soluții avem?

În principiu, în fața viitorului avem două posibilități: să îl „scanăm” (pentru a ne pregăti pentru ceea ce urmează) și să îl influențăm (pentru a ne feri de evoluțiile negative și pentru le potența pe cele pozitive). Acolo unde nu putem cunoaște și nici influența trebuie să pregătim instituțiile, societatea și individul să îl accepte și să reacționeze coerent pentru a amortiza potențialele șocuri și a relua viața socială, politică sau economică la parametrii anteriori, cât mai repede posibil. Așadar: prognoză și reziliență.

2. Intelligence ca sistem structurat de semnificare într-o lume interconectată

O analogie a intelligence cu un sistem de semnificare care urmează modelul triadic al lingvisticii lui Ferdinand de Saussure⁸ –

semnificant (produsul de intelligence), semnificat (evenimentele/evoluțiile analizate), semn (semnificația atribuită evenimentului analizat) – deși pare forțată, ar evidenția rolul serviciilor de informații, în particular al analizei de intelligence, în demersul de a oferi decidenților politici o perspectivă structurată asupra mediului de securitate.

„În măsura în care activitatea de informații are drept scop, în sens larg, reducerea incertitudinii inerente – nesiguranța naturală, specifică problemelor complexe de securitate națională și a incertitudinii induse (prin operațiuni de manipulare și dezinformare) ale consumatorilor, procesul de analiză vizează prioritar transformarea rezultatelor activității de intelligence în contribuție concretă la garantarea securității statului și a cetățenilor.”⁹

Pentru limitarea efectelor induse de evoluțiile alerte și adesea imprevizibile ale mediului de securitate pe care este chemată să-l evalueze sistematic, activitatea de intelligence trebuie să aibă în vedere îmbunătățirea prin adaptarea permanentă a proceselor, astfel încât produsul final să fie obținut cât mai repede, la un nivel calitativ ridicat și în termeni de eficiență (raportul cost - beneficiu)¹⁰.

În fața tsunami, reproiectarea intelligence ar putea viza:

- abordarea transdisciplinară a problemelor/fenomenelor din domeniul securității și realizarea de produse analitice multisursă;

- dezvoltarea capacităților și capabilităților necesare realizării de produse de intelligence cu caracter predictiv/anticipativ, care să permită identificarea vulnerabilităților și contracararea riscurilor, înainte ca acestea să se transforme în amenințări la adresa securității naționale;

- crearea unor mecanisme de avertizare timpurie, care să permită evidențierea de la fază embrionară a evoluțiilor care pot lua turnuri nefavorabile intereselor de securitate și implementarea unor mecanisme de lecții învățate, care să permită inventarierea și împărtășirea (încă din procesul educativ) a factorilor care pot influența activitatea de intelligence;

- prospectarea unor tipologii diversificate de configurare a relației producător – consumator și de captare a feedback-ului, care să permită ajustări permanente ale culegerii și analizei informațiilor, având în vedere rolul consumatorului de intelligence în cadrul ciclului de informații, foarte

important pentru eficiența activității de asigurare a securității naționale¹¹.

Abordarea transdisciplinară rezidă în faptul că „securitatea națională are un caracter multidimensional, necesitând o abordare integrată și interdisciplinară, posibil de realizat doar în condițiile existenței unor mecanisme instituționale adecvate de cooperare”¹².

În ceea ce privește standardizarea activității de intelligence, o argumentare este construită de către Rob Johnston¹³, care – imediat după 11 septembrie 2001 – a constatat că organizațiile de intelligence american nu utilizau în activitatea de zi cu zi nicio metodă analitică. De altfel, autorul nota că „practica cea mai comună este aceea de a face un brainstorming limitat pe baza analizei anterioare, producând astfel o înclinație către confruntarea părerilor anterioare. Niciuna dintre agenții nu cunoaște prea multe despre tehnicile analitice ale celorlalte. Per total, se pune accentul mult mai mult pe abilitățile de scriere și comunicare decât pe metode analitice. Majoritatea antrenamentului e la fața locului.”¹⁴

Și atunci, nu poți să nu te întrebi: există oare o conexiune între faptul că existau date despre ceea ce urma să devină cea mai mare tragedie a SUA și faptul că evenimentele de la 11 septembrie 2001 nu au putut fi prevenite, respectiv faptul că în cele mai puternice agenții de intelligence din lume nu se utilizau la momentul respectiv decât metode (să le spunem) empirice de analiză?

În sfera metodologiei analitice, un rol important este deținut de impulsivitatea utilizării metodelor și tehnicilor intuitiv-predictive (analiza oportunităților, evaluarea probabilităților reduse, metoda scenariilor, analiza ipotezelor concurente, analiza deciziilor conflictuale, brainstorming, red team ș.a. – corespondente intelligence-ului strategic) pentru a răspunde cerințelor sau nevoilor beneficiarilor, concentrate pe evaluarea implicațiilor și evidențierea incertitudinilor¹⁵.

Dacă ne raportăm la o grilă determinată de mai multe tipuri de viitor – probabil, plauzibil, respectiv posibil (figura 2¹⁶) – am putea evidenția că este nevoie de o trecere de la utilizarea unor metode deja „clasice” de *forecasting*¹⁷ la implementarea studiilor prospective (*foresight*-ului)¹⁸.

Analizele curente evidențiază că instituționalizarea procesului de elaborare/utilizare a studiilor prospective ar putea constitui o premisă pentru gestionarea provocărilor viitorului, inclusiv

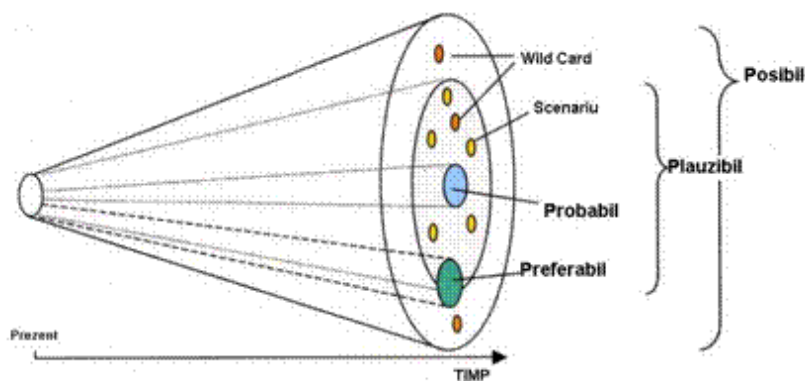

Figura nr. 2. Conul viitorului

de către sectorul de securitate, prin elaborarea unor noi politici (Australia, Finlanda), modificarea structurilor (Singapore) sau dezvoltarea de noi capacități (Olanda)¹⁹.

Procesul trebuie să fie structurat riguros, pe etape clar delimitate, dar, în același timp, să înglobeze un mecanism de „măsurare” a eficienței și corectare a activității pentru a fi continuu adaptabil la evoluțiile mediului de securitate – fapt evidențiat atât de abordarea guvernamentală, cât și de cea privată.

În ceea ce privește asocierea studiilor prospective cu domeniul securității ne putem raporta la două demersuri destul de familiare specialiștilor: rapoartele periodice *Global Trends* ale *National Intelligence Council*, respectiv *Multiple Futures Project (MFP)*, un proiect inițiat în cadrul NATO pentru stimularea dezbaterilor asupra Conceptului Strategic adoptat în 2010.

Ceea ce reține atenția în cazul MFP este că, în contextul identificării tendințelor/potențialelor evoluții ale mediului de securitate pentru orizontul 2030, a fost realizată și o proiecție viitoare a organizației, având ca repere gradul de implicare/ poziția dominantă a SUA și UE în NATO, respectiv percepția asupra amenințărilor pe ambele țărmuri ale Oceanului Atlantic. Astfel, proiectul MFP a adus în atenție dubla utilitate a studiilor prospective: anticiparea dinamicii mediului de securitate permite realizarea unor proiecții ale organizației în viitor și, implicit, facilitează adaptarea acesteia atât conceptual, cât și structural.

Dacă studiile prospective pot reprezenta baza reconfigurării mecanismelor de avertizare timpurie, atunci și activitatea organizațiilor din domeniul securității naționale ar trebui (re)organizată, astfel

încât să permită continua adaptare pentru a putea face față noilor riscuri și amenințări.

Astfel, analiza cazurilor de eșec al activității de informații în a prevedea o „surpriză” (precum atacul de la 11 septembrie 2001) relevă importanța care trebuie acordată, în egală măsură, estimărilor bazate pe presupuneri strategice și analizelor bazate pe indicatori tehnici, apariția unor semnale de nivel tactic care intră în contradicție cu presupunerile strategice fiind în măsură să semnaleze o posibilă „surpriză”²⁰.

Strategiile schimbării din domeniul intelligence trebuie să ia în calcul necesitatea adaptării outputurilor analitice atât la prioritățile și obiectivele consumatorilor de intelligence, cât și specificul și particularitățile personalității acestora.

Implementarea unor metode, precum cele de programare neurolingvistică, profiling ori studiul personalității la distanță se pot dovedi extrem de utile pentru adecvarea mesajului la stilul și personalitatea destinatarului. Realitatea este că serviciile de informații trebuie să fie empatică în raporturile cu factorii de decizie în stat.

Informarea beneficiarilor se realizează în multiple forme, însă cel mai frecvent suport a rămas, în pofida evoluțiilor tehnologice, tot hârtia. Totuși, pentru a reduce latența determinată de utilizarea hârtiei, există servicii (îndeosebi în sistemul anglo-saxon) care practică în mod curent relaționarea directă a producătorului (briefer) cu consumatorul (factor de decizie în stat)²¹.

Dincolo de formele concrete de derulare a acestei relații, este importantă construirea unui parteneriat real, bazat pe încredere reciprocă, între producător și consumator, care să permită cunoașterea exactă și rapidă a nevoilor celor din

urmă și captarea unor reacții relevante, atât de utile pentru planificarea activităților de intelligence, dar și înțelegerea plusurilor și minusurilor (limitelor) acestora.²²

În plan intern, agențiile de intelligence și-au modernizat platformele IT, în scopul sporirii interacțiunii dintre analiști sau dintre zonele de culegere și cele de analiză (mai ales în cazul grupurilor de lucru), creșterii rapidității în procesarea informațiilor și în finalizarea produselor analitice. Considerăm, însă, că nu e suficient. Sigur, poate fi o problemă de cultură de securitate, dar consumatorii ar trebui să fie parte din ciclul de intelligence.

Astfel, în perspectivă, se poate dovedi vitală proiectarea unor rețele de comunicare bidirecțională între producători și consumatorii de intelligence și, de ce nu, extinderea unor astfel de rețele către zonele academice, de cercetare și inovare etc.

Scopul ultim al (re)proiectării domeniului intelligence l-ar putea constitui „dezvoltarea unei culturi de securitate la nivelul comunității naționale de informații, de natură a contribui la implementarea unor măsuri de natură să genereze plus-valoare la nivelul proceselor și produselor de analiză”.²³

3. Reziliența inteligentă sau de la o infrastructură rezilientă la o societate rezilientă

În timp ce serviciile de informații ar putea juca un rol important în dezvoltarea capacității de anticipare a tsunamiurilor pe dimensiunea securității, în special prin utilizarea produselor prospective, un proces coerent de management al crizelor la nivel național necesită o serie de premise ce depășesc sfera intelligence, dar gravitează în jurul conceptului de reziliență.

Putem utiliza termenul de reziliență în scord cu sensul conferit de SUA în abordarea securității interne – limitarea potențialului amenințării²⁴, absorbția șocului (managementul consecințelor) și recuperarea²⁵ (revenirea la funcționalitatea inițială).

Pornind de la ideea că reziliența în sine nu este suficientă pentru gestionarea tsunamiurilor securitare, considerăm necesară utilizarea unei versiuni „inteligente” (*smart*) a conceptului.

Reziliența inteligentă ar trebui să consolideze abilitatea unui intelligence prospectiv (care să

conducă la cunoașterea/influențarea viitorului) și, în lipsa unor semnale de intelligence, sau a unor slabe, să asigure o reacție coerentă post-eveniment (absorbția șocului și recuperarea).

De altfel, noțiunea de versiune „inteligentă” (*smart*) este utilizată și în alte cazuri unde s-a dorit evidențierea necesității „actualizării” unor noțiuni consacrate în sfera securității, cum ar fi *smart power* sau *smart defence*. În timp ce *smart power*, promovat de către Joseph Nye încă din 2006, desemnează „abilitatea de a combina resurselor soft și hard de puterii printr-o strategie câștigătoare”²⁶, *smart defence*, promovat recent de către Secretarul General al NATO, vizează „utilizarea în comun a capacităților, stabilirea unor priorități și o mai bună coordonare a eforturilor”²⁷.

Premisele necesare pentru un proces național coerent de management al crizelor ar viza:

- o *nouă alfabetizare* în domeniul securității (pornind de la un mix *3D – Development, Diplomacy and Defence* și reziliență);

- dezvoltarea unui *mecanism de tip rețea „whole-of-society / WhoS* (în analogie cu sintagma „*whole-of-government*”, dar care vizează mai mult decât sectorul guvernamental) cu o dimensiune semnificativă de avertizare timpurie (figura 3);

- impregnarea unui *real caracter anticipativ* în strategia națională de securitate și în cele sectoriale (apărare, ordine publică) - modificând însăși intimitatea construcției unor asemenea documente (diferența dintre planificare strategică și gândire strategică) - în corelație cu delimitarea / implementarea rezilienței până la nivelul comunităților restrânse / indivizilor.

Spre deosebire de *smart power* (combinație *soft* și *hard*) și *smart defence* (prioritizare, specializare și cooperare), caracterul *smart* al noii „versiuni” a rezilienței ar fi determinat de corelarea celor trei repere: re-alfabetizare, conectare multi-ori trans-dimensională (WhoS), capacitate de anticipare / avertizare.

Deși dezbateră asupra unui sens extins al securității este relativ veche, în Europa de Est implementarea acestui sens extins întâmpină încă dificultăți, pe fondul reticenței instituțiilor „consacrate” de a include și alte dimensiuni în managementul securității naționale.

În modelul descris mai sus, în contextul abordării 3D, dezvoltarea ar viza „construirea bazei economice, sociale și politice a unui stat și stabilizarea comunităților / societăților”, diplomația,

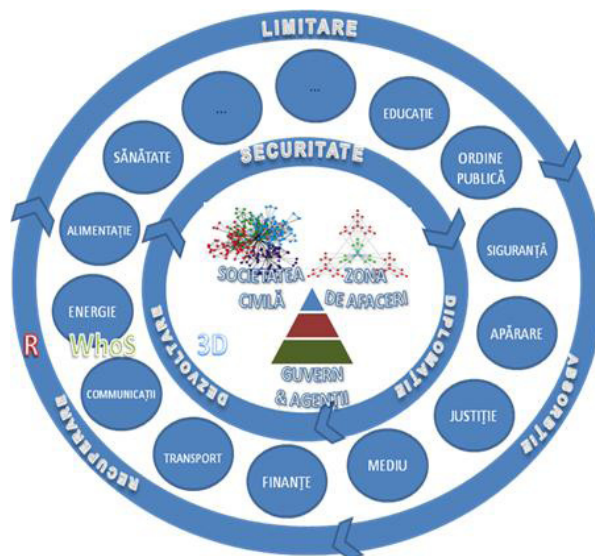

Figura nr. 3 3D + WhoS + R

„activitățile de comunicare sau negociere pentru gestionarea conflictelor, care utilizează canale oficiale sau neoficiale în acest scop”, iar apărarea, „o gamă largă de acțiuni cu specific preponderent militar”, de la ajutor umanitar la ducerea unui război²⁸. Totuși, în fapt, ideea de apărare în sintagma 3D este mai mult circumscrisă securității în sens larg, decât acțiunilor militare în sine.

Mecanismul de tip WhoS ar viza conectarea sferelor guvernamentale, a societății civile, respectiv a comunității de afaceri pentru o abordare coerentă a diferitelor domenii de activitate la nivel statal (sănătate, energie, etc.). În ceea ce privește ideea de avertizare timpurie, ar putea fi preluat modelul unor structuri/construcții deja existente, cum ar fi *NATO Intelligence Warning System*, și adaptat la un potențial sistem național de management al crizelor²⁹.

Conectarea conceptelor descrise (3D + WhoS + R) s-ar desfășura având ca element central următorul algoritm: conectarea tuturor actorilor (guvern, societate civilă, afaceri) în vederea atingerii/realizării unor obiective stabilite (inclusiv pe dimensiunea securității naționale), subsumate domeniilor 3D, într-un mod care să asigure reziliența întregului sistem. Acțiunile actorilor pot însă căpăta coerență și consistență numai în cazul existenței unei viziuni coerente asupra stării viitoare (implicit obiectivelor), care poate fi formulată prin intermediul studiilor prospective.

Anticiparea poate fi încorporată în strategiile de securitate – la modul general – prin definirea

unor obiective/arhitecturi/procese flexibile. Pentru a exemplifica această orientare a planificării, am putea utiliza strategiile de securitate ale Olandei (proces) și Singapore-ului (obiective și arhitectură).

O analiză comparativă a celor două strategii (figura 4) – chiar dacă acestea au o orientare ușor diferită, Olanda vizând un procesul flexibil (fără o detaliere/clarificare a arhitecturii instituționale de planificare/ execuție în domeniu), iar Singapore niște obiective flexibile (cu detalierea arhitecturii³⁰) – evidențiază trei elemente comune, specifice unei abordări anticipative:

- *relevanța studiilor prospective*, în vederea identificării tendințelor emergente și luării în considerare a acestora în procesul de planificare;
- *importanța inter-conectării* la diverse niveluri (global, inter-instituțional, etc.) și crearea unor rețele – până la implicarea fiecărui cetățean – pe domenii de responsabilitate/interes, care să interacționeze atât într-un cadru formal, cât și informal;
- *relevanța planificării orientate pe dezvoltarea capacităților*, unde termenul de capacitate – utilizat cu sensuri multiple, atât ca mijloc, cât și ca abilitate de acțiune – vizează „abilitatea de a produce un anumit efect (militar)”³¹, cu direcții specifice de dezvoltare³².

O proiecție coerentă a viitorului (tendințele emergente, dar și scenarii punctuale/*wild cards*), asociată unui grad ridicat de inter-conectare (în vederea schimbului de informații sau bune practici)

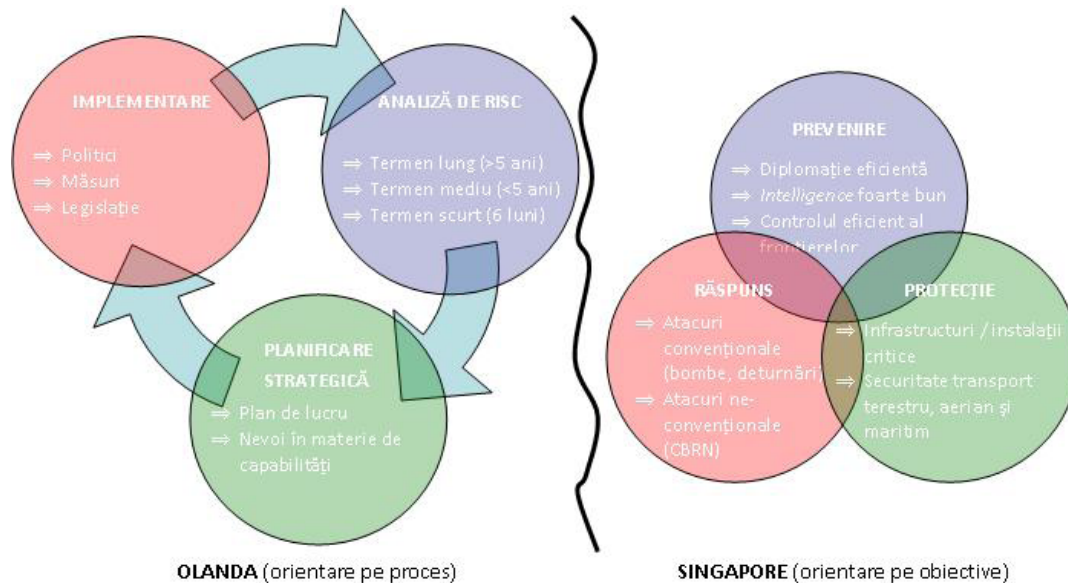

Figura nr. 4 Contextele configurate de strategiile de securitate ale Olandei și Singapore-ului

și unei abordări holistice, în termeni de capabilități (abilități) cu multiplă utilizare, asigură abordarea oricărui tip de criză într-o manieră flexibilă (efect al inserării anticipării în strategiile de securitate).

În privința posibilităților curente în domeniul studiilor prospective pe dimensiunea securității naționale, în cazul României am putea avea în vedere utilizarea posibilității de conectare la fluxurile naționale (inclusiv cu posibilitate de transfer de expertiză din spațiul public național) și internaționale existente, precum și explorarea instrumentarului disponibil pe „piață” și identificarea metodelor/tehnicilor adecvate pentru o abordare guvernamentală.

La nivel internațional, ne putem raporta la proiecte NATO (*Multiple Futures*), SUA (*Global Trends*) sau UE (*European Foresight Monitoring Network*). La nivel național, exercițiul de *foresight* care a stat la baza elaborării Strategiei de cercetare, dezvoltare și inovare 2007-2013³³, precum și cel în derulare privind învățământul superior³⁴ (implicit experții implicați în aceste proiecte), constituie surse extraordinare de cunoaștere în domeniu.

În ceea ce privește instrumentarul, pe lângă utilizarea motoarelor web de căutare, pot fi menționate două surse care concentrează demersuri consistente în domeniu: platforma online dedicată comunității experților în studii prospective – FORWIKI (www.forwiki.ro), lansată în contextul

inițiativei privind învățământul superior din România, cu acces liber, și volumul *Futures Research Methodology* (Metodologia pentru cercetare prospectivă), elaborat de către think-tank-ul *Millennium Project*.

În același timp, procesul de elaborare/ utilizare a studiilor prospective poate fi facilitat de transferul de *know-how* și bune practici, prin constituirea de rețele/comunități de interes la nivel (ne)guvernamental, național și internațional.

Relevant pentru a ilustra importanța interconectării la diverse niveluri este exemplul Singapore-ului, unde, de exemplu pentru îmbunătățirea relaționării pe dimensiunea prospectării viitorului – în special cu decidenții la nivel înalt – în cadrul guvernului a fost constituită Rețeaua pentru *Foresight* Strategic (*Strategic Futures Network*), formată din adjuncții secretarilor care conduc diversele agenții din zona guvernamentală și care se întrunește, de regulă, la interval de două luni. Se intenționează ca rețeaua guvernamentală (structurile specializate din diverse agenții) să fie conectată atât la o rețea națională (care să includă *think-tank*-urile din Singapore, zona de afaceri, etc.), cât și la una globală (conectată în special la sfera anglo-saxonă) pe această temă.

Un alt element în sprijinul încorporării anticipării în strategiile de securitate – intrat în

dezbatere încă din 1994 – îl constituie diferența dintre planificarea strategică și gândirea strategică, și este evidențiat de faptul că *strategiile de succes sunt viziunile, nu planurile*. La baza acestei diferențieri stă construcția celor două concepte:

- planificarea a avut dintotdeauna ca element central analiza, translatarea unui obiectiv în direcții de acțiune, formalizarea acestora astfel încât să poată fi implementate automat și articularea consecințelor/rezultatelor anticipate în implementarea fiecărei direcții de acțiune;

- gândirea strategică a fost construită pe sinteza a ceea ce managerul învață din toate sursele (atât din experiențele sale, cât și din experiențele angajaților, precum și din datele obținute prin analiza/cercetarea organizației/pieței), implicând intuiția și creativitatea.³⁵

Erorile potențiale în elaborarea strategiilor³⁶ (inclusiv de securitate) determinate de tensiunea dintre planificarea și gândirea strategică au evidențiat nevoia de echilibru în utilizarea celor două concepte.

4. Reziliența inteligentă în România

Este nevoie de un intelligence prospectiv sau de reziliență „inteligentă” în România anului 2012? Considerăm că da: pentru a putea construi, inițial măcar mental România anului 2030.

- În ceea ce privește activitatea de intelligence, serviciile românești implicit ierarhizează riscurile și dacă rămân resurse (de bani, oameni etc.) se ocupă și de cele puțin probabile. Pentru ierarhizare toate lucrează cu instrumente de planificare, precum hărți de risc și grile de evaluare (de regulă pe două axe – probabilitate de apariție ori de manifestare a unui risc și impactul asupra securității naționale) și implicit se focalizează pe cele grave.

Poate că o soluție pentru a asigura un caracter prospectiv activității acestora ar fi adăugarea unei noi axe de evaluare: capacitatea de intervenție (pe de o parte în sensul prevenirii, iar pe de altă parte în sensul reducerii efectelor negative). Astfel, o a treia axă ar presupune, pe de-o parte, utilizarea studiilor prospective și a unor măsuri de pregătire a intelligence pentru a face față viitorilor posibili (inclusiv prin cooperarea cu alte servicii de informații străine, prin utilizarea a ceea ce am putea denumi o diplomatie a intelligence), iar pe de altă parte, proceduri, măsuri clare, protocoale de intervenție, cooperare, măsuri legislative, exerciții,

simulări etc. pentru a acoperi și riscurile cu impact foarte mare și probabilitate scăzută de apariție sau manifestare, care tind să devină definatorii pentru mediul de securitate.

- În același timp, la nivel macro, se poate remarca faptul că *în programele politice din România din 1990 până în prezent nu a existat ideea de viitor*. Deci nu a existat nici gândire sau preocupare în sensul acesta. În referirile sporadice la viitor, adeseori s-a confundat scopul cu mijloacele. De exemplu, intrarea României în NATO a fost prezentată drept obiectiv fundamental, însă, în sine, este doar un mijloc destinat asigurării securității. În același timp, statul român a alocat în ultimii ani resurse pentru grupuri de lucru pe zeci de subiecte, majoritatea externe, strategii și modificări de strategii, studii de fezabilitate (dar nu avem infrastructură). Cu toate acestea, în plină criză economică – cea mai puternică din ultimul secol, ea, în sine, o marcă a discontinuității strategice – nu avem un grup interdepartamental, inovativ și multi-disciplinar care să caute să identifice probleme, cauze etc. și să propună soluții (cum ar fi Comitetul pentru Viitor finlandez³⁷ sau Rețeaua pentru *Foresight* Strategic din Singapore). Un grup care să monitorizeze non-stop ce se întâmplă în lume, să evalueze impactul unor măsuri adoptate de ale entități externe, spre exemplu, care au implicații pentru România. Sau poate nu au acum, dar pot avea în viitor. Alternativ (pentru că trebuie să acceptăm și metode alternative) să ceară sprijin unor futurologi, scenariști, autori de SF, dar și experți din domeniile militar, financiar-bancar, academic etc.

- Este evident că evoluțiile mediului de securitate sunt un cumul de evenimentele imprevizibile sau de procese care au efectele nedorite și nebanuite (perverse, colaterale etc.). *Trebuie acceptată și realitatea că nu toate evenimentele relevante pot fi prevăzute.*

Și atunci intervine reziliența. Considerăm că se impune operaționalizarea, la nivel național, a conceptului de reziliență și includerea acestuia în strategiile de securitate, politici publice etc. Dacă unele state (SUA, Marea Britanie, Olanda, Singapore ș.a.) și-au implementat politici clare de reziliență, în România termenul este cvasi-necunoscut și cu atât mai dificil de operaționalizat (spre exemplu în Strategia Națională de Apărare a Țării) și, ulterior, de implementat.

Diferența (propusă de noi) pentru conceptul de

reziliență inteligentă – față de conceptul occidental de reziliență (specific statelor puternice) – constă în scop și instrumente. Mai exact, obținerea de maxim de beneficii cu minim de cheltuieli.

Pentru aceasta ar trebui inventariate riscurile cu efectele cele mai mari, dar cu probabilitate foarte mică. Noi nici măcar nu am inventariat lebedele negre cu care ne-am confruntat până acum, deși spunem mereu că trebuie să învățăm din lecțiile istoriei.

Nu avem standarde și proceduri de intervenție post-cutremur de amploare, pentru că avem și instituții cu atribuții care se suprapun, nu este clar cine și ce face în secunda doi de după dezastru. Nu pregătim societatea pentru astfel de evenimente, nu se fac simulări asistate electronic. Scenariile analitice de simulare sunt folosite la nivel federal în SUA și în sectorul privat.

După inundațiile din 2005 din România, am construit sau am consolidat multe diguri (soluție de avarie, care se impunea de urgență), dar nu ne-am dus la cauza profundă (sistemizarea cursurilor râurilor). Mai mult, pregătindu-ne foarte mult pentru inundații, nu ne-am gândit ce vom face cu seceta din 2011. Hidroelectrică a funcționat la regim de aproape 50% iar CNE Cernavodă a fost pe cale să oprească un reactor. Avem strategii alternative la diminuarea resursei energetice? Reziliența inteligentă ar fi presupus să ne pregătim dinainte la cele mai rele scenarii. Adică, spre exemplu, să avem acorduri cu țările vecine să furnizeze ei ceea ce ne lipsește, să investim în termocentrale (cărbuni, gaze etc.) pt a acoperi deficitul energetic, să investim, din timp, în energie alternativă (eoliană), *să avem strategii coerente pe perioade mai lungi de 4 ani și care să nu fie schimbate la fiecare ciclu electoral.*

Concluzii

După cum am menționat, considerăm că *în fața viitorului avem două posibilități: să-l studiem* (pentru a ne pregăti pentru ce urmează) *și/sau să-l influențăm* (pentru a ne feri de rău și pentru a stimula evoluțiile bune). *Acolo unde nu putem cunoaște și nici influența, operaționalizăm reziliența inteligentă* (adică pregătim instituțiile, societatea și individul să le accepte și să reacționeze clar, astfel încât statul, societatea și individul să-și revină foarte repede din șoc, iar viața socială, politică, economică să fie reluate, la parametrii

anteriori, cât mai repede).

Reziliența inteligentă înseamnă să ne pregătim pentru viitorul improbabil, ceea ce presupune să ne pregătim pentru ce este mai rău, dar puțin probabil. Înseamnă, deopotrivă, să investim în cercetare. Progresul tehnologic, științific etc. ne poate pregăti mai bine pentru viitor. Ne poate ajuta să devenim o națiune competitivă. O națiune competitivă este cea care produce mai mult decât consumă, care se uită spre viitor, care este modernă și interconectată, cuplată la marile curente de gândire, pregătită foarte bine (sistem de educație performant) și sănătoasă (în sensul că are un sistem de sănătate bine pus la punct).

Totodată, reziliența inteligentă presupune depășirea abordărilor autarhice („prin noi înșine”) și folosirea inteligentă a unor alte mecanisme pentru asigurarea securității cetățenilor. Înseamnă transformarea societății într-una a cunoașterii, axată pe construirea de viitori fezabili. Înseamnă abordare unitară în triumghiul stat – societate – individ, astfel ca toți să acționeze ca un tot unitar, mai ales în cazul unor evenimente imprevizibile cu dimensiuni catastrofice.

Nu în ultimul rând, pentru o națiune mică și mediu dezvoltată, reziliența inteligentă înseamnă să ne asociem cu cei puternici și bogați, cu cei care ne pot asigura securitate și prosperitate, dar în același timp trebuie să ne pregătim pentru perioadele de discontinuitate, de criză, când „asociații” nu ne mai pot garanta prezentul, și mai ales viitorul.

Incertitudinea și imprevizibilitatea tind să domine tot mai mult mediul de securitate, însă ele nu pot fi o scuză pentru ignoranță sau inacțiune, iar *reziliența inteligentă* poate fi o opțiune relativ facilă în fața amenințării multiplicării lebedelor negre.

NOTE:

1 <http://www.evz.ro/detalii/stiri/un-tsunami-tehologic-va-lovi-in-curand-romania-918148.html>.

2 <http://www.zeleza.com/blogging/u-s-affairs/economic-tsunami-wall-street>.

3 http://www.marketwatch.ro/articol/6639/EMC_arca_potopului_informational/.

4 <http://tvr.ro/articol.php?id=97484>.

5 Stephan de SPIEGELEIRE; Tim SWEIJS; Jaakko KOOROSHY; Aurélie BASHA I NOVOSEJT, *STRONG in the 21st Century*, The Hague Centre for Strategic Studies, 2010, accesibil, la data de 11 iulie 2012, la <http://static.hcss.nl/files/uploads/45.pdf>.

6 Neyla ARNAS (ed.), *Fighting chance: global trends and shocks in the national security environment*, National Defence University and Potomac Books, Washington DC, 2009, p. 1.

7 Există o prezentare extinsă a conceptului de discontinuitate strategică (*rupture stratégique*) în *Défense et Sécurité nationale. Le livre blanc*, France, 2008, p. 39 și p. 63, disponibil, la data de 11 iulie 2012, la <http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/084000341/0000.pdf>.

8 http://ro.wikipedia.org/wiki/Ferdinand_de_Saussure, accesat la data de 12 iulie 2012.

9 Ionel NIȚU, *Ghidul analistului de intelligence. Compendiu pentru analiștii debutanți*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București, 2011, p. 86.

10 *Ibidem*, p. 87.

11 *Ibidem*, pp. 93-95.

12 *Ibidem*, p. 92.

13 Rob JOHNSTON, *Analytic Culture in the U.S. Intelligence Community. An Ethnographic Study*, Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, Washington, DC, 2005.

14 *Ibidem*, p. 3.

15 Ionel NIȚU, *op. cit.*, p. 88.

16 Adaptare după Joseph VOROS, *A Primer on Futures Studies, Foresight and Use of Scenario*, accesibil, la data de 11 iulie 2012, la www.thinkingfutures.net.

17 Proiectarea unui viitor probabil (*likely to happen*), produsele de acest tip având la bază extrapolarea tendințelor evidențiate de date statistice.

18 Proiectarea unui viitor plauzibil (*could happen*), produsele de acest tip având la bază toate cunoștințele noastre referitoare la starea de fapt/modul de manifestare al evenimentelor analizate.

19 Helene Lavoix, ed., *Strategic Foresight and Warning: Navigating the Unknown*, S. Rajaratnam School of International Studies, Singapore, November 2010.

20 Ionel NIȚU, *op. cit.*, p. 93.

21 *Ibidem*, p. 94.

22 George Cristian Maior (coord.), *Un război al minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI*, Editura RAO, București, 2010, p. 31.

23 *Ibidem*, p. 96.

24 Am combinat viziunea israeliană asupra rezilienței (Meir ELRON, *Israel's Homeland Security Concept: From Civil Defense to National Resilience*, briefing presented to Homeland Security Studies and Analysis Institute, August 4, 2009), cu cea americană, întrucât am considerat că ideea de a opune rezistență amenințării (prezentă în conceptul american) nu exprimă în mod adecvat ideea de limitare a potențialului de manifestare a amenințării.

25 Jerome H. KAHAN; Andrew C. ALLEN;

Justin K. GEORGE, *An Operational Framework for Resilience*, Journal of Homeland Security and Emergency Management: Vol. 6: Issue 1, Article 83, 2009.

26 Joseph NYE, *In Mideast, the goal is 'smart power'*, în *Boston Globe*, 19 august 2006, disponibil, la data de 11 iulie 2012, la www.boston.com/news/globe.

27 http://www.nato.int/cps/en/SID-B64B7D56-BBF4A19D/natolive/topics_84268.htm?, accesat la data de 11 iulie 2012.

28 *A New Vision for U.S. and Global Security*, The 3D Security Initiative, Eastern Mennonite University, accesibil, la data de 11 iulie 2012, la www.3Dsecurity.org.

29 John KRIENDLER, *NATO Intelligence and Early Warning*, Conflict Studies Research Centre, 2006, accesibil, la data de 11 iulie 2012, la <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?id=39988&lng=en>

30 Arhitectura instituțională de planificare în Singapore este sprijinită de rețele guvernamentale atât la nivel decizional (directorii agențiilor), cât și la nivel de execuție (unități ale agențiilor).

31 Malcolm TOUCHIN, *System of Systems Engineering for Capability*, INCOSE 2007 IS Panel, June 2007, accesibil, la data de 11 iulie 2012, la <http://www.seic-loughborough.com/pdf/SoSEng4Capability.pdf>.

32 Doctrină și Concepte, Organizare, Instruire, Logistică, Echipament, Personal, Informații și Infrastructură.

33 www.strategie-cdi.ro, accesat la data de 11 iulie 2012.

34 www.edu2025.ro, accesat la data de 11 iulie 2012.

35 Henry MINTZBERG, *The Fall and Rise of Strategic Planning*, în *Harvard Business Review*, January-February 1994, disponibil, la 11 iulie 2012, la <http://fhict.fontys.nl/es/MScModules/IMAN/Shared%20Documents/Fall%20and%20Rise%20of%20SP.pdf>.

36 Erorile predicției (discontinuitățile sunt dificil de prevăzut, dincolo de evenimentele repetitive), detașării (lipsa contactului între nivelurile strategic și tactic/ operațional), respectiv formalizării (sistemele formale pot procesa mai multă informație, dau nu o pot înțelege, sintetiza și internaliza).

37 <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/parliament/committees/future.htm>, accesat la data de 11 iulie 2012.

BIBLIOGRAFIE:

1. ****A New Vision for U.S. and Global Security*, The 3D Security Initiative, Eastern Mennonite University, accesibil la www.3Dsecurity.org.

2. ARNAS, Neyla, ed., *Fighting chance: global trends and shocks in the national security environment*, National Defence University and Potomac Books, Washington DC, 2009.
3. De SPIEGELEIRE, Stephan; SWEIJS, Tim; KOOROSHY, Jaakko; BASHA I NOVOSEJT, Aurélie, *STRONG in the 21st Century*, The Hague Centre for Strategic Studies, 2010, accesibil la <http://static.hcss.nl/files/uploads/45.pdf>.
4. JOHNSTON, Rob, *Analytic Culture in the U.S. Intelligence Community. An Ethnographic Study*, Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, Washington, DC, 2005.
5. KAHAN, Jerome H.; ALLEN, Andrew C.; GEORGE, Justin K., *An Operational Framework for Resilience*, Journal of Homeland Security and Emergency Management: Vol. 6: Issue 1, 2009, Article 83.
6. KRIENDLER, John (2006), *NATO Intelligence and Early Warning*, Conflict Studies Research Centre, accesibil la <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail/?id=39988&lng=en>.
7. LAVOIX, Helene, ed., *Strategic Foresight and Warning: Navigating the Unknown*, S. Rajaratnam School of International Studies, Singapore, November 2010.
8. MAIOR, George Cristian, coord., *Un război al minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI*, Editura RAO, București, 2010.
9. MINTZBERG, Henry, *The Fall and Rise of Strategic Planning*, în *Harvard Business Review*, January-February 1994, disponibil la <http://fhict.fontys.nl/es/MScModules/IMAN/Shared%20Documents/Fall%20and%20Rise%20of%20SP.pdf>.
10. NIȚU, Ionel, coord., *Ghidul analistului de intelligence. Compendiu pentru analiștii debutanți*, Editura Academiei Naționale de Informații Mihai Viteazul, București, 2011.
11. NYE, Joseph, *In Mideast, the goal is 'smart power'*, în *Boston Globe*, 19 august 2006, disponibil la www.boston.com/news/globe.
12. TOUCHIN, Malcolm, *System of Systems Engineering for Capability*, INCOSE 2007 IS Panel, June 2007, accesibil la <http://www.seic-loughborough.com/pdf/SoSEng4Capability.pdf>.

ROMÂNIA LA CINCI ANI DUPĂ ADERAREA LA UNIUNEA EUROPEANĂ. AȘTEPTĂRI ȘI REALITĂȚI

*Dr. Petre DUȚU**

Aderarea României la Uniunea Europeană a fost îndelung pregătită și așteptată de populația țării, de clasa politică și de guvernanți. După cinci ani de la aderare, un succint bilanț al împlinirii așteptărilor poate evidenția realitatea beneficiilor acestui proces pentru toți cetățenii României.

Realitatea integrării României este diferită într-o mare măsură de așteptările populației, a clasei politice și a guvernanților privind beneficiile aderării la Uniunea Europeană. Există un ecart însemnat între așteptări și realitatea rezultatelor sociale, economice, politice, demografice și de mediu ale integrării României în Uniunea Europeană.

Cuvinte-cheie: aderare; Uniunea Europeană; România; așteptări; realități; cetățean european; valori; interese naționale.

1. Considerații preliminare

Inițial, construcția europeană a debutat ca organizație economică, constituită pentru a depăși urmările celui de al Doilea Război Mondial. Astfel, în 1951, s-a creat Comunitatea Economică a Cărbunelui și Oțelului¹. Dar, progresiv, diferitele texte sau tratate au definit valori comune statelor membre. Astfel, Tratatul de la Roma (1959) evoca salvagardarea păcii și libertății. În Actul Unic (1986), statele se declarau decise să promoveze împreună democrația ce se fondează pe drepturile

fundamentale. Ca urmare, UE a evoluat în timp, în așa fel încât astăzi aceasta este o asociație voluntară de state europene, în domeniile economic și politic, pentru a asigura menținerea păcii în Europa și a favoriza progresul economic și social².

Astăzi, Uniunea Europeană este o organizație unică, prin modul său de organizare, funcționare, competențe, statut internațional și rolurile asumate, pe plan intern și mondial. Însă, Uniunea Europeană nu este nici federație, nici o organizație internațională. Totuși, ea are personalitate juridică, potrivit Tratatului de la Lisabona (art. 47 TUE) ceea ce îi permite să încheie tratate sau să adere la convenții. Uniunea Europeană are instituții puternice cărora statele membre le-au transferat o parte din competențele lor.

Tratatul de la Lisabona³ a precizat valorile pe care se fondează Uniunea, anume respectarea demnității umane, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept, respectarea drepturilor omului, inclusiv drepturile aparținând minorităților. Statele ce doresc să adere la UE trebuie în mod obligatoriu să respecte aceste valori pentru a deveni candidate (art. 49 TUE) și să îndeplinească o serie de criterii⁴ pentru a obține statutul de stat membru. În acest sens, *acquis-ul comunitar* pe care orice stat candidat la aderare trebuie să-l însușească. Instituții abilitate ale UE monitorizează statele candidate și pe cele recent primite în Uniune.

** Dr. Petre DUȚU, cercetător științific gradul II, este directorul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: dutupetre63@gmail.com*

Uniunea Europeană promovează cetățenia europeană⁵. Este cetățean al Uniunii orice persoană având naționalitatea unui stat membru. Instituită prin Tratatul de la Maastricht în 1992 și completată prin Tratatul de la Amsterdam din 1997, cetățenia Uniunii întrește, dar nu înlocuiește cetățenia națională. Ea reprezintă o legătură între cetățeni și UE destinată să favorizeze identificarea cetățenilor Uniunii și dezvoltarea unei opinii publice și a unei identități europene. Cetățenia europeană este rezervată numai pentru cetățenii statelor membre UE.

Persoana care deține calitatea de cetățean european se bucură de următoarele drepturi - art. 20-25 al Tratatul de Funcționare a UE (TFUE)⁶:

- dreptul tuturor cetățenilor activi sau inactivi (studenți, pensionari etc.) de a circula și a se stabili, de a lucra sau studia pe teritoriul altor țări membre;

- drepturi civice și politice: drept de vot și de a fi ales la alegerile municipale și la alegerile pentru Parlamentul European în statul membru în care este rezident; drept de a adresa petiții Parlamentului European;

- un drept de inițiativă legislativă creat prin Tratatul de la Lisabona (art.11 TUE);

- anumite garanții juridice: protecția diplomatică și consulară de către un stat membru pe teritoriul unei țări terțe, nemembră a UE, dacă țara lor nu este reprezentată, dreptul de a adresa Mediatorului european o plângere împotriva unui act de rea administrare comis de o instituție europeană.

Totuși, se cuvine făcută precizarea că exercitarea acestor drepturi este însoțită de anumite limitări și condiționări. Astfel:

- cetățenii UE pot fi aleși consilieri municipali, dar nu primari sau adjuncți ai acestora;

- ei pot lucra în statul lor de rezidență, dar numai în posturi ce nu pun în joc suveranitatea sa;

- ei trebuie să probeze deținerea unor resurse suficiente pentru a se instala într-un alt stat membru al UE.

2. Așteptări ale cetățenilor, clasei politice și ale guvernanților din România față de statutul țării de stat membru al Uniunii Europene

România, începând cu 1 ianuarie 2007, a devenit stat membru al Uniunii Europene. Dobândirea acestui statut a fost rezultatul unui îndelung proces de pregătire, cunoscut sub numele

de pre-aderare, în cadrul căruia România a luat cunoștință cu principiile, valorile, normele și criteriile ce guvernează viața și activitatea acestei organizații, asimilându-le treptat în vederea integrării sale. De fapt, integrarea este un proces despre care s-a vorbit întotdeauna, un proces început în 1993 cu semnarea Acordului European, care s-a desfășurat până la momentul de aderare și continuă și după acesta⁷. Momentul de aderare a fost doar o etapă pe drumul integrării. Practic, momentul de aderare nu semnifică sfârșitul acestui proces, ci poate fi începutul acestui proces complex ce urmează să se desfășoare pe dimensiunile economică, socială, politică, militară și de mediu.⁸ Aderarea la UE a generat în ultimii ani un uriaș val de așteptare în România pentru o ameliorare a calității vieții în diferite domenii⁹. Este vorba de așteptări ale cetățenilor români, ale clasei politice și guvernanților din România. De asemenea, apreciem că au fost și probabil încă sunt așteptări ale celorlalte state membre și ale UE, ca entitate, față de rolul României de stat membru al UE.

2.1. Așteptări ale cetățenilor români față de aderarea țării la Uniunea Europeană

Aderarea României la Uniunea Europeană a fost însoțită de multiple așteptări ale populației țării. Acestea din urmă au fost evidențiate prin diferite studii de natură sociologică, printre care se numără și investigația realizată de către Asociația Pro Democrația în cadrul proiectului, ce s-a derulat între 1 și 31 ianuarie 2008 cu sprijinul financiar al Reprezentanței Comisiei Europene în România¹⁰.

Aceste așteptări sunt mai precise sau mai difuze. Sunt precise atunci când sunt formulate ca răspunsuri la întrebări de tipul: „Ce înseamnă, pentru dumneavoastră personal, Uniunea Europeană?” (pace, prosperitate, democrație, libertatea de a călători, diversitate culturală etc.); „Ce acțiuni ar trebui să realizeze UE cu prioritate?”; „Joacă Uniunea Europeană un rol pozitiv sau negativ în legătură cu combaterea infracționalității, transportul public, educația, pensiile etc.?”. Există însă și așteptări difuze care sunt exprimate în răspunsuri legate de încrederea în Uniune. Ceea ce se cheamă „încredere” nu este nimic altceva decât o așteptare pozitivă față de comportamentul unui actor social în condiții de incertitudine¹¹.

Printre așteptările românilor față de aderarea țării la UE enunțăm următoarele:

- *Marea speranță de a circula liber în țările*

Uniunii Europene. Până în 1989, circulația românilor peste hotare era semnificativ restricționată iar, după 1990, când barierele de frontieră au căzut, migrația a atins punctul culminant în România. Acest fapt implică consecințe severe la diferite niveluri: economic, social și demografic¹². Este crucial să se sublinieze că datele statistice privind migrația surprind numai emigranți obișnuiți care schimbă reședința permanentă. Migrația forței de muncă este greu de cuantificat, cu toate că în ultimii ani a devenit cea mai importantă componentă a migrației românești. Pe de altă parte, aderarea României la UE, în ianuarie 2007, deschidea largi posibilități circulației românilor, în calitate de cetățeni europeni, prin întreg spațiul Uniunii Europene.

- *Consolidarea democrației în România*¹³. Aderarea la UE a României, ca de altfel și a celorlalte state est și central europene, a ridicat problema adaptării acestora la un alt fel de uniune decât cea sovietică. Acest proces se dovedește a fi destul de sensibil, iar măsurile de adoptat destul de controversate. Totuși, Uniunea Europeană nu se proclamă a avea o formă de conducere perfectă, ci doar încearcă în permanență ca, prin reglementările sale, să optimizeze formele de conducere din statele membre, întrucât ea ar trebui să acționeze ca un apărător al drepturilor și procedurilor democratice din toate statele membre, în egală măsură; deși până la acest deziderat mai sunt multe de îndeplinit, nu pot rămâne neapreciate eforturile depuse în acest sens.

- *Realizarea unei mai bune guvernări și implementarea valorilor UE în viața societății românești*¹⁴. Încă din perioada de pre-aderare, România a făcut eforturi însemnate pentru a-și armoniza organizarea și funcționarea instituțiilor statului în consens cu exigențele impuse de principiile și valorile promovate de Uniunea Europeană. Cetățenii României, membri în marea familie europeană, au aceleași drepturi și obligații ca și cetățenii celorlalte state membre ale Uniunii Europene, se bucură de beneficiile pe care le asigură politicile Uniunii și împărtășesc valorile care stau la baza acesteia: respectarea demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept și drepturilor omului. Implementarea acestor valori este așteptată de toți cetățenii României ca o expresie a bunei guvernări a țării.

- *Posibilitatea crescută de a găsi un loc de muncă mai bine plătit decât în România, într-o țară sau alta a UE.* În perioada de pre-aderare și imediat

după aderare, România cunoștea un ritm pozitiv de dezvoltare economică, însă încă sub nivelul țărilor occidentale¹⁵. Astfel, în 2006, România a reușit să egaleze (la paritatea dolarului) PIB-ul pe locuitor realizat în 1988. Față de media europeană a produsului intern brut pe locuitor în 2007, de 26.208 de dolari americani și de cea mondială, de 8.191 de dolari, România avea un nivel de 7.523 de dolari, aproape de 3,5 ori mai scăzut decât cel european și se afla sub nivelul mediu mondial¹⁶. Prin urmare, locuri de muncă în țară erau, iar șomajul era relativ redus. De exemplu, în 2007, în România, rata șomajului a fost de 7,1 %¹⁷. Totuși, aspirațiile indivizilor spre mai bine, pe mulți i-a determinat să plece din țară în căutarea unui alt loc de muncă într-un stat membru al UE.

- *Posibilitatea creării de noi oportunități de ocupare a forței de muncă în diferite sectoare de activitate din România ca urmare a sprijinului primit din partea Uniunii Europene*¹⁸. Atât în perioada de pre-aderare, cât și după, UE a sprijinit financiar România, prin intermediul a diferite fonduri, pentru a se dezvolta social și economic la nivelul celorlalte state membre. Este vorba despre *fondurile de pre-aderare* destinate României: Programul PHARE (Poland Hungary Aid for Reconstruction of the Economy); Programul ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession; Instrument pentru Politici Structurale de Pre-Aderare); Programul SAPARD (Special Pre-Accession Programme for Agriculture and Rural Development; Programul Special de Pre-aderare pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală); *fondurile post-aderare*: FEDR (Fondul European de dezvoltare regională); POR (Programul Operațional de dezvoltare Regională); FSE (Fondul Social European); POS DRU (Programul operațional sectorial pentru dezvoltarea resurselor umane); PO-DCA (Programul Operațional Dezvoltarea Capacității Administrative); FEAGA (Fondul European de Garantare Agricolă, pentru finanțarea măsurilor de marketing); FEADR (Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală, pentru finanțarea programelor de dezvoltare rurală); FC (Fondul de coeziune); FEP (Fondul European de Pescuit).

- *Un sprijin financiar direct acordat României de către Uniunea Europeană pentru dezvoltare socială și umană*¹⁹. În acest sens, apare necesitatea existenței unei atitudini mai proactive a instituțiilor europene pentru a ajuta România în

accesarea diferitelor fonduri europene, precum și a implementării legislației europene. Cu alte cuvinte, investigația menționată evidențiază că este de datoria instituțiilor Uniunii Europene să ofere o îndrumare, corelată cu impunerea anumitor standarde²⁰.

În opinia noastră, toate aceste așteptări ale cetățenilor României față de aderarea țării la Uniunea Europeană exprimă aspirația lor de a avea o calitate a vieții la nivelul celei din celelalte state membre.

2.2. Așteptările guvernanților României față de aderarea la UE

Într-un raport comandat de Comisia Europeană²¹ sunt prezentate așteptările statelor membre și a statelor candidate față de aderarea la Uniunea Europeană. Printre acestea se află următoarele:

- *Așteptări suscitade de slăbirea sau insuficiența puterilor publice naționale.* Ele se exprimă mai ales de către statele membre din Sudul Europei în materie socială, în domeniile protecției consumatorilor, al sănătății, al sistemului educativ, al serviciilor publice. Și țările candidate la aderare au aceleași așteptări, dar cu accent pe dezvoltarea economică și a nivelului de trai.

- *Așteptări de susținere a dezvoltării economice și sociale.* Este vorba de politici de coeziune. În statele membre, care sunt deja beneficiare ale acestei susțineri, se așteaptă continuarea ei, iar în statele candidate, dezvoltarea economică și socială sunt văzute ca o manifestare de solidaritate a Uniunii cu ele.

- *Necesitatea tratării la nivelul Uniunii a problemelor ce sunt de natură transfrontalieră.* Este vorba de prezervarea mediului, de protecția sănătății publice și protecția consumatorului.

- *Necesitatea întăririi statutului UE pe scena mondială.* În cazul acesta, este vizată apărarea intereselor europene și naționale economice, politice, sociale, militare, culturale, tehnologice și de mediu înconjurător față de concurența și competiția generată de globalizare, de schimbările climatice, de fenomenele demografice, de criza economico-financiară mondială.

- *Așteptări de tratament economic echitabil.* Aici, este vorba de o veritabilă loialitate a concurenței, pe care mulți o pun la îndoială, mai ales statele membre mai puțin dezvoltate economic.

- *Așteptări privind mobilitatea și schimburile.*

Este vorba de mobilitatea reală a lucrătorilor, de armonizarea și recunoașterea mutuală a diplomelor de studii, de schimburi educative și culturale, sau de ajutor în apărarea patrimoniului.

Clasa politică și guvernanții României au avut și au, la rândul lor, așteptări de la aderarea țării la Uniunea Europeană. În opinia noastră, pe lângă așteptările evidențiate mai sus, există și alte speranțe/aspirații, care au luat forme diferite de manifestare și au constat în principal din:

- *Acordarea unui sprijin concret instituțional, organizațional, material și financiar României în vederea realizării reformelor sociale, economice, politice, juridice, administrative și de mediu.* România, pentru a ajunge la nivelul statelor membre UE dezvoltate – pe toate dimensiunile și componentele vieții și activității umane – a avut și are realmente nevoie de susținerea concretă, efectivă, oportună și continuă a instituțiilor europene și, în mod distinct, a statelor membre dezvoltate.

- *Ajutor real, concret și diferit ca formă de manifestare acordat guvernului României în implementarea principiilor, valorilor și normelor europene.* Experiența guvernării în România, în opinia noastră, este relativ redusă pe dimensiunea democratică a implicării populației la dezbateră, adoptarea și înfăptuirea principalelor decizii politice, economice, sociale și nu numai. De aici, nevoia unui sprijin real, concret și adaptat fiecărui domeniu de activitate.

- *Susținerea reală a împlinirii intereselor naționale în și prin realizarea intereselor europene.* România, ca de altfel toate statele ce au aderat, în timp, la UE, a făcut acest pas decisiv pentru evoluția sa democratică, economică și umană, urmărind astfel atingerea intereselor sale naționale²².

- *Sprijin adecvat în prezervarea patrimoniului național, al promovării valorilor și produselor culturii naționale.* UE derulează programe de sprijin care se adresează anumitor domenii culturale, încurajându-le să profite de oportunitățile oferite de piața unică și de tehnologiile digitale. De asemenea, se străduiește să creeze un mediu dinamic pentru aceste domenii: simplificând procedurile administrative, facilitând accesul la finanțare, sprijinind proiecte de cercetare, încurajând cooperarea cu partenerii din interiorul și din afara Uniunii²³.

- *Asigurarea unui statut internațional înalt României.* Apartenența țării noastre la NATO și UE

îi conferă premisele asumării unei palete largi de roluri în spațiul european și în lume, și, pe această bază, un statut internațional înalt recunoscut de către ceilalți actori statali și nonstatali regionali și globali.

2.3. Așteptările UE și ale statelor sale membre față de aderarea României la această organizație

Uniunea Europeană și statele sale membre au așteptări în ceea ce privește România după aderarea sa la această organizație. Printre acestea, apreciem că se află următoarele:

- *Un comportament pozitiv și proactiv față de directivele emise de către instituțiile UE și de opiniile statelor membre dezvoltate economic și social.* Este vorba de obligativitatea armonizării legislației naționale cu cea europeană pe toate planurile vieții și activității umane. Statele membre dezvoltate insistă pe respectarea permanentă a valorilor europene de către țările nou-venite în UE.

- *Acceptarea principiilor și valorilor promovate de Uniunea Europeană și de către celelalte state membre.* Desigur, fiecare stat membru are valori, tradiții, cutume naționale pe care dorește să le perpetueze și să le facă cunoscute în Uniunea Europeană ca o formă de păstrarea identității naționale. Important este să se realizeze o coabitare armonioasă a lor, o interacțiune fructuoasă și benefică tuturor.

- *Organizarea vieții și activității sociale, economice, politice, culturale (și nu numai) din România în consens cu principiile și valorile Uniunii Europene.* Evident, aici, este vorba de o împletire a caracteristicilor naționale cu cele europene, fără a altera identitatea națională, și nici pe cea europeană.

- *Cedarea unei părți din suveranitatea națională către UE, respectiv către instituțiile competente ale acesteia.* În opinia noastră, acesta este un domeniu extrem de sensibil, evidențiat odată în plus atunci când s-a încercat adoptarea Constituției europene²⁴.

- *Angajarea relativ constantă a României în acțiunile și activitățile promovate de Uniunea Europeană pentru atingerea intereselor europene generale, atât în plan intern, cât și pe plan extern.* În acest sens, România s-a implicat activ în acțiunile umanitare și de altă natură inițiate de UE în diferite zone ale lumii. Astfel, țara noastră

a participat și participă la misiuni în Bosnia-Herțegovina, Kosovo, etc.

- *Creșterea nivelului de civilizație și dezvoltare socială, economică și umană a României și a locuitorilor săi, care este considerat sub standardele de viață occidentale.* De aici, atitudinea negativă și relativ de superioritate a unor șefi de stat sau de guvern din unele țări occidentale față de România, pe care uneori o tratează nu ca pe un stat membru al UE, ci ca pe o țară eșuată²⁵.

3. Realități ale aderării României la Uniunea Europeană

Pentru a evidenția realitatea privind așteptările românilor, guvernanților etc. față de aderarea țării la UE, vom parcurge fiecare așteptare, așa cum a fost descrisă în capitolul anterior.

3.1. Realitatea privind așteptările românilor față de aderarea țării la UE

Speranța liberei circulații a cetățenilor români în statele europene apreciem că s-a împlinit parțial. Aceasta întrucât românii pot circula, în prezent, fără vize în statele membre UE, doar cu cartea de identitate. Practic însă, deși, prin aderarea României la UE, românii sunt cetățeni europeni, în ceea ce îi privește, există restricții privind circulația, și mai ales șederea lor în unele state europene. De exemplu, Norvegia, Irlanda, Belgia sau Italia abia în 2012 au renunțat la restricțiile pe piața muncii impuse românilor²⁶. În același timp, fiecare stat membru al UE are propria legislație privind azilul și migrația²⁷.

Democrația în România se consolidează, dar există, în opinia noastră, încă multe de făcut pe plan intern, prin eforturile concertate ale întregii societăți românești, incluzând aici clasa politică, instituțiile statului și societatea civilă. Apreciam că sprijinul UE, de fapt al instituțiilor sale, adesea pare a fi un amestec în treburile interne ale României²⁸.

Realizarea unei mai bune guvernări și implementarea valorilor UE în viața societății românești; apreciem că această așteptare este în curs de realizare, dar nu în forma și conținutul dorite întotdeauna de cetățenii români. Frecvent vin „indicații” de la UE, de la diverși funcționari ai instituțiilor Uniunii care depășesc cadrul legal acceptat de către un stat suveran²⁹.

Posibilitatea crescută de a găsi un loc de muncă, într-o țară sau alta a UE, mai bine plătit

decât în România. În prezent, se apreciază că peste două milioane de români au părăsit țara după 1990³⁰. Românii sunt cel mai numeros grup de imigranți în UE³¹. În opinia noastră, cetățenii unui stat membru al UE nu pot fi socotiți imigranți, deoarece ei au calitatea de cetățeni europeni. Cel mult, aici, poate fi vorba de o migrație internă în cadrul spațiului Uniunii Europene. Statutul de imigrant al cetățenilor români este impropriu și nedemn atât timp cât ei sunt și cetățeni europeni.

Posibilitatea creării de noi oportunități de ocupare a forței de muncă în diferite sectoare de activitate din România este parțial facilitată de fondurile europene oferite de Uniune. Totuși, apreciem că din cauza birocrăției autohtone și a celei a UE, precum și a corupției, fondurile europene se accesează cu foarte mari dificultăți, rata de absorbție a fondurilor fiind de aproximativ 7%³². Condițiile și criteriile de accesare a fondurilor europene sunt destul de restrictive și dificil de aplicat în România, unde se pare că puțini oameni știu să întocmească proiecte fezabile.

Un sprijin financiar direct acordat României de către Uniunea Europeană pentru dezvoltare socială și umană. Suportul financiar a fost mai accesibil în perioada de pre-aderare a țării la Uniunea Europeană decât în prezent. De aici, necesitatea existenței unei atitudini mai proactive a instituțiilor europene pentru a ajuta România în accesarea diferitelor fonduri europene, precum și a implementării legislației europene³³. Altfel spus, este de datoria instituțiilor Uniunii Europene să ofere o îndrumare privind accesarea diferitelor fonduri europene.

Per ansamblu, așteptarea românilor că aderarea țării la UE va aduce cu sine bunăstare, pace socială, dezvoltare economică și umană nu s-a împlinit decât parțial.

3.2. Realitatea privind așteptările guvernanților români față de aderarea țării la UE

Apreciem că așteptările generale ale statelor membre și candidate față de aderarea la Uniunea Europeană la nivelul României s-au atins aproape în totalitate.

În ceea ce privește așteptările specifice guvernanților români vis-à-vis de aderarea țării la UE, situația este, în opinia noastră, următoarea:

- *Acordarea unui sprijin concret instituțional, organizațional, material și financiar României în vederea realizării reformelor sociale, economice, poli-*

tice, juridice, administrative și de mediu. România, pentru a ajunge la nivelul statelor membre UE dezvoltate – pe toate dimensiunile și componentele vieții și activității umane – a avut și are sprijinul condiționat politic al UE. În acest sens, se cuvin analizate reacțiile reprezentanților instituțiilor europene față de criza politică din România din lunile iulie-august 2012, de exemplu, față de măsura constituțională de suspendare a președintelui țării.

- *Ajutor real și concret acordat guvernului României în implementarea principiilor, valorilor și normelor europene. Și în acest caz, ajutorul acordat României a fost unul condiționat de îndeplinirea unor cerințe din partea unor instituții ale UE, care, în opinia noastră, aduc atingere suveranității naționale³⁴.*

- *Susținerea reală a împlinirii intereselor naționale în și prin realizarea intereselor europene. Așa cum am mai afirmat, România, ca și celelalte state ce au aderat de-a lungul timpului la UE, a făcut acest pas decisiv pentru evoluția sa democratică, economică și umană, urmărind astfel atingerea intereselor sale naționale. Totuși, dacă analizăm maniera în care firme europene s-au implicat în privatizarea unor întreprinderi românești, se poate constata că s-a urmărit satisfacerea unor interese de grup și naționale ale unor state membre și mai puțin dezvoltarea economică armonioasă a României. În acest sens, se poate da ca exemplu privatizarea SN PETROM SA, care nu a adus beneficiile așteptate pentru România³⁵.*

- *Sprijin adecvat în prezervarea patrimoniului național, al promovării valorilor și produselor culturii naționale. Sprijinul instituțiilor europene este prezent, dar, din pricina birocrăției UE și a celei autohtone, se materializează cu destule dificultăți.*

- *Asigurarea unui statut internațional înalt României. Țara noastră, prin implicarea activă, responsabilă și concretă în diferite activități și acțiuni ale UE, își consolidează pe zi ce trece statutul regional și internațional. În acest sens, calitatea României de stat membru al UE joacă un rol semnificativ.*

3.3. Realitatea privind așteptările UE și ale statelor sale membre față de aderarea României

În opinia noastră, așteptările UE și ale statelor membre față de aderarea României sunt în mare măsură îndeplinite. Aici, a intervenit tendința guvernanților și a reprezentanților clasei politice

din România de a manifesta o ascultare deplină a străinătății, în aproape orice situație. În general, comportamentul obedient față de orice directivă sau indicație de la Bruxelles sau din partea unui funcționar al UE este cvasi-general din partea reprezentanților statului român, a funcționarilor români și a altor categorii de populație. În acest context, acceptarea valorilor promovate de UE este permanentă și constantă. De asemenea, organizarea vieții și activității umane din România a preluat aproape în întregime modelul european. Totodată, România, cu mici excepții,³⁶ s-a implicat în toate activitățile UE de prevenire și soluționare a crizelor de pe continent și din lume. Și pe această cale, țara noastră a sprijinit realizarea intereselor generale europene.

Opinia relativ negativă oarecum generalizată în țările occidentale privind nivelul de civilizație și dezvoltare socială, economică și umană ale României cu greu se poate schimba în câțiva ani de la aderarea la UE³⁷. De aici, tratamentul uneori discriminatoriu al UE, de fapt al instituțiilor sale, față de România. Astfel, deși țara noastră a îndeplinit criteriile de aderare la Spațiul Schengen, totuși nu a fost acceptată, invocându-se diferite argumente fără legătură cu normele statuate în asemenea situații³⁸.

Concluzii

Aderarea României la Uniunea Europeană a fost un eveniment semnificativ, însoțit de multiple așteptări ale populației țării, ale guvernanților și ale clasei politice românești. Aceste așteptări priveau în esență prosperitatea economică, dezvoltarea socială și umană, implementarea reală a valorilor UE și tratarea României ca un partener egal, în toate privințele, de către instituțiile și funcționarii europeni și de către celelalte state membre.

O succintă analiză a împlinirii acestor așteptări relevă că multe dintre ele au rămas la stadiul de dorințe, năzuințe sau aspirații. Aceasta atât din motive ce țin de societatea românească, de tradițiile, cutumele, valorile și interesele naționale, cât și de maniera în care instituțiile UE și funcționarii acestora percep sau își reprezintă România și pe cetățenii ei.

Calitatea de cetățean european a populației României, prin conținutul său, nu implică toate drepturile care derivă din aceasta, ci rămâne doar un titlu onorific.

Diminuarea ecartului între așteptările cetățenilor români față de aderarea țării la UE și realitățile sociale, economice, politice, culturale și nu numai se poate face prin eforturile concertate ale reprezentanților României la Bruxelles, ale guvernanților români și mass-media autohtonă de a înfățișa viața, civilizația și cultura societății românești cu mai multă rigoare, patriotism și demnitate națională, pe de o parte, și schimbarea atitudinii și comportamentului UE, a instituțiilor sale și funcționarilor săi față de țara noastră, tratând-o ca pe celelalte state membre, și nu în mod discriminatoriu³⁹.

NOTE:

1 *Traité de Paris*, <http://mjp.univ-perp.fr/europe/1951ceca5.htm>.

2 Iordan G. BĂRBULESCU; Daniela RĂPAN, *Dicționar explicativ trilingv al Uniunii Europene*, Editura Polirom, Iași, 2009, pp.746-747; *Qu'est-ce que l'Union européenne ?*, <http://www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/union-europeenne/ue-citoyennete/definition/>.

3 *Le traité de Lisbonne*, <http://www.traite-de-lisbonne.fr/>.

4 Iordan G. BĂRBULESCU; Daniela RĂPAN, *op.cit.*, pp. 277-279; *Criterii de aderare*, http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/conditions-for-enlargement/index_ro.htm.

5 Iordan G. BĂRBULESCU; Daniela RĂPAN, *op.cit.*, p. 167; *Qu'est-ce que la citoyenneté européenne ?*, <http://www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/union-europeenne/ue-citoyennete/citoyennete-europeenne/qui-est-citoyen-europeen.html>.

6 *Ibidem*.

7 *România la un an de la aderarea europeană*, <http://www.revista22.ro/romania-la-un-an-de-la-aderarea-europeana-4334.html>, p. 2.

8 *Ibidem*, p. 2.

9 *Cealaltă Românie. Raport de cercetare*, Asociația Pro Democrația, București, 2008, http://www.apd.ro/files/publicatii/Cealalta_Romanie-Raport_de_cercetare.pdf, p. 3.

10 Constantin SCHIFIRNEȚ (coordonator), *Europenizarea societății românești și mass-media*, Editura Comunicare.ro, București, 2011, disponibil la <http://www.europenizare.ro/imagini/Europenizarea.pdf>, p. 50.

11 *EUROBAROMETRUL 65*, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb65_ro_nat.pdf, pp. 9-10.

12 Monica ROMAN, Cristina VOICU, *Câteva efecte socioeconomice ale migrației forței de muncă*

asupra țărilor de emigrație. *Cazul României, Economie teoretică și aplicată*, Volumul XVII (2010), Nr. 7 (548), http://store.ectap.ro/articole/484_ro.pdf, p. 1.

13 Jan ZIELONKA, *The Quality of Democracy after Joining the European Union, Paper Prepared for the 4th General Assembly of the Club de Madrid in Prague (November 2005)*, <http://elecua.com/wp-content/uploads/2010/11/The-Quality-of-Democracy-after-Joining-the-European-Union.pdf>; Mihaela RUXANDA, *Influența Uniunii Europene asupra reformei sistemului juridic în România: un pas spre consolidare democratică?*, în *Sfera Politicii*, nr. 167, ianuarie-februarie 2012.

14 Valori UE, Comisia Europeană, http://ec.europa.eu/romania/eu_romania/eu_values/index_ro.htm; *Valori europene în guvernarea locală*, <http://www.apd.ro/files/publicatii/Valori%20Europene%20in%20guvernarea%20locala%20-%20Raport.pdf>.

15 *Economia României*, http://ro.wikipedia.org/wiki/Economia_Rom%C3%A2niei; *Comisia Europeană a aprobat acordarea unui ajutor financiar de peste 182 milioane de euro, prin Fondul de solidaritate al Uniunii Europene*, http://ec.europa.eu/romania/news/17122010_fond_solidaritate_ro.htm.

16 *UN data*, <http://data.un.org/Data.aspx?q=GDP&d=SNAAMA&f=grID%3a101%3bcurrID%3aUSD%3bpcFlag%3a1>.

17 *Ziarul Financiarul*, http://www.zf.ro/articol_149792/somajul_din_octombrie_in_crestere_fata_de_luna_anterioara.html; *România, intrată în UE penultima ca dezvoltare economică*, <http://www.wallstreet.ro/articol/Economie/24104/Romania-intrata-in-UE-penultima-ca-dezvoltare-economica.html>.

18 *Cealaltă Românie. Raport de cercetare*, http://www.apd.ro/files/publicatii/Cealalta_Romanie-Raport_de_cercetare.pdf, p. 19.

19 *Participarea României la fondurile comunitare înainte și după aderare*, <http://www.scribd.com/doc/54273240/Participarea-Romaniei-La-Fondurile-Com-Unit-Are-Inainte-Si-Dupa-Aderare>.

20 *Ibidem*, p. 11.

21 Commission européenne, OPTEM S.A.R.L, *Perceptions de L'Union européenne attitudes et attentes a son égard*, Juin 2001, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/ql_perceptions_summary_fr.pdf, pp. 14-15.

22 *Impact strategic nr. 2/2012, (număr tematic: Interese naționale și interese comunitare în Uniunea Europeană)*.

23 *Promovarea patrimoniului cultural european*, http://europa.eu/pol/cult/index_ro.htm.

24 Victor-Iulian TUCA, *Istoria unui eșec: Constituția Europeană*, <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/118/art3-tuca.html>.

25 Cristian PANTAZI, *Când Merkel vorbește despre România ca despre Siria, ce mai înțelege capitalul*

străin?, <http://www.hotnews.ro/stiri-opinii-12749612-cind-merkel-vorbeste-despre-romania-despre-siria-mai-intelege-capitalul-strain.htm>.

26 *Restricții muncă români*, august 2012, <http://www.ziare.com/articole/restrictii+munca+romani>.

27 *Un raport și un sondaj recent oferă o imagine a situației actuale în ceea ce privește migrația, azilul și libera circulație în UE*, Comisia europeană, Reprezentanța în România, 05.06.2012, http://ec.europa.eu/romania/news/05062012_libera_circulatie_in_ue_ro.htm.

28 *Barroso urecheaza Romania - vezi reactiile politicianilor romani*, <http://www.ziare.com/monica-macovei/euoparlamentar/barroso-urecheaza-romania-vezi-reactiile-politicienilor-romani-1179418>.

29 *Barroso lui Ponta - fara ordonante, fara gratieri si fara schimbări la DNA*, <http://www.ziare.com/europa/comisia-europeana/ce-i-a-cerut-comisia-europeana-lui-ponta-vezi-conditiile-puse-de-barroso-1178561>.

30 *Emigranți români*, <http://www.ziare.com/articole/emigranti+romani>.

31 VASILEVA, Katya, *Nearly two-thirds of the foreigners living in EU Member States are citizens of countries outside the EU-27*, in EUROSTAT Statistics in Focus 31/2012, pp. 2, 3, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-031/EN/KS-SF-12-031-EN.PDF.

32 *Accesare fonduri europene România*, <http://www.ziare.com/articole/accesare+fonduri+europene+romania>.

33 *Participarea României la fondurile comunitare înainte și după aderare*, <http://www.scribd.com/doc/54273240/Participarea-Romaniei-La-Fondurile-Com-Unit-Are-Inainte-Si-Dupa-Aderare>.

34 *UE, acuzată de atitudine lașă față de criza din România*, <http://www.gds.ro/Politica%20si%20comunitate/2007-04-27/UE,+acuzata+de+atitudine+lasa+fata+de+criza+din+Romania>, *Barroso urecheaza Romania - vezi reactiile politicianilor romani*, <http://www.ziare.com/monica-macovei/euoparlamentar/barroso-urecheaza-romania-vezi-reactiile-politicienilor-romani-1179418>.

35 *Contractul de privatizare a SN PETROM SA*, Ministerul Economiei și comerțului, <http://www.minind.ro/opspi/rom/div/contract/petrom.htm>.

36 *Romania poate fi pusa intr-o pozitie defensiva in UE, pentru ca nu recunoaste Kosovo*, <http://www.ziare.com/articole/romania+recunoastere+kosovo>.

37 *Despre imaginea României în Europa occidentală*, http://ro.altermedia.info/opinii/despre-imaginea-romniei-n-europa-occidental_1664.html.

38 *Aderarea României la Spațiul Schengen*, 9 AM News, 12 decembrie 2011, <http://www.9am.ro/dosare/aderarea-romaniei-la-spatiul-schengen/>

39 *Apelul Dr. Rath către poporul german și popoarele Europei*, Berlin 13-03-2012, <http://www>.

razbointrucuvant.ro/recomandari/2012/07/22/dr-rath-merkel-germania-cucerirea-europei/.

BIBLIOGRAFIE:

1. BĂRBULESCU, Iordan G.; RĂPAN, Daniela, *Dicționar explicativ trilingv al Uniunii Europene*, Editura Polirom, Iași, 2009.

2. BUȚA, Viorel; DUȚU Petre, *Interdependența intereselor naționale cu interesele europene*, în revista Impact strategic nr. 2 /2012, CSSAS, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, pp. 51-61.

3. FRUNZETI, Teodor, *Uniunea Europeană - comunitate bazată pe interese și valori comune*, în revista Impact strategic nr. 2 /2012, CSSAS, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, pp. 7-17.

4. JUSTICE, Graeme; PALIU, Anca, *Perspective ale convergenței reale*, http://www.fmi.ro/index.php?pid=29&surv&lg=ro#_ftn1.

5. RADU, Răzvan-Horațiu, *Promovarea interesului național în procesul decizional la nivelul Uniunii Europene*, în revista Impact strategic nr. 2 /2012, CSSAS, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, pp. 21-29.

6. ROMAN, Monica; VOICU, Cristina, *Câteva efecte socioeconomice ale migrației forței de muncă asupra țărilor de emigrație. Cazul României, Economie teoretică și aplicată*, Volumul XVII (2010), Nr. 7 (548), http://store.ectap.ro/articole/484_ro.pdf, p. 1.

7. RUXANDA, Mihaela, *Influența Uniunii Europene asupra reformei sistemului juridic în România: un pas spre consolidare democratică?*, în Sfera Politicii, nr. 167, ianuarie-februarie 2012.

8. SCHIFIRNEȚ, Constantin (coordonator), *Europeanizarea societății românești și mass-media*, Editura Comunicare.ro, București, 2011.

9. VASILEVA, Katya, *Nearly two-thirds of the foreigners living in EU Member States are citizens of countries outside the EU-27*, in EUROSTAT Statistics in Focus 31/2012, pp. 2, 3, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-031/EN/KS-SF-12-031-EN.PDF.

10. ZIELONKA, Jan, *The Quality of Democracy after Joining the European Union*, Paper Prepared for the 4th General Assembly of the Club de Madrid in Prague, November 2005, <http://elecua.com/wp-content/uploads/2010/11/The-Quality-of-Democracy-after-Joining-the-European-Union.pdf>

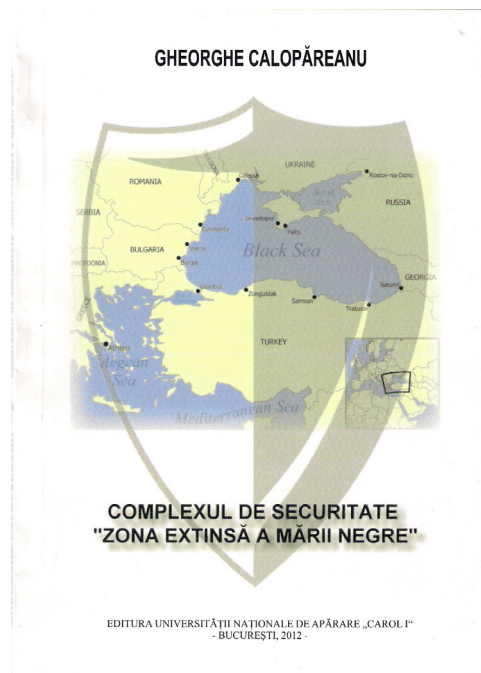
11. ***, *Cealaltă Românie. Raport de cercetare*, Asociația Pro Democrația, București, 2008, http://www.apd.ro/files/publicatii/Cealalta_Romanie-Raport_de_cercetare.pdf.

12. ***, *Perceptions de l'Union européenne. Attitudes et attentes a son égard*, 2001, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/ql_perceptions_summary_fr.pdf.

13. ***, *Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene*.

14. www.ziare.com.

COMPLEXUL DE SECURITATE „ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE”

Dintre noutățile editoriale apărute în acest an sub egida editurii Universității Naționale de Apărare „Carol I”, semnalăm *Complexul de securitate „Zona Extinsă a Mării Negre”*, al cărei autor este domnul colonel conferențiar universitar dr. Gheorghe CALOPĂREANU.

Cartea este structurată în trei capitole, primul jalonând o serie de *reper istorice și geostrategice*, incluzând riscurile de securitate în arealul vizat (amenințări și provocări de natură transfrontalieră în domenii ca migrația, prevenirea criminalității, infrastructura sau poluarea), al doilea capitol analizând, în mod obiectiv și echidistant, de o manieră pertinentă, *politica actorilor* de tip statal, regional și nonregional ai *scenei pontice*, iar cel de-al treilea abordând *componenta de cooperare a securității* în Zona Extinsă a Mării Negre.

Autorul evidențiază multiplele valențe geopolitice, sociale, culturale și politice remarcabile ale

regiunii, în contextul transformărilor geopolitice ale ultimelor două decenii, survenite în urma căderii comunismului și a extinderii NATO și UE înspre Est – acelea de platformă a proiectării forței militare în Asia și în Orientul Mijlociu, de zonă tampon pentru amenințări asimetrice, de zonă cheie pentru testarea capacității de propagare a democrației și securității în afara Europei și, nu în ultimul rând, de zonă de prelucrare, tranzit și transport al petrolului și gazelor naturale.

Poziția sa de punte de legătură între Europa, Asia Centrală, Sud-Estul Mediteranei și Orientul Mijlociu și, în plus, valorizarea potențialelor economice și comerciale ale Mării Negre au transformat regiunea într-o miză geostrategică de proporții, astfel că, se subliniază în lucrare, pe lângă statele riverane, în zonă au ajuns să se implice, și alți actori importanți, precum NATO, UE, SUA, Japonia, țările arabe, țările caspice, interesați să joace un rol important în regiune.

Astfel, se desprinde ideea că Regiunea Mării Negre a ajuns, în timp, în centrul intereselor strategice într-un spațiu geografic în care, sub aspectul cooperării regionale, tinde să joace rolul principal. Acest tip de relaționare locală nu ar putea să se manifeste pozitiv față de popoarele statelor implicate fără eforturi de consolidare democratică din partea lor, fără a beneficia de avantajele globalizării și ale acquis-ului comunitar pentru țările din Europa Centrală și de Sud-Est și fără interesul și atractivitatea acestora din urmă față de NATO și UE.

Lucrarea evidențiază totodată că, în condițiile actuale, managementul problemelor din acest spațiu reprezintă o provocare ce va întreține o competiție economică acerbă și va presupune permanent armonizarea eforturilor pentru dezvoltarea și materializarea unor proiecte de cooperare și întărire a securității. În opinia autorului, cooperarea multilaterală trebuie privită ca o șansă a menținerii stabili-

tății în regiune, având în vedere că anumite probleme bilaterale nerezolvate au împiedicat elaborarea unor planuri regionale concrete și realiste. Lucrarea de față aduce argumente solide ideii că transformarea bazinului Mării Negre într-un pol al stabilității politice și al dezvoltării economice, concomitent cu extinderea climatului de pace și de securitate, trebuie să reprezinte o prioritate a activității viitoare pentru statele din Zona Extinsă a Mării Negre, cât și pentru organizațiile euroatlantice cu responsabilități în domeniul securității regionale. Este considerată necesară dezvoltarea unor mecanisme instituționale active și eficiente de monitorizare în zone care se pot transforma cu ușurință în zone de conflict. De asemenea, este evidențiată viziunea României cu privire la această regiune, și anume necesitatea unei inițiative cu un profil regional ridicat și bine coordonată în zonă, concretizată prin lansarea Forumului pentru Parteneriat și Dialog la

Marea Neagră în 2006 la București și prin Forumul privind Cooperarea în Domeniul Politicii la Marea Neagră, în noiembrie 2011.

Axul central al lucrării îl constituie analiza modului în care se poate contura și pune în aplicare o abordare strategică holistică cu privire la această regiune, arătându-se totodată că actorul care este de așteptat să facă acest lucru este Uniunea Europeană, care are două state membre riverane Mării Negre, regiune vitală securității sale și ambițiile sale de politică externă.

Una din principalele concluzii ale lucrării reclamă nevoia unei strategii euroatlantice clare, care să conjuge eforturile internaționale de soluționare a conflictelor înghețate cu transferul culturii democratice, și care, în final, să aducă mai multă încredere, mai multă stabilitate și mai multă prosperitate.

*Daniela RĂPAN**

** Daniela RĂPAN este expert în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate și își desfășoară studiile doctorale în Științe Militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: daniela.rapan@gmail.com*

FUNDAȚIA SFÂNTUL MARE MUCENIC GHEORGHE, PURTĂTORUL DE BIRUINȚĂ

Împreună suntem mai puternici!

SCOP

Fundația se adresează personalului militar și civil din Armata României, precum și familiilor acestora, acordând sprijin pentru rezolvarea problemelor medicale și sociale deosebite.

PROGRAME

- Speranță pentru fiecare
- Mereu împreună
- Zâmbet de copil
- Sfânta Elena
- Eroii au fost, eroii sunt încă
- Caminul - spital "Sfântul Gheorghe"
- Cel mai bun dintre cei mai buni
- "2% este al tău"
- Împreună suntem mai puternici
- "Implică - te" - program de recrutare voluntari

Utilizăm cu folos banii tăi!

În perioada mai 2008-iunie 2012 fundația s-a implicat în rezolvarea unui număr de 152 cazuri sociale și medicale, utilizând fonduri în valoare de peste 750.000 RON.

www.fundatiasfantulgheorghe2008.ro

Telefon: 0722223781

Fax: 0213137246

Cont bancar: RO20BRDE410SV09902144100 – LEI

Cod de înregistrare fiscală: 23860519

e-mail: fundatiasfantulgheorghe2008@yahoo.com

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IULIE-SEPTEMBRIE 2012

CSSAS organizează conferința internațională STRATEGII XXI, cu tema „*Complexitatea și dinamismul mediului de securitate*”, ediția a XII-a, în zilele de 22 - 23 noiembrie 2012, la sediul universității.

Tematica abordată în acest an se referă la noi aspecte în evoluția mediului de securitate internațional, echilibrul de putere în contextul evoluțiilor relațiilor internaționale, potențiale riscuri și amenințări pentru mediul de securitate, impactul statelor emergente asupra centrelor de putere regionale și internaționale, precum și la rolul actorilor nonstatali în evoluția mediului de securitate.

La activitate au fost invitați să participe personal militar și civil din administrația centrală (Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Afacerilor Externe, Serviciul Român de Informații, Serviciul de Protecție și Pază), cadre didactice și cercetători din instituții de învățământ superior și cercetare militară și civile, reprezentanți ai organismelor neguvernamentale, dar și colaboratori străini, cercetători și cadre didactice ai unor universități și institute similare CSSAS/UNap „Carol I”. Persoanele interesate să participe la această sesiune științifică se pot înscrie folosind informațiile afișate pe site-ul Centrului, la adresa <http://cssas.unap.ro>.

În buna tradiție instituită de cei doisprezece ani de activitate științifică susținută la nivel înalt, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate reînnoiește seria aparițiilor editoriale din colecția Studii de Securitate și Apărare, propunând un nou format și deschizând perspectiva accesibilității studiilor sale nu numai la nivel național, ci – prin publicarea de acum înainte a seriei exclusiv în limba engleză – la nivel internațional. Gradul de vizibilitate va crește, astfel, atât prin publicarea colecției în limba engleză, cât și prin subiectele care vor fi tratate exclusiv prin prisma domeniului de expertiză al fiecărui cercetător din cadrul CSSAS.

Primul volum al noii colecții are drept temă *Common and national interests within EU framework* și va apărea sub coordonarea critică a doi deja cunoscuți cercetători ai CSSAS, Cristian BĂHNĂREANU și Mihai-Ștefan DINU. Prin cumulara eforturilor colegilor și cu sprijinul dedicat al directorului coordonator al Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI, coordonatorii volumului reușesc să aducă în prim plan, printr-o abordare obiectivă, critică și realistă, aspecte contemporane, uneori controversate, dar de maximă importanță, relaționate

AGENDA CSSAS

complexului proces de integrare europeană. Fiecare capitol al lucrării tratează subiecte care aparțin domeniului de expertiză al autorilor, de cele mai multe ori de o manieră inter-disciplinară, necesară surprinderii unei radiografii cât mai precise a procesului integrării europene la acest moment.

Dorind să nu epuizăm curiozitatea firească a publicului cititor deja tradițional al lucrărilor CSSAS, dar răspunzând nevoii la fel de naturale de comunicare și informare, dezvăluim că volumul menționat va ieși de sub tipar, cel mai târziu, în prima jumătate a lunii octombrie, o recenzie critică a acestuia urmând să apară în numărul 4 al revistei Impact strategic.

Irina TĂTARU

GHID PENTRU AUTORI

Le mulțumim celor interesați să publice în revista științifică bilingvă Impact strategic și le supunem atenției, totodată, aspectele pe care trebuie să le aibă în vedere la trimiterea articolelor.

STRUCTURA ARTICOLULUI

- Titlul articolului
- O succintă prezentare de autor, care să cuprindă următoarele elemente (după caz): grad militar, titlu didactic /cercetare, titlu științific, prenume, nume, e-mail, funcția deținută la principala afiliere instituțională, (în cazul doctoranzilor domeniul cercetării, universitatea), orașul, țara de reședință.
- Un rezumat relevant, de circa 150 de cuvinte
- 6 - 8 cuvinte-cheie
- Introducere / Considerații preliminare
- Două-patru capitole, eventual sub-capitole
- Concluzii
- Tabelele / graficele / imaginile se trimit și separat, în format .jpeg / png. / .tiff. Dedesubt se scrie, „Tabelul / Figura nr. 1, titlu”, menționându-se sursa într-o notă de subsol, dacă este cazul.
- Note de subsol: toate sursele bibliografice citate se indică în notele de subsol în limba în care au fost consultate.
- Bibliografie: se vor menționa toate lucrările studiate. Sursele se ordonează alfabetic, după numele autorului, și se numerotează.

Exemplu de carte: GOLDSTEIN, Joshua S. ; PEVENHOUSE, Jon C., *Relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2007. (la notele de subsol se indică și nr. paginii/-lor).

Exemplu de articol: FRUNZETI, Teodor, *Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor militare*, în Impact Strategic, nr. 4 /2011, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.

Sursele electronice se citează cu link-ul întreg, menționând ce reprezintă acea sursă (la notele de subsol se indică și data la care a fost accesată).

DIMENSIUNILE ARTICOLULUI pot varia între minim 6 – maxim 12 pagini. Articolul se va scrie cu font Times New Roman, dimensiune corp 11, spațiere la 1 rând, cu diacritice; ghilimelele se notează în limba română astfel: „...”. Salvarea se va face ca document Word 2003 (.doc). Titlul fișierului în limba română trebuie să conțină numele autorului și nu se scrie cu diacritice.

CRITERIILE DE SELECȚIE a articolelor sunt următoarele: circumscrierea în aria tematică a revistei: actualitatea politico-militară; tendințe și perspective din domeniile securitate, apărare, geopolitică și geostrategie, relații internaționale, societatea informațională; valoarea conținutului științific; originalitatea; caracterul de noutate - să nu mai fi fost publicat anterior; o bibliografie relevantă, care să cuprindă lucrări de prestigiu și surse recente; adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă.

EVALUAREA ȘTIINȚIFICĂ a articolelor se realizează conform procesului *double blind peer review*, de către cadre didactice universitare și cercetători științifici specialiști în domeniul în care se circumscrie articolul. Identitatea autorilor nu este cunoscută de evaluatori, iar numele evaluatorilor nu este dezvăluit autorilor. Concluziile raportului de evaluare sunt aduse la cunoștința autorilor, ele reprezentând argumentul pentru acceptarea / respingerea articolelor. În urma evaluării, există trei posibilități: a) acceptarea articolului spre publicare ca atare sau cu modificări minore; b) acceptarea articolului spre publicare, cu modificări / completări de substanță sau c) respingerea articolului. Aducem

la cunoștința autorilor că, anterior evaluării, articolele sunt supuse unui proces de analiză antiplagiat (cu ajutorul softului www.strikeplagiarism.com).

TERMENE DE PREDARE: articolele vor fi trimise în format electronic la adresa de e-mail a CSSAS, cssas@unap.ro, până la: 15 decembrie (nr. 1); 15 martie (nr. 2); 15 iunie (nr. 3) și 15 septembrie (nr. 4). Versiunea în limba engleză a articolului se predă redacției în termen de 10 zile de la agrearea versiunii finale în limba română. Traducerea în limba engleză (British English sau American English, respectând principiul consecvenței) trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare standardelor academice, întrucât ediția în limba engleză este indexată în prestigioase baze de date internaționale și difuzată comunității științifice internaționale. Citatele din lucrări / documente oficiale (legi, tratate etc.) și din declarațiile existente în limba engleză ale unor personalități trebuie preluate ca atare din original. Ghilimelele se notează în limba engleză astfel: "...".

Redacția își rezervă dreptul de a face sau de a solicita autorilor modificări ce se impun pe text.

Nerespectarea acestor instrucțiuni va atrage respingerea articolului.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu Legea nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare. Articolele publicate sunt supuse legii copyright. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”, indiferent dacă se are în vedere întregul material sau o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în baze de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, dacă este precizată sursa. Trimiterea articolului către redacție presupune acordul autorului în privința celor expuse mai sus.

Pentru mai multe detalii despre publicație, puteți accesa site-ul nostru, <http://impactstrategic.unap.ro/index.html>, sau puteți contacta redacția.

Responsabil de număr: Daniela RĂPAN
Tehnoredactare computerizată: George RĂDUICĂ
Corectură: Daniela RĂPAN
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”
